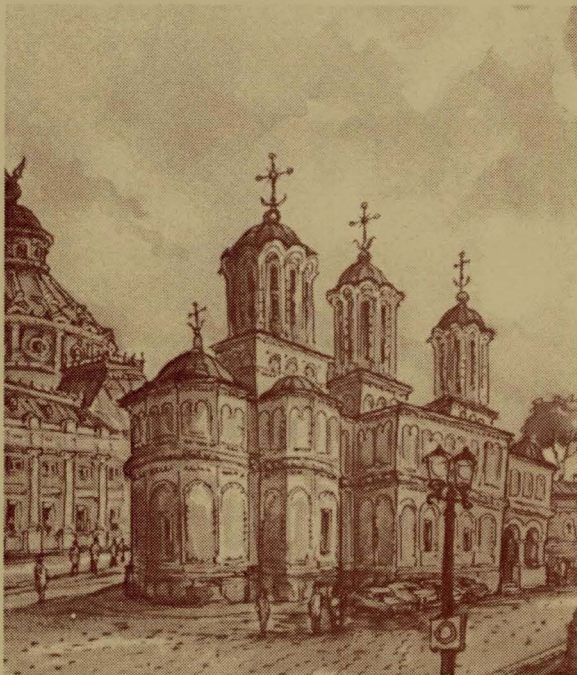

GLASUL BISERICII

REVISTA SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ANUL LXIII, NR. 5-8, MAI-AUGUST 2004

GLASUL BISERICII

**REVISTA SFINTEI MITROPOLII
A
MUNTENIEI ȘI DOBROGEI**

**ANUL LXIII, NR. 5 - 8
MAI - AUGUST 2004**

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte:

Prea Fericitul Părinte
TEOCTIST
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei
și
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

Vicepreședinți:

I.P.S. *Teodosie* al Tomisului
Î.P.S. *Nifon* al Târgoviștei
P.S. *Epifanie* al Buzăului
P.S. *Calinic* al Argeșului
P.S. *Casian* al Dunării de Jos
P.S. *Damaschin* al Sloboziei și Călărașilor
P.S. *Galaction* al Alexandriei
și Teleormanului
P.S. *Sebastian Ilfoveanul* și
P.S. *Varsanufie Prahoveanul*,
Episcopi Vicari ai Sfintei Arhiepiscopii
a Bucureștilor

Membri:

P.C. Pr. Alexandru Armand Munteanu

Redactor responsabil:

P.C. Pr. Mihai Hau

Redactor:

P.C. Pr. Gheorghe Pop

Sfântul Voievod Ștefan cel Mare, om al rugăciunii

„Apărător neînfricat al dreptei credințe și al patriei străbune ocrotitor, mare ctitor de lăcașuri sfinte, Ștefane Voievod, roagă-L pe Hristos, Dumnezeu, să ne izbăvească din nevoi și din necazuri”.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist oferind în dar Mănăstirii Putna icoana cu chipul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare (2 iulie 2004)

Palatul Sfântul Voievod Ștefan cel Mare de la Sfânta Mănăstire Putna, restaurat de către Prea Fericitul Parinte Patriarh Teoctist în perioada anilor 1979-1985

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsinosd.ro>

CUPRINS

I. EDITORIAL

† Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei, Locțiitor al Cezareii Capadociei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române <i>Sfântul Voievod Ștefan cel Mare</i>	5
--	---

II. PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 2004

† Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei, Locțiitor al Cezareii Capadociei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române	13
† Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului	18
† Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei	22
† Epifanie, Episcopul Buzăului și Vrancei	27
† Calinic, Episcopul Argeșului și Muscelului	33
† Casian, Episcopul Dunării de Jos	38
† Damaschin, Episcopul Sloboziei și Călărașilor	44
† Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului	48

III. OMILETICE ȘI PASTORALE

† Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei, Locțiitor al Cezareii Capadociei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române - <i>Evanghelia - apa cea vie</i>	53
Pr. prof. dr. Vasile Gordon - <i>Cuvânt la duminica a IV-a după Rusalii</i>	60
Pr. prof. Dorin Zarioiu - <i>Cuvânt la Praznicul Schimbării la Față</i>	64

IV. LA CEAS DE POMENIRE...

† Ambrozie Sinaitul, Episcop Vicar Patriarhal - <i>Despre Sfântul Voievod Ștefan cel Mare, ctitor al stilului moldovenesc</i>	67
Gheorghe Vasilescu - <i>Sfântul Voievod Ștefan cel Mare</i>	72
Gheorghe Vasilescu - <i>Comemorarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare la trecerea sa în veșnicie</i>	97

V. ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. lect. dr. Adrian Niculcea - <i>Argumentele raționale și contestarea lor modernă</i>	115
Pr. Valentin Fatu - <i>Misiunea spirituală a preotului într-o lume secularizată</i>	134

VI. BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

Pr. conf. dr. Sterea Tache - <i>Misa - duplicitatea absolutului?</i>	143
--	-----

VII. DOCUMENTARE

Pr. prof. dr. Gheorghe Drăgulin - <i>Parintele erei creștine, Ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul), o prezență milenară pe meridianele culturii mondiale († 555)</i> ...	157
Pr. drd. Alexandru Moțoc - <i>Contribuția Cuviosului Dionisie Exiguul la problema calendarului</i>	161
Pr. lect. dr. Leon Dură - <i>Rolul clericilor în cultura română până la inceputul secolului al XVIII-lea</i>	177

VIII BISERICA ȘI ȘCOALA

† Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române - <i>De Ziua Internațională a Copilului</i>	181
Pr. prof. David Pestroiu - <i>Premiile nădejilor noastre - Serbarea de sfârșit de an școlar de la Seminarul Teologic "Nifon Mitropolitul" din București</i>	183
Pr. prof. Emil Nedelea Cărmăzaru - <i>Zi de sărbătoare la Seminarul Teologic "Sfântul Ioan Valahul" din Giurgiu</i>	189
Anghel Chirilă - <i>Roadele comuniunii</i>	191
Prof. Janeta Nița, prof. Iuliana Martin - <i>Concursuri școlare religioase în cadrul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor</i>	196

IX. VIAȚA BISERICESCĂ ÎN MITROPOLIA MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Pr. Nicolae Vladu - <i>Agenda de lucru a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1 aprilie-31 august 2004)</i>	199
Dr. George Stan - <i>Vizita pastorală a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la Mănăstirea Ghighiu</i>	212
Participant - <i>Vizită canonică la Mănăstirea Țigănești</i>	215
Gh. Vasilescu - <i>Sfântul Voievod Ștefan cel Mare comemorat la Academia Română</i> ...	217
Participant - <i>Tâmbosirea bisericii Schitul Delta Neajlovului</i>	223
Participant - <i>Sfințirea bisericii Parohiei Popa Soare din București</i>	234
Valentin Ilie - <i>Agenda de lucru a Prea Sfințitului Damaschin, Episcopul Sloboziei și Călărașilor (ianuarie-iunie 2004)</i>	237
Diac. drd. Mihai Cațoi - <i>Ștefan cel Mare și Sfânt, apărător al creștinătății - Sesiunea jubiliară a Comisiei de Istorie Ecclesiastică Comparată</i>	244
Pr. Alexandru Armand Munteanu - <i>Prolog pascal (2004) la Parohia "Doamna Oltea" din Capitală</i>	253

X. IN MEMORIAM

Gheorghe Vasilescu - <i>Parastas de șapte ani pentru Pr. dr. Sabin Verzan, Consilier patriarhal</i>	255
Pr. Valeriu Manea - <i>Pr. Parohiei Liliеști, Prahova, Constantin I. Papuc a trecut la cele veșnice</i>	265

XI. "CARTE FRUMOASĂ. CINSTE CUI TE-A SCRIS"

Gheorghe Vasilescu - <i>Lansarea cărții "Secolul martiriului. Creștinii în veacul XX</i> ..	267
† Ambrozie Sinaitul, Episcop Vicar Patriarhal - C.S. Lewis, <i>Creștinism, pur și simplu, traducere din engleză de Dan Rădulescu, Humanitas, București, 2004</i>	276
Pr. prof. Dorin Zarioiu - Gheorghios D. Metallinos, <i>Parohia - Hristos în mijlocul nostru</i> , trad. Pr. prof. dr. Ioan I. Ică, Editura Deisis, Sibiu, 2004, 203 p.	279
Redacția - Aurel Pentelescu, Gavriil Preda, <i>Mitropolitul Pimen Georgescu. Viața și înfăptuirile sale (1853-1934)</i> , Editura Point, Ploiești, 2004	282
Drd. Veaceslav Goreanu - Rev. prof. dr. Nicolae Dură, <i>Lé régime de la synodalité selon la législation canonique, conciliaire, oecumenique, du I-er millénaire</i> , Bucarest, 2004, 1023 pagini, ediția a II-a	286
Dr. Mihaela Marinescu - Pr. dr. Marin Velea, <i>Studii de muzicologie laică și religioasă</i> , Editura Daim, București, 2003	290
Pr. conf. dr. Marin Velea - Francisc Laszlo, <i>Bela Bartok și muzica populară a românilor din Banat și Transilvania</i> , Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003	292
Ionuț Codreanu - <i>Apariții editoriale - 2004</i>	297

I. EDITORIAL

SFÂNTUL VOIEVOD ȘTEFAN CEL MARE*

*'Veniți toți credincioșii să laudăm după vrednicie
pe apărătorul dreptei credințe'
(din Acatistul zilei)*

Este foarte greu să încheiem șirul unor atât de importante cuvântări cu un conținut bogat și limpede ca și deschiderea cerului în aceste clipe. Într-adevăr, o zi sfântă ca aceasta, iubiți frați și surori în Domnul, când Dumnezeu ne-a învrednicit să fim părtași la comemorarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare în acest Ierusalim românesc al nostru, care este Mănăstirea Putna, se va întipări adânc în inimile noastre. Ne va fi greu, de aceea, să ne despărțim unii de alții pentru bunul motiv că între trăsăturile darului sfințeniei se înscrie și privirea față către față, deschiderea ochilor către ochii semenilor, împărțirea gândurilor frumoase și apropierea inimilor curate, cum ne aflăm noi astăzi aici, purtând în inimă și în gând, chipul Sfântului Ștefan, mare voievod al Cerului, împodobit cu credință, cu iubire de Biserică și de neam. Cu aceste valori veșnice și sfinte, cu aceste însușiri sufletești a biruit, în domnia sa îndelungată Sfântul Voievod Ștefan cel Mare,

---

* Cuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, la Sfânta Liturghie de la mănăstirea Putna cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare rostită după cuvântările I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Mitropolit Ghenadie de Sassima, reprezentantul Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic al Constantinopolului Bartolomeu, Prea Fericitului Mitropolit Sava al Varșoviei și al Poloniei și a I.P.S. Arhiepiscop Antonie de Padova, 2 iulie 2004, mănăstirea Putna.

răutățile și împotrivrile care încercau să-l abată din calea apărării țărișoarei lui și a creștinătății, a împlinirii legii lui Hristos.

O primă și însemnată învățătură a zilei de astăzi, pe care o vom păstra, iubii mei, este aceea că atunci când Dumnezeu binevoiește și legile firii se biruie (Iov 42, 2). Ploaia mărunță care se pornise de dimineată și ne înfiora, oarecum, pe unii dintre noi, a încetat pe neașteptate. Cum priviți spre cer, norii s-au risipit și s-a ivit soarele cu razele lui mângâietoare, imagine a Soarelui credinței noastre, pentru ca în tihnă și pe îndelete să putem asculta frumusețea rugăciunilor, cântărilor și cuvintelor rostite aici. Este și aceasta o mărturie că sfinții lui Dumnezeu ne privesc, pe noi cei de pe pământ, din lumina lor cea neînserată, se bucură cu noi, dacă nu într-o măsură chiar mai mare decât noi, de gândurile noastre cele bune, de faptele noastre cele vrednice de numele de creștin pe care îl purtăm 'de la Hristos Iisus, Cel ce de la Dumnezeu S-a făcut pentru noi înțelepciune, dreptate și sfințire și răscumpărare, pentru ca, după cum este scris, cel ce se laudă, în Domnul să se laude' (I Cor. 1, 30-31), cum frumos scrie Sfântul Apostol Pavel. Și cum să nu fie 'de laudă' această adunare creștină a noastră? Asemenea adunări au însuflețit odinioară și pe marele nostru poet național Mihai Eminescu, care privește și el de pe celălalt tărâm al veșniciei cinstirea pe care o facem astăzi Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, pe care și el, la vremea lui, 'l-a făcut cunoscut lumii întregi'.

Astăzi, noi am ascultat cuvântări de mare folos, și duhovnicesc, și istoric, și artistic, și de simțire patriotică în același timp. Lumea creștină și, am putea spune, chiar Europa, prin glasul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit de Sassima, Ghenadie, reprezentantul Sanctității Sale Bartolomeu, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, al Prea Fericitului Mitropolit Sava al Varșoviei și Întregii Polonii, și al Înalt Prea Sfințitului Antonie, Arhiepiscop romano-catolic de Padova, și-au îndreptat gândurile spre bogăția roadelor credinței creștine, adusă în lume de Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos, întemeind pe pământ, prin jertfa și învierea Sa, Biserica, iar pe pământul strămoșilor noștri dintre Dunăre și Mare a fost predicată de Sfântul Apostol Andrei. Am ascultat, astfel, cuvântări și gânduri profunde și de cuprindere europeană, pe măsura preocupărilor de apărare a creștinătății pe care, de atâtea ori, Sfântul Voievod Ștefan cel Mare le îndrepta, prin scrisori și soli, principilor europeni și Papei de la Roma.

O altă minune care s-a săvârșit astăzi este aceea că au venit aici, la sfânta mănăstire Putna, frații noștri români, nu numai din țară, ci și din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Am avut bucuria, ca împreună cu Domnul Ion Iliescu, Președintele României, cu Domnul Adrian Năstase, Prim Ministru al Guvernului, cu dumneavoastră, sfințiții slujitori ai altarelor din dulcea Bucovină, cu ierarhii Sfântului Sinod, cu părinții și închinătorii acestei sfinte mănăstiri, să-i întâmpinăm pe frații noștri români din America și Canada, pe cei din țările Europei Centrale și Occidentale, în frunte cu preoții și ierarhii lor; pe românii din vecinătatea noastră, din Bucovina, din Basarabia, între ei aflându-se Înalt Prea Sfințitul Petru, Mitropolitul Basarabiei, împreună cu academicieni, cărturari, preoți și tineri, vibrând neîncetat de bucurie spirituală că se află în această incintă sfântă de unde, timp de secole n-a încetat să se audă chemarea lui Ștefan cel Mare din locul său de veci, din mormântul strălucit de lumina candeliei și rugăciunile smeriților monahi ai sfântului locaș domnesc. Acest glas, mai viu, mai strălucitor ne-a adunat astăzi - chemare nu numai de domnitor, ci și chemare de Sfânt Voievod Român - și pe noi, ierarhii Bisericii noastre, și pe frații noștri români din Serbia și Ungaria vecine, pastoriți de Prea Sfințiții Episcopi Sofronie de la Gyula și Daniil de la Vârșet. Chiar bunii credincioși români din îndepărtata Republică Venezuela sunt reprezentați sufletește aici de harnicul lor preot Costică Popa, cu care ei au înălțat o frumoasă biserică maramureșeană în centrul capitalei acestei țări, Caracas.

Iată ce forță de sfințenie însufletește acum sufletele noastre și ce bogăție duhovnicească ne oferă astăzi icoana de Voievod Sfânt a lui Ștefan cel Mare! Este o mare împlinire și o mare bucurie, în același timp, împrejurarea binecuvântată de astăzi, care ne-a prilejuit să ne întâlnim cu toții aici, pe această vatră sfântă, iubită mult de slavitul între sfinți, Ștefan cel Mare. Cu emoție ne-am îmbrățișat, așadar, cu frații români din îndepărtările lumii, dar nelipsiți din dragostea și rugăciunile noastre. Pe unii dintre ei i-am cunoscut din cărțile scrise, pe alții din activitatea și reputația lor, iar acum la ceas sfânt de sărbătoare creștinească și românească, pe toți vă îmbrățișăm în dangăt de clopote, martore ale unei istorii pline de frământări, nelipsită de războaie, străbătută, cu ajutorul lui Dumnezeu, prin credință și biruințe, toate înscrise în numele lui Hristos și al creștinătății în cei peste patruzeci și șapte de ani de gospodărire cu braț înalt și

cuget înțelept a țării Moldovei de către Sfântul Voievod Ștefan cel Mare. Ne-am regăsit, așadar, aici, cu frații și surorile de pretutindeni, cu fiii Bucovinei, preoți, credincioși, monahi și monahii, care ne îndulcesc inimile cu statormicia lor în credință, cu frumusețea straielor strămoșești cu care își împodobesc ființa la pășirea pragului sfintei biserici, cu pruncii, averea lor cea mai scumpă, dăruindu-i, cum știm, sfintei slujiri a Bisericii și a țării.

Iată frați și surori în Domnul, cum trăim minunea de care aminteam mai înainte. Prezența din lumea largă a acestor păstori și slujitori de altare sfinte oferă astăzi împreună cu noi, cei de acasă, jertfa credinței și evlaviei, pe care întreaga suflare românească o datorează cinstirii Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, Apărătorul Creștinătății, neîntrecutul Ziditor de biserici și mănăstiri, cele două mari coloane ale vieții și lucrării domnitorului și slăvitului Voievod. Aceste adevăruri, care l-au ridicat în cetele sfinților întregii Ortodoxii, nu le propovăduim numai noi, românii, frații și urmașii Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. Cuvântul Patriarhului Ecumenic Bartolomeu al Constantinopolului transmis de I.P.S. Mitropolit Ghenadie de Sassima ne-a încântat astăzi auzul, la fel ca și cel al Prea Fericitului Sava al Bisericii Ortodoxe Polone, care ne-a prezentat câteva citate despre ceea ce gândeau și scriau la sfârșitul secolului al XV-lea cronicarii și scriitorii poloni referitor la vitejia lui Ștefan al Țării Moldovei, dintre Carpați și Nistru, pe care-l vedeau ca pe un domnitor mare și curajos, vrednic să conducă destinele Europei, nu numai ale țării sale, "poartă a creștinătății". Ne-a vorbit, de asemenea, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antonie de Padova, întemeiat pe documentele încă necunoscute noua despre viața și faptele strălucitului voievod Ștefan cel Mare, care a luat de acolo valori de cultură, dar a și dăruit, din sufletul atât de bogat al său și al românilor din timpul său, virtuți și tărie în credința creștină, valori cu care și-a împodobit viața Ștefan cel Mare, recunoscute și slăvite și astăzi. Această conglăsuire bisericească este roada Duhului Sfânt, la fel ca însăși hotărârea Sfântului Sinod de canonizare, comunicată apoi tuturor sfințelor Biserici Ortodoxe Autocefale din lume pentru ca numele sfinților români să fie înscrise alături de cele ale sfinților fiecărei Biserici spre a fi slăviți împreună cu aceștia.

Nu se întâlnesc oriunde, iubii frați creștini, asemenea porți împărătești ca cele din Bucovina și Maramureșul voievodal, asemenea frumuseți dumnezeiești

oglundite în peisajul acesta înflorit, în tradițiile străvechi, în minunata artă populară, în costumele acestea lucrate cu mâna, încât totul pare înmiresmat cu tămâie și cu smirnă păstrătoare a strălucirii credinței izvorâte din Mirul cu care a fost uns, pe 'Câmpia Direptății', Ștefan cel Mare ca domnitor al țării Moldovei la 1457.

Toate acestea constituie un adevărat 'nor de mărturie' (Evrei 12, 1) că Sfântul Voievod Ștefan cel Mare se bucură astăzi împreună cu noi, văzându-ne cu ochii sufletului său din lumina cea neînserată a Prea Sfintei Treimi în această incintă voievodală a ctitoriei sale dragi, mănăstirea Putna, unde creștinește a dorit să-i fie pregătit mormântul. Cel mai mare și mai viteaz dintre domnitorii români care a apărut fruntariile țării nu numai cu sabia sa având mânerul cizelat artistic în chip de cruce, în cei peste patruzeci și șapte de ani de zbuțum strategic, ci și cu mormântul său de aici. Cărturarii și istoricii noștri cunosc acest adevăr, cum îl știau și părinții bătrâni din mănăstirea aceasta, care îi destăinuiau tânărului poet cu har de atunci, Mihai Eminescu, cum într-o noapte întunecată, din anul 1777, clopotul cel mare al mănăstirii a început să sune încet, apoi tot mai tare, în semn de tânguire, vestind durerea anexării de către austrieci, în 1775, a acestui colț de țară, numit Bucovina. Ce durere a fost atunci pentru această mănăstire, cum a fost și pentru toate mănăstirile dintre care multe au dispărut în vâltoarea vremurilor din peisajul nostru românesc. De la acea întâmplare a rezultat un portret al voievodului, executat de un monah cu mai puțin talent, portret pe care l-a văzut și luceafărul poeziei românești.

Adevărul, cum s-a păstrat de-a lungul timpului prezența devenită legendară a ctitorului mănăstirii Putna, al cărui mormânt atrăgea și aduna periodic românii de pretutindeni, pe acesta ar trebui să-l cunoască și tânără generație de astăzi, elevii de școală, studenții, ceilalți tineri, ai căror înaintași răspundeau cu entuziasm în 1871 la chemarea lui Mihai Eminescu; se adunau aici la Putna, și biruiau cu curaj piedicile unei stăpâniri haine și organizau întrunirile necesare întru păstrarea conștiinței unității de limbă și de neam. În deceniile de dictatură comunistă opreliștea impusă ca tinerii studenți și școlari să nu viziteze mănăstirile, mai ales Putna și Neamț, tot ei le-au biruit. De altfel, însuși domnitorul Ștefan Vodă își alegea sfetnici dintre ei, ostași și țărani, mai ales pe aceștia, talpa țării, cum li s-a spus, i-a iubit și i-a avut în grija și iubirea lui. Tinerii din toate tim-

purile, deci, uniți în cuget, dintre care nu lipseau monahii mănăstirilor țării, acești îngeri în trup ai neamului nostru, prin evlavie, cultura și talentul lor au întreținut aprinsă, de-a lungul secolelor, candela artei de tot felul, cea a credinței ortodoxe, ca și cea de la mormântul evlaviosului domnitor Ștefan cel Mare, deoarece strămoșii și părinții lor și ai noștri l-au plâns la înmormântare, acum cinci sute de ani și l-au cinstit chiar de atunci ca pe un părinte bun și sfânt, deschizând astfel drumul canonizării lui de către sfânta noastră Biserică strămoșească.

Fericita și dumnezeiasca inspirație de împodobire a calendarului nostru bisericesc cu sfinți români a avut-o și a împlinit-o în anii 1950-1954, Biserica, datorită curajului binecunoscut al Patriarhului de vie memorie Justinian Marina, care a prezentat Sfântului Sinod studiul și propunerea Comisiei de canonizare și astfel pentru prima dată în istoria noastră bisericească și națională s-a hotărât canonizarea și deci trecerea în rândul sfinților a unor personalități, care cu prețul vieții au apărat credința și unitatea poporului român. S-a împlinit astfel, și dorința marilor noștri învățați și profesori de teologie, care, pe bună dreptate, scriau că deși toate popoarele creștine au sfinți din neamul lor, numai românii, popor încreștinat prin predica apostolică a Sfântului Andrei, nu au sfinți din neamul lor în calendar. Cu inima plină de credință, Patriarhul Justinian a cutezat și a reușit atunci, deși vremurile erau grele, să treacă în rândul sfinților, ierarhi, monahi, credincioși care au apărat de-a lungul secolelor credința noastră Ortodoxă, pentru care a luptat atât de mult Ștefan cel Mare. Atunci, în 1950, au fost nominalizați și Voievodul Ștefan cel Mare spre a fi trecut în rândul sfinților, și domnitorul Constantin Brâncoveanu, însă din cauza vitregiei ucelor uni nu s-a putut împlini atunci ceea ce sărbătorim astăzi. Prin puterea rugăciunii clerului și credincioșilor și inițiativa Comisiei de studiu și propunere a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, am procedat cu smerenie și râvnă să îndeplinim toate rânduielile sfinte și să-i înscriem pe acești domnitori români în rândul sfinților la 20 iunie 1992. Spre marea bucurie a credincioșilor și a clerului, care îi și cinsteau ca sfinți, cum a citat astăzi o cântare bisericească Prea Fericitul Sava, pe care o cântau școlarii, poporul, bucovinenii, basarabienii și întreg poporul dreptcredincios.

Ne aflăm într-un loc, iubiți frați și surori în Domnul, unde istoria noastră sfântă trebuie rostită cu evlavie spre a rodi în faptele noastre. Dacă nu era

mănăstirea aceasta, Putna, cu mormântul lui Ștefan cel Mare, hotarul de nord-est al țării noastre ar fi fost în alta parte. În involburarea evenimentelor de după cel de-al doilea război mondial, în satisfacerea setei celor care căutau pământ și apă, frontiera de acum era în pericol, amenințând să cuprindă și acest colț de țară, cu mănăstirea Putna și mormântul lui Ștefan cel Mare. Dar acest nebiruit Voievod, din locul său de veci a apărat mănăstirea care a rămas înăuntrul frontierei, care se află acum la trei kilometri de aici datorită minunii Sfântului Voievod Ștefan cel Mare.

Iată, iubii Părinți și frați, că astăzi, în ziua în care se împlinesc 500 de ani de când Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare a intrat prin poarta acestei mănăstiri spre a fi așezat cu rugăciuni și lacrimi în mormântul pregătit de el în biserica 'Adormirii Maicii Domnului', locul de trecere spre viața veșnică, ne-a învrednicit să-l sărbătorim noi toți, Biserica și țara, ca Voievod și Sfânt al Ortodoxiei românești și al Creștinătății. Pericopa evanghelică de astăzi, în care Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan repetă cuvântul atât de frumos rostit de Mântuitorul nostru Iisus Hristos, nu este întâmplătoare: 'Păstorul cel Bun, sufletul său și-l pune pentru oi (Ioan 10, 11). Un asemenea păstor a fost și Ștefan cel Mare pentru noi, românii, în cea de a doua jumătate atât de frământată a secolului al XV-lea.

Trăim, așadar, bucurii dătătoare de nădejde, frați și surori în Domnul. De aceea, să nu uităm ziua aceasta sfântă, cu învățămintele și valorile ei pentru țară și Biserică, ci să o întipărim adânc în sufletele și inimile noastre. Să păstrăm demnitatea noastră de români pe care ne-a pilduit-o Ștefan cel Mare. Să urmăm drumul nostru în istorie stăpâniți de curajul lui, de credința lui statornică în ajutorul lui Hristos, în valoarea mântuitoare a Bisericii și în păzirea adevărilor evanghelice. Astfel vom ști unde aflăm Ușa cea adevărată a Bisericii, cunoscând că numai Hristos este Ușa cea adevărată, cum Însuși ne-a învățat astăzi când a spus: 'Eu sunt ușa. De va intra cineva prin Mine, se va mântui; și va intra și va ieși și pășune va afla' (Ioan 10, 9).

Iubiții mei, sunteți tineri, sunteți și demnitari și cu responsabilități felurite. Dar cu toții, în primul rând noi, arhieriei, trebuie să urmăm pilda lui Ștefan cel Mare, curajul său de a apăra credința atât de frumoasă pe care ne-au lăsat-o

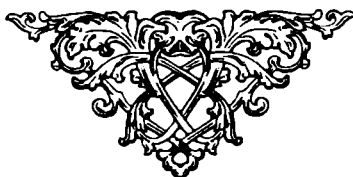
moșii și strămoșii noștri și pe care el a slujit-o din tot sufletul lui. Așa să ne ajute și nouă tuturor Dumnezeu și Sfântul Voievod Ștefan cel Mare!

În amintirea zilei de astăzi, cu dragoste, ofer sfintei mănăstiri Putna această icoană zugrăvită de o tânără pictoriță înzestrată de Dumnezeu, cu acest dar, care îl prezintă pe Ștefan cel Mare înveșmântat după rânduiala Bizanțului cu coroana domnească plecându-se cu evlavie Mântuitorului nostru Iisus Hristos și Maicii Domnului, iar drept chenar de podoabă ctitoriile slăvitului Voievod. Mai adaug icoana lui "Iisus Mântuitorul" pe care domnitorul o purta într-o dimensiune mică spre a se ruga, icoană cunoscută în tradiție că este o copie după cea numită "nefăcută de mână omenească", obținută de Sfânta Veronica, când Iisus Își purta crucea pe Golgota. Cuvioase părinte Stareț, primește aceste icoane ca mărturie a dragostei noastre față de Sfântul Voievod Ștefan cel Mare și față de sfânta lui mănăstire Putna, spre a ne fi tuturor de ajutor în slujirea Sfintei Biserici.

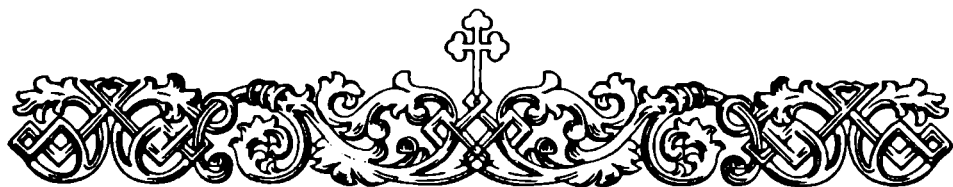
'Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Duhului Sfânt, să fie cu voi cu toți, acum și pururea și în vecii vecilor'. Amin.

† TEOCTIST

ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
LOCTIITOR AL CEZAREEI CAPADOCIEI
ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

II. PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI – 2004

† *TEOCTIST*

DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
LOCȚIITOR AL CEZAREEI CAPADOCIEI
ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL, IAR DE LA NOI,
PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE*

*„Cât este de sfântă, cu adevărat, și întru
totul prăznuită această noapte de mântuire”
(Din cântările canonului Învierii)*

***Cucernici Părinți slujitori,
Iubiți fii și fiuce duhovnicești,***

Și anul acesta ne-a învrednicit Bunul Dumnezeu să săvârșim sfințita călătorie a Marelui Post, bine știind și mărturisind împreună cu imnograful bisericesc că: „*Mai luminat decât soarele strălucind postul, darul cel cu multă lumină vestește tuturor: razele Crucii și strălucirile cinstitei Patimi și Ziua Învierii cea mântuitoare*”¹. Așa sunt întocmite toate rânduielile Sfintei noastre Biserici, ca întotdeauna să putem privi și ajunge, prin durerile dar și

1. *Triod*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 153.

prin lumina Crucii, la bucuria Învierii. Iar bucuria Învierii Domnului este și bucuria pentru izbăvirea noastră din moarte și din „*frica morții*” (Evrei 2, 15), din păcat și de cel ce avea „*sătâpânia morții*” (2, 14), adică de diavolul. Acesta a fost nimicit, ne spune Sfântul Ioan Gură de Aur, căci „*Sculatu-S-a Hristos și au căzut diavolii. Înviat-a Hristos și nici un om nu este în groapă; căci Hristos, sculându-Se din morți, începătură celor adormiți S-a făcut*”². Posibilitatea dobândirii acestei cununi de la Dumnezeu, cu care își încheie Sfântul Ioan Gură de Aur cuvântul său, se cuvine să ne reverse în suflet o nespusă mângâiere. Dacă luăm aminte la viața strămoșilor noștri, deși zbu-ciumată, observăm că ei au viețuit ca fii ai Învierii. Aceasta le-a dat lor sen-sul vieții și faptelor lor, aceasta i-a ținut în învățătura Bisericii în greua perioadă a dictaturii totalitariste.

Iubiți credincioși,

Dacă privim viața lumii, din trecutul îndepărtat al istoriei până în zilele noastre, ne dăm seama că izvorul tuturor relelor, suferințelor, războaielor și al oricăror conflicte se află în trufia omului îndepărtat de Dumnezeu și de voia Sa cea sfântă și mântuitoare, sfidând astfel nu numai Cuvântul lui Dumnezeu de iubire, dreptate și adevăr, ci și drepturile sfinte ale semenilor săi. Spre dobândirea acestor valori ale împlinirii voinii lui Dumnezeu ne cheamă Sfânta noastră Biserică prin glasul sfințitului ei slujitor: „*Veniți de primiți lumină!*”. Primind cu evlavie această lumină din Lumina Învierii Domnului, în chip firesc ne asumăm și responsabilitatea de a o păstra cu credincioșie, ca pe un dar mântuitor, ca pe o călăuză a minții, a voinței și, în special, a vieții și faptelor noastre. Această lumină a Învierii și, deci, a Bise-ricii noastre, trebuie să fie lumina călăuzitoare nu numai a noastră, ci și a omenirii și istoriei spre ținta desăvârșirii lor, rânduie încă de la început de Dumnezeu.

Lumina Învierii ne păzește pașii de rătăcirii sufletești și trupești, fiind în același timp singurul leac pentru tămăduirea celui „*rănit la suflet cu sabia păcatului și vătămat cu multe răutăți*”³. Cu tainic înțeles, cel mai lung Psalm, 118, scris de Sfântul Prooroc și Rege David, preamărind legea, îndreptările și poruncile lui Dumnezeu, cele de viață dătătoare, spune: „*Oricărei desăvârșiri eu i-am văzut hotarul, porunca Ta hotărnicie n-are*” (Ps. 118, 96). Cu adevărat, iubiții mei, voia Tatălui ceresc este desăvârșită și fără hotar, deoarece Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, în vremea slujirii

2. *Penticostar*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, p. 27.

3. *Triod*, ed. cit, p. 217.

mântuirii noastre a spus ucenicilor ce-L invitau la masă: „*Mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis și să-I împlinesc lucrarea*” (Ioan 4, 34). Vorbind despre fericita foame după împlinirea vocii lui Dumnezeu, Domnul ne vorbește, de fapt, despre bucuria veșnică, binele cel mai de dorit, dobândit prin ascultarea totală de Tatăl Său. Despre această bucurie Sfântul Apostol Pavel tâlmăcește astfel: „*pentru bucuria pusă înaintea-I, a suferit crucea, n-a ținut seama de ocară ei și a șezut de-a dreapta tronului lui Dumnezeu*” (Evrei 12, 2).

***Iubiți Părinți, slujitori ai sfintelor altare,
și dreptmăritori creștini,***

Într-adevăr, „*Dumnezeu, Mântuitorul nostru*, spune Sfântul Apostol Pavel, *voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină*” (I Tim. 2, 3-4). Dar, în dobândirea mântuirii este nevoie și de contribuția vocii omenești, căci Cel Care ne-a dăruit libertatea voinței, creându-ne după chipul Său, o și respectă, așteptând să vadă în ce parte o vom face noi să se încline: spre lumină, sau spre întuneric; spre binecuvântare, sau spre blestem; spre bucurie, sau spre chin; spre comuniune, sau spre singurătatea egoismului; spre priveghere, sau spre somnul spiritual. Altfel spus: spre viață, sau spre moarte.

Libertatea alegerii ne va așeza și pe noi – cum deja i-a împărțit și pe cei de dinaintea noastră, începând chiar cu ziua Sfintei Învierii a Domnului – într-una din cele două cete: cea a *fiilor Învierii* (Luca 20, 36), sau ai „*zilei*”, sau ai „*luminii*”, și cea a *fiilor nopții*, sau „*ai întunericului*” (I Tes. 5, 5), sau ai „*neascultării*” și, prin urmare, ai „*mâniei*” (Efes. 2, 2, 3). Știm cu toții bine că în lumea de astăzi nici cuvintele frumoase, meșteșugite, și nici vorbitorii iscușiți nu lipsesc. Ba chiar ne-am obișnuit să vedem cum concepții, atitudini și practici îndoielnice, cu vădite efecte distructive asupra persoanei umane, sunt promovate, ceea ce trebuie să ne alarmeze. Unii dintre frații noștri se lasă subjuogați de înșelătoarele înfățișări și îndreptățiri ale răului, nemaiputând să vadă în ele ceea ce, de fapt, acestea reprezintă forme de tăgăduire a Adevărului și Legii dumnezeiești, o respingere a harului mântuitor revărsat asupra lumii prin Crucea și Învierea Domnului. Fiind încălcată în acest chip învățătura evanghelică, este nesocotit Însuși Izvorul ei, singurul care poate da omului „*lumina vieții*” (Ioan 8, 12).

Cei întru toate credincioși Domnului Hristos și Bisericii Lui se feresc de „*duhul care lucrează acum în fiii neascultării*” (Efes. 2, 2), căci lor li se împărtășește „*înțelepciunea lui Dumnezeu cea întru taină, cea ascunsă*” (I Cor. 2, 7). Să luăm aminte, iubiți părinți slujitori, că această înțelepciune duhovnicească de Sus trebuie să ne ajute pe noi, cei cărora ne-a fost dăruită

prin hirotonie misiunea de a înțelege și vesti prin graiul faptelor, mai bine decât ceilalți semeni și frați ai noștri, starea în care se află omenirea îndepărtată de lumina Învierii lui Hristos. Astfel, cunoscând cauzele spiritual-morale ale schimbărilor, fenomenelor și pericolelor din lumea de azi, omenirea așteaptă de la noi, cei chemați de Duhul Sfânt la această slujire, o mai responsabilă participare la alinarea suferințelor semenilor noștri. Împreună cu credincioșii încredințați spre slujire, cu care alcătuim, după cum spune Sfântul Apostol Petru, „*poporul lui Dumnezeu*” (I Petru 2, 10), trebuie să ne aflăm într-o neîncetată stare de veghe spirituală pentru a lua aminte la modalitățile neașteptate prin care păcatul se furișează în prezent în viața și sufletele oamenilor, îndeosebi ale tinerilor, atrăgându-i spre deșertăciunile pierzătoare. Ca „*fii ai Învierii*”, dar și ca împreună lucrători la zidirea Bisericii părinților noștri și a celei din inima noastră, împreună cu credincioșii, să fim prin faptele noastre mărturisitori ai Învierii lui Hristos, ai puterii și dorinței Sale de a salva omul și lumea de azi din lanțurile necredinței, indiferenței și disprețului față de semen, care este chipul lui Dumnezeu.

Cunoaștem că uneori pare greu de îndeplinit porunca divină prin care ni se cere să neglijăm propriile necazuri și lipsuri pentru a lua aminte la cele ale semenilor mai îndurerați decât noi. Și totuși, iată cum ne învață Sfântul Ioan Gură de Aur adevărul acestei porunci: „Nenumărate bunătăți dobândim, deci, când ne supunem Stăpânului, când ascultăm de poruncile Lui și când, la fel ca patriarhul Avraam, nu iscodim poruncile pe care ni le dă, ci, ca niște slujitori recunoscători, împlinim cele poruncite și lăsăm pe seama Stăpânului rațiunea acestor porunci. Dacă ne vom învăța să gândim așa, vom putea fi la fel de ascultători ca dreptul Avraam și vom putea dobândi aceleași cununi”⁴.

Așadar, spre a ne învrednici de aceste cununi și pentru a ne împlini misiunea noastră pastorală, iubiți părinți slujitori ai sfințelor altare și frați creștini, vă rog din suflet împreună cu Sfântul Apostol Pavel: „*să umblați cu vrednicie, potrivit chemării cu care ați fost chemați*” (Efes. 4, 1).

Aceste cuvinte ne-au călăuzit pașii și în răstimpul de după decembrie 1989, binecuvântată vreme de restaurare a libertății. Astfel, acest crez sfânt ne-a însuflețit și îndrumat spre ajutorarea semenilor aflați în suferință – orfani, bolnavi, bătrâni părăsiți – , acei „*frați prea mici*” ai Domnului (Matei 25, 40), pentru care slujire fiii Bisericii noastre strămoșești au oferit în cursul anului trecut peste 116 miliarde de lei. Nu spre lauda cuiva mărturisim aceste fapte, ci spre lauda lui Dumnezeu și a Bisericii noastre dreptmăritoare. Aceeași reînsuflețire a lucrării noastre misionare a făcut ca în țară și chiar la comunitățile româ-

4. *Omilia la Facere*, XLVII, trad. de Pr. D. Fecioru, col. P.S.B., vol. 22, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, p.153.

nești din afara granițelor ei să se zidească în acești ani de libertate sute de sfinte locașuri: biserici, catedrale, mănăstiri și schituri.

Din același izvor al luminii Învierii a luat îndemn și pururea pomenitul, de vie memorie, cel dintâi Patriarh al Bisericii noastre, Miron Cristea, care, văzând că Biserica Ortodoxă Română, deși înălțată în anul 1925 la rangul de Patriarhie, nu are biserică patriarhală, a luat inițiativa înălțării „Catedralei Mântuirii Neamului”. Vitregia vremurilor l-a împiedicat să înceapă această lucrare, săvârșirea ei fiind lăsată ca sfântă datorie urmașilor săi. Luând aminte la împlinirea acestui testament spiritual cu valoare sfântă, la propunerea noastră, Sfântul Sinod al Bisericii noastre și Adunarea Națională Bisericească au hotărât să purcedem la definitivarea formelor de începere a lucrărilor de amplasare și zidire a acestui Sfânt Locaș.

Cel ce a biruit moartea și ne-a făcut părtași acestei bucurii ce se împletește cu cea a Sfintelor Paști – împărțită anul acesta de întreaga creștinătate – , ne-a ajutat, după multe și grele eforturi, să dobândim terenul ocupat în prezent de monumentul eroilor comuniști, dezafectat. Pe acest teren se va înălța Catedrala Patriarhală, în apropierea „Mormântului Eroului Necunoscut” din Parcul Carol, spre a rămâne alături, cu valoare de Simbol, în nemurirea neamului nostru. De aceea hramul catedralei este „Înălțarea Domnului”, zi națională de pomenire a eroilor, și „Sfântul Apostol Andrei”, Părintele spiritual al credincioșilor ortodocși români. Cu lacrimi de bucurie vă rog, iubiiții mei frați și surori în Domnul Hristos, să rugăm pe Dumnezeu, Cel în Treime laudat, să ne ajute să ducem la îndeplinire această năzuință sfântă.

Punându-vă la inimă aceste gânduri și părintești îndemnuri, rog pe „Dumnezeul păcii, Cel ce L-a sculat din morți pe Domnul nostru Iisus, Marele Păstor al oilor prin sângele unui testament veșnic, să vă înzestreze cu tot ceea ce este bun spre a-I face voia, lucrând întru noi ceea ce e bine plăcut înaintea Lui, prin Iisus Hristos, Căruia fie-I slava în vecii vecilor!” (Evrei 13, 20-21). De aici, din reședința Sfintei noastre Patriarhii, luând lumină din Lumina Învierii ce strălucește în candela Paraclisului Sfântul Gheorghe, vă urez tuturor sănătate și pace, vestindu-vă cu sfântă îmbrățișare:

Hristos a înviat!

Al vostru părinte duhovnicesc, pururi rugător către Prea Sfânta Treime,

† **TEOCTIST**
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
LOCȚIITOR AL CEZAREEI CAPADOCIEI
ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† **TEODOSIE**
DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL TOMISULUI

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI,
DIN DE DUMNEZEU PĂZITA EPARHIE A TOMISULUI.
HAR VOUĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU - MÂNTUITORUL NOSTRU,
IAR DE LA NOI, ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE*

Hristos a înviat!

Iubiți fii duhovnicești,

Astăzi ne-a sosit zi de prăznuire întru care binecuvântăm și slăvim pe Hristos Cel ce “a înviat din morți cu moartea pe moarte călcând și celor din mormânturi viață dăruindu-le”. În aceste cuvinte cântare, cu bucurie se revarsă esența învățaturii de credință privind mântuirea noastră, pentru că “Cel ce răstignire a răbdat și moartea a stricat și a înviat din morți împacă lumea cu Dumnezeu”.

Învierea este exprimată în fiecare an de Paște, ca o lumină ce răsare și alungă întunericul, până când îl risipește. Chiar în cruce Învierea este prezentă, deoarece crucea nu dispăre în Înviere, pentru că nu se poate ajunge la Hristos decât pe calea crucii, aceasta fiind o anticipare necesară Învierii. Cu crucea s-a stricat blestemul, cu îngroparea s-a omorât stăpânirea morții, încât Hristos strălucește pretutindeni. Îmbrăcat în haina jertfei Sale curate și sfinte, Hristos S-a pogorât în iad, dar nu a putut fi ținut de acesta, căci sufletul Său îmbrăcat fiind în lumina dumnezeirii strălucea atât de puternic, încât s-au înfricoșat căpeteniile iadului și porțile cele de durere s-au ridicat. A sfărâmat împărăția morții, răscumpărând cu jertfa Sa păcatele celor osândiți. Acestea au fost cu putință pentru că El este în același timp jertfă și jertfitor, pentru că este și Miel, dar și Împărat. Bunătatea și iubirea jertfitoare sunt

izvorul mântuirii noastre, căci cu ele a coborât Împăratul cerului și S-a făcut om, iar apoi S-a jertfit, de bună voie aducându-Se Tatălui, ridicând pe Adam, cu tot neamul.

Dreptmăritori creștini,

Învieră este trecerea spre o altă existență. Iisus Hristos nu înviază pentru Sine, El fiind Dumnezeu și om, ci pentru a reface comuniunea cu oamenii cuprinși în Sine prin firea asumată, El rămânând în veci jertfa cea vie, jertfită, "Mielușelul lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii". Jertfa pe care o aduce El ne trece pe noi de la moarte la viață. Astfel, existența creștinului unită cu Hristos este un Paște continuu, o trecere "de la viață, la mai multă viață".

Învieră lui Hristos este evenimentul unic, ce dă sens la tot ceea ce precede și la tot ceea ce urmează, investind cu semnificație și valoare viața omului. Orice om care se învrednicește de lumina învierii lui Hristos primește o dată cu aceasta și îndemnul: "Nu te teme! Eu sunt Cel dintâi și Cel de pe urmă. Și Cel ce sunt viu. Am fost mort, și iată, sunt viu, în vecii vecilor și am cheile morții și ale iadului" (Apocalipsă 1, 17-18).

Învieră este, de fapt, centrul credinței și al existenței creștine. Aceasta înțelegea Sfântul Apostol Pavel, rostind către corinteni: "Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința noastră" (I Corinteni, 15, 14). Învieră lui Hristos este fundamentală pentru viața noastră, după cum înfățișează Sfântul Grigorie de Nissa, cu bucurie, devenirea firii noastre, zicând: "Dumnezeu S-a unit cu natura noastră, pentru ca natura noastră să poată fi eliberată din mâinile morții și îndumnezeită prin unirea cu El; căci Învieră lui Hristos este pentru omul muritor începutul înfierii în viața veșnică".

Hristos a făcut totul pentru noi din iubire și de aceea se cuvenea ca viața să biruiască moartea, iar slava trupului înviat al lui Hristos să vină asupra tuturor, pentru ca "ceea ce este muritor să fie înghițit de viață" (Sfântul Ioan Gură de Aur).

Învieră este o țâșnire de viață duhovnicească și bucurie dumnezeiască în creație, în general, și asupra omenirii, în special. Este explozia de lumină în care făptura omenească întreagă este cuprinsă, transfigurată și umplută de Duhul lui Hristos cel Înviat.

Spre deosebire de celelalte sărbători, numim Învieră "*Sărbătoare a sărbătorilor și Praznic al praznicelor*". Aceasta se datorează faptului că zilele de sărbătoare până la Învieră sunt momente ale urcușului omenirii către Dumnezeu, împreună cu Hristos, în timp ce, Paștele se constituie în sărbă-

toarea marii și întregii bucurii a creației și a omului nou, pe care Hristos îl ridică la o stare de demnitate chiar mai înaltă decât cea dinainte de păcat. Biserica însăși subliniază această roadă sfântă prin cuvintele: “Cerurile după cuviință să se veselească și pământul să se bucure și să prăznuiască toată lumea cea văzută și nevăzută, bucuria cea veșnică, pentru că a înviat Hristos!” Jertfa și învierea lui Hristos angajează întreaga fire, pe care o transfigurează și o înalță.

În mijlocul naturii eliberate se vedește valoarea și frumusețea omului, căci “trupurile noastre la Învierea obștească vor străluci, pentru că ele sunt veșmintele noastre spre veșnicie. Deși Adam cel muritor nu mai trăiește, Dumnezeu ne-a făcut să trăim prin Fiul Său”, cum talmăcește Sfântul Efrem Sirul. Așadar, învierea ne prezintă noutatea absolută a creației, prin care noi primim sămânța vieții veșnice a harului dumnezeiesc și îndumnezeitor. După Înviere, timpul afirmă în oameni dorul nestins al vieții și al nemuririi, căci suntem rezidiți în Acela după al cărui chip a fost zidit strămoșul nostru cel dintâi. De la Învierea lui Hristos, creația se eliberează de stricăciune, iar viața omenească primește înnoirea sa prin dragostea atât de mare a lui Dumnezeu Tatăl, care se revarsă cu aceeași intensitate la oameni, ca și la propriul Său Fiu, întrucât Hristos se face părtaș tuturor bucuriilor Sale.

Dreptmăritori creștini,

Astăzi “*suntem eliberați din legea păcatului și a morții*” (Romani 8, 2). Ne căutam obârșia și am primit o a doua naștere pentru viața cea veșnică. În fața slăvitei Învieri ne închinăm cu cea mai adâncă evlavie, căci în ea simțim toată puterea mântuitoare a credinței noastre, tot reazimul sufletesc pentru dobândirea fericirii cerești. Hristos “Care S-a dat pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră” ne-a daruit harul Său sfințitor și puterea de a ne smulge din legăturile vechi ale păcatului devenind oameni noi, prin sfințenie. Ceea ce a fost vechi se înnoiește prin har, iar firea omenească ia avânt și putere ca să facă roade pentru mântuire, întru slava lui Dumnezeu. Năzuințele spre bine, înnoirile spirituale, râvna spre sfințenie se convertesc într-o credință vie, avându-și rădăcina în jertfa și Învierea Domnului. Învierea umple cerul și pământul de lumină, pentru că Iisus Hristos, Care a luat trup omenesc și a străbătut prin Patimă toate treptele răscum-părării noastre, devine acum Soarele Dreptății, care umple cu razele Sale cerul și pământul. Dacă înainte de întrupare n-am putut să stăm înaintea Lui Dumnezeu din pricina strălucirii Slavei Sale și a întunecimii păcatelor noastre, după Înviere Trupul lui Hristos Dumnezeu, fiind copleșit de lumina Dumnezeirii, nu ne arde, ci ne curățește de păcate și ne îmbracă pe toți cu

puterea harului Său. Aceasta a fost dintru început rostul lumii materiale create, de a fi spiritualizată, înnoită și îndumnezeită. Noi, oamenii, purtând chipul lui Dumnezeu, avem menirea de a înainta spre asemănarea cu El, iar prin credință, pace, armonie și dragoste viața noastră se unește cu Dumnezeu prin Fiul Său.

Iubiți fii duhovnicești,

Ca Arhipăstor al vostru, vă aduc pe Hristos și vestesc Învierea Sa în bisericile dobrogene, vă împărtășesc puterea mântuitoare a roadelor jertfei și Învierii și vă rog să țineți trează propovăduirea celui ce a creștinat Dobrogea și a devenit Părintele Duhovnicesc al tuturor românilor, Sfântul Apostol Andrei.

Împreună să ne rugăm ca Soarele Dreptății, Hristos Cel Înviat, să lumineze lumea pentru a nu mai fi bântuită de ură, de răzbunare și moarte, alinând durerea sufletească a celor ce au suferit din pricina izolării de Dumnezeu. Ca fii ai luminii și ai Învierii, să ne îndreptăm gândul curat și rugător pentru a înmulți pacea pe pământ, conștienți fiind că Hristos S-a jertfit din iubire pentru oameni și ne-a dăruit pacea ca cel mai sfânt legământ al Său cu întreaga omenire.

Să păzim cu toții în inimile noastre comoara scumpă a Adevărului sfânt și mântuitor, care ne îmbracă în nădejde și bucurie, și, întâmpinându-ne unii pe alții, să mărturisim cu mintea, cu inima și cu întreaga noastră ființă: *Adevărat a Înviat Hristos!*

*Al vostru Arhipăstor și pururi rugător
către Hristos Cel Înviat din morți,*

† **TEODOSIE**

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI

† *NIFON*
**PRIN HARUL LUI DUMNEZEU,
ARHIEPISCOP AL TÂRGOVIȘTEI**

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI TUTUROR BINECREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN ARHIEPISCOPIA TÂRGOVIȘTEI, HAR, PACE, SĂNĂTATE
ȘI MÂNTUIRE ÎN DOMNUL HRISTOS CEL ÎNVIAT, IAR DE LA NOI,
ARHIPĂSTORUL VOSTRU, PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE*

Hristos a înviat!

*“Veniți toți credincioșii să ne închinăm
Sfintei Învieri a lui Hristos, că iată a venit
prin Cruce bucurie la toată lumea”.*

***Iubiți creștini și cucernici slujitori
ai sfintelor noastre altare,***

Învierea Domnului este primăvară duhovnicească pentru viața omului creștin, așa cum primăvara naturală înnoiește fața pământului cu energiile Sale divine, care regenerează existența noastră pământească. Învierea Domnului ne însuflețește cu gânduri sfinte către Dumnezeu și umple inimile noastre de o bucurie specială: bucuria biruinței Luminii asupra întunericului păcatului și forțelor ignoranței distrugătoare de valori, bucuria biruinței Vieții asupra morții.

În sfintele lăcașuri răsună astăzi minunata cântare de biruință: “*Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând, și celor din morminte viață dăruindu-le*”. Sărbătoarea Învierii Domnului este cea mai mare din constelația sărbătorilor creștine, pentru că Biserica aici își găsește piatra de temelie a credinței și propovăduirii sale, în Hristos Cel Înviat din morți, căci “*Dacă*

Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră” (I Corinteni 15, 14). Fără Înviere, credința creștină n-ar fi existat niciodată. N-ar fi existat nici Evanghelia, nici sfinții, nici Biserica, nici civilizația creștină care a creat atâtea valori nemuritoare pentru umanitate.

Evenimentul Învierii a fost atât de mareț, de copleșitor și de neașteptat, încât, așa cum a fost atunci, așa a rămas până astăzi și așa va rămâne până la sfârșitul timpului și al lumii, după voia Bunului Dumnezeu. Învierea este cel mai mare eveniment al tuturor timpurilor, pentru că nu vorbim despre o sărbătoare omenească, ci despre una dumnezeiască. De aceea, Învierea Domnului este un izvor de lumină și de bucurie pentru noi toți.

Dreptmăritori creștini,

Domnul Hristos a înviat din mormânt, înconjurat de slava Lui dumnezeiască, *“slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr”* (Ioan 1, 14).

Cei dintâi care au fost martorii acestei minuni au fost străjerii de la mormânt, rânduiți de autoritățile romane, care, în fața unui asemenea fapt dumnezeiesc, de frică, au căzut la pământ. Iar când și-au revenit în simțuri, au alergat în oraș și au spus autorităților că Hristos a înviat. Între timp, Mântuitorul a întâmpinat pe sfințele femei purtătoare de mir și le-a binecuvântat. Apoi, S-a arătat ucenicilor Săi, în mai multe rânduri, încredințându-i despre Învierea Sa, prin multe semne și minuni.

Mântuitorul Hristos a biruit moartea, nu ca om, pentru că nu putea, întrucât omul era supus morții. El a biruit-o ca Dumnezeu, Care este stăpân peste viață și peste moarte. Așadar, Învierea Domnului este o lucrare dumnezeiască, cea mai mare care s-a săvârșit vreodată de la crearea lumii. Ea se situează pe culmea cea mai înaltă a lucrării de restaurare a comuniunii dintre Dumnezeu și om.

Mântuitorul Hristos a murit pe Cruce și a înviat din morți, nu pentru Sine, ci pentru noi oamenii și pentru mântuirea noastră. De aceea, Sfânta Înviere, care este și anticiparea învierii noastre, servește celor credincioși ca un imbold pe calea desăvârșirii. Căci *“dacă ați înviat împreună cu Hristos”*, zice Sfântul Apostol Pavel, *“căutați cele de sus, unde Se află Hristos... Îmbrăcați-vă ca niște aleși ai lui Dumnezeu, sfinți și prea iubiți, cu bunătate, cu smerenie, cu blândețe, cu îndelungă-răbdare... Și tot ce faceți, din suflet să faceți, ca pentru Domnul”* (Coloseni 3, 1, 12, 23).

De aici, se vede cât de prețioasă este viața noastră. De aceea, oricât ne-am străduit pentru îmbunătățirea și înfrumusețarea ei, nu este de ajuns niciodată.

După învățătura creștină, împărăția cerurilor, adică mântuirea și fericirea, se câștigă în viața aceasta pământească, prin credința și faptele noastre, sub înrăurirea harului dumnezeiesc.

Mântuitorul a venit în ajutorul nostru, asumându-Și chipul și viața noastră pământească, pe care, prin Jertfa și Învierea Sa, le-a îndumnezeit. El a venit pe pământ pentru ca noi să avem *“viață din belșug”* (Ioan 10, 10). De aceea, omul este privit ca un colaborator al Său pe pământ, deoarece a sădit în sufletul lui dorul după desăvârșire, dragoste de adevăr, de frumos și de tot ce este bun, drept și folositor.

Omul nu are dreptul de a se manifesta și comporta în sensul schimbării țelului pe care îl are în viața aceasta, și anume trăirea în iubirea lui Hristos. Păcatul și viciile de tot felul alterează idealul sfânt al vieții umane.

Iubiți credincioși,

Cu Învierea Domnului a răsărit soarele dreptății și oamenii au cunoscut calea eliberării din frica veșniciei morții, iar speranța bucuriei vieții a pus stăpânire pe destinul lor. Se cuvine, deci, să ne veselim în ziua cea luminată a Învierii și să rostim cuvintele Sfântul Apostol Petru: *“Binecuvântat este Dumnezeu, Care, după mare mila Sa, prin Învierea lui Hristos din morți, ne-a născut din nou, spre nădejde vie, spre moștenire neîntinată și ne-veștejită”* (I Petru, 1, 3-4).

Dumnezeu, prin Fiul Său cel răstignit și înviat, din marea Sa bunătate, a dăruit astăzi mila Sa omului plin de credință; El a încredințat bogăția Lui de daruri omului plin de recunoștință, ca să ne facă pe toți părtași și moștenitori ai împărăției cerurilor, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel: *“Cetățenia noastră este în ceruri, de unde și așteptăm cu stăruință ca Mântuitor pe Domnul Iisus Hristos, Care va schimba ca înfățișare trupul nostru omenesc, în asemănarea trupului slavei Sale”* (Filipeni 3, 20-21).

Învierea Domnului este, așadar, temelia credinței noastre creștine și siguranța învierii noastre, precum spune marele Apostol al Neamurilor: *“Știind că Cel ce a înviat pe Domnul Iisus ne va învia, prin Iisus, și pe noi”* (II Corinteni 4, 14). De aceea, în această sfântă și mare zi, vorbim de lumină și de speranță pentru viața fiecăruia dintre noi.

Pe pământ, Biserica este anticiparea împărăției cerurilor, cea care ne oferă, prin Sfintele Taine, praznicele duhovnicești ale marilor noastre bucurii. Bucuria creștină este o abundență de lumină, care ne năpădește inima și ne umple de fericire. Însuși Mântuitorul Hristos ne îndeamnă, după ce rostește cele nouă Fericiri: *“Bucurați-vă și vă veseliți, căci plata voastră multă este în ceruri”* (Matei 5, 12).

Iubiții mei fii sufletești,

Minunea Învierii inundă firea cu lumină și bucurie, așa cum glăsuiește cântarea bisericii: *“Acum toate s-au umplut de lumină: și cerul și pământul și cele de dedesubt”* (Cântarea a treia a Canonului Învierii). De la cei care au fost martorii Învierii lui Hristos atunci, am păstrat și noi vestea cea mare a biruinței asupra morții, dobândită prin Patimile și Crucea lui Hristos, căci *“prin Cruce a venit bucurie la toată lumea”* și din Cruce izvorăsc razele mântuitoare ale Sfintei Învieri.

Ziua de astăzi este cu adevărat strălucitoare, pentru că lumina ei a strălucit peste întunericul necunoștinței; este aducătoare de bucurie, pentru că *“din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi”* (Cântarea întâi a Canonului Învierii). Crucea a devenit odată cu lumina Învierii, semn de biruință; plângerile îngropării s-au schimbat în cântece de bucurie, iar din sângele Mântuitorului, cel curs prin cununa de spini și din coasta Lui, au înflorit crinii cei cu bun miros și luminoși ai Învierii. Chipul Mântuitorului, cel batjocorit și lovit, nu mai este trist și posomorât, ci mai strălucitor decât soarele, pentru că El a înviat ca un nemuritor, biruind puterea morții și eliberând omenirea de frica veșniciei ei, așa cum spune unul din poeții români: *“Nu mă tem de moarte, ci de veșnicia ei”*.

Teama aceasta exista până la Învierea lui Hristos, pentru că nu se cunoștea ce va urma după moarte cu trupul și sufletul Său. Omul a fost eliberat de robia fricii de necunoscut odată cu luminoasa Înviere a lui Hristos. De aceea, creștinii, cu sufletele pline de bucurie și speranță, rostesc salutul: *“Hristos a înviat!”*. Aceasta este afirmarea dogmei mântuirii noastre, aceasta este credința noastră pe care o mărturisim ori de câte ori rostim cuvintele: *“Cred... în Fiul lui Dumnezeu... Care S-a răstignit...și a înviat a treia zi, după Scripturi”*.

Bucuria pascală, pe care Biserica Ortodoxă o evocă intens și solemn timp de patruzeci de zile, este bucuria, lumina și nădejdea noastră cea mai mare și ar trebui să fie, pentru orice credincios, o bucurie perpetuă, pe care să o trăiască în fiecare zi și ceas din viața sa.

Cu fiecare salut pascal, noi, ca fii ai luminii, adevărim, mărturisim și trăim dumnezeiescul Său Cuvânt: *“În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea”* (Ioan 16, 33). Îndrăzneala aceasta înseamnă, de fapt, bucuria de a-ți afirma credința, în orice împrejurare a vieții, prin fapte și atitudini ziditoare de comuniune și dragoste frățească.

Să reînviem viața creștină în comunitatea noastră și în întreaga țară. Să participăm la reînnoirea mentalității creștine, prin zidirea unei vieți morale și pașnice, și să îndepărtăm violența, ura și egoismul dintre noi. Numai prin

credință, viață morală și respect față de Dumnezeu și Biserica Sa, putem să cinstim, după cuviință, Învierea cea dătătoare de lumină și speranță. Luptând împotriva poluării societății noastre cu racilele de toate categoriile, care distrug moralitatea creștină și familia, ca și sănătatea fizică și psihică a tineretului nostru, considerăm că această luptă reprezintă o îndatorire a celor care, prin Învierea lui Hristos, au devenit fii ai luminii cea dătătoare de ideal și speranță.

Cu aceste gânduri împărtășite tuturor de Sfintele Paști, în lumina lui Hristos, să consolidăm speranța unei vieți mai bune în înțelegere cu toți – familia, comunitatea în care trăim și locul de muncă, în pace și frumoasă comuniune unii cu alții, într-o împăcare, demnitate, respect, iertare și dragoste.

Dumnezeu să binecuvinteze casele, copiii și familiile voastre cu sănătate, lumină, bucurie, prosperitate și spor în toate cele bune.

Vă îmbrățișez pe toți, cu părintească dragoste, și mă rog lui Hristos Cel Înviat să-Și găsească un loc în conștiințele și sufletele dumneavoastră, spunându-vă din toată inima:

Hristos a înviat!

† NIFON

ARHIEPISCOPUL TÂRGOVIȘTEI

† *EPIFANIE,*
**CU MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI ȘI VRANCEI**

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU,
IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECUVÂNTĂRI*

Hristos a înviat!

*“Eu sunt Lumina lumii; cel care Îmi urmează Mie
nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții”¹.*

Binecredincioși creștini,

Sfintele slujbe din vremea Postului Mare ne-au pregătit duhovnicește pentru a întâmpina, cu bucurie mare, Învierea Domnului – această sărbătoare a sărbătorilor și praznic al praznicelor.

Bucuria pe care ne-o aduc Sfintele Paști ne copleșește și, totodată, ne dă sporită nădejde întru moștenirea vieții veșnice, spre care năzuim toți cei care avem credință puternică în Domnul Hristos, Cel ce a înviat a treia zi din morți.

Vestea Învierii Domnului a umplut cerul și pământul de lumină dumnezeiască și a străbătut veacurile până astăzi, răsunând, de-a pururi, ca un imn de biruință, în lumea întreagă. Acum, noi toți, slujitori și credincioși, mai mult decât în orice altă perioadă a anului, facem cea mai puternică mărturisire de credință prin salutul creștinesc “Hristos a înviat!”, dar și prin răspunsul “Adevărat a înviat!”. Acest salut trebuie să ne ducă pe toți cu gândul și cu inima la Patimile, Răstignirea și Învierea Fiului lui Dumnezeu. Mărturisirea noastră nu trebuie să fie formală, ci adevărată, având la temelie

---

1. Ioan 8, 12.

credința statornică față de cea mai mare minune din istoria Creștinismului și a lumii întregi.

Iubiți fii sufletești,

Cele dintâi cuvinte pe care le rostim noi, slujitorii bisericești, în noaptea sfântă a Învierii Domnului, încă înainte de a începe dumnezeiasca slujbă sunt: “Veniți de luați lumină!” Atunci, fiecare credincios se grăbește să ia lumină de la lumânarea aprinsă a arhiereului sau a preotului și, îndată, întunericul nopții este străpuns de multe lumânări aprinse, încât tot spațiul din jurul nostru devine luminos, drept pentru care, în perioada pascală, o cântare bisericească ne încredințează că, la Înviere, “*cerul și pământul sunt pline de lumină*”. Prin această cântare, numită catavasiu, “*se mărturisește că Hristos, înviind ca Om, a dovedit că întreaga omenire este chemată la înviere*”. Sfântul Atanasie cel Mare arată că oamenii care Îl mărturisesc pe Hristos Cel înviat, primesc de la Acesta “*biruință asupra morții, făcând-o neputincioasă în fiecare dintre cei ce au credință în El*”², fiindcă, prin jertfa lui Hristos pe Sfânta Cruce, “*moartea a fost golită de putere*”³.

Minunea Învierii Domnului este izvorul nesecat de bucurie, de pace, de viață și de lumină. De aceea, chemarea la lumină în noaptea Sfințelor Paști, precum și aprinderea lumânărilor de la făclia din Sfântul Altar reprezintă legătura noastră cu Hristos Cel înviat și dorința de a trăi împreună cu El, potrivit învățăturilor Sale dumnezeiești, pentru că Însuși Iisus Hristos a zis despre Sine: “*Eu sunt Lumina lumii; cel care Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții*”⁴. “*Învierea lui Hristos este un adevăr atât de evident și de mărturisit în lume, încât a devenit izvorul unei bucurii care nu se poate lua de la oameni. Lumina și bucuria Învierii covârșesc toată mintea; de ele este plin și cerul, este plin și pământul*”⁵.

Asemănarea Mântuitorului cu lumina a fost prevestită de către proorocii Vechiului Testament. Astfel, proorocul Isaia spune despre Hristos Domnul: “*Te voi face Lumina popoarelor ca să duci mântuirea Mea până la marginile pământului*”⁶. Iar psalmisul David vorbește astfel despre lumina care vine de

2. Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri*, Partea I, în colecția “P.S.B.”, vol. 15, București, 1987, p. 124.

3. *Ibidem*.

4. Ioan 8, 12.

5. † Vasile Coman, episcopul Oradiei, *Cuvinte pentru suflet*, Oradea, 1985, p. 265.

6. Isaia 49, 6.

la Dumnezeu: "Însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale, Doamne!"⁷; "că la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumină"⁸.

Cuvântul, Cel ce era de la început la Dumnezeu, prin Care toate s-au făcut și fără de Care nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut, Care era viața și lumina oamenilor, a părăsit slava cerească și S-a sălășluit între noi, la "plinirea vremii", ca să fie "Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul ce vine în lume"⁹. El a adus lumina cunoașterii lui Dumnezeu, care a risipit întunericul închinării la zeități. Chiar începutul propovăduirii Sale pe pământ a fost vestit astfel: "Poporul care stătea în întuneric a văzut lumină mare și celor ce ședeau în latura și în umbra morții lumină le-a răsărit"¹⁰.

În cărțile noastre de slujbă folosite în perioada pascală, întâlnim învățături care ne arată că Învierea lui Hristos luminează întreg neamul omenesc. Astfel, o cântare glăsuiește: "Cu Crucea Ta ai șters blestemul pomului, cu îngroparea Ta ai omorât stăpânirea morții și cu Învierea Ta ai luminat neamul omenesc"¹¹. Însuși Mântuitorul Hristos Cel înviat din morți a mărturisit: "Eu, Lumină am venit în lume, ca tot cel ce crede în Mine să nu rămână în întuneric"¹², iar înainte de Patimile Sale, adresează îndemnul: "Cât aveți Lumina, credeți în Lumină, ca să fiți fii ai Luminii!"¹³.

De aceea, Biserica, prin sfintele slujbe, subliniază mereu atmosfera luminoasă a Învierii Domnului, numind această sărbătoare "praznicul luminii" și al bucuriei. Începând cu salutul "Hristos a înviat!" și continuând cu dumnezeieștile cântări rânduite pentru această slăvită zi, toate ne cheamă la bucuria sufletelor noastre: "Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru ea"¹⁴.

Iubiți fii duhovnicești,

Anul acesta, Biserica strămoșească și slujitorii ei comemorează, cu recunoștință, pe unii dintre înaintașii noștri – voievozi și clerici – care s-au înscris în istoria Neamului cu fapte de credință și evlavie, virtuți prin care, de-a lungul veacurilor, a fost luminat sufletește poporul român cel drept-credincios.

7. Psalmul 4, 6.

8. Psalmul 35, 9.

9. Ioan 1, 9.

10. Matei 4, 16.

11. *Stihira lui Anatolie* de la Vecernia de luni, care se săvârșește în Sfânta și Marea Duminică a Paștilor.

12. Ioan 12, 46.

13. Ioan 12, 36.

14. Psalmul 17, 24.

Și noi, slujitorii și credincioșii buzoieni și vrânceni, se cuvine să ne aducem aminte de ei ca unii ce au lăsat, pe aceste meleaguri, nepieritoare mărturie de purtare de grijă și de evlavie față de Biserica noastră.

Astfel, în august se vor împlini 290 de ani de la jertfa Sfântului Voievod Constantin Brâncoveanu, cel ce a ctitorit biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Municipiul Râmnicu Sărat și Reședința episcopală din Buzău, precum și alte așezăminte bisericesti din țară, cel care și-a dat viața, mărturisind și apărând dreapta credință, prin care s-au păstrat unitatea și dăinuirea Neamului.

În urmă cu doar două zile, în Vinerea Patimilor Domnului, s-au împlinit 350 de ani de la trecerea în veșnicie a ctitorului Catedralei episcopale din Buzău – Matei Basarab; pilda ostenelilor sale de a rămâne în istorie ca unul dintre cei mai de seamă ziditori de lăcașuri sfinte s-o urmăm și noi, prin sprijinirea inițiativelor și lucrărilor spre ridicarea de sfinte biserici și mănăstiri.

În mod deosebit, se cuvine să ne plecăm genunchii inimii în fața Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, de la a cărui trecere în lumea dreptilor se împlinesc anul acesta cinci veacuri, drept pentru care Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a rânduit desfășurarea unor importante manifestări religioase și culturale în toată țara, cu deosebire la Mănăstirea Putna, ctitoria sa, unde rămășițele pământești ale marelui domnitor așteaptă învierea cea de obște. Să-l rugăm să mijlocească la Mântuitorul Cel înviat pentru pacea Neamului și ocrotirea Țării noastre.

De lumina Învierii și de bucuria acestui praznic luminos s-au învrednicit, mai ales, sfinții Bisericii, înaintașii noștri din această Eparhie, care, datorită sfințeniei vieții lor, au putut mărturisi, fiecare în parte, împreună cu Sfântul Apostol Pavel: "*Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine*"¹⁵. Astfel, să pomenim în rugăciuni pe Sfântul Mucenic Sava de la Buzău, - pe care îl vom sărbători mâine, 12 aprilie – care și-a jertfit viața mărturisind și păstrând dreapta credință. Să ne amintim, cu evlavie, de Sfântul Cuvios Vasile de la Mănăstirea Poiana Mărului, canonizat anul trecut, a cărui pomenire o vom face peste numai două săptămâni, - la 25 aprilie – urmându-i exemplul de a vorbi, prin rugăciune neîncetată, cu Dumnezeu. De asemenea prin cântări duhovnicești și rugăciuni, îl vom pomeni, anul acesta, în cadrul unor slujbe solemne, pe Sfântul Ierarh Mucenic Teodosie de la Mănăstirea Brazi, - de la al cărui sfârșit mucenicesc se vor împlini, în toamnă, 310 ani, - viețuirea lui fiindu-ne pildă întru slujirea lui Dumnezeu și a semenilor.

15. Galateni 2, 20.

Frați creștini,

La această mare sărbătoare a luminii și a bucuriei, precum și în perioada de până la Înălțarea Domnului, ca, de altfel, în toate zilele vieții noastre, să ne luminăm cu prăznuirea prin credință puternică și prin evlavie adâncă, pentru ca astfel să trăim bucuria femeilor mironosițe și a Sfinților Apostoli când au aflat de minunea Învierii Domnului Hristos.

Așa cum ne îndeamnă același mare Apostol al neamurilor, *“să lepădăm, dar, lucrurile întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii”*¹⁶, care sunt *“bunătatea, dreptatea și adevărul”*¹⁷.

Având încredințarea că Hristos a înviat din morți, tot așa trebuie să credem că și noi vom învia. *“Nici într-un alt trup nu vom învia, decât în al nostru propriu. Și dacă se cuvine ca trupurile să învieze... ca trupuri duhovnicești, atunci e limpede că această înviere are rostul să ne ferească pe noi de stricăciune și să înlăture moartea”*¹⁸.

Să avem convingerea că atât timp cât ne deschidem sufletele pentru ca lumina lui Hristos să se sălășluiască în ele, ne vom salva din moartea pe care o aduce păcatul. *“Învierea sufletească este învierea omului din moartea păcatului. Această înviere tainică în duh se săvârșește în cei credincioși prin învățătura Evangheliei, prin harul Sfințelor Taine și prin faptele bune... Fără această înviere duhovnicească, adică fără pocăință, nimeni dintre noi nu se poate mântui”*¹⁹.

Mântuitorul nostru i-a îndemnat pe Ucenicii Săi și, prin ei, pe noi toți cei de astăzi, zicând: *“Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri”*²⁰.

Pentru ca noi să fim lumină celor din jur, trebuie ca și în sufletele noastre să se petreacă minunea Învierii, prin moartea păcatului. În felul acesta, așa cum ne spune un teolog român, *“viața unui creștin adevărat, trăitor al Evangheliei, este, de fapt, o viață în Înviere”*.

La fel, câtă vreme un popor este călăuzit de lumina Învierii, acesta va dăinui și va prospera spiritual și material.

Câtă vreme Hristos Cel înviat va fi propovăduit în școli, spitale, azile, orfelinate și chiar în închisori, lumina dumnezeiască va fi de folos celor ce

16. Romani 13, 12.

17. Efeseni 5, 9.

18. Origen, *Scrieri alese*, în colecția “P.S.B.”, vol. 8, București, 1982, p. 170.

19. Arhim. Ilie Cleopa, *Predici la praznice împărătești*, Editura Episcopiei Romanului, 1996, p. 20.

20. Matei 5, 16.

învață și va ușura starea celor ce-L primesc pe Dumnezeu în inimile lor, aducând izbăvire tuturor celor care au la temelia credinței adevărul Învierii.

Să-L primim, așadar, în sufletele, în casele și în viața noastră, pe Mântuitorul Cel ce a înviat din morți!

Razele sărbătorii de astăzi să lumineze calea vieții noastre, aici, pe pământ, iar dincolo, în ceruri, să ne călăuzească spre lăcașurile celor dreți!

Să trăim și să lucrăm în așa fel încât, permanent, întreaga noastră ființă să fie cuprinsă de lumina și bucuria Învierii!

Vă îndemn părintește să prăznuiți Sfintele Paști în pace și cu folos duhovnicesc, împreună cu cei dragi, mulțumind pentru toate lui Dumnezeu, Celui în Treime închinat și mărit: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh!

Hristos a înviat!

*Al tuturor de tot binele voitor
și pururea către Domnul fierbinte rugător,*

† EPIFANIE

EPISCOPUL BUZĂULUI ȘI VRANCEI

† CALINIC
EPISCOPUL ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI

*PREA CUCERNICI PĂRINȚI, SLUJITORI AI SFINTELOR ALTARE,
PREA CUVIOS CIN MONAHAL,
DREPTMĂRITORI CREȘTINI ȘI CREȘTINE,*

Hristos a înviat

*"Gustați toți din ospățul credinței;
împărtășiți-vă toți din bogăția bunătății!"
(Sfântul Ioan Gură de Aur)*

*Dreptmăritori Creștini și Creștine,
iubitori ai Învierii lui Iisus,*

Citind cu atenție în Istoria lumii, vom afla mari și multe înfăptuiri ale omului, zidit din iubirea lui Dumnezeu Creatorul! Iar privind cu luare aminte la cele din jurul nostru, mai de aproape sau mai departe, vom vedea mărețiile semănate de Dumnezeu în Univers! Când deschidem Cartea cea mai mare a lumii, din toate timpurile, citim din graiurile Duhului Sfânt: "*Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria. Ziua zilei spune cuvânt, și noaptea nopții vestește știință. Nu sunt graiuri, nici cuvinte, ale căror glasuri să nu se audă. În tot pământul a ieșit vestirea lor, și la margi-nile lumii cuvintele lor!*"¹

Viața noastră, din iubirea cea veșnică a lui Dumnezeu, este așezată între cele două nopți de aur, nopți de sfântă și neasemănată știință, **știința mântuirii noastre**, a salvării din întunericul neștiinței și al păcatului.

---

1. Psalmul 18, 1-4.

Dacă în noaptea Betleemului, acum două mii patru ani, se naștea Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, trimis de Tatăl Său; în noaptea Ierusalimului, din moarte la viață, răsărea Lumina lumii, Mântuitorul nostru!

De atunci și până azi și până când va mai fi un om pe fața pământului, suntem chemați să gustăm din **ospățul credinței!** Pentru că a crede în Dumnezeu, Cel în Treime lăudat: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, este adevăratul **ospăț netrecător** al vieții noastre.

Credința vie și temeinică în Iisus Hristos, este garanția absolută că vom intra în Împărăția Luminii și vom fi pentru totdeauna fiii iubiți la ospățul care nu se va mai termina niciodată.

Glasul de chemare al lui Dumnezeu, prin Fiul Său, Iisus Mântuitorul, răsună de mii de ani, El trecând pe la ușa casei inimii și sufletului nostru, zicând: *"Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine!"*²

Dreptmăritori Creștini,

Știm, de bună seamă, că valurile tulburi ale vieții noastre ne îndepărtează mereu auzul și inima de la chemarea și bătăile discrete ale lui Iisus la ușa sufletului nostru. Știm de asemenea, cât de greu și anevoios este să biruim această stare de zgomot și tulburare din mintea, inima și sufletul nostru. Iar fiecare dintre noi încercăm după putere, să ajungem la bucuria biruinței, având chemarea lui Iisus, care zice: *"Celui ce biruiește îi voi da să șadă cu Mine pe scaunul Meu, precum și eu am biruit și am șezut cu Tatăl Meu pe scaunul Lui!"*³.

Menirea fiecărui om zidit de Dumnezeu este ca să ajungă în ipostaza supremă de a deveni casnic, împreună viețuitor cu Dumnezeu - Iisus Hristos cel înviat din tenebrele morții. Este mângâietor să știm acest lucru fiind, de altfel, cel mai important din viața noastră.

De aceea, Sfântul Ioan Gură de Aur, sub aripile Duhului Sfânt, ne-a lăsat, cel mai triumfător Imn de chemare la ospățul Învierii lui Iisus: *"De este cineva binecredincios și iubitor de Dumnezeu, să se bucure de acest Praznic frumos și luminat! De este cineva slugă înțeleaptă, să intre, bucurându-se, în bucuria Domnului său! De s-a ostenit cineva postind, să-și ia acum răsplata!"*⁴ În cuprinderea Sa iubitoare, Iisus, biruitorul morții, știind neputința

2. Apocalipsă 3, 20.

3. Ioan 3, 21.

4. Sfântul Ioan Gură de Aur: Cuvânt de învățătură în sfânta și luminata zi a slăvitei și mântuitoarei Învieri a lui Hristos, Dumnezeuul nostru, *Penticostar*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1999, p. 24-25.

noastră, ne va măsura vrednicia cu deplină înțelegere divină. Că nu am putut să lucrăm așa cum s-ar fi convenit pe ogorul mântuirii noastre, auzim mai departe: "De a lucrat cineva din ceasul cel dintâi, să-și primească azi plata cea dreaptă! De a venit cineva după ceasul al treilea, mulțumind să prăznuiască. De a ajuns cineva după ceasul al șaselea, să nu se îndoiască, nicidecum, căci cu nimic nu va fi păgubit. De a întârziat cineva până în ceasul al nouălea, să se apropie, nimic îndoindu-se! De a ajuns cineva în ceasul al unsprezecelea, să nu se teamă din pricina întârzierii, căci darnic fiind Stăpânul, primește pe cel din urmă ca și pe cel dintâi, odihnește pe cel din urmă ca și pe cel dintâi, odihnește pe cel din al unsprezecelea ceas ca și pe cel care a lucrat din ceasul dintâi; și pe cel din urmă miluiește, și pe cel dintâi mângâie; și aceluia plătește, și acestuia dăruiește; și faptele le primește; și gândul îl ține în seamă, și lucrul îl prețuiește, și voința o laudă!"⁵

Dreptmăritori Creștini,

Într-o cuprindere dumnezeiască, fără seamăn, și fără putință de înțelegere, din iubirea cea veșnică a lui Dumnezeu, auzim glasul chemător al Sfântului Ioan Gură de Aur, întru absolută delicatețe: "Pentru aceasta, intrați toți întru bucuria Domnului nostru; și cei dintâi și cei de pe urmă, luați plata!" Să auzim cea mai duioasă poftire din câte se pot face în cer și pe pământ, de Iisus Cel Înviat, chiar de ziua Lui cea plină de lumina, care nu se va mai stinge niciodată, este Paștele cel veșnic care a tămăduit lumea de păcat și de moarte!

Nimeni nu va rămâne pe dinafară: "Bogații și săracii împreună bucurați-vă! Cei care v-ați înfrânat și cei delăsători, cinstiți ziua. Cei ce ați postit și cei ce n-ați postit, veseliți-vă astăzi! Masa este plină, ospătați-vă toți, nimeni să nu iasă flămând. Gustați toți din ospățul credinței împărtășiți-vă toți din bogăția bunătății!"⁶

Ospățul credinței și bogăția bunătății este Trupul și Sângele lui Hristos, Sfânta Împărtășanie sau Euharistia care ni se oferă de către Dumnezeu în Dar de către Biserica Apostolică: "*Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi. Trupul Meu este adevărată mâncare și sângele Meu, adevărată băutură. Cel ce mănâncă*

5. Sfântul Ioan Gură de Aur: Cuvânt de învățătură în sfânta și luminata zi a slăvitei și mântuitoarei Învieri a lui Hristos, Dumnezeuul nostru, *Penticostar*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1999, p. 24-25.

6. Idem, ibidem, p. 25.

trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el!"⁷ a zis Iisus Cel Înviat din mormânt!

Grija cea mai mare în viața noastră, de zi cu zi, aici pe pământ, trebuie să fie de a ne găsi sălașul cel mai sigur: Inima lui Iisus, bucuria învierii noastre! Din adânc de vremi, Sfântul Ioan Gură de Aur îndeamnă: *"Nimeni să nu se tânguiască pentru păcate, că din mormânt iertare a răsărit. Nimeni să nu se teamă de moarte, că ne-a izbăvit pe noi moartea și învierea Mântuitorului!"*

Acum îmi aduc mai bine aminte, și am fost încredințat în inima mea, că la Bobotează, când prăznuim Botezul Domnului Iisus Hristos, toate apele de sub cer sunt sfințite, toate prefăcându-se în aghiasmă. Iar acum de ziua Învierii lui Iisus, Sfântul Ioan Gură de Aur ne spune, că suntem iertați toți fiii pământului, de toate păcatele pe care le-am săvârșit!

Dreptmăritori Creștini,

Marea bucurie a Învierii lui Iisus nu este numai pentru noi, ci a fost pentru întreaga omenire care a plecat în Țara de peste veac, de la începutul lumii până la Iisus Hristos, Care după moartea pe Cruce, a coborât în cele mai de jos ale pământului, în iad, după cum spune Isaia proorocul: *"Prădat-a iadul Cel care S-a pogorât în iad; umplutu-I-a de amărăciune. Iadul, zise, s-a amărât, întâmpinându-Te pe Tine jos; amărātu-s-a, că s-a stricat... strigând din răsuputeri: Unde-ți este moarte, boldul? Unde-ți este iadule, biruința? Înviat-a Hristos și tu ai fost nimicit!"*

Iadul a fost nimicit pentru totdeauna! Nimeni nu trebuie să mai ajungă în iad pedepsit! Hristos s-a jertfit și întreg neamul omenesc s-a mântuit întru bucuria Învierii lui Iisus Domnul!

Sculatu-s-a Hristos și au căzut diavoli! Niciodata puterile raului nu vor mai putea să aibă biruință asupra noastră, fără consimțământul nostru liber!

Înviat-a Hristos și se bucură îngerii! Pururea bucuria Învierii lui Iisus se va așeza peste toată firea zidită de Dumnezeu!

Înviat-a Hristos și viața stăpânește! Dumnezeu având viață în Sine: *"Căci precum Tatăl are viață în Sine, așa I-a dat și Fiului să aibă viață în Sine și I-a dat putere să facă judecată, pentru că este Fiul Omului!"*⁸

Hristos S-a sculat dintre morți, începătură celor adormiți S-a făcut! După ce Iisus, Biruitorul morții, a **prădat iadul**, ca un Atotputernic, a scos din întuneric pe toți cei închiși de la începutul lumii!

7. Ioan 6, 54-56.

8. Ioan 5, 26.

Pe chipul bătrânului Adam și a tuturor strămoșilor, strălucește pentru totdeauna lumina lui Iisus Cel Înviat din mormânt, dăruind viață veșnică celor de departe și celor de aproape!

Dreptmăritori Creștini, iubitori de praznic Împărătesc,

Să punem în inima noastră hotărârea de a primi pe Iisus Hristos în casa inimii și sufletului nostru și să nu auzim glasul Lui, cum l-a auzit pe drumul Damascului, Saul, care va deveni marele Apostol al Neamurilor: "*Saule, Saule, de ce mă prigonești? Iar el a zis: Cine ești Doamne? Și Domnul a zis: Eu sunt Iisus, pe Care tu îl prigonești!*"⁹

Alungarea lui Iisus din inima noastră, din viața noastră, din familia noastră, din lucrarea noastră de zi cu zi, din rugăciunile noastre, din Țara noastră este starea cea mai gravă! Când vom fi pustiiți de prezența lui Iisus, va fi cea din urmă zi din viața noastră! Vom rămâne singuri pentru totdeauna! Să nu fie!

Să ne aducem aminte mereu de vindecarea necredinței lui Toma și atunci când l-a văzut pe Iisus Cel Înviat din tenebrele morții, să zicem și noi ca el, - plini de bucuria nemuritoare a vederii Sale: "*Domnul meu și Dumnezeuul meu!*"¹⁰

Iubiți frați și surori din inima Domnului Iisus Cel Înviat,

Să ne bucurăm din toate puterile ființei noastre de Învierea lui Iisus și să nu slăbim în **nădejdele** de zi cu zi! Să nu scădem în **credința cea fierbinte în Dumnezeu**, nici o clipă! Să ne cuprindem laolaltă în **iubirea** cea sfântă și nemuritoare a lui Dumnezeu!

Și să nu uităm cele spuse lui Toma, care a mărturisit pe Iisus Cel Înviat: "*Pentru că M-ai văzut, ai crezut. Fericiți cei care n-au văzut și au crezut!*"¹¹

Toți cei care credem în Iisus Cel Înviat, suntem ridicați în ipostaza cea mai înaltă, de: **Fericiți!**

Tu ai zis, Doamne, Iisuse! Îți mulțumim din adâncul inimii noastre!

Iar noi, cu inima curată și voioasă, îți cântăm, de ziua Ta: Hristos a Înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte, viață dăruindu-le!

Pace și bucurie în Duhul Sfânt, vă dorește din inimă,

† CALINIC

EPISCOPUL ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI

9. Fapte 9, 4-5.

10. Ioan 20, 28

11. Ioan 20, 29.

† CASIAN
DIN DARUL LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL DUNĂRII DE JOS,

*PREA CUCERNICULUI CLER, PREA CUVIOSULUI CIN MONAHAL
ȘI TUTUROR DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI
DIN EPARHIA NOASTRĂ, HAR, PACE, IERTARE DE GREȘELI
ȘI BUCURIE DEPLINĂ DIN BOGĂȚIA LUMINATEI SĂRBĂTORI
A PAȘTILOR, IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE*

**Hristos a înviat!
Adevărat a înviat!**

Iubiți frați și surori în Domnul,

Această mărturisire, pe care am făcut-o întreit, este mărturia comună a faptului real al Învierii din morți a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Împreună cu noi, creștinii, lumea se deschide și ea spre cer, părăsind momentan frământările, grijile și necazurile pământești, pentru a primi sufletește "pe Împăratul ceresc, Cel nevăzut, înconjurat de cetele Îngerești". Care icse biruitor din mormânt, căci "cu moartea Sa a omorât moartea" spre a ne împărtăși tuturor viață.

Cuvântul pastoral este, spre deosebire de o predică ocazională, mărturisirea comună a Învierii Domnului de către toți credincioșii și slujitorii Eparhiei Dunării de Jos, în comuniune cu toată Biserica Ortodoxă din România și din lume.

Ni se alătură la prăznuire toți cei adormiți; participă spiritual, și ei, la aceeași luminoasă biruință, căci astăzi, la Sfintele Paști, "cerurile după cuviință să se veselească și pământul să se bucure și să prăznuiască toată lumea

cea văzută și cea nevăzută; că S-a sculat Hristos, Bucuria cea veșnică" (Cântarea 1, Canonul pascal).

Adunați într-o singură familie a vieții, dispare din sufletele noastre frica morții care ne ține în robie și prin care se întunecă și căile drepte către Domnul, către semeni și către creație. Răul se împrăștie acum, ca fumul și se topește "ca ceara de la fața focului". Îndoielile și suferințele noastre încetează și ele, căci urzitorii păcatului, demonii, fug de la fața lui Dumnezeu și de la cei ce cu inimile și cu sufletele luminate trăiesc, cu adevărat, prezența Mântuitorului, Dătătorul vieții veșnice.

În noi și între noi se așează pacea lui Dumnezeu "care covârșește orice minte" (Filip. 4, 7), ca astfel "să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos!" (Filip. 2, 11) și din plinătatea Sa, am primit "har peste har" (Ioan 1, 16). Așadar, astăzi primim toți cei ce trudim aici, la gurile Dunării, darurile pascale în frățietate și unitate, ca pe o Împărtășanie mult așteptată, după o lungă călătorie a postului. Pacea, liniștea sufletească, lumina minții prin credință și bucuria vieții, ca dar dumnezeiesc, se așează în inimile noastre, iar Domnul Înviat din morți ne întâmpină pe toți, precum odinioară pe sfințele mironosițe și pe iubitorii Săi ucenici și apostoli. De aceea, ne este de folos să primim, cu adevărat dumnezeiește, toți darurile Sfințelor Paști, în comuniune adevărată, slujitori și credincioși din toate parohiile, mănăstirile ori capelele din spitale, din azile, din orfeline, din armată sau din penitenciare, cu credință puternică și cu tărie mărturisitoare, ca, astfel, fiecare dintre noi să devină un "apostol al Învierii" într-o lume prea încercată de ură, de violență, de teroare și de moarte.

Dreptmăritori creștini și creștine,

Ce cuvinte omenești pot avea în ele forța și energia în măsură să explice sentimentele și trăirea creștinească a Învierii Domnului ca fapt real, prin care, de aproape două milenii, suntem salvați de moartea cea veșnică? Nu observăm, fraților, că viețuitoarele ori obiectele neînsuflețite nu au nici memoria, nici legătura sacră cu istoria și cu viața noastră? Chiar dacă ne slujesc pentru o perioadă de timp, se uzează, dispar ori ies din folosire. Faptul Învierii Domnului însă nu este doar o comemorare, o amintire sau o simplă actualizare a ceea ce s-a petrecut acum două milenii, ci chiar prezența Domnului vie, perceptibilă, binefăcătoare și ajutătoare nouă, tuturor. El iese prin piatra pecetluită, cu ostașii romani de față, neputincioși în a-și explica științific sau omenește minunea care înseamnă îndumnezeirea trupului Său, pe care materia nu-l mai poate reține. Cu toate că, în timp, a mai dispărut această încredințare concretă a prezenței personale a Mântuitorului Înviat din

morți, iată-ne, în puținătatea credinței noastre, gata să primim pe Cel ce ne trece și pe noi, pe fiecare în parte, "de la moarte la viață și de pe pământ la cer", cu toate că suntem încă în acest trup stricăcios.

Aceasta este marea taină a legăturii directe a Domnului Înviat cu noi, cei ce în toate bisericile, în această prea strălucită zi pascală, trecem de la înțelesurile noastre limitate la înțelegerea faptului real al prezenței în apropierea noastră a Izvorului vieții și renașterii noastre. El ne ajută să pășim de la starea trupească și stricăcioasă a firii noastre, la cea duhovnicească și ne-stricăcioasă, după cum ne încredințează și cântarea bisericească, căci "*cu trupul adormind ca un muritor; Împărate și Doamne, a treia zi ai înviat, pe Adam din stricăciune izbăvindu-l și moartea stricându-o; Paștile nestrăciunii, lumii de mântuire*" (Svetilna Paștilor).

Deși rămânem unii lângă alții și în aceeași realitate umană, la această întâlnire sacră, plină de daruri spirituale, ne îndreptăm spre sursa înnoirii duhovnicești, căci prin trecerea Domnului prin moarte la Înviere, trupurile noastre primesc, de pe acum, arvuna purificării și înnoirilor aidoma bobului de grâu ce se așează sub brazdă și primăvara răsare plin de viață: "*Se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc*" (I Cor. 15, 44).

Așa cum ne învață Biserica noastră mamă prin trăitorii ei atât de apropiați de Hristos, fraților și surorilor în Domnul, *Învierea este începutul creației celei noi, pentru că ne cuprinde în mod actual în starea jertfită și înviată a trupului Său pe noi toți, cei care credem nu numai prin comunitatea de natură ce o are cu noi, ci și prin cuprinderea noastră personală în El și prin trecerea Lui în noi*" (Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Dogmatica*, vol. II, p. 186).

În această stare suntem plini nu numai de strălucirea exterioară a luminii din mâinile noastre ori de frumusețea cântărilor, a rugăciunilor și a comunității mulțimii credincioșilor, *ci suntem real luminați interior, prin credință puternică, ca să omorâm și în noi boldul morții, care naște frica, teama, violența și răul în lume*. Este o împărtășire reală de putere sfântă din puterea lui Hristos Care, "cu moartea pre moarte călcând", ne invită să-L urmăm în aceeași direcție, spre a învia și noi, cu adevărat, prin credință și fapte bune, la o viață reală, eliberată de păcat. "*În față, Hristos îi vede pe toți cei ce cred în El, căci pe fața Lui se reflectă gândul lui Hristos la fiecare și pe fața fiecărui credincios Se vede imprimat Hristos. Îl vede pe Hristos progresând în transformarea fiecărui credincios după chipul Lui, până îl va aduce la starea Sa de înviere. În aceasta constă comuniunea progresivă a Tatălui cu toți cei ce cred în Fiul Său. Astfel, unindu-ne cu Sine, Hristos ne unește cu Tatăl*" (Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *ibidem*).

Următorul pas este trăirea în realitățile Învierii Domnului, adică eliberarea noastră de frica morții și de faptele rele ce decurg din aceasta, cu urmări extrem de grave asupra viețuirii noastre astăzi, într-o lume plină de violență și de moarte. Încă aici, în trup și între noi, în casele și în familiile noastre, la locul de serviciu și în toată societatea, putem începe această experiență a Învierii în viața normală. Trebuie să fie așa pretutindeni! Numai astfel putem depăși obstacolele atât de grele și de împovărătoare din viața de zi cu zi, convertindu-ne din inimă la Domnul vieții veșnice și al Învierii, Iisus Hristos, Care ne învață permanent în Biserica Sa, care este *"stâlp și temelie a adevărului"* (I Tim. 3, 15).

Învieria Domnului este și *izvorul libertății persoanei* de a refuza păcatele care o închid într-o carceră opacă și care-i întunecă gândirea și îi provoacă violența și stricăciunea. Astfel, din starea despre care se spune omenește că nu se mai poate face nimic pentru îmbunătățirea noastră, ne cheamă și ne ridică Hristos Domnul, invitându-ne *să facem și noi pentru noi ceea ce face El pentru noi*. Libertatea și puterea prin care ne trece El peste pragul morții pe care o distruge ni le oferă și nouă, iar ca dar concret, ne întărește și ne dă chiar trupul Său înviat și plin de slavă, prin Sfânta Împărtășanie care *"arde spinii patimilor și vindecă numărul deplin al simțurilor noastre"* (din Canonul Sfintei Împărtășanii). Firea noastră omenească, decăzută, *se ridică la starea de duhovnicie, iar libertatea de a alege între rău și bine se convertește, se luminează și deosebește obiectiv stricăciunea de nesticăciune*.

Alegând pe Hristos, urcăm cu El la *starea de oameni adevărați, buni și iubitori, frați prin aceeași credință în nemurire și lucrători ai virtuților ca fii autentici și liberi ai lui Dumnezeu. Aceștia se împărtășesc, cu adevărat, din starea de Înviere. Aceasta este firea omenească vindecată, înnoită, liberă de păcat și gata de jertfire pentru semenii și pentru întreaga creație, "că toată făptura împreună suspină"* (Romani 8, 22) din pricina păcatului. De la oameni robiți de patimi trecem, frați și surori, cu Hristos, în această fericită stare a Învierii Sale, ca persoane libere, demne și curate, gata de comuniune, de frățietate și de dragoste autentică, *"că dragostea acoperă mulțime de păcate"* (I Petru 4, 8). Așa înțelegem mai bine toți, de ce în Ortodoxie Învieria este zugrăvită în icoane reprezentându-L pe Mântuitorul coborând până la iad și întinzându-i mâna Sa lui Adam, pe care-l eliberează de chin, de întuneric, de singurătate, de moarte. *Așa se adeverește că absența lui Dumnezeu din viața noastră este începutul morții noastre lente*. Cad, așadar și pentru noi, de Înviere, toate zăvoarele, toate lanțurile robiei, fricii, urii, păcatului și morții și toți ne eliberăm și devenim semenii frați, gata să începem o viață nouă.

Prea iubiți frați creștini,

Am stăruit anul acesta, în cuvântul de Sfintele Paști, asupra acestui înțeles personal, adică pentru fiecare din noi în parte, cu gândul la noi toți care suferim mult, pretutindeni în lume, de egoism, de ură, de nesinceritate, de ignoranță, de indiferență față de semenii aflați în suferință și, iată, chiar de teroarea morții. Toate vocile responsabile din lume se înalță spre a fi auzite, ca un strigăt de alarmă, pentru a se reveni la normalizarea relațiilor dintre oameni, ca frați, și nu ca adversari. Dar răul își continuă "slujba" sa distrugătoare în toată libertatea.

Este nevoie de glasul, de puterea și de ajutorul Celui ce poate să schimbe omul cu adevărat! Este momentul să-L ascultăm pe Cel ce ne iubește cu adevărat, chemându-ne să-L urmăm și să-L primim ca model adevărat, de urmat în viață. El este Domnul vieții, Hristos, Care ne împărtășește armele spirituale ale smereniei și dragostei Sale, *spre a distruge răul din noi, din gândirea și din inimile noastre*. Astfel, vom reinvia la normalitate, la viață. Se spune în prezent că se cultivă tot mai des în oameni "sămânța" morții. Hristos și Biserica Sa, mai ales acum, de Înviere, *ne cheamă să cultivăm sămânța vieții, care poartă în ea toată iubirea lui Dumnezeu față de umanitate, "căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său, Cel Unul-Născut, L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică"* (Ioan 3, 16).

Să credem cu tărie în această ofertă a Domnului, a Bisericii Sale, spre a împărtăși din noi și dintre noi tot întunericul și toată umbra morții, salutându-ne, mai ales acum, de Sfintele Paști, cu mărturia vieții veșnice: *Hristos a înviat!, Adevărat a înviat!*

Învierea Domnului să ne fie ajutor și înnoire umană, imbold de înfrumusețare a întregii creații. De aceea, El S-a arătat înviat nu la mormânt, ci într-o frumoasă grădină, spre a prefigura raiul încă aici, pe pământ. Iată de ce Paștile nu înseamnă doar o manifestare a tradiției, atât de bogată și de frumoasă, a hainei noi, a mesei îmbelșugate ori a casei curățate. Toate acestea capătă sens doar atunci când sunt puse în lumina prezenței Mântuitorului Care ne invită să participăm întâi la întâlnirea cu El, prin împărtășirea cu Prea Curatele Sale Taine, la Sfânta Liturghie, la agapa dragostei și apoi la toate celelalte bucurii în viața socială.

În acest duh și cu această împuternicire de la Hristos Domnul, vă rugăm să mergeți, întăriți în credință, spre lume, *ca niște "apostoli" ai învierii la viața cea adevărată și să nu-i uitați pe copiii nimănui, pe bătrâni, pe întemnițați, pe săraci și pe toți cei fără de sprijin*. Să le oferim tuturor, din ofran-

da bucuriei, a păcii, a libertății duhovnicești și a vieții liniștite, o fărâșă, ca recunoștință că noi am primit tot Trupul Domnului Înviat!

Mai înainte de toate însă, să ne iertăm sincer, să primim de la Domnul modelul iertării Sale necondiționate!

Să ne iubim unii pe alții, precum Domnul ne iubește pe toți!

Să ne îmbrățișăm creștinește și așa să refacem comuniunea dragostei din toate sufletele creștine, din toate bisericile și capelele, din toate localitățile - orașe și sate - de pe întinsul Eparhiei Dunării de Jos.

Să mărturisim din inimă:

**Hristos a înviat!
Adevărat a înviat!**

*Al vostru de tot binele doritor
și către Hristos cel Înviat din morți rugător,*

† CASIAN

EPISCOPUL DUNĂRII DE JOS

† *DAMASCHIN*
DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

*CINSTITULUI CLER, CINULUI MONAHAL ȘI BINECREDINCIOȘILOR
CREȘTINI DIN EPISCOPIA SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR: HAR, MILĂ,
PACE, BUCURIE ȘI AJUTOR DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI,
ARHIEREȘTI BINECUVÂNTĂRI.*

*"Astăzi Hristos, moartea călcând, a înviat, pre-
cum a zis, și bucurie lumii a dăruit; ca toți, înălțând
cântarea, așa să zicem: Izvorule al vieții, Lumina cea
neapropiată, Atotputernice Mântuitorule, miluiește-ne
pe noi!" (Stihira a doua de la Vecernia de Vineri din
Săptămâna luminată).*

Iubiți fii duhovnicești,

Ne-a ajutat Milostivul Dumnezeu să participăm și să trăim încă o dată
mărta și luminata Sărbătoare a Învierii Domnului.

Ce lucru minunat și dumnezeiesc! Cât adevăr rezultat din logică și mis-
ter! Ce realitate minunată rezultată din explicabil și inexplicabil! La câte
întrebări nu putem găsi un răspuns după logica noastră omenească! Cu toate
acestea, răspunsuri avem sau există. Ele sunt în primul rând rezultatul cre-
dinței luminate, care primește ca adevărate cele descoperite nouă de
Dumnezeu de-a lungul timpurilor.

Iată doar câteva întrebări la care avem răspuns doar apelând la ade-
vărurile revelate: De ce Dumnezeu S-a întrupat? De ce S-a smerit? De ce a
pătimit? De ce a fost răstignit și a murit pe cruce? La toate acestea se poate
răspunde, pe scurt, că Dumnezeu a săvârșit aceste acte și multe altele pentru
mântuirea omului, pentru salvarea acestuia din robia păcatului neascultării
față de El, datorită iubirii Lui față de om: "*Căci Dumnezeu atât de mult a*

iubit lumea, încât pe Fiul Său cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică" (Ioan 3, 16).

Multe din actele sau evenimentele importante din iconomia mântuirii neamului omenesc au fost consemnate de Biserica noastră în Calendar pentru a ni le reaminti și a le retrăi.

Printre aceste evenimente se află și cel al Învierii Domnului, care este totodată și cea mai mare sărbătoare creștină. Anul acesta, vom căuta, pe scurt, să prezentăm caracterul acesteia drept o sărbătoare a luminii, așa cum reiese aceasta din textele Sfintei Scripturi și a slujbelor dedicate acesteia.

Iubiți credincioși,

Potrivit învățaturii Bisericii noastre, lui Dumnezeu I se atribuie diferite însușiri sau atribute care sunt proprietăți reale ale ființei lui Dumnezeu, prin care Acesta se descoperă și se manifestă în relațiile Sale cu omul, în lucrările Sale divine referitoare la creație, providență, judecată, mântuire. În felul acesta afirmăm că Dumnezeu este bun, milostiv, drept, mântuitor, iubitor, veșnic, atotprezent, neschimbabil, atotputernic, atotînțelept, sfânt, etc. De asemenea, există și însușiri speciale care se referă la cele trei persoane ale Sfintei Treimi, prin care acestea se disting una față de celelalte în activitatea lor externă, în afara ființei dumnezeiești și anume Dumnezeu Tatăl este creatorul, Dumnezeu Fiul este mântuitorul și Dumnezeu Sfântul Duh este sfințitorul, desăvârșitorul.

Dintre persoanele Sfintei Treimi, Dumnezeu Fiul este Cel care Și-a descoperit însușirile mai mult în relația cu omul, adesea El Însuși afirmă prin viu grai multe din însușirile sau atributele Sale *"Eu sunt Calea, Adevărul și Viața"* (Ioan 14, 6); *"Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima..."* (Matei 11, 29); *"Eu sunt Păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale"* (Ioan 10, 11); *"Căci Fiul Omului va să vină întru slava Tatălui Său, cu îngerii Săi; și atunci va răsplăti fiecăruia după faptele sale"* (Matei 16, 27); etc.

Pentru aceea, în slujbele sărbătorilor închinare Mântuitorului care comemorează diferite evenimente importante din viața și activitatea Sa se scot în evidență diferitele Sale însușiri.

Așa se face că Învieria Domnului este sărbătoarea biruinței vieții asupra morții, a trecerii de la moarte la viață (Paștile), a bucuriei, a luminii, etc.

Frați creștini,

Înainte de a începe slujba Învierii, am fost chemați prin cuvintele *"Veniți de primiți lumină"* și fiecare s-a prezentat să aprindă lumânarea de la cea care a fost aprinsă din candela care se află pe Sfânta Masă din Altar.

Acest fapt reprezintă dorința noastră de a trăi împreună cu Hristos Cel înviat, Cel care a mărturisit că *"Eu sunt lumina lumii; cel care Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții"* (Ioan 8, 12).

Psalmistul David vorbește despre lumina care vine de la Dumnezeu prin afirmații ca: *"S-a însemnat peste noi lumina feței Tale Doamne"* (Ps. 4, 6); sau *"Că la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumina"* (Ps. 35, 9), iar Proorocul Isaia aseamănă și chiar identifică pe Mesia cu lumina: *"Te voi face Lumina popoarelor ca să duci mântuirea Mea până la marginile pământului"* (Isaia 49, 6).

În Noul Testament, Sfântul Evanghelist Ioan mărturisește despre Mântuitorul că *"Întru El era viață și viața era lumina oamenilor... Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume"* (Ioan 1, 4, 9). Dreptul Simeon când a luat în brațe la Templu pe pruncul Iisus a afirmat că El este *"Lumină spre descoperirea neamurilor și slava poporului Tău, Israel"* (Luca 2, 32). Mântuitorul este Cel care a adus oamenilor lumina cunoașterii lui Dumnezeu, risipind întunericul păcatului și a închinării la idoli, așa cum reiese și din troparul Nașterii Domnului: *"Nașterea Ta, Hristoase Dumnezeule, răsărit-a lumii lumina cunoștinței, că întru dânsa cei ce slujeau stelelor de la stea s-au învățat să se închine Ție, Soarelui Dreptății și să Te cunoască pe Tine, Răsăritul cel de sus, Doamne, mărire Ție"*

În slujba Învierii și în slujbele din Săptămâna Luminată există mai multe texte din care reiese că Învierea Domnului este o sărbătoare a luminii, El Însuși fiind Lumina care a luminat pe cei din întunericul păcatului și al necunoaștinței de Dumnezeu. Redăm doar câteva texte: *"Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind, cu neapropiata lumină a Învierii: Și, cântându-I cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: Bucurați-vă"* (Canonul Învierii, Cântarea 1).

"Milostivirea Ta cea nemăsurată văzând-o cei ținuți în legăturile iadului, spre lumină se grăbeau, Hristoase, cu picioare vesele, laudând Paștile cele veșnice" (Canonul Învierii, Cântarea a 5-a).

"Cât este de sfântă, cu adevărat, și întru totul prăznuită această noapte de mântuire și strălucită, mai înainte vestitoare fiind a zilei celei purtătoare de lumină, a Învierii, întru care Lumina cea fără de ani din mormânt cu trupul tuturor a strălucit" (Canonul Învierii, Cântarea a 7-a).

"Hristoase, Cel ce cu patima Ta ai întunecat soarele și cu lumina Învierii Tale ai luminat toate, primește cântarea noastră cea de seară, Iubitorule de oameni" (Stihoavna Vecerniei de Marți din Săptămâna Luminată).

"Închinare de seară aducem Ție, Luminei celei neînserate, Care la sfârșitul veacurilor ca într-o oglindă în trup ai strălucit lumii, și până la iad"

Te-ai pogorât, întunericul cel de acolo l-ai risipit și lumina Învierii ai arătat-o neamurilor; Dăătorule de lumină, Doamne, slavă Ție" (Stihira a patra de la Vecernia de Joi din Săptămâna Luminată).

Iubiți fii sufletești,

Din cele menționate mai sus, reiese clar că printre însușirile Mântuitorului cu care El se identifică este și aceea de Lumină și drept consecință a acestei realități este și faptul că sărbătoarea Învierii Domnului este și sărbătoarea Luminii.

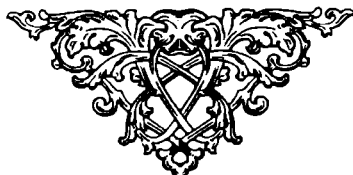
Iisus Hristos Cel înviat din morți spune ucenicilor Săi și prin ei tuturor celor care vor crede în El: *"Voi sunteți lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vârf de munte să se ascundă... Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri"* (Matei 5, 14 și 16). Aceleași sfaturi le dă și Sfântul Apostol Pavel: *"Altădată erați întuneric, iar acum sunteți lumină întru Domnul; umblați ca fii ai luminii! Pentru că roada luminii e în orice bunătațe, dreptate și adevăr"* (Efeseni 5, 8-9); *"Să lepădăm dar lucrurile întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii"* (Romani 13, 12).

Prin urmare, luminați fiind de lumina lui Hristos, să ne arătăm următori ai Acestuia împlinind voia lui Dumnezeu prin săvârșirea faptelor bune.

Hristos a înviat!

† DAMASCHIN

EPISCOPUL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

† GALACTION
DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL EPISCOPIEI ALEXANDRIEI
ȘI TELEORMANULUI

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI DIN ACEASTĂ
DE DUMNEZEU PĂZITĂ EPISCOPIE, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU TATĂL, IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ
BINECUVÂNTARE*

*„Și a murit pentru toți, ca cei ce viază
să nu mai vieze loruși, ci Aceluia care, pentru
ei, a murit și a înviat” (II Cor. 5, 15).*

Hristos a înviat!

Iubiți fii ai Învierii,

Mărturisitori ai credinței spre a dobândi „o mai bună înviere” (Evrei 11, 35) am urcat și în acest an treptele Postului Mare, darul cu multă lumină ce vestește tuturor razele Crucii, strălucirile cinstitelor patimi și ziua învierii cea mântuitoare.

Astfel „am făcut ogor gândurile noastre cu dumnezeiescul plug al Sfântului Post, să rodim spic de virtuți ca să nu flămânzim în veci..., am îngrășat gândurile cele plăcute lui Dumnezeu și am uscat adâncul patimilor, curățindu-ne cu ploile umilinței” (Triod, E.I.B.M.B.O.R., 2000, p. 383) spre a fi luminați de acel „Bucurați-vă” (Matei 28, 9) dumnezeiesc, rostit de Mântuitorul Hristos în zorii Duminicii Învierii Sale.

Ca bucuria Paștelui să fie deplină din ce în ce mai mult, o dată cu trecerea noastră prin această viață, trebuie să fim încredințați că „înviind din mormânt, Hristos a înviat împreună cu Sine pe Adam și tot neamul omenesc” (I Cor. 15, 21-22).

Putem spune cu conștiința insuficienței limbajului nostru (omenesc) că libertatea personală a lui Hristos, care acceptă de bună voie moartea, conduce firea omenească la lepădarea totală de orice aspirație spre existență

autonomă, prin sine, deoarece: „*m-am răstignit împreună cu Hristos, și nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine. Și viața mea de acum, în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit și S-a dat pe Sine Însuși pentru mine*” (Gal. 2, 20).

Pentru că fiecare moarte omenească este abolirea obligatorie și de la sine înțeasă a autonomiei existențiale a individualității, iubirea lui Dumnezeu primește pe orice muritor în modul în care a primit jertfa Fiului Său Întrupat, ca desființare a oricărei rezistențe a creatului la perspectiva de a fi asumat de Dumnezeu.

Astfel, în Persoana lui Hristos, Cel Înviat și Înălțat „cu trupul” la cer, Dumnezeu își asumă „tot trupul”, când acesta abandonează o dată cu moartea orice aspirație a sa spre o existență autonomă – Dumnezeu se unește în acest fel cu fiecare om și-i dă viață. Moartea, care era „*cel din urmă vrăjmaș*” (I Cor. 15, 26) devine acum biruință a iubirii lui Dumnezeu, poarta de intrare spre viață.

Dar, și înainte ca „*ceea ce este muritor să fie înghițit de viață, prin moarte*” (II Cor. 5, 4) orice lepădare de bună voie a omului de autonomia sa existențială se arată pentru iubirea lui Dumnezeu ca repetare și urmare a jertfirii de Sine pe Cruce a Fiului. Deoarece același trup pe care-l purtăm noi, chiar dacă el continuă să-și tragă existența și viața din funcțiile sale biologice, este de aceeași natură cu cea a trupului lui Hristos Cel Înviat, care participă la viața Sfintei Treimi. În persoana lui Hristos, firea (natura) noastră comună are cu Dumnezeu aceeași relație pe care o are Fiul cu Tatăl. Și iubirea Tatălui pentru Fiul Său Întrupat nu este sentiment și trăire subiectivă, ci lucrare (energie) dătătoare de viață și de ființă constitutivă a existenței. De aceea atunci când trupul nostru individual se desprinde fără voie (prin moarte) sau de voie (prin botez, asceză sau martiriu) de rezistența pe care o opune existența autonomă a sa, persoana noastră creată se unește cu filonul de viață care străbate firea noastră după unirea ei ipostatică cu Dumnezeirea în persoana lui Hristos (cf. *Christos Yannaras, Abecedar al credinței, Ed. Bizantină, București, 1996, p.147-148*).

Astfel, moartea lui Hristos pentru noi s-a făcut izvorul vieții noastre. Căci prin moarte a intrat îndată cu umanitatea predată în fața Tatălui și s-a umplut de viață din Dumnezeu, pe care ne-a comunicat-o și nouă. Deci trăiesc viața cea nouă, eliberată de moarte a lui Hristos, sau, Hristos trăiește în mine. Dar aceasta numai dacă sunt prin credință cu El. Trăind viața aceasta nouă a lui Hristos, răsărită din moartea Lui, nu putem să nu ne gândim mereu la moartea Lui. Dar așa cum viața Lui cea nouă, trăită de noi, a răsărit din moartea Lui, așa trăind noi această viață cu El, trebuie să o trăim ca răsărind

din moartea noastră împreună cu El. Moartea Lui a fost izvorul vieții înviate în El, ca să se facă și moartea noastră izvorătoare de viață.

Iubiți credincioși,

Stele pline de lumină pe cerul duhovnicesc al Sfintei noastre Biserici, Sfinții Părinți ne sporesc prin învățăturile lor lumina înțelegerii adevărului Învierii. În acest an, vă îndemn să puneți la inimă cuvintele dârzului apărător al dreptei credințe în focul ereziilor de tot felul: Sfântul Chiril al Alexandriei († 444).

Iată ce ne învață Patriarhul Alexandriei Egiptului: „Dar cum vom aștepta și noi Învierea, dacă Hristos n-a sculat propriul templu ca pârgă a celor adormiți și întâiul născut din morți? Sau cum va îmbrăca acest (trup) stricăcios nesticăciunea dacă, precum socotesc unii, va fi dus la totală pieire? Deci să nu pierzi dreptatea credinței din pricina acestei fapte săvârșite în chip minunat, ci adaugă la celelalte minuni și pe aceasta. Observă cum prin intrarea minunată prin ușile încuiate a arătat iarăși că e Dumnezeu după fire și nu altul, decât Acela care a conviețuit odinioară cu ei (cu Apostolii, n.n.). dezgolind coasta trupului Său și arătând chipurile cuielelor, a arătat clar că Și-a sculat trupul atârnat pe Cruce și Și-a Înviat trupul pe care L-a purtat, desfășurând moartea pe care o suferise acesta, odată ce e Viață și Dumnezeu după fire. Fiindcă ce trebuință ar fi fost Să-și arate mâinile și coasta, dacă, după reaua afirmare a unora, nu S-ar fi sculat cu propriul trup? De ce nu S-ar fi arătat în altă înfățișare?

A avut atâta grijă să se creadă în Învierea Lui în trupul propriu, că atunci când a socotit potrivit, Și-a prefăcut trupul într-o slavă negrăită și mai presus de fire, dar apoi L-a arătat iarăși cu iconomie, ca să nu se creadă că are alt trup, decât cel în care a primit moartea pe Cruce. Iar că slava Sfântului Său trup nu era suportabilă ochilor noștri, nici înainte de a Se Înălța la Tatăl, vei înțelege ușor aducându-ți aminte de schimbarea Lui, arătată ucenicilor pe munte. „Fața Lui strălucea acolo ca fulgerul iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca zăpada”, iar ei, nesuportând vederea Lui, au căzut cu fețele la pământ. Deci, cu multă iconomie Domnul nostru Iisus Hristos, încă înainte de a fi prefăcut propriul templu în slava cuvenită lui, a arătat cu anticipație, prin chipuri, că nu va preface prin înviere în altceva propriul trup, decât în trupul pe care l-a luat din Sfânta Fecioară, în care fiind răstignit a și înviat, puterea morții fiind potrivnică numai trupului, din care a fost alungată.

Deci, dacă n-a înviat trupul care a murit, ce moarte a fost biruită? Căci peste altceva stăpânea puterea stricăciunii; nu peste suflet, nu peste îngeri, nu peste Cuvântul lui Dumnezeu” (*Comentar la Evanghelia după Ioan, col. 704-*

705, după Pr. Prof. D. Stăniloae, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos, Sibiu, 1991, pp. 269-270*).

Concluzia Sfântului Chiril este aceea că prin Învierea cū trupul Său asumat asemenea cu cel a oamenilor fără de păcat, Hristos va extinde Învierea din trupul Său „la tot trupul” și la toată materia ca stare de nestricăciune.

Iubiți frați întru Hristos – Biruitorul morții,

Așteptând sărbătoarea Învierii Domnului, fiecare dintre noi a „uscat adâncul patimilor curățindu-le cu ploile umilinței” mai mult sau mai puțin. Fiecare dintre noi, „văzând împodobită cămara Mântuitorului”, are mai mult sau mai puțin haina sufletească potrivită spre a intra sau nu în ea.

Lumina Învierii însă, ne dă curajul și ne îndeamnă să nu rămânem departe de Hristos și de Biserica Sa. Așa ne îndeamnă și Sfântul Grigorie Teologul († 390), când zice: „Dacă ești Simon Cirineanul, ridică crucea și urmează! Dacă ești împreună răstignit, ca tâlharul, cunoaște cu evlavie pe Dumnezeu! Și dacă Acela S-a socotit în rând cu cei nelegiuți, datorită ție și păcatului tău, îndreptează-te tu din pricina Lui! Închină-te Celui care S-a spânzurat pe lemn; folosește și tu ceva de la răutate: cumpără cu moartea mântuirea; intră împreună cu Hristos în rai, ca să cunoști de la ce lucruri ai căzut! Privește la frumusețile de acolo; lasă pe hulitor să moară afară cu hula lui! Și dacă ești Iosif din Arimateea, cere trupul de la răstignitor; să se facă și a ta, curățirea lumii! Și dacă ești Nicodim, adoratorul de noapte al lui Dumnezeu, îngroapă-L cu miruri; și dacă ești vreuna dintre Marii, dacă ești cealaltă Marie, dacă ești Salomeea, dacă ești Ioana, plângi la mormânt disde-dimineată! Vezi tu primul piatra răsturnată, poate și pe Îngeri și pe Însuși Iisus! Grăiește ceva? Ascultă glasul! Dacă auzi: „Nu te atinge de Mine”, stai departe, adoră Cuvântul și nu te întrista, căci știe El cui să se arate mai întâi! Înnoiește învierea! (*Opere dogmatice*, Ed.Herald, București, 2002, pp.84-85).

Dar pentru ca bucuria să fie adevărată și roditoare de viața veșnică, de Sfintele Paști, cu toate lipsurile și necazurile vieții în trup, să vedem în orice om lipsit și aflat în suferință „un chip al lui Hristos” Care bate la ușa inimilor noastre.

Ca mărturisitori ai Învierii lui Hristos, se cuvine să fim, prin fapte, iubire, suferințe și chiar prin jertfă, împreună cu El, spre a ne învrednici de împreună înviere și comuniune cu El și cu toți frații noștri, astfel încât laolaltă să ne bucurăm de viața dăruită de El, care este prezentă în viața și lucrarea Bisericii – așezământ divin-uman care se întrupează în locaș văzut

și oferă spațiul și timpul ca Mântuitorul Hristos să celebreze renașterea sfințitoare și desăvârșirea noastră duhovnicească.

Cu această nădejde vie în atotputernicia iubirii proniatoare a lui Dumnezeu, vă doresc să trăiți în toată plinătatea ei bucuria sfântă a mutării noastre din moarte la viață, prin Hristos - pârga învierii noastre – biruința iubirii lui Dumnezeu față de orice om ce-L primește cu credință.

Prin harul Învierii putem și trebuie să alegem Viața căutând-o chiar și-n inima morții, zidindu-ne voința și lucrarea pe „*piatra care este Hristos, nădejdea noastră*”, „*Hristos, Care este viața noastră*” (Col. 3, 3), veșnică.

Din izvorul dătător de viață al Învierii Lui, vă punem la inimă acest cuvânt pascal, rugându-L pe Mântuitorul Hristos în această Sfântă zi a Învierii Sale din morți, să ne ajute să ne ridicăm și noi la viața cea plăcută Lui, prin participarea noastră la ospățul cel mântuitor la care ne cheamă pururi Sfânta noastră Biserică.

Potrivit rânduielilor noastre dreptmăritoare, vă doresc din suflet părintesc tuturor un Paști Sfânt, vestindu-vă cu bucurie și părintească dragoste că: „HRISTOS A ÎNVIAT!”

*Al vostru de tot binele doritor și
către Domnul Cel Înviat rugător,*

† GALACTION
EPISCOPUL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

III. OMILETICE ȘI PASTORALE

EVANGHELIA - APA CEA VIE*

*"Dar cel ce va bea din apa pe care
Eu i-o voi da, nu va mai înseta în veac"
(Ioan 4, 14)*

*Prea Cuvioasă maică stareță,
Cuvioaselor maici și surori,
Frați creștini și creștine,*

Cea de-a cincea Duminică după Sfintele Paști este închinată întâlnirii Mântuitorului Iisus Hristos cu femeia samarineancă la fântâna lui Iacov. De altfel, de la Învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, în fiecare duminică, până la Înălțarea Domnului și până la Cincizecime, Biserica ne așează în față mărturiilor care adevăresc Învierea Sa din morți. Toate aceste mărturii ne încredințează că același Iisus care a fost judecat, lovit, răstignit apoi pe cruce și îngropat, este Cel înviat din morți, este același Mântuitor.

În fiecare din aceste duminici ne întâlnim cu acele persoane care l-au văzut pe Mântuitorul Hristos chiar în dimineața Învierii Sale și apoi în zilele următoare, primele fiind femeile mironosițe. Dis-de-dimineață, în Duminica Învierii, femeile mironosițe, numite așa fiindcă purtau vase cu mir, au mers la mormântul Domnului ca să-I ungă trupul cu miresme, și au găsit mormântul gol. Sfânta Evanghelie (Marcu 16, 1-10) ne arată că Mântuitorul Iisus Hristos li s-a arătat acestor femei, care s-au învrednicit primele să-L vadă, iar Maria Magdalena a fost cea dintâi căreia Domnul Hristos i-a vorbit, zicân-

---

* Cuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, rostită la Sfânta Liturghie, în Duminica a V-a după Sfintele Paști la Sfânta Mănăstire Țigănești, 9 mai 2004.

du-i pe nume: "*Marie!*" și aceasta, recunoscându-L, i-a spus: "*Rabbuni!*", adică: "*Învățătorule!*" (Ioan 20, 16).

De atunci, femeile în viața Bisericii noastre au dobândit un rol și un rost deosebit, în frunte cu Maica Domnului, care este mai presus decât toți sfinții, mai cinstită decât heruvimii și mai mărită, fără de asemănare decât serafimii. Ele se bucură până astăzi de aleasă prețuire, din rândul lor, atât dintre împărătese, ca la Bizanț, cât și dintre creștinele de pretutindeni, ieșind martire pentru credință, sfinte și mărturisitoare ale lui Hristos.

Sfânta Evanghelie de astăzi (Ioan 4, 5-42), cum spuneam, ne descrie întâlnirea Mântuitorului Iisus Hristos cu femeia samarineancă la fântâna lui Iacov. În multe drumuri pe care le-a făcut, petrecând între oameni, Mântuitorul a ajuns și în Samaria, o provincie situată între Iudeea și Galileea. Deși drumul direct între aceste provincii trecea prin Samaria, iudeii nu circulau pe acest drum, ci, când nevoia cerea, mergeau prin nord, pe un drum ocolit. Motivul era că iudeii nu se aflau în legături de prietenie cu samarinenii, considerându-se superiori acestora, deși se închinau Aceluiași Dumnezeu și aveau aceeași Lege. Numai că iudeii se închinau în orașul sfânt Ierusalim, pe când samarinenii în Muntele Garizim din țara lor, având templul lor, preoții și rânduielile lor.

Mântuitorul, însă, dorind să meargă în Galileea, a ales tocmai drumul acesta mai scurt, prin Samaria, arătând că această deosebire între neamuri nu este dătătoare de bine. Ostenit și însetat de drumul pe care-L făcuse pe jos, împreună cu ucenicii Săi, a poposit la fântâna patriarhului Iacov de la marginea orașului Sihar sau Sihem. Tocmai atunci a venit la fântână o femeie din Samaria să ia apă, iar Mântuitorul Hristos i-a cerut să-i dea și Lui să bea. Surprinsă, femeia îi spune: "*Cum, Tu, care ești iudeu, ceri să bei de la mine, care sunt femeie samarineancă...?*" (Ioan 4, 9). Iar Iisus a răspuns și i-a zis: "*Dacă ai fi cunoscut darul lui Dumnezeu și Cine este Cel care-ți zice: Dă-Mi să beau!, tu ai fi cerut de la El, și ți-ar fi dat apă vie*", și a adăugat: "*cel ce va bea din apa pe care Eu i-o voi da - referindu-se, desigur, la trupul și sângele Său, adică la Sfânta Împărtășanie - nu va mai înseta în veac, că apa pe care i-o voi da Eu se va face într-însul izvor de apă sălțătoare spre viață veșnică*" (Ioan 4, 10, 14).

Pe măsură ce continuă convorbirea cu Iisus, femeia samarineancă își dă seama că Acela care stătea în fața ei nu era un om obișnuit, ci un prooroc care putea să o lămurească în problemele mari ale credinței și ale închinării către Dumnezeu. La întrebările ei, Mântuitorul îi prezintă învățătura cea nouă despre închinarea "*în duh și în adevăr*", dar, în același timp, îi descoperă și adevărul despre dumnezeirea Sa. Această femeie păcătoasă, care-și recunoaște starea de decădere morală, se învrednicește de darul, niciodată nădj-

duit de ea, de a cunoaște în acest călător obosit și însetat, dar atât de bun cu ea, pe Însuși Mântuitorul cel așteptat și vestit de proorocii Vechiului Testament. La spusele femeii: *"Știm că vine Mesia Care se cheamă Hristos; când va veni El, pe toate ni le va spune"*, Iisus a răspuns: *"Eu sunt, Cel care-ți gărește"* (Ioan 4, 25-26). Atunci, femeia și-a lăsat găleata și a alergat în cetate, vestind această covârșitoare bucurie concetățenilor ei. Și mulți samarineni din cetatea aceea au crezut în El, pentru cuvântul femeii care mărturisea: *"Mi le-a spus pe toate câte le-am făcut"* (Ioan 4, 39). Iar ei ziceau femeii: *"Credem nu numai pe temeiul cuvântului tău; noi înșine am auzit și știm că Acesta este cu adevărat Hristos, Mântuitorul lumii"* (Ioan 4, 42).

Prin cuvântul ei convingător, prin sufletul ei câștigat pentru Hristos, femeia samarineancă a fost în stare să zdruncine însăși concepțiile înguste și separatiste de până atunci. Samarinenii, care, după învățătura lor, urau pe iudei, au găzduit la ei, *pentru două zile*, pe Mântuitorul și pe ucenicii Săi, care erau iudei sau galileeni. Iar aceștia, la rândul lor, deși erau supuși aceluorași prejudecăți religioase ale timpului, au acceptat să fie găzduți de niște oameni pe care-i socoteau necurați și îndepărtați de la Legea lui Moise. Era prefigurarea unor mari schimbări în raporturile dintre semeni, întemeiate pe egalitate, frățietate și credința în Dumnezeu Cel adevărat, fără deosebire de rasă, de neam, de limbă, indiferent de bogat sau sărac, de bărbat ori femeie.

Întâlnirea din Duminica de astăzi a Mântuitorului Hristos cu femeia samarineancă mărturisește, ca și celelalte duminici de la Învierea Domnului până la Înălțare și Cincizecime, mari și sfinte adevăruri pe care Biserica le păstrează în comoara ei cea nemuritoare. Convingându-se mai repede decât Apostolul Toma că Iisus este Cel cu care s-a întâlnit la fântâna lui Iacov și mărturisindu-L concetățenilor, rudelor și apropiaților ei, femeia aceasta s-a făcut vestitoarea Învierii Domnului nostru Iisus Hristos și a învățaturii Lui. Biserica a ridicat în cinstirea ei, din rândul femeilor credincioase, pe cele care și-au închinat viața propovăduirii învățaturii Evangheliei Mântuitorului Hristos, nu numai prin cuvânt, dar și prin pilda vieții lor. Această categorie de femei, devotate închinării adevăratului Dumnezeu, sunt asemenea femeii samarince, către care Iisus a spus: *"Voi vă închinați la ceea ce nu știți; noi ne închinăm la ceea ce știm"* (Ioan 4, 22), adică Dumnezeului Celui adevărat, căci *"Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie ca-n duh și în adevăr să I se închine"* (Ioan 4, 24). De atunci a rămas cuvântul acesta al Dumnezeului Celui adevărat, pe care femeia samarineancă s-a învrednicit să-L vadă în față, la fântână. Acesta este Mântuitorul nostru Iisus Hristos, care în repetate rânduri a spus: *"Eu sunt Calea, Adevărul și Viața"* (Ioan 14, 6).

Ne bucurăm, așadar, să avem în Biserică această categorie de credincioase, asemenea mironosițelor din timpul patimilor Mântuitorului Hristos și

din dimineața Învierii Domnului și femeii samarince de la fântâna lui Iacov din Duminica de astăzi, ale căror urmașe sunt monahiile din Biserica ortodoxă și din Biserica romano-catolică, numeroase ca număr, dar și vrednice în credință. Noi, aici, în Muntenia, spre deosebire de Moldova și Transilvania, unde mănăstirile s-au înmulțit, ne găsim acum într-o criză de vocație monahală. În mănăstirea aceasta Țigănești, de pildă, ca și la mănăstirea Ghighiu, din județul Prahova, și la alte mănăstiri din această zonă, sunt puține surori tinere cu vocație monahală, care să continue viața aceasta în Biserica noastră. De aceea, am înființat la mănăstirea Pasărea de lângă București un seminar special pentru surorile de mănăstire, ca să-și însușească pregătirea teologică necesară și, în același timp, să se adapteze la cerințele culturii și istoriei Bisericii și poporului nostru.

Cu bucurie constatăm că mănăstirile noastre sunt izvoare de apă vie, de vestire a Cuvântul lui Dumnezeu, de cântare și de artă creștină, dar și izvoare de educație pentru credincioși, prin pilda de viață a monahilor și monahiilor, prin traiul lor în curăție, ascultare și rugăciune, întemeiat pe îndeplinirea voturile ce le depun la călugărie, care sunt valabile, într-un fel, și pentru viața familiei creștine. Și în viața de familie se cere să fie respectate făgăduințele pe care și le fac tinerii căsătoriți, ca să fie ascultători unul de celălalt și să păstreze patul neîntinat, cum spune textul rugăciunii de la cununie. Ne-reușind să păstreze aceste valori, familia creștină slăbește și se destramă, și păgubește societatea, pentru că familia, prin nașterea de prunci, este temelie societății, a lumii întregi. Și Biserica și neamul nostru românesc se întemeiază pe binecuvântarea aceasta dată de Dumnezeu primilor oameni ca să se înmulțească și să crească, să devină învățați, viteji, creatori de valori, purtători ai mesajului dumnezeiesc, slujitori ai sfântului altar, ai mănăstirilor, pentru că și maicile și călugăriile provin dintr-o familie creștină.

Noi, românii, cum știți, ne-am bucurat în istoria noastră de o mare binefacere, de care și acum se minunează lumea, Europa, îndeosebi, care privește spre noi și admiră valorile noastre veșnice, pe care numai Biserica ortodoxă le-a asigurat neamului românesc. Noi nu avem resurse economice, financiare și nici baze industriale puternice, dar avem bogăția cea veșnică a credinței noastre, întruchipată în viața bisericilor de la parohii, a mănăstirilor noastre, ca Voronețul, Sucevița sau Snagovul, din apropierea Capitalei, datând din timpuri străvechi, autentice monumente de artă și de învățătură creștină. Dar cea mai mare bogăție a noastră, frați și surori în Domnul, este sufletul românesc, hrănit și adăpat secole de-a rândul cu apa cea vie pe care o recomandă Mântuitorul Hristos în Evanghelia de astăzi, când zice: *"cel ce va bea din apa pe care Eu i-o voi da, nu va mai înseta în veac"* (Ioan 4, 14). Este apa învățaturii noastre, rugăciunea, în primul rând, virtuțile creștine, este Sfânta

Împărtășanie cu Trupul și Sângele Domnului pe care ne-o dă preotul la după o pregătire specială, prin pocăință, spovedanie și fapte bune, și devenim astfel creștini adevărați.

Călătoriți în lume, iubiți frați, că se călătorește lesne acum, sau primiți oaspeți din Europa și din alte părți, și ați văzut sau ați auzit că marile și celebrele catedrale de acolo stau goale, din lipsă de credincioși. Iar românii noștri din Germania, Franța și alte țări europene, și cei de dincolo de Ocean, din cele două Americi, și din Africa și Australia, nu pot trăi fără să meargă la biserică, și ne cer preoți, ne cer icoane, calendare, cărți de rugăciune și de învățatură ortodoxă în limba română, iar noi le trimitem și ei se bucură. Această comoară de credință, această bogăție de valori creștine le-am văzut și la generația tânără de români pe care i-am întâlnit în Italia, în Germania, în Canada, în Venezuela, și în alte țări pe unde am călătorit. Ei sunt fiii Bisericii strămoșești și ai neamului nostru românesc care se adună în bisericile lor, participă la slujbe, se roagă și se închină în *duh și în adevăr*, cum se adunau odinioară locuitorii din Sihem la vestea femeii samaritence: "*Veniți să vedeți un om care mi le-a spus mie pe toate. Nu cumva acesta este Hristosul?*" (Ioan 4, 29).

Așa trebuie să fie viața noastră creștină, pentru care ne dau pildă monahii și monahiile prin viața lor duhovnicească temeluită pe rugăciune, cum vedem și aici, care ne cuprinde pe toți, indiferent câtă învățatură de carte avem fiecare, căci cântările acestea ale maicilor ne farmecă și ne înduioșează auzul, ne înnobilează sufletul. Este o mare bogăție sufletească aceasta, dragi surori în Hristos, dar ea trebuie să fie întreținută de către fiecare cu smerenia, cu rugăciunea și cu lipsa totală a interesului particular, adică cu respectarea făgăduinței de la călugărie depuse în fața icoanei Domnului nostru Iisus Hristos. Voturile monahale se cer păstrate cu sfințenie, pentru că diavolul nu doarme. El tulbură lumea, răvășește familia creștină, dar și familia duhovnicească și sfințită a lui Dumnezeu. Și între preoți, și în mănăstiri se bagă diavolul și stârmește fel de fel de supărări și necazuri. Toate acestea trebuie întâmpinate și înfruntate cu răbdare și curaj.

Viața monahală înseamnă un adevărat eroism și ea se consolidează prin virtuți, în primul rând, prin rugăciune, smerenie și ascultarea. În mănăstire, viețuitorii nu ascultă de o persoană, de un om, ci de Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Pildă de smerenie și de ascultare este Însuși Mântuitorul Hristos, care spune: "*învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima*" (Matei 11, 29). El spune acestea despre Sine și le recomandă Apostolilor să fie "*înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii*" (Matei 10, 16). Urmarea acestor virtuți ne-am luat-o pe umeri și noi, monahii și monahiile, precum și preoții, care și ei fac la hirotonie făgăduința aceasta de a fi cu totul ascultători sfințelor canoane ale Bisericii, Sfântului Sinod, ierarhului locului și arhierelui

care l-a hirotonit. Permanent trebuie să existe în Biserică această legătură a smereniei, a ascultării și lepădării de sine, care este nu numai foarte frumoasă, dar și roditoare de virtuți. Respectarea acestei făgăduințe, ca ea să rodească în viața monahală, necesită mult curaj, ca cel al luptătorilor din arenă. Sfinții Părinți aseamănă viața călugărească cu cea a martișilor credinței, atât de grea devine când este dusă cu sfințenie, așa cum a fost ea făgăduită. Este foarte important să nu uitați niciodată, dragi surori în Domnul, că prin pilda de viață a fiecăreia, prin vorba, gestul și conduita personală, sunteți vestitoare ale Evangheliei, sau, în caz contrar, sminteală pentru creștini, care, cum vedeți, se roagă cu evlavie împreună cu noi.

Prea Cuvioasă Maică Stareță, am venit cu bucurie astăzi aici, fără nici un fel de protocol, ca să vă văd așa cum sunteți de obicei, și v-am găsit cum vă știam și cum doream. Fiți mereu, pătrunse de responsabilitatea pe care o aveți! Această responsabilitate o avem toți, de la vlădică până la opincă, cum se spune, de a păstra unitatea în Hristos și unitatea Bisericii, urmând smerenia și ascultarea pilduitoare a Mântuitorului, Care *"n-a venit să I se slujească, ci El să slujească și să-Și dea viața, răscumpărare pentru mulți"* (Matei 20, 28), după cum Însuși a zis: *"nu caut voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis"* (Ioan 5, 30), și le predica Apostolilor: *"Învățătura Mea nu este a Mea, ci a Celui ce M-a trimis"* (Ioan 7, 16), este de la Dumnezeu-Tatăl și de la Duhul Sfânt, prezenți împreună cu Dumnezeu-Fiul în creația lumii, adică Sfânta Treime în unitatea celor trei ipostasuri dumnezeiești. Așa cum este unitatea persoanelor Sfintei Treimi, tot așa în Biserică, și mai ales în Biserică, trebuie să fie această unitate.

Lumea de astăzi este dezbinată, dar și Bisericile. Sunt multe credințe și lupi răpitori, îmbrăcați în piei de oaie, ce caută să-i atragă pe creștini la alte adunări, la secte, la fel de fel de rătăcirii de la învățătura lui Hristos. Dar creștinii noștri sunt virtuoși, iubesc Biserica strămoșească și doresc ca ea să-și continue drumul atât de frumos în istorie. Apoi, viața atunci este mai frumoasă, când se duce cu efort. Când cu efort îți faci casă, când cu efort sădești un pom, când cu efort îți întocmești familia, atunci mulțumirea este mai mare. La fel este și în Biserică. Unitatea se menține cu efort. Tot ceea ce dezbină se înlătură cu efort. Și efortul nu se poate face fără rugăciune. Înainte de a întreprinde ceva în mănăstire, oricât de neînsemnat, înainte de a te adresa semenului tău, ca să nu faci un act de nesupunere, să nu rănești pe cineva, trebuie să te rogi la Maica Domnului, să rabzi și să aștepti până găsești soluția potrivită ca să nu greșești.

Mântuitorul Hristos și Sfinții Apostoli, ca și Sfinții Părinți, ne învață să fim blânzi și să ne rugăm pentru lume, pentru dregători, căci de la Dumnezeu sunt rânduite și stăpânirile omenești. Conducătorii de popoare și dregătorii de sub ascultarea lor au stăpânirea de la Dumnezeu, cu obligația morală de a

sluji adevărului, binelui de obște și dreptății. În acest sens, Mântuitorul Însuși recomandă: *"Dați cezarului cele ce sunt ale Cezarului, iar lui Dumnezeu pe cele ce sunt ale lui Dumnezeu!"* (Marcu, 12, 17). Iar Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe creștini să se roage pentru înaltele stăpâniri, *"că nu este stăpânire decât de la Dumnezeu"* (Rom. 13, 1), și adaugă, *"ca să petrecem viață pașnică și liniștită, întru toată cuvioșia și bunăcuviința"* (I Tim. 2, 2).

Aceste învățături trebuie să le păstrăm cu toții, iubii mei, atât creștinii, în familiile lor, cât și surorile noastre în Domnul de la sfânta mănăstire. Obligația duhovnicească și bisericească, în același timp, a maicilor din mănăstire este foarte mare. Cuvântul dat și făgăduința depusă este nespus de însemnată pentru viața lor. Dar aceeași însemnatate are și făgăduința de înțemeiere a familiei creștine, pe care tinerii miri și tinerele mirese o dau în fața Sfântului Altar când pun mâna pe Sfânta Evanghelie la cununie. Cu aceeași credință, cu același curaj și energie trebuie luptat ca familia creștină să fie binecuvântată de Dumnezeu. Așa trebuie să fie familia românească, unită, durabilă și vrednică de prunci.

Cu toții ne cutremurăm când auzim că tinere, fiice ale Bisericii și poporului român, că tinerii, fii ai neamului și ai Bisericii străbune, au apucat pe calea pierzării într-o lume a destrăbălărilor. Este cu atât mai dureros cu cât se știe că părinții și strămoșii noștri au păstrat familia românească în curățenie și vrednicie. Am fost anul trecut cu patriarhul Alexandriei în Maramureș și am văzut acolo atâtea familii românești binecuvântate cu mulți copii. Este o bogăție mare aceasta, nu numai pentru noi, dar și pentru Europa, căreia îi aducem mult folos cu valorile noastre creștine. Să nu ne umilim, ci să ne păstrăm demnitatea noastră românească, pentru că mergem la integrarea europeană cu credința noastră puternică, cu valorile noastre creștine, de care cei din Apus duc lipsă, încât ne completăm unii pe alții. Marii conducători de Biserică din Europa ne-au mulțumit pentru românii pe care îi au în țările lor, care îi învață pe cei de acolo să meargă la biserică și să se roage, cum ați venit dumneavoastră astăzi aici. În aceste condiții, responsabilitatea preoților, a monahilor și monahiilor din țara noastră este foarte mare, cum spunem, fiindcă creștinii așteaptă de la noi să le dăm pildă de apă vie, să le fim izvor de hrană a nemuririi, ca rod binecuvântat al Învierii Mântuitorului Iisus Hristos. Amin! Hristos a înviat!

† TEOCTIST

ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
LOCTIITOR AL CEZAREEI CAPADOCIEI

ȘI

PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

CUVÂNT LA DUMINICA A IV-A DUPĂ RUSALII

(Vindecarea slugii sutașului - prevestire a vindecării neamului omenesc)

"Mulți de la răsărit și de la apus vor veni și vor sta la masă cu Avraam, cu Isaac și cu Iacov în împărăția cerurilor..." (Matei 8, 11)

Iubiți credincioși,

Capitolul al VIII-lea din Sfânta Evanghelie după Matei, din care s-a citit azi episodul vindecării slugii sutașului, conține relatări ale unor minuni, între care cele mai multe sunt tămăduiri. Astfel, Mântuitorul vindecă un lepros, pe soacra lui Petru, doi demonizați și alți bolnavi, spre plinirea prorociei lui Isaia care zice: *"Acesta neputințele noastre a luat și bolile noastre le-a purtat"* (53, 4). Ca și-n cazul altor vindecări, nu trebuie să vedem doar faptul izolat, ca pe o minune de moment: toate vindecările săvârșite de Mântuitorul prevestesc, de fapt, Marea Vindecare. **mântuirea neamului omenesc**. Vom încerca, iubiți credincioși, în cele ce urmează, să pătrundem înțelesul mântuitor al Marii Vindecări, făcând o legătură cu viața noastră din acest atât de zbuțuit început de secol XXI.

Înainte de a intra în subiectul propriu-zis, socotim, însă, necesar să observăm că Mântuitorul n-a făcut vindecări numai pentru bolnavii din sânul poporului Israel, ci și din rândul altor neamuri. Avem ca exemplu pe fiica femeii cananeence (Matei 20, 21-28), sau chiar cazul de astăzi, slujitorul sutașului roman. Aceste fapte, alături de altele din Noul Testament, ne arată **universalitatea mântuirii**: nu doar poporul ales a fost chemat spre dobândirea împărăției cerurilor, ci toate neamurile, așa cum se înțelege și din cuvintele evanghelice prin care am început cuvântul de azi: *"Mulți de la răsărit și de la apus vor veni și vor sta la masă cu Avraam, cu Isaac și cu Iacov..."*. *"Vor*

sta la masă”, desigur, cu înțelesul de masa creștinismului și cea din împărăția cerurilor. Un alt aspect preliminar, pe care este bine să-l observăm, este atitudinea Mântuitorului față de ocupanții romani. Să ne amintim că poporul iudeu se găsea sub stăpânirea deloc comodă a romanilor, de aproape 100 de ani (în anul 63 î. Hr. generalul Pompei va cuceri Palestina, favorizat de interminabilele războaie fratricide iudaice). Pe vremea propovăduirii Mântuitorului, Țara Sfântă era condusă de regi locali supuși întru totul Împăratului de la Roma, care rânduise și prezență militară spre a înăbuși orice tentativă de eliberare. Așa se explică existența unui sutaș (comandant peste 100 de ostași) în Capernaum, unde are loc minunea din Evanghelia de azi. Mântuitorul vedea zi de zi, desigur, situația umilitoare la care conașionalii Săi după trup erau supuși de jugul străin, cunoscând prea bine și așteptarea arzătoare a iudeilor în legătură cu venirea unui eliberator politic, bănuind de ei a fi chiar în persoana Lui. După logica omenească, ne-am fi așteptat ca El să reacționeze cam așa atunci când sutașul L-a rugat să-i vindece sluga: “Cum îndrăznești dumneata, un asupritor, să-mi ceri o favoare, atâta timp cât accepți să fii plătit ca să-Mi ții în jug poporul căruia aparțin?” Precum bine știm, nici vorbă de asemenea atitudine. Dimpotrivă, fără să-i pună vreo întrebare i-a spus simplu: “*Venind, îl voi vindeca!*” De ce? Pentru că El a procedat după logica Sa dumnezeiască, vrând să spună tuturor: “N-am venit în lume ca un eliberator politic, ci ca un Mântuitor. N-am venit numai pentru poporul Israel, ci pentru întreg neamul omenesc. Cu puterea Mea dumnezeiască aș fi putut, desigur, să-i alung pe romani, dar n-am făcut-o, spre a-i face și pe ei părtași patimilor, morții și învierii Mele. Arma Mea nu a fost sabia, ci iubirea jertfelnică, iubire care, la urmă i-a cuprins și pe ei. Nu ostașii romani au răspândit, alături de apostolii Mei, Evanghelia, în cele mai îndepărtate locuri?...” Și într-adevăr, cercetând istoria aflăm rolul ostașilor romani încreștinați la vestirea Evangheliei, fapt descris și în cunoscutele romane pioase *Fabiola*, *Martirii*, *Cămașa lui Hristos*, *Ben Hur*, *Quo Vadis* etc. Să ne amintim că și pe teritoriul Daciei, după cucerire, romanii au adus din Palestina *Legiunea V-a Macedonica*, instalată mai întâi în Dobrogea, apoi la Potaissa (Turda) în care au fost, desigur, și mulți ostași încreștinați, care le vor fi vorbit strămoșilor noștri despre Iisus și Evanghelia Sa. Iată adâncul înțelepciunii lucrării Sale! Atitudinea Mântuitorului față de romani trebuie să fie o lecție și pentru noi, vizavi de străinii care și-au găsit sălaș între granițele României: nu alungându-i sau arătându-le sabia (*pistolul...*) ci obligându-i, prin comportamentul nostru creștin, prin tact și înțelepciune, să respecte legea creștină și tradițiile noastre, chiar dacă ei nu sunt cu toții creștini.

Iubiți credincioși,

Aceste precizări legate de faptul că Mântuitorul a vindecat și pe cei de alte neamuri și a avut o atitudine pedagogică divină față de ocupantul roman, ne ajută acum să înțelegem mai bine tema pe care ne-am propus s-o aducem azi în atenție: *prevestirea mântuirii prin vindecările săvârșite*, mântuire numită de noi *marea vindecare*. Mai apropiat de gândul nostru este a vedea în actul mântuirii o vindecare a bolilor păcatului, o revenire la "starea cea dintâi", adică la sănătatea trupească și sufletească pe care Adam a avut-o înainte de cădere. Cu alte cuvinte, *o revenire la normalitate*. Păcatele sunt, desigur, nenumărate, ca și bolile (de altfel între păcat și boală există o legătură directă, ca între cauză și efect). Dar toate intră sub numele general de păcat al *anormalității*. Anormalitatea și-a făcut loc tot mai accentuat și-n societatea noastră, sub felurite forme. Asupra ei se cuvine să ne concentrăm atenția, evident cu scopul de a o elimina, desigur sub aspectele ce țin de puterea omenească.

În ziua de 2 iulie 1998 a avut loc un simpozion la Asociația Medicală Christiana din București, discutându-se asupra problemelor ce țin de "biocitică": *avortul, contracepția, eutanasia, eugenia, fecundarea in vitro, clonarea etc.*, tangențial și despre *homosexualitate și prostituție*, două din problemele care consumă inadmisibil de mult energia aleșilor din "originalul" nostru Parlament. La simpozion au participat medici, farmaciști, preoți-profesori, preoți de spitale, oameni politici ș.a. Ei bine, toate problemele de mai sus sunt, de fapt, abateri de la normalitate, altfel zis - păcate. Într-o societate românească altădată normală, atât cât omenește e posibil, acum anormalitatea a câștigat teren într-un mod alarmant, riscându-se în curând ca normalul să apară ca o excepție tolerată, nu ca regulă. Mai trist este faptul că, chiar la acest simpozion, unii dintre medici și farmaciști (deși s-au declarat cu toții creștini!) sunt de acord cu unele dintre "metodele" de mai sus, în special cu avortul, contracepția, planning-ul familial etc. Cât de actuale sunt cuvintele lui Avva Antonie din *Pateric*: "*Va veni vremea ca oamenii să se înnebunească și când vor vedea pe cineva că nu se înnebunește se vor scula asupra lui zicându-i că el este nebun pentru că nu este asemenea lor!*"

Iubiți credincioși,

Dacă dorim să ne mântuim, trebuie să încercăm a intui care ar fi atitudinea Mântuitorului față de aceste probleme. Fără îndoială, n-ar fi de acord cu ele. De ce? Pentru că țin de *anormal, nefiresc*. Repetăm, sunt multe

păcate în lume, multe boli, dar toate pot fi cuprinse sub numele generic de *anormalitate*. Ei bine, ***Mântuitorul a venit în lume să ne izbăvească de anormalitate!*** Sub toate formele ei. A venit să ne ajute a fi oameni *normali*, sănătoși fizic, dar mai ales sufletește. Ce înseamnă cuvântul “normal”? Ne spune, parțial, DEX-ul: *normal = care este cum trebuie să fie, potrivit cu starea firească....* Desigur, definiția nu este completă, fiind dată de autori formați în epoca atee. Completăm noi: *normal este omul care viețuiește conform legilor firii date de Dumnezeu.*

De aceea, ori de câte ori simțim că suntem amenințați, noi sau cineva din casa noastră, de vreuna din bolile anormalității să alergăm la Mântuitorul Iisus Hristos, așa cum ne-a dat exemplul sutașul din Evanghelie. Vom alerga, așadar, la Sfânta Biserică, așa cum am făcut și astăzi, dar vom solicita și dialoguri particulare cu preoții, la spovedanie, sau chiar în cadrul unor simple convorbiri, spre a nu lăsa loc dilemelor, nici a lua vreodată, Doamne ferește, anormalul drept normal.

În încheiere, să ne rugăm Domnului să ne ajute să fim oameni normali, firești, pentru a contribui fiecare, după putere, pricepere și râvnă, la rezidirea unei societăți românești normale. Amin!

Pr. prof. Vasile Gordon

CUVÂNT LA PRAZNICUL SCHIMBĂRII LA FAȚĂ

*"Schimbatu-te-ai la față, în munte Hristoase
Dumnezeule, arătând ucenicilor tăi slava Ta,
pe cât li se putea"*

În cei trei ani de activitate, Mântuitorul Iisus Hristos a săvârșit nenumărate minuni, toate constituind splendide confirmări ale dumnezeirii Lui.

Însă minunea Schimbării la față parcă le depășește pe toate, dovedindu-ne din plin atât dumnezeirea Mântuitorului Iisus Hristos cât și limita până unde poate fi înălțată firea umană cu ajutorul harului dumnezeiesc.

Pe muntele Taborului Dumnezeu s-a arătat în strălucire negrăită încât nici apostolii nu au putut-o privi. Prin aceasta El voia să-i încredințeze că Cel pe care-L vor vedea mai târziu pălmuit, batjocorit și răstignit între tâlhari este Însuși Fiul lui Dumnezeu. Voia să le arate că drumul pătimirii Lui nu este un drum întâmplător ci un drum voit și ales de Dumnezeu pentru mântuirea neamului omenesc.

Locul în care s-a desfășurat această minune nu putea fi altul decât muntele Taborului, deoarece Sfânta Scriptură ne amintește că marile descoperiri dumnezeiești s-au petrecut mai ales pe înălțimi ce dominau ținuturile prin măreția lor.

Astfel, pe muntele Horeb Moise s-a apropiat de rugul arzând din care a auzit cuvintele: *"Nu te apropia aici! Ci scoate-ți încălțăminte de din picioarele tale, că locul pe care calci este pământ sfânt"*. Apoi i-a zis iarăși: *"Eu sunt Dumnezeul tatălui tău, Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov"* (Ieșire III, 2,6), iar pe muntele Carmel în urma rugăciunilor înălțate de către Proorocul Ilie, Dumnezeu a aprins jertfa bineplăcută.

În Noul Testament, pe Muntele fericirilor, Mântuitorul a rostit binecuvântata Predică de pe Munte, iar pe Golgota, s-a jertfit pentru păcatele și mântuirea noastră.

În ceea ce privește timpul săvârșirii minunii Sfinții evangheliști Matei și Luca ne spun că aceasta a avut loc la câteva zile după convorbirea purtată de Mântuitorul Iisus Hristos cu apostolii Săi în privința dumnezeirii Sale, întrebându-i: "*Cine zic oamenii că este El, Fiul Omului*" (Matei XVI, 13), precum și după vestirea patimilor Sale, fapt ce a tulburat pe ascultători și a strecurat în sufletele lor îndoiala.

La acest moment de incertitudine, Mântuitorul a socotit că este nimerit să întărească nădejdea și credința apostolilor și "*după 6 zile a luat cu Sine pe Petru și pe Iacov și pe Ioan fratele lui și i-a dus într-un munte înalt, ca să se roage. Și s-a schimbat la față înaintea lor și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina*" (Matei XVII, 1-2; Luca IX, 28-29). De aici vedem că adevăratul scop al urcării pe muntele Taborului, nu era numai rugăciunea ci și acela de a dovedi celor mai apropiați apostoli ai Săi, dumnezeirea Sa.

Voia să-i facă să guste o clipă din dulceața strălucirii Sale dumnezeiești pentru ca să nu se piardă cu firea când îl vor vedea mai târziu batjocorit și răstignit pe cruce.

Prezența dumnezeirii Sale pe Muntele Tabor este atât de reală și de deplină încât ucenicii abia au putut-o privi. Chipul Domnului era învăluit în lumina cea neapropiată, fața Lui strălucea ca soarele, iar veșmintele Lui erau albe ca zăpada.

În acest "peisaj" dumnezeiesc, unde totul era mirific, apar de o parte și de alta a Mântuitorului Moise și Ilie pentru a aduce și ei cinstire lui Mesia, care a venit să mântuiască atât pe cei dreπți din legea veche cât și pe cei din legea nouă. Prezența lui Moise, era o chezășie pentru ucenicii Domnului că întreg Vechiul Testament este o călăuză, "*un pedagog către Hristos*" (Galateni III, 24). Deasemenea, prezența lui Ilie simbolizează râvna și dragostea pentru Dumnezeu.

Lui i s-a dat puterea de-a face să coboare din cer foc și apă, iar pentru viața sa curată și sfântă a fost învrednicit să fie ridicat cu trupul la cer. Prezența acestor doi prooroci de seamă ai Vechiului Testament a avut menirea să ne arate că în acel moment cerul și pământul se înfrățesc, Vechiul și Noul Testament se contopesc, avându-L pe Hristos în mijlocul lor garant al unirii.

Apostolii prezenți pe Tabor, mărturisesc Sfinții Evangheliști, erau îngreunați de somn, dar în același timp erau cuprinși și de o stare de liniște și pace sufletească.

De aceea, de-abia într-un târziu, Apostolul Petru, trezit ca dintr-un extaz se regăsește și zice: "*Doamne, bine este să fim noi aici; dacă voiești voi face aici trei colibe: Ție una, și lui Moise una și lui Ilie una*" (Mat. XVIII, 4).

Pe muntele Taborului Sfinții Apostoli Petru, Iacov și Ioan și-au putut da seama de măreția și splendoarea împărăției lui Dumnezeu în care vor sălășlui atât dreptii Vechiului Testament cât și cei care-l vor urma pe Hristos. De aceea Sfântul Apostol Petru a voit să facă trei colibe pentru a statornici locul în împărăția cea veșnică a lui Dumnezeu.

Ca o încununare a minunii taborice, din cer s-a auzit glasul Tatălui: *"Acesta este Fiul Meu Cel iubit, în care am binevoit, pe Acesta ascultați-L"* (Mat. XVII, 5). Fără îndoială acest glas al Tatălui ceresc este confirmarea dumnezeirii lui Iisus Hristos, dar și un îndemn de a crede în Evanghelia Sa și de a-i urma Lui.

Când apostolii s-au dezmeticit nu au mai văzut lângă ei pe nimeni, decât numai pe Mântuitorul Iisus Hristos Care le-a poruncit să nu spună nimănui ce au văzut, până după Înviere.

Iubiți credincioși,

Minunea schimbării la față ocupă un loc special în șirul minunilor săvârșite de Domnul nostru Iisus deoarece Mântuitorul apare într-o strălucire necunoscută până atunci oamenilor, arătându-ne astfel gradul de mărire, în care poate ajunge firea omenească transfigurată. Deasemenea ea constituie o profeție a stării de slavă în care Dumnezeu va îmbrăca pe toți cei ce se nevoiesc și urmează Lui.

Minunea de pe Tabor este "aurora trăirii sufletului nostru cu Dumnezeu", prin ea noi având posibilitatea să înțelegem mai bine mărirea și însemnătatea jertfei lui Hristos, care s-a dezbrăcat de slavă dumnezeiască și a luat chip de rob.

Toată învățătura Sfintei Scripturi ne îndreaptă dorul și viața noastră spre această stare de mărire, de a trece din slavă în slavă spre "un cer nou și un pământ nou, făgăduit de Domnul" (II Petru III, 13).

Drumul spre cer începe de aici, din această viață și merge din treaptă în treaptă, depinde însă numai de noi să ne hotărâm de a urma calea desăvârșirii creștine, spre a ajunge la starea de bucurie, de credință, de adorare și înălțare sufletească, stare la care au ajuns apostolii pe muntele Tabor, fapt ce l-a determinat pe Sfântul Apostol Pentru să exclame "Doamne bine este să fim noi aici"

Astfel și noi, asemenea Sfântului Apostol Petru gustând din minunea de pe Tabor să putem spune că aceasta ne-a transformat sufletul, ne-a atins adâncurile conștiinței, ne-a întărit și ne-a luminat duhovnicește și ne-a purificat de toate gândurile și poftele necurate. Amin.

Pr. prof. Zarioiu Dorin

IV. LA CEAS DE POMENIRE...

DESPRE SFÂNTUL VOIEVOID ȘTEFAN CEL MARE, CTITOR AL STILULUI MOLDOVENESC

Sărbătorirea, anul acesta, a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare a prilejuit o seamă de evocări ale vieții și faptelor sale, cu prilejuri din cele mai diverse, de la ședințe solemne și sesiuni de comunicări științifice, la spectacole, expoziții și apariții editoriale.

Deși precede cu câțiva ani aceste numeroase reconstituiri ale reliefului politic, militar, cultural și spiritual al ultimei jumătăți a veacului al XV-lea și începutului veacului următor, în care Moldova lui Ștefan cel Mare apare pe un pisc nemaiatins până atunci sau de atunci, o contribuție originală și de un real interes aduce Sorin Dumitrescu. Cartea sa, intitulată "*Chivotele lui Petru Rareș și modelul lor ceresc*", prezentată de autor drept "o investigare artistică a bisericilor-chivot din Nordul Moldovei", îl are în centrul ei pe domnitorul Petru Rareș. Însă cercetarea asupra stilului moldovenesc începe cu Ștefan cel Mare, ca întruchipare a modelului ctitorului, care, în definiția sa, este "cel care ține la o cotă teologică alpină cele trei dimensiuni care fundamentează spiritual ctitoria: sacralitatea, legendarul și pricepera (profesionalismul)"¹.

Toate acestea sunt probate de Ștefan, cel care se numea cu credincioșie "domn din mila lui Dumnezeu", purtând toate războaiele cu convingerea că luptă pentru biruința creștinătății. Și-a dovedit vocația de ctitor, ca și de legendar apărător al creștinătății, prin numărul bisericilor ridicate, egal cu cel al războaielor purtate și mai mult, ridicarea unora dintre aceste ctitorii chiar pe locurile unde s-au dat lupte, ca mărturii că acolo s-au jertfit oameni pentru apărarea credinței creștine. "Biruința ca și înfrângerea - spune Sorin Dumitrescu - amândouă au fost întru Hristos, fiindcă pentru Domnul, întru

1. Sorin Dumitrescu, *Chivotele lui Petru Rareș și modelul lor ceresc*, Editura Anastasia, 2001, p. 61

Domnul, cu ajutorul Domnului și prin voia Domnului fuseseră purtate, câștigate sau pierdute bătăliile. Ceea ce motivează zidirea în serie a bisericilor lui Ștefan cel Mare este semnalarea părtașiei Domnului la biruință, laolaltă cu exprimarea mulțumirii și recunoștinței față de această dumnezeiască părtașie². Pisania bisericii din Războieni confirmă prin contrast această credință a ctitorului, voievodul Moldovei lăsând posterității recunoașterea plină de smerenie a înfrângerii suferite aici din partea turcilor în bătălia din anul 1476, ca pe o pedeapsă îngăduită de Dumnezeu din cauza păcatelor sale.

Stilul moldovenesc al lui Ștefan cel Mare se constituie, pentru Sorin Dumitrescu, ca o "expresie a participării Răsăritului și Apusului creștin la constituirea unui model constructiv al Bisericii Una, Nedespărțite", căci "zidirea ofrandă ștefaniană" are o coerentă logică fundamentată în dumnezeiască părtașie, precum în Sfânta Împărtășanie. "Domnul este în fiecare părțică integral și nu în parte, tot așa în arhitectura, iconografia și liturghia unui lăcaș pe care i-L închină, părtașia Bisericii trebuie să fie întreagă și nu în parte, trebuie să fie părtașia Bisericii Una", aceasta fiind "logica profundă care motivează stilul moldovenesc"³. Autorul nu omite să precizeze că scopul ctitoriilor ștefaniene nu este ecumenicitatea în sine, ci "este o dimensiune subînțeleasă a ofrandei, subordonată integral *părtașiei*, recunoașterii părtașiei divine la biruirea vrăjmașilor credinței"; în schimb, ecumenismul este cel ce garantează "integritatea și deplinătatea eclezială a zidirii, a ofrandei euharistice"⁴.

Stilul moldovenesc, născut în epoca lui Ștefan cel Mare, este, potrivit lui Sorin Dumitrescu, un "eveniment cultural mondial", datorită "unicității sale absolute, definiției lui spirituale inconfundabile, de sine stătătoare, «autocefaliei» lui stilistice perfect distincte de conturile stilistice atât ale celor două stiluri care au intrat în compunerea lui - gotic și bizantin -, cât și ale oricărui stil din istoria culturii"⁵. Autorul contrazice opinia că elementele gotice ar fi apărut în ctitoriile lui Ștefan cel Mare prin "goticizarea" involuntară a construcțiilor de către meșterii transilvăneni, susținând și argumentând opțiunea clară a domnitorului pentru gotic. În privința componentei gotice a stilului moldovenesc, Sorin Dumitrescu afirmă: "modul riscant în care s-a apelat la gotic atestă o clară și nedisimulată dorință de a fi gotic, mai exact, de a fi și gotic. La câțiva ani de la catastrofa frângere a axului creștinătății [1453, anul cuceririi Constantinopolului de către turci- n.n.], pentru Ștefan cel Mare a fi gotic, a voi să fie și gotic, nu însemna, ca astăzi, o reorientare înspre

2. Ibidem, p. 199.

3. Ibidem, p. 200.

4. Ibidem, p. 201.

5. Ibidem, p. 47.

Europa, sub forma unei "intrări în Europa", a unei hotărâri de a se supune grilelor de analiză și presiunii structurilor axiologice apusene, ci exact inversul, adică o încercare enormă, rapidă și extrem de temerară de a reorienta înspre Răsărit, către un nou centru de putere și rezistență, deruta creștinismului european consecutivă căderii Constantinopolului"⁶.

Sorin Dumitrescu descoperă mai multe afinități între stilul moldovenesc și stilul gotic, al cărui inspirator a fost abatele Suger de la Saint-Denis, în secolul al XI-lea. Pornind de la ceea ce în viziunea sa caracterizează spiritul gotic, "relansare mentală, claritate discursiv-structurantă, vocație axiologică, cumpătare ornamentală, personalism afirmat și patos identitar"⁷, autorul socotește că trăsătura fundamentală a goticului este echilibrul. Acest echilibru îi este conferit de o ancorare a sa în tradiția Bisericii nedespărțite, astfel că "stilul gotic ne apare ca o ultimă exprimare grandioasă, în context apusean, a deplinătății expresiei religioase proprii aceleiași Biserici"⁸.

Comparativ, stilul moldovenesc este și el imaginea unui mod de a gândi, propriu lui Ștefan cel Mare și urmașului său, Petru Rareș. Acțiunea în domeniul arhitectonic a domnului Moldovei venea într-un moment de răscruce pentru creștinătate, când marile regate ale Ungariei și Poloniei, datorită unor dispute interne și împărțirii sferelor de interes din centrul Europei, au preferat să încheie armistiții cu Imperiul Otoman, pentru a putea să rezolve astfel liniștite diferendele dintre ele. Abandonând lupta antiotomană, puterile creștine au lăsat ca Moldova să rămână singura care să țină piept turcilor. Domnitorul român a fost conștient de aceasta, fapt menționat în scrisoarea pe care a trimis-o tuturor principilor europeni după victoria asupra otomanilor din 10 ianuarie 1475 de la Podul Înalt, în care își numește țara drept "poartă a creștinătății".

Ștefan cel Mare ne apare astfel asemeni unui bazileu ce guvernează simbolic unitatea creștinătății, "având responsabilități duhovnicești și militare mai întinse chiar decât bazileii bizantini", ca ultim apărător al unei Europe creștine amenințate și zdruncinate axiologic, căci domnul Moldovei avea conștiința că îi revine misiunea sfântă de a continua tradiția Bizanțului și de a salva creștinătatea de cotropirea musulmană.

Potrivit lui Sorin Dumitrescu, "preluarea goticului - cea mai reductabilă manifestare a Apusului creștin - și introducerea lui în plan local, în arhitectura eclezială, civilă și, indubitabil, și în mentalitatea și comportamentul social, prin articularea lui cu cea mai reprezentativă și mai desăvârșită formă

---

6. Ibidem, p. 69.

7. Ibidem, p. 52.

8. Ibidem, p. 66-67.

de expresie a Răsăritului creștin - stilul bizantin, au inaugurat, de fapt, un reper ecumenic nou, capabil să impună respect⁹ atât Islamului, cât și catolicismului⁹. Așadar, în plină epocă a Renașterii în Apus și de avânt cuceritor al Islamului în Răsărit, Ștefan cel Mare și urmașul său, Petru Rareș, realizează prin stilul moldovenesc un reper al totalității creștine și al unității Bisericii lui Hristos.

Teoria curajoasă a lui Sorin Dumitrescu este confirmată și de descoperirea și reinterpretarea recentă a unor izvoare, care au condus la conturarea unei viziuni mai ample asupra epocii și vieții marelui Ștefan. Timp de secole istoricii nu au dat atenția cuvenită faptului că în cronicile moldovene ale domniei lui, începând de prin anul 1470, Ștefan este numit "țar", fapt ce îi afirmă calitatea de principe autocrat. De asemenea, stema Moldovei suferă o modificare majoră în jurul anului 1473, adică în momentul în care, după consolidarea pe plan intern a domniei și asigurarea că nu va mai fi atacat de unguri, polonezi sau de tătari, Ștefan oprește plata tributului către turci și începe lupta antiotomană, în calitate de suveran creștin, asemenea bazileilor bizantini.

El a știut să adune în jurul său toate forțele interne precum și forțele externe necesare și să le canalizeze spre țelul declarat de apărare a creștinătății de pericolul musulman. Pentru aceasta avea nevoie în primul rând de o Biserică puternică, să-l susțină și să-i acorde sprijinul moral și spiritual. Sub domnia sa, ierarhia bisericească a fost complet româniată, iar organizarea ei canonică s-a amplificat cu un nou scaun episcopal la Rădăuți, pe lângă cel de la Roman și cel mitropolitan la Suceava. Biserica ortodoxă din Moldova se bucura de o cvasi-autonomie, echivalentă cu autocefalia.

De asemenea, în scaunul episcopal catolic de la Baia, papa Sixt al IV-lea a numit ca episcop, la cererea lui Ștefan, un "om al său", un sas din Cristian, de lângă Brașov. *Cu marele voievod al Moldovei se petrece acum faptul unicat*, ca papa să îi cedeze unui suveran ortodox toate veniturile catedralelor catolice din țara sa (inclusiv ale celor din Chilia și Cetate a Albă), pentru a le folosi în lupta antiotomană. În două diplome papale din anii 1476 și respectiv 1477¹⁰, papa îl numește pe Ștefan "adevărat atlet al credinței creștine" (*verus christiane fidei athleta*).

Nicolae Iorga, analizând textul unui document din anul 1490 ce conținea o danie către o episcopie, remarcă faptul că Sfântul Ștefan cel Mare dispune ca hotărârea sa înscrisă în acest act să rămână neschimbată și să fie respectată atât de către toți urmașii săi din scaunul de domnie, cât și de către mitropoliți. Nimeni până la el cât și după el nu va mai invoca o asemenea

9. Ibidem, p. 70.

10. *Pastoris aeterni* din 9 aprilie 1476 și *Redemptor noster* din 13 ianuarie 1477.

autoritate. Ștefan înțelegea să stăpânească atât țara cât și Biserica ei, asemeni unui bazileu bizantin și poate chiar mai mult, căci prin înființarea de scaune episcopale, prin creșterea autorității unor egumeni ai mănăstirilor voievodale, prin luarea sub ocrotirea sa a Muntelui Athos, într-o vreme când Biserica Constantinopolului nu denunțase încă unirea de la Ferrara-Florența iar Rusia era încă prea slabă și prea departe pentru a fi un sprijin serios pentru creștinii de sub stăpânirea turcească, Ștefan cel Mare se manifesta și era recunoscut drept urmaș legitim al bazileilor bizantini, mai cu seamă după căsătoria sa cu prințesa Maria de Mangop, ce cobora dintr-o spiță dinastică ce una pe Paleologii bizantini cu Asăneștii.

A fost în spiritul luptei antiotomane duse de Sfântul Voievod Ștefan cel Mare în numele unității creștinismului, ca "lucrarea ecumenică profund unificatoare și conciliatoare" să aibă și o reflectare în plan arhitectural, pe care Sorin Dumitrescu o analizează cu pasiune. "Obligativitatea inițierii și creării unei arhitecturi ecleziale care să unească simbolic, printr-o sinteză constructivă", elementele stilistice ale creștinismului dezbinat "decurgea logic din «definiția» simbolică a sabiei ridicate de Ștefan cel Mare"¹¹, gest simbolic înțeles de către papă, care i-a răspuns voievodului român prin trimiterea unei săbii în formă de cruce.

Prin cartea sa, Sorin Dumitrescu are meritul ca, pe lângă o investigare artistică a unor uluitoare monumente de artă bisericească, să restabilească și o necesară coerență de abordare a personalității voievodului, personaj istoric de excepție, dar și sfânt al Bisericii, pe care se cuvine să ni-l reprezentăm ca pe un înzestrat strateg și conducător hotărât, dar nu mai puțin ca om al Bisericii, cu harisme și virtuți pe care le-a pus mai presus de orice altă calitate. Din nefericire, prea multe discursuri rostite în anul dedicat omagierii lui Ștefan cel Mare au celebrat cu o crasă neglijență "trecerea în neființă" a sfântului voievod, care, prin limbajul de lemn specific festivităților publice, este astfel confiscat credinței creștine în veșnicie chiar în adunările omagiale care i-au fost dedicate.

De aceea, fără riscul de a greși, putem spune că pictorul Sorin Dumitrescu reușește să zugrăvească, în cuvinte de data aceasta, portretul neîncărcat al ctitorului, cel care conferă unicitate, sfințenie și legendă ctitoriei sale, în parte, sau în întregul ei.

† Ambrozie Sinaitul
Episcop Vicar Patriarhal

11. Sorin Dumitrescu, *op.cit.*, p. 200.

SFÂNTUL VOIEVOD ȘTEFAN CEL MARE

Ștefan Vodă al Moldovei a fost o personalitate covârșitoare care a umplut o jumătate de veac din istoria țării sale, a Europei și, nu greșim dacă spunem, chiar a lumii întregi. În stima poporului și în respectul contemporanilor și al urmașilor i s-a zis "*cel Mare și Sfânt*". Numele "*cel Mare*" i-a fost dat de Sigismund I, regele Poloniei (1506-1548), care, în scrisoarea din 3 februarie 1531 către Petru Rareș, i-a zis "*Stephanus ille magnus*" (Ștefan cel Mare), pentru înfăptuirile sale, care, în condițiile de atunci, au fost neobișnuit de mari. Poporul l-a numit "*Sfântul Ștefan Vodă*", cum a notat cronicarul, "*nu pentru suflet, ce este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejești, carele nimeni din domni, nici înainte, nici după aceia, nu l-au ajuns*"¹.

A fost numit așa pentru marea sa capacitate politică și militară pusă în slujba țării sale, pentru vitejia cu care și-a condus oștirea în războaie, pentru neștrămutata sa credință în Dumnezeu pe care a manifestat-o atât în vremuri de cumpănă și înfrângere, cât și în timpuri de liniște și izbândă, pentru numeroasele mănăstiri și biserici pe care le-a ctitorit, ca nici un alt domnitor până la el și de după el, pentru autoritatea și prestigiul pe care le-a dobândit înăuntrul și în afara hotarelor Moldovei, făcând dintr-o țară mică și necunoscută, sfărțecată de lupte interne, o țară unită, vestită și cu țeluri înalte.

Dar Ștefan Vodă s-a ridicat chiar mai presus de interesele țării și poporului său. El a luptat cu dârzenie împotriva cotropitorilor otomani care, mânați de poftă prădalnice și de mirajul stăpânirii lumii, căutau să cucerească nu numai Moldova, ci Apusul întreg, Europa toată. Ștefan a apărat cultura și civilizația europeană, însăși creștinătatea amenințată cu robia și trecerea cu forța la islam. Spada sa a fost lance de atac și cruce de apărare împotriva cotropitorilor și a folosit-o așa cum l-a sfătuit conștiința sa de om, de ostaș și de creștin.

1. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1954, p. 111.

1. Apărător al Ortodoxiei

Ștefan cel Mare a fost o pavăză a întregii Ortodoxii, crunt lovită de căderea Constantinopolului, în 1453, sub stăpânirea otomană, precedată de desființarea Patriarhatului bulgar de la Târnovo, în 1395, și urmată în 1459 de înăbușirea Patriarhiei sârbe de la Peci sub apăsarea turcească. Adăugând la acestea și asalturile neîncetate date de papii de la Roma pentru aducerea Bisericii Răsăritene sub ascultarea lor, avem imaginea suferințelor prin care trecea Ortodoxia în epoca începerii domniei lui Ștefan. În condițiile de atunci, lupta pentru apărarea și întărirea Ortodoxiei față de tendințele cotoptoare ale Romei papale era dreaptă și legitimă. Singure Țările Române, întărite prin înființarea mitropoliilor, oarecum de sine stătătoare, mai ales în Moldova, erau puncte de rezim și de întărire pentru întreaga Ortodoxie și un refugiu al populațiilor ortodoxe. Voievozii români n-au făcut niciodată deosebire între creștinii din țările lor și creștinii ortodocși din țările vecine și din Răsărit. În fața primejdiei comune, care erau turcii, creștinii se ajutau și își apărau credința, încât păstrarea ortodoxiei în Moldova și Muntenia a fost o binefacere pentru toată Biserica de Răsărit.

Râvna lui Ștefan pentru Ortodoxie izvora din credința lui puternică în Dumnezeu, care nu l-a părăsit niciodată și l-a ajutat în toate încercările și greutățile care l-au împresurat în cursul vieții sale pământești. Socotindu-și domnia hărăzită prin voia lui Dumnezeu, atât biruințele, cât și înfrângerea în luptele cu vrăjmașii, Ștefan le considera venite tot prin voia cerească: *"Ajutat-a Dumnezeu lui Ștefan Voievod de a învins pe Basarab"*, spune el în pisania bisericii din Rădăuți, și iarăși, *"... cu voia lui Dumnezeu au fost biruiți creștinii de către păgâni"*, mărturisește cu durere în pisania bisericii din Războieni, zidită întru pomenirea vitejilor săi ostași căzuți în lupta cu turcii din 1476.

Pe temeiul credinței sale, Ștefan cel Mare a făcut din Biserica strămoșească o pârghie de întărire a Statului, reprezentat de domn, și cel mai puternic ajutor al său atât în timpuri bune, cât și în vreme de primejdie. Pentru aceasta, el n-a precupețit nici o jertfă ca să asigure buna întocmire și înzestrare a Bisericii, sporindu-i așezămintele și ocrotind-o cu domneasca sa milostivire. La rândul ei, Biserica a sprijinit neconținut Statul și pe domn, cu sinceritate și statornicie, și s-a sărguit fără răgaz pentru apărarea și propășirea țării.

Întărirea Bisericii străbune

Biserica Moldovei și-a păstrat, în linii generale, sub Ștefan cel Mare întocmirea din prima jumătate a secolului al XV-lea, așa cum i-a dat-o

înțeleptul și evlaviosul domn Alexandru cel Bun. Mitropolia era la Suceava și avea sub oblăduirea ei o singură episcopie, cea a Romanului, care se întindea asupra ținuturilor ce intrau în componența "Țării de Jos"². Ștefan, cu viziunea sa mai largă asupra însemnătății Bisericii în întărirea autorității domniei, a redat primei capitale a Moldovei prestigiul de centru religios suprem, secondat de episcopia de Roman, căreia îi adaugă, în 1472, încă o episcopie, cea de Rădăuți. Se consideră că prin înființarea Episcopiei de Rădăuți, Ștefan a urmărit ca Biserica Moldovei să aibă în țară, în orice moment, cel puțin doi arhieri care să poată hirotoni pe al treilea, în caz de vacantare a mitropoliei sau a vreuneia dintre episcopii, și astfel să nu mai fie nevoie să se facă apel la arhieri străini pentru sfințire.

Așadar, existau sub Ștefan cel Mare trei eparhii: Mitropolia din Suceava și episcopiile de Roman și Rădăuți³. Ștefan a întărit mitropoliei și episcopilor stăpânirea peste satele, viile, morile și veniturile ce dobândiseră de la alți domni și le-a dăruit averi cumpărate de el. Astfel, prin hrisovul din 12 martie 1458, întărește Mitropoliei Sucevei stăpânirea peste unele proprietăți, dăruite, cumpărate sau schimbate cu altele: Vlădenii pe Siret cu mori, Sârbii, Avereștii cu mori, Mihăieștii cu mori, Vereșecanii cu mori, Ungurenii, Jicovul de Jos, Prisaca lui Batin, viile cu dealul Hârlăului și șase sălașe de țigani. La 15 ianuarie 1465 îi dăruiește o prisacă, iar la 11 aprilie, același an, îi întărește stăpânirea asupra satului Mihăiești⁴. Și Episcopia Romanului s-a învrednicit de daniile însemnate din partea lui Ștefan. La 12 aprilie 1458 îi dăruiește satele Leucușanii și Dragomireștii, cu tot venitul datorat domniei de locuitorii lor, cu veniturile de la moară și din vama de la podul de peste Moldova. La 13 martie 1465 îi adaugă satul Negoiești și îi întărește stăpânirea peste niște țigani, iar la 15 octombrie 1488 i-a mai dăruit jumătate din Gostilești, Ciorsăcești, Poiana pe Moldova și satul lui Botăș, pentru ca la 31 august 1499 să-i mai dăruiască satul Munteni-Scutași, cumpărat de el cu 300 zloți tătărăști⁵. Mai bogat înzestrată a fost Episcopia Rădăuților, poate și pentru că era întemeiată chiar de Ștefan cel Mare. Prin hrisovul din 15 martie 1490 îi întărește stăpânirea peste 50 de sate, cu bisericile și preoții lor, din ținutul Sucevei, urmând ca *"acele biserici și acei preoți să asculte de*

2. În vremea luptelor pentru domnie între fiii lui Alexandru cel Bun, Iliș și Ștefan, și a împărțirii Moldovei între aceștia, Episcopia de Roman a funcționat cu rang de mitropolie, fiind numită *"Mitropolia Țării de Jos"*.

3. Celor două episcopii - de Roman și de Rădăuți - li se vor adăuga, în anii 1597-1598, o a treia, Episcopia de Huși.

4. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. 1, București, 1913, p. 7, 87, 89.

5. Idem, I, p. 9-10, 91, 94-95, 354-357.

Episcopia noastră de Rădăuți, cu dajdia, plocoanele, cu toate gloabele și cu tot venitul lor bisericesc" 6.

Mitropolitul și episcopii erau, deci, stăpânitori de sate și moșii întinse. Ei erau scutiți și de sarcini și îndatoriri către domnie. Mai mult, locuitorii satelor stăpânite de vlădici erau supuși numai acestora, iar dregătorii și slujbașii domnești, șoltuzii sau pârgarii n-aveau dreptul să ia gloabele și să strângă dări în aceste sate. Vlădicii aveau doar ei singuri, în satele scutite, toată puterea de oblăduire și drepturi de stăpânire netulburată ca însuși domnul țării⁷. Mitropoliții Teoctist I (1453-1477), care îl unge domn legiuit pe câmpia de la "Direptate" de lângă Suceava, la 12 aprilie 1457, și Gheorghe (1477-1508), care îl așează la locul de veșnică odihnă de la mănăstirea Putna, săvârșindu-i slujba pogribaniei, și episcopii Tarasie (1464-1473) și Vasile (1484-1500) ai Romanului și Ioanichie al Rădăuților (1472-1504) apar în "cărți" domnești referitoare la chestiuni importante printre sftencii și martorii de credință ai voievodului.

Pe lângă mitropolit și cei doi episcopi, Biserica Moldovei avea și o ierarhie administrativă, cu preoți, protopopi și egumeni, de toate categoriile și rangurile, ale căror nume apar frecvent în actele de cancelarie, încât se poate deduce că în vremea lui Ștefan cel Mare clerul de mir și cel monahal era numeros și temeinic organizat. Îndrumătorii sufletești ai credincioșilor erau preoții, supuși oblăduirii episcopului. Peste mai multe sate era protopopul care făcea legătura între preoți și vlădici, fiind și împuternicitul episcopului într-un anumit ținut. Preoții aveau datoria să plătească în fiecare an dajdie episcopului, să-i trimită daruri la anumite zile, să-i achite gloabele la judecată, precum și o parte din veniturile bisericii.

Pășind pe urmele înaintașilor săi, Ștefan a fost și un neîntrecut ctitor de mănăstiri și biserici. Tradiția spune că după fiecare luptă el zidea o biserică sau o mănăstire, lucru adevărat și de mărturiile istorice. Unele au fost zidite din temelie (ctitorii), altele reînnoite sau adăugite (rectitorii), iar altele înzestrate cu averi (danii).

Mănăstirile din Moldova lui Ștefan cel Mare erau de două feluri: mănăstiri mari, întemeiate și înzestrate de domni cu sate și venituri, și mănăstiri mici, cu mai puține averi, zidite de credincioși sau de călugări. Din punct de vedere canonic și al pravilei de obște, între ele nu era nici o deosebire. Toate mănăstirile, mari sau mici, domnești ori de rând, bogate sau sărace, păzeau și împlineau vechile întocmiri și tipicul îndătinat, cu răbdare și tragere de

6. Idem, I, p. 411.

7. Cf. I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, București, 1925, p. 402.

inimă, aceasta fiind o chezășie de mântuire sufletească, atât pentru călugări, cât pentru ctitori.

Despre viața lăuntrică a mănăstirilor ni s-au păstrat puține știri din timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Izvoarele documentare (hrisoavele de dani, pisaniile bisericilor ori însemnările de pe cărțile de slujbă) sunt sărace în amănunte. În fruntea obștii era, desigur, egumenul ales de sobor. Egumenii mănăstirilor mari, la început Putna, iar din 1470 și Bistrița și Neamț, aveau rangul de arhimandrit și atribuții aproape episcopale peste satele stăpânite de mănăstire, iar cele mici erau conduse de un egumen ieromonah, sub directă ascultare a episcopului. Cinul monahal avea întâietate față de clerul de mir.

Urmare a numeroaselor dani primite, mănăstirile stăpâneau o bună parte din pământul țării. Astfel, din cele 400 de sate cunoscute în Moldova din documentele lui Ștefan cel Mare, cam o sută din ele erau în stăpânirea mănăstirilor⁸. Pe lângă aceasta, cele mai multe mănăstiri aveau scutiri de dări, luau dijmă și încasau venitul unor vămi. De o atenție deosebită din partea credinciosului voievod s-au bucurat mai ales mănăstirile Bistrița, Moldovița, Neamț, Probota, Voroneț, Humor, Tazlău, Dobrovăț și, în mod deosebit, Putna, cea mai de seamă ctitorie a sa. Numeroasele averi și venituri, hărăzite de milostivul voievod și ctitor, scuteau mănăstirile de griji și de nevoi, încât viețuitorii lor puteau să se îndeletnicească cu săvârșirea sfintelor slujbe, cu scrierea de cărți bisericești și împodobirea lor cu miniaturi iscusite, ori cu zugrăvirea icoanelor și confecționarea de odoare prețioase.

Alături de autonomia Bisericii ortodoxe și de jurisdicția patronală, Ștefan cel Mare a promovat în organizarea social-politică a Moldovei și principiul toleranței religioase, ceea ce constituia o excepție în viața statală europeană. Acest principiu, respectat de tradiția ortodoxă românească în raporturile cu celelalte credințe, a îngăduit coexistența lor fără să se ajungă la stări conflictuale. Încă mai mult, în 1460, Ștefan a consimțit să primească în Moldova o colonie de refugiați husiți din Boemia și le-a ușurat așezarea pe locul care, mai târziu, se va numi Huși⁹.

Pe pământul Transilvaniei, Ștefan cel Mare a zidit mănăstirea de la Vad, pe Someș, unde erau "*moșiile de adăpost*" ce-i fuseseră date de Matei

8. Idem, p. 340.

9. Încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun, apărător al Bisericii ortodoxe, au conviețuit în Moldova și alte confesiuni creștine. Pe baza unui privilegiu dat de domn la 30 iulie 1401 a luat ființă o episcopie armeană la Suceava, care avea autoritate asupra tuturor armenilor din Moldova. Pentru catolici, pe lângă vechea episcopie de la Siret (1371) a fost înființată o nouă episcopie la Baia (1405-1413). Husiților, persecutați în Ungaria și Transilvania, Alexandru cel Bun le-a asigurat adăpost în Moldova.

Corvin, în 1475, adică Ciceul și Cetatea de Baltă, cu 60 de sate. În această mănăstire, cu biserică de piatră construită de Ștefan, și obște monahală condusă de un egumen, își vor avea sediul vlădiciei Vadului, care vor păstori poporul din împrejurimi, fiind aleși de domnul Moldovei și hirotoniți de mitropolitul de la Suceava. Când și cine a fost cel dintâi episcop de Vad, nu se cunoaște. Primele nume de episcopi ai Vadului apar abia în vremea lui Petru Rareș. Importanță are, însă, faptul că Ștefan este nu numai ctitor de biserică în Ardeal, ci chiar de sediu episcopal¹⁰.

De o singură ctitorie a lui Ștefan cel Mare putem aminti în Țara Românească. Este vorba de biserica Sfânta Paraschiva din Râmnicu Sărat, ridicată de domnul Moldovei, presupunem, în lipsa pisaniei, în timpul de bună vecinătate cu Vlad Călugărul, la 1484, în amintirea războaielor pe care le-a purtat peste Milcov. Ea a fost refăcută în întregime de Constantin Brâncoveanu (1688-1714). Că a fost zidită de Ștefan spune pisania scrisă din porunca lui Brâncoveanu, în 1704, când a reparat-o, care se păstrează: "*Această sfântă și dumnezeiască biserică... fost-au făcută de Ștefan Vodă cel Bun de la Moldova*"¹¹, dar nu arată și anul. Biserica a fost dărâmată în 1898.

Legăturile cu familiile imperiale bizantine și cu cnezii de Kiev și Moscova

Ridicându-se cu fermitate în apărarea Ortodoxiei și luptând nu numai împotriva tendințelor de prozelitism ale papalității, ci și contra oștirilor cotropitoare ale sultanilor otomani, Ștefan cel Mare a căutat să ducă mai departe moștenirea culturală și religioasă a Bizanțului, prăbușit o dată cu căderea Constantinopolului sub turci, în 1453.

Pentru aceasta, era necesar, potrivit concepțiilor vremii, să accedă la titlurile pe care le avuseseră împărații bizantini, care încă simbolizau în ochii întregii lumi ortodoxe una din făcliile dreptei credințe care strălucise o vreme sub privegherea lor în cetatea lui Constantin cel Mare. Spre a-și legitima dreptul la aceste titluri, la care era, de altfel, îndreptățit prin vrednicia și înțelepciunea sa, Ștefan a căutat să se înrudească cu familiile imperiale ale Bizanțului și cu cele ale marilor puteri ortodoxe vecine.

Desigur, nu era vorba de o simplă vanitate omenească, ci de un înțelept act politic prin care Ștefan, pe de o parte, aducea un omagiu celor care

10. Nicolae Iorga, *Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mitropolia Ardealului*, în "Analele Academiei Române", Memoriile Secțiunii Istorice, seria II, tom. XXVII, București, 1905, p. 4-5.

11. Al. Lapedatu, *O biserică a lui Ștefan cel Mare în Țara Românească*, în "Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, Fasc. III, București, 1910, p. 107-109.

reprezentaseră ideea unui stat ortodox și însăși ideea unității Ortodoxiei, iar pe de altă parte, urmărea să afirme legitimitatea lui la domnie și la titlurile pe care voia să le impună celorlalte capete încoronate din lume.

Ștefan cel Mare și-a luat de soție, în prima căsătorie, pe Evdochia¹², o principesă ruteano-lituaniană, fiica cneazului Alexandru Olelkovici al Kievului și Anastasiei, fata marelui cneaz Vasile al Moscovei¹³. Fratele Evdochiei, cneazul Simion Olelkovici al Chievului, un vestit războinic mai ales în luptele cu tătarii, se intitula țar, deși era vasalul Poloniei. Cronica țării, scriind despre căsătoria lui Ștefan cu Evdochia, a dat fratelui acesteia, Simion de la Kiev (mort în 1471), titlul împăraților bizantini: "*În al șaptelea an al domniei sale, în anul 6971 (1463), iulie, 5 zile, luatu-și-au doamnă de mare rudă, pe Evdochia de la Kiev, sora lui Simion împăratul*"¹⁴.

Din căsătoria lui Ștefan cu Evdochia s-a născut o fată, Elena, pe care cronicile moldovene o mai numesc și Olena¹⁵. Cneajina Evdochia s-a săvârșit din viață la 25 noiembrie 1467, după patru ani de la căsătorie, fără să fi văzut adevărata mărire a soțului ei, și a fost înmormântată la mănăstirea Putna. Ea este zugrăvită în biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Iași, micuță, slabă, cu chipul palid, într-o haină lungă și albă cu flori verzi, "*sub o pompoasă coroană*"¹⁶.

Până la moartea înainte de vreme a Evdochiei, Ștefan a avut, totuși, două mari izbânzi, care-i întregiră hotarele fără multe silințe și chiar fără vărsare de sânge. El câștigă din nou Hotinul, care se înstrăinase pe vremea lui Petru

12. Ștefan s-a căsătorit cu Evdochia la 5 iulie 1463, la o vârstă de bărbat, nu de flăcău, cum cerea tradiția dinastică a Evului Mediu. Dacă avem în vedere că înainte de moarte, Ștefan era "*slab de ani*", cum zice cronicarul, adică bătrân, și scădem 47 ani de domnie din anul vieții lui, rezultă că domnitorul s-a însurat în jurul vârstei de 30 de ani. Această întârziere la însurătoarea legală s-a datorat poate legăturii cu o anume Marușca, cu care se pară că a avut un fiu, Alexandru, a cărei dată de naștere nu se cunoaște. El este menționat prima dată în documente la 1464. A decedat la 26 iulie 1496 și a fost îngropat la mănăstirea Bistrița. Cf. Nicolae Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, București, 1966, p. 88.

13. Domnii moldoveni de până la Ștefan cel Mare, cu excepția lui Iliș I (1432-1442), ce luase de soție pe Marica Oligmandovici, fiică de cneaz rutean și cumnată de rege polon, avuseseră neveste din țară, dintre fete de boieri, căci din afară nimeni nu s-ar fi încuscrit bucurosu cu neînsemnătatea și netrăinicia lor la domnie.

14. Grigore Ureche, Op. cit., p. 84.

15. Elena (Olena) și Alexandru (fiu natural) sunt pomeniți amândoi, alături de Evdochia, în hrisovul lui Ștefan cel Mare din 10 mai 1466 prin care hărăzește o sută de ducați mănăstirii Zografu din Muntele Athos: "*Și să mă scrie pe domnia mea la Sfânta Proscomidie...și pe doamna mea și pe copiii noștri de Dumnezeu dăroii Alexandru și Elena*" Cf. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, 1, p. 102.

16. Nicolae Iorga, *Portretele doamnelor române*, București, 1937, fig.5.

Aron, și izbuti să așeze, după o întrerupere de vreo douăzeci de ani, pârcălabi moldoveni în Chilia.

După cinci ani de văduvie de la decesul primei sale soții, Evdochia de Kiev, Ștefan și-a luat în a doua căsătorie o soție de neam împărătesc, pe Maria, fiica lui Olobei Comnenul și sora lui Isaico Comnenul, din 1471 despot al cetății Mangop (Mangup), înrudită direct cu familia Comnenilor, împărații Imperiului grecesc de Trapezunt (1204-1461) și, mai depărtat, cu familia Paleologilor din Bizanț¹⁷. Tânăra principesă din familia Comnenilor și Paleologilor a sosit la Suceava la 4 septembrie 1472¹⁸, iar căsătoria s-a făcut la 14 sau la 24 septembrie, același an.

Desigur, Ștefan cel Mare nu râvnea să pună stăpânire pe cetatea Mangopului, ci căsătoria cu o principesă imperială din neamul Comnenilor și Paleologilor îi aducea o strălucire venită din gloria imperială bizantină, care îi consfințea demnitatea de domnitor al Moldovei și îi asigura legitimitatea "*drepturilor de moștenire*" asupra unor teritorii care făcuseră parte din

---

17. Alexis Comnenul, nepot al lui Andronic I Comnenul, împărat al Bizanțului între 1183-1185, care se salvase de la masacrul familiei, în urma răscoalei populației din Constantinopol, din 12 septembrie 1185, a întemeiat cu ajutorul bunicii sale după mamă, regina Tamara a Georgiei, pe coasta pontică a Asiei Mici, în vechea themă bizantină Chaldia, începând din aprilie 1204 (în vremea când occidentalii Cruciazi a IV-a ocupată Constantinopolul), un stat grecesc, cunoscut sub numele de Imperiul bizantin de Trapezunt, luându-și titlul de "*Marele Comnen împărat și autocrator al romeilor (bizantinilor)*",

Prin căsătoria, în septembrie 1282, a lui Ioan II Mare Comnen, bazileul Trapezuntului (1280-1297), cu Eudokia, cea de a treia fiică a împăratului Mihail III Paleologul (1261-1282), familia "Marilor Comneni" era înrudită îndeaproape cu împărații Paleologi, care au condus Imperiul bizantin din 1261, de la alungarea latinilor din Constantinopol. până în 1453, la căderea lui sub turci.

Cu Comnenii de Trapezunt se înrudise și șahul turcmen (turcoman) al Persiei, Uzun-Hassan, zis al Oilor Albe (Akkoyunulu în turcește sau Asproprobatades în traducerea grecească din textul lui Chalcocondil), prin căsătoria lui cu Teodora, fiica împăratului de Trapezunt, Ioan IV Caloioannes (1429-1458).

Ultimul împărat de Trapezunt, David Mare Comnen (1458-1461), n-a apucat să domnească decât trei ani.

La 15 august 1461, după ce a cucerit Sinope, capitala emirului Ismail, și l-a obligat pe Uzun-Hassan să rupă alianța cu David Comnenul, sultanul Mohamed II (1451-1481) asediază orașul Trapezunt pe mare și pe uscat și, după o lună de asediu, în septembrie 1461, îl obligă să capituleze. David Comnenul este luat prizonier, iar după doi ani de captivitate la Constantinopol, la 1 noiembrie 1463, a fost decapitat împreună cu soția și cei șapte copii ai săi din porunca sultanului.

Unele rude apropiate din familia imperială a Comnenilor de Trapezunt, alungate de turci, s-au refugiat în Crimeea, unde banul tătarilor Crâmului le-a dat în stăpânire Mangopul (Mangup), un domeniu cu un castel pe o stâncă la țărmul Mării Negre, închinat Sfântului Teodor, de la care genevezii îi ziceau Teodoro.

18. În Letopisețul Țării Moldovei scrie: "Văleatul 6980 (1472), septembrie 4. Adus-au pe Maria din Mangop de o au luat lui-și doamnă". Cf. Grigore Ureche, *Op.cit.*, p. 89.

Imperiul bizantin. La curtea domnească din Suceava, o dată cu Maria de Mangop, au sosit și unii demnitari din familia principesei, pe care Ștefan i-a folosit în diplomație. Amintirea unora dintre ei s-a păstrat în Pomelnicul de la Bistrița: "*Manuil și soția sa, Avraam, Isac, Iacov, Melchisedec și David*", toți rudele Doamnei¹⁹.

Nici Maria de Mangop, ca și Evdochia de Kiev, întâia soție a lui Ștefan cel Mare, nu se învrednici de prea multă liniște la Suceava. Ea n-a avut copii și deci n-a dat domnitorului Moldovei un moștenitor de neam imperial. Lângă dânsa crescură copiii naturali ai soțului ei: Alexandru, Bogdan, Petru și Iliăș, precum și Elena, fetița Evdochiei. Apoi, a fost martora unor întâmplări grozave. Fratele ei mai mic, Alexandru, îl ucise pe fratele lor cel mare, Isaico, favorabil înțelegerii cu otomanii, și luă conducerea cetății Mangop. În decembrie 1475, turcii cuceresc Mangopul, după ce, în iunie, același an, în mâinile lor căzuse Caffa (Theodosia), marea colonie genoveză din Crimeea. Detașamentul de ostași moldoveni care apărau cetatea din ordinul lui Ștefan a fost măcelărit de turci. Alexandru, fratele Mariei și cumnatul lui Ștefan cel Mare, împreună cu întreaga familie au fost duși în captivitate la Constantinopol și decapitați din porunca lui Mahomed al II-lea, afară de un singur copil care se turci²⁰. Peste doi ani, la 19 decembrie 1477, a murit și Doamna Maria de Mangop, după ce simțise, pe lângă nenorocirile neamului ei, și spaima celor două războaie ale lui Ștefan cu turcii, fugind din calea acelorași oștiri păgâne care-i nimicise pe-ai săi de acasă. A fost înmormântată la mănăstirea Putna, ctitoria lui Ștefan cel Mare. Acoperământul ei de mormânt, cusut cu fir de aur, o înfățișează în veșminte lungi și scumpe, purtând o coroană mai înaltă decât a domniei Moldovei și păzită de vulturul împăratesc cu două capete, stema strămoșilor ei, Comnenii.

După moartea Mariei de Mangop²¹, petrecută la scurt timp de la marea biruință de la Vaslui din 1475 împotriva turcilor, urmată de înfrângerea de la Războieni din 1476, când țara a fost pârjolită de oștile lui Mohamed al II-lea, fără ca regii catolici vecini să se simtă îndatorați de a sprijini efortul domnului moldovean de stăvilire a pericolului otoman, Ștefan și-a îndreptat

19. I. Bogdan, *Cronica și analele putnene*, în "Vechile cronic moldovenești până la Ureche", București, 1891, p. 257, nota 30.

20. Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. VI, p. 181.

21. A treia soție a lui Ștefan a fost Maria Voichița, fiica domnitorului muntean Radu cel Frumos, cu care s-a căsătorit în 1478. Aceasta i-a supraviețuit până la 26 februarie 1511 și a fost îngropată la Putna, lângă mormântul marelui voievod. Din căsătoria lui Ștefan cu Maria Voichița s-a născut, la 16 iunie 1479, Bogdan Vlad, urmașul său la tron, cunoscut sub numele de Bogdan III cel Orb (1504-1517). Dintre copiii naturali ai lui Ștefan, în istoria Moldovei s-a remarcat Petru Rareș (1527-1538 și 1541-1546), născut din legătura cu Maria Răreșoia.

privirile spre Moscova de la care nădăjduia să primescă un ajutor temeinic. El a căutat să se înrudească cu marele cneaz Ivan al III-lea Vasilievici al Moscovei (1462-1505), aflat în legături de rudenie cu descendenți ai familiilor imperiale bizantine.

Acesta își luase de soție, în a doua căsătorie, la 12 noiembrie 1472, pe Zoe-Sofia Paleologul (Sophia Paleologina), nepoata ultimului împărat bizantin Constantin al XI-lea Dragases (1449-1453), fiica fratelui său mai tânăr, Toma Paleologul, ultimul despot al Moreei sau Peloponesului (1453-1480)²². Prințesa transferă drepturile sale de moștenitoare a casei de Bizanț, decăzute acum, Moscovei, ca unui nou Țarigrad, împărțându-le cu soțul ei. Moscova deveni a treia Romă²³.

Din prima căsătorie cu Maria Borisova, fiica marelui cneaz de Tver, decedată în 1467, Ivan al III-lea al Moscovei avea un fiu, numit Ivan cel Tânăr. Încă din aprilie 1480, prin mijlocirea familiei Olelkovici de Kiev, Ștefan intră în tratative cu Moscova pentru a căsători pe domnița Elena (Olena), fiica sa din prima căsătorie cu Evdochia de Kiev, cu prințul Ivan cel Tânăr, fiul cneazului Ivan al III-lea. După negocieri care durează aproape doi ani pe lângă mama marelui cneaz Ivan al III-lea, prin cneajina Teodosia Fedea, sora Evdochiei și cumnata lui Ștefan, căsătorită cu marele cneaz Semen Jurievici al Kievului²⁴, se încheie logodna la Suceava, prin solii ruși Andrei Pleșceev și Ivan Zinovievici, trimișii speciali ai marelui cneaz Ivan al III-lea. Apoi, tânăra domniță părăsește Moldova și pleacă prin Polonia și Lituania la Moscova, însoțită de trei boieri și jupânele lor, unde, la 16 ianuarie 1483, are loc căsătoria cu Ivan cel Tânăr²⁵.

Căsătoria fiicei sale Olena cu Ivan cel Tânăr, fiul lui Ivan al III-lea, care prin a doua lui soție, Zoe-Sofia Paleologul, devenise conducătorul politic al celei de a treia Rome, aducea lui Ștefan cel Mare un prestigiu tot atât de mare ca și propria sa căsătorie din trecut cu Maria de Mangop, principesă imperi-

22. Al. Papadopol-Calimach, *Sofia Paleolog, nepoata împăratului Constantin XI Paleolog și Domnița Olena, fiica domnului Moldovei Ștefan cel Mare*, în "Analele Academiei Române", *Memoriile Secțiunii Istorice*, seria II, tom. XVII, București, 1895, p.75-79.

23. Prin prisma gândirii politice a Europei aceluși timp, titlul de rege nu se putea obține decât prin înrudirea cu împărații bizantini (care, de fapt, din 1453, nu mai existau) ori cu împărații romano-germani de apus (al căror imperiu fusese întemeiat la 2 februarie 962 de Otto cel Mare (936-973) cu consimțământul papei Ioan al XXII-lea (955-963), sau putea fi acordat de papii de la Roma.

24. Damian Bogdan, *Pomelnicul de la Bistrița și rudeniile de la Kiev și de la Moscova ale lui Ștefan cel Mare*, în "Analele Academiei Române", *Memoriile Secțiunii Istorice*, seria II, tom XXII, București, 1940, p. 646-647.

25. Domnița Olena (Elena) încă nu împlinise 20 de ani. Mama ei, Evdochia, murise când copila era de un an sau doi ani.

ală din neamul Comnenilor de Trapezunt, înrudită cu familia împăraților Paleologi ai Bizanțului.

Din căsătoria Elenei cu Ivan cel Tânăr a rezultat un fiu, Dimitrie, născut la 10 octombrie 1484, și o fetiță, căreia i s-a dat numele Evdochia, purtat de mama Elenei²⁶. Dar liniștea tinerei perechi n-a fost îndelungată, căci după șapte ani de la căsătorie, în 7 martie 1490, cneazul Ivan cel Tânăr moare. Elena rămâne mai departe la Moscova să apere drepturile fiului său Dimitrie, îndreptățit să moștenească tronul ce s-ar fi cuvenit răposatului ei soț, căci după rânduiala rusească domnia se transmitea în linie coborâtoare de fii, iar nu de frați. Dar Zoe-Sofia, soția lui Ivan al III-lea, voia cu orice preț să obțină tronul pentru fiul ei Vasile. O luptă aprigă a început între Elena și soacra sa Sofia. Biruința a fost la început de partea Elenei, căci la 4 februarie 1498, Ivan al III-lea l-a proclamat moștenitor al tronului pe Dimitrie, nepotul lui Ștefan cel Mare, dar după patru ani el a fost înlăturat și înlocuit cu Vasile, fiul Sofiei.

În așa numitele "cărți voloșești"²⁷ ni s-a păstrat corespondența privitoare la numeroasele solii schimbate între anii 1482-1504 între domnul Moldovei și marele cneaz al Moscovei în legătură cu felurite chestiuni economice și politice care interesau cele două țări²⁸. La temelia acestor legături stătea năzuința celor doi suverani de a-și făuri fiecare un stat puternic și centralizat, unit în interior și neatârnat în afara hotarelor.

Cucerirea de către turci, în 1484, a Chiliei și Cetății Albe, cele două porturi-cetăți la Marea Neagră, care a fost o lovitură puternică dată Moldovei, a dus la intensificarea schimburilor de solii între Ștefan cel Mare și Ivan al III-lea în vederea unei lupte comune împotriva primejdiei otomane. În anul 1486, prin solul moldovean Ioan Turcul, care a călătorit la Moscova, Ștefan îi trimitea lui Ivan al III-lea o scrisoare prin care îl ruga să facă pregătire de oaste împotriva otomanilor care atacă neconținut Moldova și amenință cu cotropirea întreaga creștinătate. Ivan al III-lea trimite și el o solie în Moldova, tăgăduindu-i lui Ștefan sprijin diplomatic. În acest scop, el mijlocește pe lângă Cazimir al IV-lea, regele Poloniei, scriindu-i: "*Dacă nouă nu ne-ar fi așa departe și ne-ar sta în puțință, din inimă am vrea să facem acest lucru și să apărăm creștinătatea. Ștefan Voievod a trimis la noi cu rugămintă să te înduplecăm să-l ajuți. Orice suveran creștin trebuie să apere această cauză, căci apără creștinătatea*"²⁹.

26. Cf. I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, p. 432.

27. G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 19, nota 1.

28. Vezi: I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 364, 381, 390, 405, 410, 455 și 462.

29. A. Boldur, *Politica externă a lui Ștefan cel Mare într-o lumină nouă*, în "Studii și cercetări istorice", vol. XVIII, București, 1943, p. 41.

Dar regele polon n-a ajutat Moldova să-și recucerească cele două por-turi-cetăți de la Marea Neagră. Dimpotrivă, în anul 1480, călcând tratatul de prietenie cu Ștefan, a căzut la înțelegere cu Poarta. Văzându-se încercuit de turci și poloni, Ștefan cel Mare a trebuit să caute o împăcare cu otomanii, plătin-du-le tribut în schimbul asigurării independenței Moldovei³⁰.

O altă pricină pentru care Ștefan cel Mare era interesat în adâncirea legă-turilor politice și militare cu Ivan al III-lea era primejdia neconținută a năvălirii tătarilor în Moldova. Alianța cneazului Moscovei cu Mengli Ghirai, hanul tătarilor din Crimeia era folositoare nu numai pentru pământurile rusești, ci și pentru Moldova.

Întreținând legături de prietenie cu Ungaria, plătind tribut turcilor și fiind ferit de năvălirea tătarilor crâmleni, prin alianța sa cu Ivan al III-lea, Ștefan cel Mare putea întinde scutul său ocrotitor către ținuturile de miazăzi ale Poloniei, locuite de o populație ruteană ortodoxă, supusă unei catolicizări silite, care îl socoteau singurul lor reazim și îl întâmpinau ca pe un salvator.

Grija pentru ortodocșii din Pocuția

Pocuția sau ținutul Haliciului, cum i se mai spunea în vechime, era o regiune de aproape 8000 km pătrați, cuprinsă între izvoarele Prutului și râurile Ceremuș și Colacin, și se mărginea, la nord, cu fluviul Nistru, și la sud, cu Munții Carpați. A vea ca așezări mai importante orașele Halici, Colomea, Sniatyn și Tysmienica și era locuită de o populație ruteană, pe atunci de religie ortodoxă.

Regiunea aceasta, care aparținuse dintru început vechiului principat de Halici, a fost anexată Poloniei, în anul 1340, de regele Cazimir III cel Mare (1333-1370). După moartea acestuia, ea a ajuns sub stăpânirea lui Ludovic de Anjou, regele Ungariei, care a condus și regatul polon, între 1370-1382. Din anul 1386, Pocuția a fost înglobată regatului polono-lituanian, întemeiat de Vladislav Iagiello (1386-1434), ginerele lui Ludovic cel Mare.

Având nevoie de bani, în anul 1388, Vladislav Iagello a cerut un împru-mut de 4000 ruble de argint lui Petru Mușat, domnul Moldovei (1375-1391), care, la 26 septembrie 1387, îi prestase jurământ de supunere la Lvov, recunoscându-l de suveran³¹. Petru Mușat n-a putut să-i dea decât 3000 de ruble și a primit în gaj, drept garanție pentru restituirea banilor, ținutul Haliciului, adică Pocuția. Rambursarea împrumutului a fost stabilită în trei

30. I.Ursu, *Ștefan cel Mare*, p.208-209.

31. C.Racoviță, *Începuturile suzeranității polone asupra Moldovei* (1 387-1432), în "Revista istorică română", X, București, 1940, p. 257.

ani și la scadență, în caz de neplată, domnul Moldovei avea dreptul să intre în stăpânirea ținutului zălogit³². Vladislav Iagello fi-a putut să restituie banii după trecerea celor trei ani și, în 1391, Petru Mușat trebuia să ocupe Pocuția, dar în acest an el moare. Sub fratele său, Roman Mușat (1391-1394), stăpânirea asupra Pocuției este confuză³³, dar fiul acestuia, Ștefan I Mușat (1394-1399), înclinat mai mult către poloni, se pare că renunță în 1395 la Pocuția în favoarea protectori lor săi³⁴.

Între timp, Vladislav Iagello plătește moldovenilor două din cele trei mii de ruble luate cu împrumut, iar restul de o mie de ruble se obligă, în anul 1411, față de Alexandru cel Bun (1400-1432) să le achite în timp de doi ani. În cazul când, după acest termen, suma n-ar fi plătită, atunci domnul Moldovei era îndreptățit să ia în stăpânire Pocuția³⁵. Se pare că datoria n-a fost achitată și Alexandru cel Bun, către sfârșitul domniei, când relațiile sale cu Polonia se înrăutățiseră, a pus stăpânire pe acest ținut³⁶. În timpul urmașilor săi, Iliș I (1432-1433 și 1435-1442) și Ștefan II (1433-1447), asociați la domnie, și a lui Petru III Aron (1455-1457), Pocuția ajunge din nou în mâinile polonilor³⁷.

Cum se știe, în anul 1439 s-a semnat la Ferrara-Florența o unire între Bisericile de răsărit și apus, care, după zisa cronicarului, "*în loc de împreunare mai mare zarvă și despărțire s-au făcut*"³⁸. În urma semnării actului unirii, papa și-a îndreptat atenția mai ales spre ortodocșii din Ungaria și Polonia, vecine cu Moldova, stăpânite de regi catolici, pentru a-i aduce sub ascultarea sa. Un înfocat susținător al unirii de la Florența a fost mitropolitul Isidor al Moscovei, grec de neam, care, în martie 1441, primind împuternicirea de "*legat papal pentru Rusia, Polonia, Lituania și Letonia*" a acționat și în Pocuția, stăpânită atunci de poloni. Sprijinul stăpânirii politice, situația grea a clerului și poporului ortodox, lipsit în acele țări de drepturile pe care le aveau romano-catolicii, promisiunile care li se făceau în scopul recunoașterii unirii, au ușurat misiunea lui Isidor³⁹. În Moldova, însă, unirea

32. I. Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia până la moartea lui Ștefan cel Mare*, Piatra Neamț, 1900, p. 28.

33. Cf. I. Nistor, *Campania lui Mihai Viteazul în Pocuția*, București, 1943, p.32.

34. I.Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia*, p. 31-32.

35. A. D. Xenopol, *Istoria românilor*, vol. II, Iași, 1889, p. 155.

36. I. Nistor, *Campania lui Mihai Viteazul în Pocuția*, p. 37-38.

37. În 1433, Ștefan II renunță la Pocuția pentru a fi ajutat de craiul Vladislav Iagiello în lupta cu fratele său Iliș, cum va face și Iliș Vodă, încât Cronică Moldovei zice: "*Și lăgând prieteșug cu leșii, le-au întors Pocuția cu toate târgurile și i-au iertat și de bani*". Vezi: Grigore Ureche, *Op. cit.*, p. 74.

38. Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 72.

39. Teodor M. Popescu, *Autocefalia Bisericii Ruse*, în "*Biserica Ortodoxă Română*", nr. 5-8 /1948, p. 301.

de la Florența a stârnit împotrivirea întregului popor ortodox.⁴⁰ Cu toate acestea, papa nu înceta a numi episcopi catolici pentru această țară. Chiar și mai târziu, când Ștefan cel Mare îi cerea ajutor contra turcilor, papa îi răspundea cu promisiuni neîmplinite și cu trimiterea unui episcop catolic pentru Moldova⁴¹.

În fața acestei amenințări, populația ruteană ortodoxă din Pocuția s-a îndreptat către domnitorii Moldovei, văzând în ei pe ocrotitorii credinței sale pravoslavnice. Socotindu-i patroni ai Ortodoxiei în regiunile ucrainene de sub stăpânirea regilor poloni, ei îi așteptau ca pe niște izbăvitori de sub jugul asupritor al nobililor catolici, pentru a-și putea păstra neatinsă credința ortodoxă.

La începutul domniei sale, Ștefan cel Mare nu s-a arătat preocupat de Pocuția, dar după ce pierde la turci, în 1484, cetățile Chilia și Cetatea Albă, când vede că jurământul de credință depus craiului Cazimir IV (1444-1492) la Colomea, în septembrie 1485, nu-i aduce ajutorul dorit, și mai ales după ce Polonia încheie pace cu turcii în 1489, el ocupă acest ținut în 1490 și îl organizează după obiceiul moldovenesc, așezând pârcașabi și căpitani în cetăți și vameși și cămărași prin orașe și prin târguri⁴². Ștefan îngăduie unui număr însemnat de ruteni ortodocși să se așeze în județele din partea de miazănoapte a Moldovei acordându-le însemnate privilegii economice⁴³.

Cum era de așteptat, regele Cazimir protestează, dar fără rezultat, pentru că Ștefan afirmă răspicat solilor poloni că Pocuția *"e țara mea din vremuri vechi, fiindu-se de țara Moldovei, de aceea am venit la dânsa ca în țara mea și vreau s-o păstrez"*⁴⁴. După înfrângerea, în 1497, în Codrii Cosminului, a expediției de pedepsire a domnului moldovean întreprinsă de Ioan Albert (1492-1501), noul rege al Poloniei, Ștefan cel Mare încheie pace, la 12 iulie 1499, la Hârlău, cu foștii săi suzerani, care nu cuprinde, însă, nimic în legătură cu Pocuția. Situația acestui ținut urma să fie soluționată de o comisie de arbitraj, compusă din moldoveni, unguri și poloni. Moartea subită a lui Ioan Albert, la 17 iunie 1501, a făcut imposibilă întrunirea comisiei la termenul

---

40. La Conciliul de la Ferrara-Florența a participat și o delegație a Bisericii moldovenești, în frunte cu mitropolitul Damian, grec de neam, numit în 1437 de Patriarhia ecumenică. Dar între anii 1447-1453, în Moldova s-a pornit o mișcare antiunionistă, care a silit pe mitropolitul Ioachim, fost de Agathopolis, și el grec de neam și unionist, numit la 15 noiembrie 1447 de împăratul Ioan VIII Paleologul, să fugă în Polonia cu adepții săi. Vezi: Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești*, vol. 1, ed. II, București, 1929, p. 86.

41. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești*, vol. 1, p. 106.

42. Nicolae Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, p. 179-180.

43. Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. II, part. 1, p. 81.

44. I. Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia*, p. 134.

fixat. Se stabilește un nou termen, la 29 septembrie 1502, dar polonii nu se prezintă, deși sunt așteptați de unguri și moldoveni câteva săptămâni⁴⁵.

În acest timp, Ștefan adoptă în Pocuția o seamă de măsuri administrative, între care unele ușurări economice "micii nobilimi, țaranilor și comerțanților", precum și "recrutarea și organizarea unei armate de 3000 de călăreți și pedestri, dintre rutenii ortodocși, pe care îi înarmează"⁴⁶. Mai trebuie amintit și faptul că pentru nevoile religioase ale populației ortodoxe din Pocuția, Ștefan hirotonea preoți în Moldova, foarte probabil la Episcopia de Rădăuți, pe care el o întărea în 1490 cu "șase biserici și șase popi în stăros-tia Cernăuțiului, și anume: două biserici chiar în Cernăuți, două în Cuciur și două în Mihalcea"⁴⁷.

Aceste măsuri au fost primite de localnici cu toată încrederea, încât, "toți rutenii fug la Ștefan și-l recunosc pe el de stăpân", cum scria cardinalul Frederic, arhiepiscop de Gnesen, către noul rege polon, Alexandru I (1501-1506), îndemnându-l să țină sub ochi teritoriul Poloniei, "mai ales că locuitorii acestui ținut (Pocuția) din necesitate ne părăsesc și trec la moldoveni"⁴⁸. Trecerea acestei populații la Ștefan era firească, pentru că vedea în domnul moldovean, de aceeași credință, pe ocrotitorul și izbăvitorul ei de jugul străin feudal și catolic, venit să stăpânească "ca voievod ortodox, neunit cu papistași"⁴⁹.

La intervenția ungarilor, se fixează un al treilea termen pentru întrunirea comisiei de arbitraj, în 2 noiembrie 1503, dar regele polon Alexandru refuză să trimită delegați și pregătește o expediție militară contra lui Ștefan cel Mare. Neputând plăti mercenarii, aceștia fug și expediția nu mai are loc⁵⁰, spre bucuria populației din Pocuția. Astfel, până la moartea sa, în 2 iulie 1504, Ștefan cel Mare rămâne stăpân al acestui ținut.

Danii la Sfântul Munte Athos

Dragostea și râvna lui Ștefan cel Mare pentru apărarea și întărirea Ortodoxiei s-a manifestat și prin daniile pe care le-a făcut unor așezăminte de la Sfântul Munte Athos.

45. Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. II, part. 1, p. 84.

46. I. Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia*, p. 174.

47. Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 146-152.

48. I. Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia*, p. 176.

49. I. Nistor, *Ciitoriile românești în Polonia și Ucraina*, în "Codrul Cosminului", VIII, 1933-1934, p. 78.

50. I. Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia*, p. 179.

Cea dintâi mănăstire de la Athos care a beneficiat de dărnicia voievodului moldovean a fost **Zografu**, ținută de călugării bulgari, cu hramul Sfântul Gheorghe, care era și patronul oastei lui Ștefan cel Mare. El dăruiește mănăstirii, la 10 mai 1466, un mertic anual de o sută galbeni ungurești " *pentru a-l scrie la proscomidie pe el, pe soția lui și pe copiii Alexandru și Elena și să-i cânte sâmbătă seara un paraclis și marțea o liturghie și să-l pomenească până va fi în viață, iar după aceea să-i facă în anul întâi pomenirile obișnuite, și apoi să-i cânte într-o zi din an seara parastas și dimineața liturghia*"⁵¹. Cu acești bani s-a reparat mănăstirea, care fusese arsă cu treizeci de ani în urmă de cavalerii catolici din insula Rodos⁵², și a fost ridicată o bolniță (spital), căreia, la 13 septembrie 1471, Ștefan îi hărăzește o sumă anuală de 500 de aspri pentru ca " *cei ce se găesc în acea bolniță să se roage lui Dumnezeu pentru sufletul părinților noștri, pentru sănătatea noastră și pentru sănătatea copiilor noștri*"⁵³.

Tot la Zografu, în 1475, cu banii lui se clădește lângă mare un turn de veghe pentru corăbii (far), cum mărturisește, de altfel, și inscripția de la intrare⁵⁴. În ajunul luptei de la Vaslui, din 10 ianuarie 1475, îi apare în vis Sfântul Gheorghe, care-l îndeamnă să aibă curaj în luptă. După izbândă, drept mulțumire, Ștefan trimite la Zografu icoana Sfântului Gheorghe, ce pare să fie aceea pe care împăratul Ioan Paleologu o dăruise lui Alexandru cel Bun, care se păstrează până astăzi în biserica (catoliconul) mănăstirii. În 1485, tot acolo, Ștefan zidește chiliile, o trapeză pentru 180 de călugări, reface o parte a zidului de incintă care se surpase și înzestrează mănăstirea cu " *veșminte, vase și alte odoare*"⁵⁵, între care două frumoase ripide din filigran, aflate actualmente în Patmos⁵⁶, și două steaguri (prapore) reprezentând pe Sfântul Gheorghe străpungând balaurul⁵⁷.

Grija lui Ștefan pentru această mănăstire s-a manifestat până către sfârșitul domniei sale, căci între 1501-1502 o repară în totalitate, punând să i se picteze și catoliconul. Ajutoarele materiale cu care Voievodul român a sprijinit mănăstirea au fost atât de mari, încât călugărul Isaia de la Hilandar afirma, în 1489, că Zografu a fost întemeiat de Ștefan Vodă al Moldovei⁵⁸.

51. Pr. Teodor Bodogae, *Ajutoarele românești din Sfântul Munte Athos*, Sibiu, 1941, p. 215.

52. Șt. Nicolaescu, *Din daniile lui Ștefan cel Mare făcute mănăstirii Zografu*, București, 1938, p. 6.

53. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, București, 1913, p. 161-163.

54. Pr. Teodor Bodogae, *Op. cit.*, p. 216.

55. Pr. Teodor Bodogae, *Op. cit.*, p. 217.

56. Marcu Beza, *Urme românești în Răsăritul ortodox*, București, 1935, p. 179.

57. I. Bogdan, *Două steaguri ale lui Ștefan cel Mare la mănăstirea Zografu din Muntele Athos*, în "Analele Academiei Române", *Memoriile Acțiunii Istorice*, seria II, tom. XXIX, București, 1902, p. 92.

58. Pr. Teodor Bodogae, *Op. cit.*, p. 218.

Dar Ștefan cel Mare n-a uitat nici alte mănăstiri aghiorite. Astfel, el este primul ctitor dintre voievozii români la mănăstirea **Sfântul Pavel**, care în acel timp era cu monahi bulgari, unde, pe lângă alte reparații, construiește în preajma anului 1500 un baptisteriu și un apeduct "*pentru odihna mănăstirii și pentru veșnica noastră pomenire*"⁵⁹. De asemenea, el reînnoiește "*din temelie*", în trei rânduri, în 1497, 1500 și 1502, mănăstirea Grigoriu populată cu călugări greci, unde zidește și un turn care îi poartă amintirea până în zilele noastre⁶⁰. A mai dăruit și 24000 de aspri cu care s-a cumpărat chilia mănăstirii de la Careia, reședința Kinotitei⁶¹. La mănăstirea **Constamonitu**, este cel dintâi dintre domnitorii noștri care face în 1493 o danie anuală de 5000 de aspri pentru pomenirea fiului său Petru, mort în 1480⁶². Și mănăstirea **Vatoped** a beneficiat de ajutorul lui Ștefan cel Mare, unde a ridicat arsanaua pentru corăbii din partea nordică a mănăstirii, în 1472, la rugămintea egumenului Chiril, păstrându-se până astăzi inscripția cu basoreliev din 1496 reprezentând pe voievod, cu stema Moldovei, care îi veșnicește numele și dărnicia⁶³. La mănăstirea sârbescă **Hilandar** se păstrează un manuscris cu Faptele Apostolilor, scris din porunca lui Ștefan în 1463 de Mircea tahigraf și ajuns acolo prin legăturile bisericești⁶⁴.

Ștefan cel Mare deschide, astfel, calea ajutorării cu danii și zidiri a centrelor ortodoxe de la Athos, Constantinopol și țările de sud strâmtorate de presiunea turcească, dar nu înțelege să le închine mănăstiri, biserici și sate din Moldova, apărate de el cu lupte grele și jertfe mari, cum vor face urmașii săi.

II. Erou al creștinătății

După prăbușirea Bizanțului, prin căderea Constantinopolului sau Roma cea Nouă, Cetatea Ortodoxiei, la 29 mai 1453, sub loviturile necruțătoare ale otomanilor, sultanul Mohamed al II-lea (1451-1481), supranumit "Cuceritorul", ațâțat de pofta cuceririlor, râvnea să-și întindă stăpânirea mai departe, către Roma cea Veche și Europa întreagă, care încremenise la gândul subjugării și transformării bisericilor ei în moschei, după exemplul

59. Idem, p. 259.

60. Idem, p. 279-280.

61. Paul Mihailovici, *Mărturii românești în Bulgaria și Grecia*, 1933, p. 57-59.

62. Pr. Teodor Bodogae, *Op. cit.*, p. 304.

63. Idem, p. 116-118.

64. E. Turdeanu, *Legăturile românești cu mănăstirea Hilandar*, în "Cercetări Literare", IV, 1940, p. 68.

nefericit al Sfintei Sofii, strălucita ctitorie a împăratului Justinian. Turcii ocupară apoi insulele din Marea Egee și Peninsula Balcanică⁶⁵, jefuieră în câteva rînduri teritoriile de la nordul Dunării și încasau tribut de la cele două țări române. Europa se afla, așadar, în pragul celei mai mari invazii pe care a suferit-o în istorie. Toate încercările de oprire a năvălirii otomane eșuaseră. Mohamed al II-lea nu se lăsa intimidat nici de armatele cu care se întâlnea pe câmpul de bătălie și nici de pledoariile papei Pius al II-lea care-l îndemna să renunțe la cuceriri și să treacă la creștinism. În această vreme, nobilimea europeană își disputa mai departe privilegiile și nimic nu o putea aduce la unitate.

Aclamat de popor domn legiuit al Moldovei, în 12 aprilie 1457, la locul numit "Direptate", Ștefan caută, mai întâi, să-și consolideze domnia, înăuntru și în afară. Astfel, el își reglementează raporturile cu Polonia și Ungaria, prin alianțe sau chiar lupte, zdrobește pe tătari la Lipnic, în 1469, dar continuă să plătească tribut turcilor, așa cum găsisese situația la înscăunarea sa.

Pentru a scoate Moldova de sub aservirea otomană Ștefan a căutat să-și apropie Țara Românească și pe voievodul ei, mărindu-și astfel forța de rezistență și de luptă, spre a-i opri pe turci la Dunărea de Jos, care era o prelungire a bazinului pontic. Punând în aplicare acest plan, Ștefan a intrat repede în conflict nu numai cu Radu cel Frumos (1462-1474) și Laiotă Basarab (1474-1477), dar și cu turcii, stăpânii lor. Urmează o serie întreagă de lupte între Ștefan și domnii munteni, pe de o parte, și între el și turcii, aliați cu muntenii, pe de altă parte.

Înțelegând că nu va putea înfrunta singur colosul otoman, Ștefan cel Mare, cu înțelepciunea-i caracteristică, a căutat să-și integreze acțiunea militară într-o coaliție mai largă, angajată în efortul de stăvilire și respingere a ofensivei turcești în Europa și Asia Mică. În privința părții europene, ideea de cruciadă era încă vie în mediile nobiliare legate de idealurile cavaleresti ale lumii medievale. Momentul ales de Ștefan pentru angajarea sa deschisă în războiul antiotoman a corespuns celei mai critice faze a luptelor purtate de sultanul Mohamed al II-lea cu adversarii săi europeni și asiatici. Amenințate grav de expansiunea otomană, Veneția și Ungaria au lăsat deoparte vechile rivalități și conflicte și s-au aliat în septembrie 1463 împotriva primejdiei comune. După unele succese inițiale, ofensiva adversarilor Porții și-a pierdut vigoarea, iar războiul s-a stabilizat. În 1468, la moartea lui Skanderbeg, eroul rezistenței albaneze cu care puterile creștine colaboraseră contra turcilor, sul-

---

65. În 1459 căzuse sub otomani și ultimul rest al statului sârbesc condus de familia Brancovici, cu cetatea Smederevo, în 1460, Despotatul bizantin al Moreii, în 1462, insula Lesbos, unde stăpâna familia genoveză Gattiluso, precum și Bosnia, în 1463.

tanul Mohamed al II-lea și Matei Corvin, regele Ungariei, au încheiat un armistițiu tacit. Cel dintâi pentru a lichida răscoala Caramaniei, fost emirat seldjukid din Asia Mică iar cel de-al doilea spre a intra în stăpânirea coroanei Boemiei.

Rămasă singură, Veneția pierde în 1470, în fața atacurilor terestre și navale combinate ale otomanilor, Negropontul (insula Eubeea), poziția cheie a dominației sale în Marea Egee. Într-un efort de recuperare a pozițiilor pierdute, Veneția intră în legături de cooperare cu adversarul asiatic al sultanului, Uzun Hassan, conducătorul statului turcmen (turcoman) al Oilor Albe, care se întindea asupra Anatoliei orientale și Iranului occidental. Căsătorit cu o descendentă a Comnenilor de la Trapezunt, suprimați de către Mohamed al II-lea, Uzun Hassan a devenit cel mai redutabil adversar al otomanilor în Orient, cum fusese odinioară Timur Lenk. El a mai intrat în legături cu regele Ciprului și cu cavalerii de Rhodos. După negocieri cu Veneția Uzun Hassan a declanșat ofensiva în Anatolia, alungându-i pe otomani din Caramania și înaintând spre Trapezunt, Amasia și vestul Asiei Mici. Solii trimiși, în 1472, de către Uzun Hassan în Europa anunțau iminența unei lovituri otomane și chemau la acțiuni coordonate împotriva inamicului comun. Matei Corvin, unul dintre destinatarii soliei căpeteniei turcmene, se pregătește să reia lupta contra turcilor. Și Veneția își adună forțele în speranța de a recâștiga pozițiile pierdute.

Războiul lui Ștefan cel Mare pentru controlul Dunării se integra, astfel, unui context general care includea între obiectivele sale esențiale redobândirea libertății bazinului pontic. Așadar, Ștefan pornea lupta contra turcilor în aceste împrejurări, deschizând etapa cea mai glorioasă a domniei sale. Refuzul său de a mai plăti tributul suportat de Moldova din 1456, a însemnat deschiderea ostilităților împotriva Porții otomane. Folosind o tactică militară superioară bazată mai ales pe rezezițiune și surprindere, Ștefan îi biruie de cele mai multe ori pe turci, făcându-și cunoscută vrednicia în lumea creștină și musulmană. Bătălia de apogeu este cea de la Podul Înalt, din ianuarie 1475, când oastea de 40.000 de *"țărani moldoveni luați aproape direct de la plug"*⁶⁶ i-au cauzat lui Soliman Pașa, supranumit Hadâmbul (adică Eunucul), beilerbeii Rumeliei, și celor 120.000 de turci o mare înfrângere, echivalentă cu un dezastru, și în urma căreia numele lui Ștefan ajunge o adevărată nădejde pentru întreaga creștinătate. Era prima mare înfrângere a turcilor.

---

66. La care s-au adăugat 5000 secui și 2000 de poloni.

Îndată după această strălucită victorie, dându-și seama că lucrurile nu vor rămâne așa, Ștefan adresează la 25 ianuarie 1475 un fel de "scrisoare circulară" către toți principii și suveranii creștini din Europa, pentru a se uni cu dânsul în lupta contra turcilor, demers pe care nu-l făcuse și nu-l va face nici un alt voievod român. Pentru frumusețea ei, străbătută de duh creștin și un eroism avântat, se cuvine ca această scrisoare compusă de însuși Ștefan cel Mare să fie redată în întregime:

"Prea luminaților, prea puternicilor și aleșilor domni a toată creștinătatea, căroră această scrisoare a noastră va fi arătată sau de care ea va fi auzită.

Noi, Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă tuturor căroră vă scriu și vă doresc tot binele și vă spun domniilor voastre că necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme și este încă pierzătorul întregii creștinătăți și în fiecă zi se gândește cum ar putea să supuie și să nimicească toată creștinătatea. De aceea, facem cunoscut domniilor voastre că pe la Boboteaza trecută, mai sus numitul turc a trimis în țara noastră și împotriva noastră o mare oștire, în număr de 120.000 de oameni, al cărei căpitan de frunte era Soliman Pașa, beglerbegul. Împreună cu acesta se aflau toți curtenii susnumitului turc și toate popoarele din România și domnul Țării Muntenesi, cu toată puterea lui, și Assan-beg și Ali-beg și Schender-beg și Grana-beg și Oșu-beg și Valtival-beg și Serefaga-beg, domnul din Sofia, și Cusenra-beg și Piri-beg, fiul lui Isac-Pașa, cu toată puterea lui de ieniceri.

Acești mai sus numiți erau toți căpitanii cei mari, cu oștile lor. Auzind și văzând noi aceasta, am luat sabia în mână și, cu ajutorul Domnului Dumnezeuului nostru Atotputernic, am mers împotriva dușmanilor creștinătății, i-am biruit și i-am călcat în picioare, și pe toți i-am trecut prin ascuțișul săbiei noastre, pentru care lucru laudat fie Domnul Dumnezeu nostru. Auzind despre aceasta, păgânul împărat al turcilor își puse în gând să-și răzbune și să vie în luna mai, cu capul său și cu toată puterea sa împotriva noastră și să supuie țara noastră, care este poarta creștinătății și pe care Dumnezeu a ferit-o până acum. Dar dacă această poartă (a creștinătății), care e țara noastră, va fi pierdută - Dumnezeu să ne ferească de așa ceva atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie. De aceea, ne rugăm de domniile voastre să ne trimiteți pe căpitanii voștri într-ajutor împotriva dușmanilor creștinătății, până mai este vreme, fiindcă turcul are acum mulți potrivnici și din toate părțile are de lucru cu oamenii ce-i stau împotriva cu sabia în mână. Iar noi, din partea noastră, făgăduim, pe credința noastră creștinească și cu jurământul domniei noastre, că vom sta în

picioare și ne vom lupta până la moarte pentru legea creștinească, noi cu capul nostru.

Așa trebuie să faceți și voi, pe mare și pe uscat, după ce, cu ajutorul lui Dumnezeu cel Atotputernic, noi i-am tăiat mâna dreaptă. Deci, fiți gata fără întârziere.

Dată în Suceava, în ziua de Sfântul Pavel, luna ianuarie în 25, anul Domnului 1475.

*Ștefan Voievod, Domnul Țării Moldovei*⁶⁷.

Acest document ilustrează în cel mai înalt grad conștiința europeană și conștiința creștină pe care neînfricatul voievod Ștefan cel Mare o avea despre soarta creștinătății europene în fața pericolului mahomedanilor, despre rolul țării sale de "*poartă a creștinătății*", precum și faptul că numai unirea tuturor conducătorilor și a popoarelor creștine ar fi putut îndepărta primejdia otomană. Rolul de "*poartă a creștinătății*" pe care Ștefan îl atribuie țării sale nu era deloc exagerat, deoarece și alții vedeau în același mod situația Moldovei. "*Dacă tu vei avea în mâna ta Moldova, atunci drumul ne va fi deschis în toate părțile lumii*"⁶⁸, scria sultanul otoman în 1502 hanului tătarilor. Tot așa privea Moldova și papa Sixt al IV-lea, care spunea: "*dacă turcii vor supune țara lui Ștefan, atunci vor putea trece de aici în Ungaria și celelalte țări creștine*"⁶⁹.

Cum era de așteptat, victoria lui Ștefan de la Vaslui, din 1475, a produs mare satisfacție în rândul popoarelor creștine din Europa. Cronicarul polon Dlugosz are cuvinte de laudă pentru Ștefan și marea lui izbândă asupra turcilor, când zice: "*O bărbat demn de admirat, întru nimic inferior ducilor eroici, care cel dintâi dintre principii lumii a repurtat în zilele noastre o victorie atât de strălucită în contra turcilor. După părerea mea el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii și mai ales funcțiunea de comandant și conducător contra turcilor, pe când ceilalți regi și principii catolici trândăvesc în lene, desfătări și lupte civile*"⁷⁰. Iar un alt cărturar polon, Miechowski, confirmă întru totul cele afirmate de conaționalul său, când zice despre Ștefan cel Mare: "*Bărbat glorios și victorios care a biruit pe toți regii vecini... Om fericit căruia soarta i-a hărăzit cu dărnicie toate darurile... Tu ești drept, prevăzător, isteț, biruitor contra tuturor*

67. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, p.319-329.

68. E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la istoria românilor*, tom. II, partea 2-a, București, 1891, p. 493.

69. Idem, II, 2, p.241.

70. I. Minea, *Informațiile românești ale cronicii lui Jan. Dlugosz*, Iași, 1926, p. 56.

dușmanilor. Nu în zadar ești socotit printre eroii secolului nostru"⁷¹. Caracterizarea aceasta este cu atât mai valoroasă cu cât aparține unor contemporani din altă țară și de altă naționalitate și religie, a căror obiectivitate nu poate fi pusă la îndoială. Papa Sixt al IV-lea (1471-1484) îi aduce și el elogii, scriindu-i personal: "*Faptele tale săvârșite...cu înțelepciune și vitejie contra turcilor necredincioși, dușmani comuni, au adăugat atâta strălucire numelui tău, încât ești în gura tuturor și ești în unanimitate foarte mult laudat*"⁷². Iar într-o altă scrisoare din 1476 îl numește "*fiu iubit*", "*bărbat nobil*" și "*adevărat atlet al credinței creștine*" (*verus christianae fidei athlaeta*)⁷³.

Erau cuvinte frumoase și măgulitoare, dar nu de laude avea nevoie Ștefan în acele grele împrejurări, când el singur, cu țara lui, a ținut piept cu bărbăție uraganului turcesc, salvând celelalte state creștine. Lui îi trebuiau oameni, bani și arme, pe care din nefericire nu le-a primit din nici o parte. S-a ales doar cu promisiuni de sprijin de la papă, care n-au fost respectate, cu scrisori și indulgențe de iertarea păcatelor celor ce vor depune bani în ajutorul luptelor sale cu turcii, iar pe deasupra cu încunoștiințarea că a fost numit un oarecare Petru ca episcop catolic în Moldova, lucru de care avea și mai puțină nevoie Ștefan cel Mare⁷⁴. Dogii Veneției, însemnată putere creștină în vremea aceea, cu care Ștefan are legături personale apropiate, prin medicii care-i tratau rana de la genunchi căpătată la primul asediu al Chilieii, în 1462, îl felicită prin scrisori și ambasadori speciali și îl asigură că stăruiesc pe lângă papă să-i trimită bani⁷⁵, dar nu vin cu nimic concret în ajutorul celui care cu prețul vieții lui și alor săi îi apăra și pe ei. Din Țara Românească, nu numai că n-a primit nici un sprijin, dar domnii munteni au fost chiar inamicii lui, fiind aserviți turcilor. Nici ceilalți vecini, polonii și ungurii catolici, cu mici și neînsemnate excepții, când secuii din Transilvania l-au sprijinit cu câteva detașamente în lupta de la Podul Înalt, n-au venit în ajutorul lui Ștefan. Mai mult chiar, regele Cazimir IV al Poloniei, căruia Ștefan îi făcuse în mod solemn jurmământ de credință, a încheiat pace cu turcii în 1476.

În aceste condiții, se înțelege că vibrantul apel adresat de Ștefan "*prea luminaților, prea puternicilor și aleșilor domni a toată creștinătatea*" pentru

71. Citat după C.C. Giurescu și D.C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, București, 1976, p. 154.

72. E. Hurmuzachi, *Op. cit.* II, 1, 14.

73. Idem, II, 2, p. 241.

74. A se vedea E. Hurmuzachi, *Op. cit.*, II, 1, p. 8 și 13-14; II, 2, p. 237 și 241.

75. Vasile Pârvan, *Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Ungaria*, în "Cercetări istorice", 39, 1905, p. 879-885.

organizarea unui front antiotoman n-a avut nici o finalitate practică. Ștefan a rămas mai departe singur, cu mica sa oaste de țărani, orășeni și dregători viteji, să înfrunte urgia turcilor, greu răniți în mândria lor de cuceritori nebiruiți. Intuind primejdia la care îl expunea propria sa victorie, Ștefan s-a angajat, paralel cu efortul diplomatic, și la unele acțiuni directe. El a trimis un corp expediționar în Crimeea, la Mangop, înlocuind la conducerea principatului pe cumnatul său Isaico, favorabil sultanului, cu fratele acestuia, Alexandru, câștigat pentru cauza luptei antiotomane. Intervenția lui Ștefan la Mangop urmărea nu numai să așeze un aliat într-una din pozițiile cele mai însemnate ale Crimeii, ci să și influențeze lupta pentru conducerea Hanatului tătarilor crâmleni⁷⁶, unde hanul Mengli Ghirai, legat de puterile creștine, îndeosebi de Caffa și de Polonia, se confrunta cu o grupare favorabilă cooperării cu turcii⁷⁷. Domnul Moldovei s-a mai străduit să obțină și alianța Caffei, dar aceasta, temându-se de o reacție otomană, s-a sustras oricărui angajament. Ștefan înfiripase încă din anii precedenți contacte pentru o acțiune comună antiotomană și cu Uzun Hassan.

Inițiativele lui Ștefan la Mangop și la Caffa, primejdia coordonării mai eficiente între acțiunile sale și ale căpeteniei turcmene Uzun Hassan, care se arăta pregătit să reia înaintarea spre apus, l-au silit pe sultanul Mohamed al II-lea să acorde prioritate Crimeii în planurile sale militare. O puternică flotă otomană, poate cea mai numeroasă din câte văzuse până atunci Marea Neagră, a debarcat în iunie 1475 un corp expediționar în fața Caffei, influențând în favoarea Porții criza politică de la conducerea Hanatului Crimeii. Mengli Ghirai s-a refugiat la Caffa, în timp ce noua conducere a hanatului trecea de partea turcilor. După un asediu de câteva zile și sub presiunea populației greacă și armeană care amenința cu răscoala, cetatea genoveză Caffa a capitulat. Turcii au cucerit apoi pe rând toate pozițiile genoveze din nordul Mării Negre. Spre sfârșitul anului, prin asedii repetate, turcii ocupă Mangopul, măcelărind garnizoana de ostași moldoveni și luându-l pe principele Alexandru în captivitate. Dar încercarea flotei turcești de a cuceri, la

---

76. Așa cum se știe, după marea invazie mongola (tatară) în Europa, din 1241, la nordul Mării Negre s-a instaurat pentru aproape un sfert de mileniu dominația tătară, care s-a întins până la Carpați și Balcani, iar spre nord, peste întinsul teritoriu al Rusiei centrale. Ea a fost exercitată de marele stat constituit de mongoli, numit Hoarda de Aur, cu centrul la Sarai, pe Volga inferioară. Era un stat cu o structură de putere imprecisă și instabilă, bazat pe cucerire, forță militară și autoritate individuală. Sub hanul Ozbek (1313-1342) această putere pare să fi atins apogeul. La începutul secolului al XV-lea s-a produs declinul, iar după 1420, Hoarda s-a divizat pe rând în mai multe hanate: Crimeea, Kazan, Astrahan, încât puterea ei s-a restrâns pe Nipru și mai departe, înspre răsărit.

77. Mengli-Ghirai, încă independent pe atunci față de sultanul otoman, era în conflict și cu Mamai, hanul hoardei tătarilor de pe Volga, vasal Porții.

înapoierea din Crimeea, porturile-cetăți Chilia și Cetatea Albă a fost respinsă de apărătorii lor. Instalarea turcilor în Chersonesul tauric și transformarea Hanatului Crimeii în stat vasal Porții otomane au creat o situație strategică nouă, care avea să influențeze negativ nu numai lupta lui Ștefan împotriva expansiunii otomane, ci și poziția Țărilor Române timp de trei secole. Cât timp avea să funcționeze cooperarea turco-tătără, Moldova era prinsă ca într-un clește.

Răzbușarea turcilor asupra Moldovei a venit în 26 iulie 1476, când "*cu voia lui Dumnezeu fură birușiți creștinii de către păgâni*", cum arată pisania bisericii din Războieni, ridicată de Ștefan pe locul luptei, pentru a eterniza amintirea bravilor săi ostași căzuți acolo în număr mare. Dar această înfrângere tactică, datorită unor condiții speciale, s-a transformat într-o victorie strategică, turcii fiind siliți să se retragă în grabă din cauza ciumei care izbucnise în acele zile, a lipsei de provizii (Ștefan pustiise totul în calea năvălitorilor) și a știrilor că armatele ungurești se apropiau de Moldova.

Ștefan cel Mare a luptat și în anii următori cu turcii. În 1484, el pierde cele două cetăți de la Dunăre și Marea Neagră, Chilia și Cetatea Albă, pe care se străduiește cu disperare, în 1485-1486, să le recapete, deoarece constituiau baze de invazie otomană chiar pe teritoriul Moldovei. În acest timp, Polonia, cum s-a arătat, face pace cu turcii și venețienii, în 1479, iar în 1483 și Ungaria. Rămas izolat și singur în fața puterii otomane în plină expansiune, Ștefan își schimbă politica externă. Începând din 1486, el nu mai luptă cu turcii, iar în 1492 ajunge la un acord cu aceștia, stabilind un regim de pace răscumpărată, după obiceiul feudal, prin plata aproape simbolică a unui tribut⁷⁸. Acum, alianțele sale se îndreaptă către Moscova și Lituania.

Prin cuscrul său, cneazul Ivan al III-lea al Moscovei, el stabilește raporturi de înțelegere și cu tătarii din Crimeea⁷⁹.

Nici un alt domnitor al nostru n-a exprimat gânduri așa de calde și sincere cu privire la soarta lumii creștine, grav amenințată de turci, și n-a luptat cu atâta dârzenie și elan pentru această cauză ca Ștefan cel Mare, devenind pentru aceasta cea mai cunoscută personalitate a epocii sale și poate cel mai însemnat voievod al poporului român. Personalitatea marelui voievod reiese și din caracterizările pe care i le fac adversarii săi otomani. Cronicarul Mehmed Neșri spune: "*cel căruia îi zicem Kara-Bogdan-oglu este acel ghi-*

78. Vezi: Ștefan Gorovei, *Moldova în "casa Păcii"*. Pe marginea izvoarelor privind primul secol de relații moldo-otomane, în Anuarul Institutului de istorie și arheologie "A.O.Xenopol", Iași, XVII, 1980, p. 629-667.

79. În iarna anului 1478-1479, Hanatul Crimeii, care se sustrăsese dominației otomane, reintră sub controlul Porții, odată cu revenirea lui Mengli Ghirai din captivitate, ca vasal al sultanului. În acest timp dispărea de pe scenă și Uzun Hassan, de a cărui luptă antiotomană se legaseră speranțele creștinilor europeni.

aur care, luptându-se cu sultanul Mohamed, își salvase capul. De asemenea, împrăștiind multe oști, el slăbise pe Eflakoglu. De asemenea, el îl călcăse pe craiul unгурilor și îl înfrânsese pe Suleiman-bei. Răutățile lui sunt fără sfârșit. Era un ghiaur foarte trufaș și nenorocit"⁸⁰. Dacă principii creștini ai Europei ar fi lăsat deoparte certurile inutile, viața tihnită și intrigile sterile, și l-ar fi ajutat pe marele voievod făcând cauză comună cu dânsul și cu Moldova, Ștefan ar fi putut merge, în astfel de condiții, până la recucerirea Constantinopolului și alungarea din Europa a oștilor înrobitoare de țări și popoare ale sultanilor turci.

Ctitor de țară și apărător al creștinătății, chipul lui Ștefan cel Mare se înalță peste veacuri nimbând de sfințenie, și cu scurgerea vremii el se arată tot mai netrecător. Fără îndoială că Ștefan n-a avut parte numai de succese răsunătoare, ci a îndurat și cumplite suferințe trupești, cum ar fi rana de la picior căpătată la asediul Chilieii, nenumărate renunțări personale și pierderi dureroase a atâtor copii și a două soții, a multor prieteni, colaboratori devotați și oștași vjeteji, dar a stat drept și neclintit și în bătaia furtunilor și nu și-a pierdut niciodată nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu. Dragostea de țară, destoinicia militară și iscusința diplomatică nu i-au fost egalate decât de evlavie pe care i-o mărturisesc nenumăratele sale mănăstiri și biserici pe care le-a zidit. Ștefan cel Mare s-a jertfit, deopotrivă, cu o rară vrednicie creștină, pentru țară și pentru credință. Pentru faptele sale de apărător al țării și al creștinătății, poporul i-a făurit în conștiința lui un altar nepieritor, clădit pe virtuțile străbunului Ștefan, și l-a ridicat în cinstire deasupra multor chipuri de cuvioși părinți, numărându-l în rândul sfinților ocrotitori ai dreptei credințe.

Așezat formal în rândul sfinților de către Biserică, în iunie 1992, el a fost numit sfânt, prin evlavie populară, încă de la moartea sa, cum spune cronicarul: "*Iară pe Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstirea Putna, care era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângeau toți cu după un părinte al lor, că cunoșteau toți că s-au scăpat de mult bine și de multă apărătură, ce după moartea lui, până astăzi îi zic sveti(sfântul)Ștefan Vodă"*⁸¹.

Așadar, deodată cu cinstirea națională pe care i-o dă toată suflarea românească, Biserica noastră ortodoxă îl numără în rând cu sfinții, pe temelul faptelor sale de o vrednicie rară și aproape unică în felul ei, și îl numește Sfântul Voievod Ștefan cel Mare.

Gheorghe Vasilescu

80. *Cronici turcești privind Țările Române. Secolele XV-XVI*, ed. Mihail Gubolglu și Mustafa Mehmed, vol. 1, Ed. Acad., București, 1966, p. 134.

81. Grigore Ureche, *Op. cit.*, p. 111.

COMEMORAREA SFÂNTULUI VOIEVOD ȘTEFAN CEL MARE LA TRECERA SA ÎN VEȘNICIE

În seria manifestărilor comemorative din cadrul Anului omagial *Ștefan cel Mare - 2004*, în ziua de miercuri, 16 iunie, a.c., s-a desfășurat la București, în Aula Palatului Patriarhiei, sesiunea solemnă a Sfântului Sinod și a Adunării Naționale Bisericești dedicată pomenirii slăvitului voievod la 500 de ani de la trecerea sa la cele veșnice. În plan bisericesc, comemorarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, canonizat de Sfântul Sinod la 20 iunie 1992, a debutat în Arhiepiscopia Clujului, unde marele voievod a ctitorit Episcopia ortodoxă de la Vad și a construit două biserici la Vad și Feleac, făcându-le și importante danii. Manifestările comemorative vor continua în zilele următoare în Episcopia Dunării de Jos, la Galați, în Episcopia Romanului, la Borzești, locul nașterii lui Ștefan cel Mare, și se vor încheia în Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, la 1 iulie, cu un moment de evocare la Suceava, și în 2 iulie la Putna, cu Sfânta Liturghie și o slujbă de pomenire la mormântul marelui Voievod.

La adunarea de la Palatul Patriarhiei din București, desfășurată sub președenția Prea Fericitului Patriarh Teoctist, pe lângă ierarhii Sfântului Sinod și membri clerici și mireni ai Adunării Naționale Bisericești, au mai participat, ca invitați, consilieri patriarhali și eparhiali, profesori de teologie, protopopi, preoți, stareți, studenți teologi, precum și reprezentanți ai românilor de la Chișinău și Cernăuți și ai unor comunități românești din Europa Centrală și Occidentală. Au fost prezenți și Dl. Ion Iliescu, Președintele României, Dl. Valer Dorneanu, Președintele Camerei Deputaților, Dl. Acad. Răzvan Teodorescu, Ministrul Culturii și Cultelor, Dl. general Mihai Popescu, șeful Statului Major General al Armatei, membri ai Academiei Române și alte personalități ale vieții publice. Au mai participat ÎPS Ioan Robu, Arhiepiscop și

Mitropolit romano-catolic de București, ÎPS Lucian Mureșan, Arhiepiscop și Mitropolit greco-catolic de Alba-Iulia și Făgăraș, ÎPS Dirayir Mardichian, Arhiepiscop al Eparhiei armene din București. Între invitați s-au aflat și Excelența Sa Jean Claude Perisset, Nunțitul Papal la București, și membri ai Corpului Diplomatic.

Ceremonia a fost precedată de Sfânta Liturghie, oficiată în Catedrala Patriarhală de Înalt Prea Sfințitul Petru, Mitropolitul Basarabiei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, urmată de slujba Te-Deum-ului, la care au asistat ierarhii Sfântului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, și membrii Adunării Naționale Bisericești. La slujba Te-Deum-ului, a fost prezent și președintele României, Dl. Ion Iliescu, precum și alți invitați.

Din catedrală, participanții la sesiune au trecut în Palatul Patriarhiei și înainte de a-și ocupa locurile în aulă s-au oprit pe rând, pentru câteva clipe, în holul de marmură, în fața icoanei Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, înfățișat în genunchi și prezentând Maicii Domnului în chip simbolic macheta unei biserici, din cele 44 pe care le-a ctitorit.

Înainte de începerea lucrărilor, Romfilatelia, societate comercială specializată în editarea și difuzarea emisiunilor poștale, a lansat emisiunea filatelică specială: **Bincredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt. 1504-2004**. Această emisiune poștală, cum s-a putut vedea în imaginile proiectate pe un ecran luminos instalat în aulă, constă din două blocuri filatelice. Pe primul bloc este prezentat chipul voievodului, având alături două din ctitoriile sale: Mănăstirea Putna și Cetatea Neamțului, iar pe cel de-al doilea este înfățișată Cetatea Sucevei, împreună cu fresca votivă de la Mănăstirea Voroneț și broderia dedicată domnitorului de Maria de Mangop. Prin punerea în circulație a acestei emisiuni poștale, spre folosința întregii populații, nu numai pentru filателиști, Romfilatelia a adus un frumos omagiu marelui voievod Ștefan cel Mare.

După acest inspirat moment anticipativ, participanții au primit din partea organizatorilor câte o medalie jubiliară, emisă de Patriarhie, având imprimat pe avers chipul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, cu aureolă și crucea în mână, și inscripția **Bincredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt. 1504-2004**, iar pe revers, Stema Patriarhiei Române, cu inscripția **București. 2 iulie 2004**. Prea Fericitul Patriarh Teoctist a oferit personal medalia jubiliară D-lui Președinte Ion Iliescu și persoanelor aflate la pupitrul adunării.

Deschizând lucrările sesiunii, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a evocat personalitatea domnitorului Ștefan cel Mare, rostind următoarea cuvântare:

**DomnuLe Președinte al României,
Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Domnule Președinte al Adunării Deputaților,
Domnule Ministru al Culturii și Cultelor,
Onorați membri ai Adunării Naționale Bisericești,
Prea Cucernici Părinți și iubiți frați,**

Nu ne dăm seama îndeajuns de însuflețirea cu care întreaga suflare românească, și din țară și de peste hotare, întâmpină împlinirea unei jumătăți de mileniu de la trecerea la cele veșnice a Domnitorului Moldovei Ștefan cel Mare, acum și Sfânt, care a strălucit ca un luceafăr pe bolta istoriei noastre naționale. Se cuvine să ne considerăm privilegiați că de dincolo de cele vremelnice, de dincolo de evenimentele fragile și nestătătoare care năvălesc existența noastră ca popor și țară, suntem iubiți, cercetați, călăuziți și luminați de mari luceferi ai culturii, de eroi ai credinței, de jertfelnici apărători ai neamului nostru românesc. Dacă Mihai Viteazul, la 1600, a deschis pentru prima oară ușile istoriei noastre către împlinirea năzuințelor mai vechi de unitate națională și statală ale românilor, aproape cu un secol mai devreme, înaintașul său, Domnitorul Moldovei, Ștefan cel Mare, iubitor de țară și de neam, dătător de legi și păstrător de datini, de dreptate și libertate, și-a pus în joc întreaga sa viață, în deceniile în care a domnit, ca să apere demnitatea noastră națională, dând pildă de înțelepciune, de eroism și de păstrare a credinței în fața marilor puteri ale vremii, lăsându-ne o zestre sacră, care și astăzi atrage lumea, pe iubitorii de cultură și de istorie românească.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a răspuns cererilor repetate și îndelungate ale credincioșilor din țară și de peste hotare ca acest mare domnitor să nu rămână înscris numai în rândul străluciților viteji ai neamului și strategi ai lumii, ci să fie cinstit și rânduit în cetele sfinților. Începându-se de îndată studii și cercetări aprofundate și minuțioase asupra vieții și faptelor creștine ale măritului domnitor al Țării Moldovei, potrivit rânduielilor Ortodoxiei, a fost proclamat ca sfânt la 20 iunie 1992. În acea zi memorabilă, ierarhii Sfântului Sinod, reprezentanții clerului și credincioșilor Bisericii noastre din țară, din Basarabia și Bucovina, întâmpinați de elevi și studenți cu spice de grâu în mâini, în prezența reprezentanților forurilor de stat, au coborât colina aceasta și s-au îndreptat în procesiune solemnă spre biserica Sfântul Spiridon Nou, paraclis patriarhal, unde, la Sfânta Liturghie, s-a citit Tomosul Sfântului Sinod, s-au sfințit icoanele și a fost anunțată canonizarea domnitorului Ștefan cel Mare și a unui număr de martiri și mărturisitori ai credinței, de voievozi, ierarhi și cuvioși din neamul nostru. De

atunci pe aceștia, avându-i în frunte pe Ștefan cel Mare, pe duhovnicul și rugătorul său de taină, Daniil Sihastrul și pe domnitorul Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi, întreaga Biserică Ortodoxă Română îi sărbătorește, comunicând numele lor tuturor Bisericilor Ortodoxe surori. Ziua de sărbătorire a Domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt este trecută în calendar la 2 iulie. Lui și celorlalți sfinți li s-au închinat imne, cântări și o literatură aghiografică foarte bogată.

Despre toate acestea vom avea prilejul să meditam cu inima și cu sufletul nostru la acest popas luminos, popas odihnitor, care să ne dea aerul proaspăt de a continua în istorie drumul întrezărit de Sfântul Voievod Ștefan cel Mare, devenind astfel nu numai un erou național, ci și de talie europeană, învrednicindu-se a adevări ceea ce s-a spus la adresa sa în istorie, fiind numit: "atlet al lui Hristos" (Papa Sixt al IV-lea), apărător al creștinătății și al Europei. În atmosferă de sfântă sărbătoare, avem bucuria de a asculta expuneri ce vor avea darul de a ne îndeștula dorul din bogăția istoriei noastre, spre a simți în suflet și în inimă smerenia ingenuncherii lui Ștefan cel Mare înaintea icoanei Maicii Domnului și spre a-i privi chipul aureolat, mărturie a credinței și vredniciei sale în fața lumii și în fața lui Dumnezeu.

În aceste simțăminte deschid sesiunea solemnă a Sfântului Sinod și Adunării Naționale Bisericești consacrată comemorării Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, la împlinirea a 500 de ani de la trecerea sa la cele veșnice. Întreaga sa strădanie din cei patruzeci și șapte de ani de domnie rămâne pentru noi toți pildă unică despre cum trebuie să gândim și să lucrăm pe drumul pe care ne aflăm, spre a fi alături și împreună cu popoarele europene, un drum de nădejde vie în crearea unor condiții mai prospere de viață, mai rodnice în prosperitatea economică, dar, în același timp, și mai aproape de rădăcinile credinței predicate de Mântuitorul Iisus Hristos și trăită de eroii și sfinții neamului nostru românesc.

Despre personalitatea marelui domnitor a vorbit și Dl. Ion Iliescu, Președintele României, în mesajul adresat participanților la sesiune, apreciind, între altele, "că de o jumătate de mileniu, Ștefan cel Mare continuă să fie viu în sufletul poporului nostru", care a văzut în el "cea mai înaltă și cea mai deplină întruchipare a idealului său de om de stat, de conducător al neamului". Amintirea lui a rămas vie în inimile celor mulți, a adăugat șeful statului, "mai ales, prin strădania sa fără odihnă pentru buna rânduială a țării, întemeiată pe dreptate și pe grija pentru cei năpăstuiți și apăsați de cei puternici și nedrepti". Ștefan cel Mare a fost "cel mai vajnic apărător al hotarelor și

pământului Moldovei", a mai spus Dl. Ion Iliescu, "și prin aceasta al hotarelor întregii lumi creștine, în fața unei amenințări fără precedent prin amploarea și gravitatea consecințelor sale". Dacă este ceva de care avem mai mare nevoie în prezent, a concluzionat șeful statului, "este încrederea în noi înșine, în destinul nostru istoric", care ne obligă "să luăm act de câtă strădanie, de câtă jertfă, de cât devotament și de câtă iubire de acest popor au putut să dea dovadă înaintașii noștri, pentru ca această națiune să biruie încercările și să înainteze peste toate piedicile și greutățile".

În continuare, au fost prezentate două conferințe, care au tratat despre personalitatea și opera lui Ștefan cel Mare, apărător neînfricat al țării sale și al credinței creștine. Între conferințe, participanții la adunare au ascultat mesajul președintelui Camerei Deputaților cu prilejul acestei comemorări.

În prima conferință, cu titlul: *Luptător jertfelnic și ctitor darnic*, ÎPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a scos în evidență lucrarea harului în viața Sfântului Voievod Ștefan cel Mare prin cuvintele:

1. Introducere

Despre Ștefan cel Mare și Sfânt s-a scris în cronici și studii de istorie, s-a vorbit în legende și în evlavie populară. De la canonizarea sa în 1992, el a intrat în calendarul și cultul ortodox. Ca atare, acum este necesară aprofundarea teologică și spirituală a conținutului troparului său în care el este prezentat ca "*apărător neînfricat al credinței și patriei străbune, mare ctitor de locașuri sfinte*". Cu alte cuvinte, Ștefan cel Mare și Sfânt este recunoscut ca vas ales al lucrării harului lui Dumnezeu în el pentru binele Bisericii lui Hristos.

De aceea, în cele ce urmează vom scoate în evidență câteva aspecte ale acestei lucrări, acum la ceas de pomenire solemnă a memoriei sale.

2. Comoara din vasul de argilă

Anul omagial Ștefan cel Mare și Sfânt, prilejuit de împlinirea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice și a 12 ani de la canonizarea de către Biserica Ortodoxă Română a celui mai strălucit și popular dintre voievozii și domnitorii poporului român este nu numai un popas de reculegere și de recunoștință ci și un imbold de înnoire spirituală și de lucrare misionară creștină, atât pentru clerici cât și pentru mireni.

Întrucât Ștefan cel Mare și Sfânt, prin credința și vitejia, prin inteligența și dărnicia sa, rămâne – așa după cum spunea Nicolae Iorga - *cea mai curată icoană a sufletului poporului român*, cinstirea sau omagierea lui este deodată

un act de cult și de cultură, de dreptate și de demnitate pentru conștiința românilor de pretutindeni și pentru credința creștină vie.

Ștefan cel Mare și Sfânt a rămas o lumină în istorie pentru că a trăit intens istoria ca luptă motivată de credință puternică și de idealuri nobile. El a perceput istoria atât ca zbcium al patimilor omenești individuale și colective, cât și ca loc de lucrare a harului dumnezeiesc. Asocierea dintre multele războaie pe care le-a purtat și multele biserici și mănăstiri pe care le-a ctitorit sau ajutat este dovada cea mai grăitoare a acestei experiențe complexe și intense.

Când Biserica trece în rândurile sfinților persoane umane care au luminat pe alții prin credința și faptele lor, ea nu cinstește natura umană în stare de autosuficiență sau de realizare de sine prin sine, ci ea cinstește lucrarea harului lui Dumnezeu în oameni. Când omul cooperează cu harul divin, îl cere în rugăciune și-l arată în mulțumire harnică și darnică, în fapte de dreptate și milostenie, credința se transformă din convingere a minții în comuniune a inimii, pocăința devine biruință asupra păcatului, iar iertarea devine ridicare spre faptă bună.

În percepția poporului și a cronicarilor români și străini, multele biruințe ale lui Ștefan cel Mare și Sfânt (din 36 de războaie a pierdut doar 2) nu se explică în exclusivitate prin inteligența și talentul militar al domnitorului, ci mai ales prin ajutorul lui Dumnezeu.

În acest sens, Ștefan cel Mare a fost numit și sveltăi, adică Sfânt, pentru că a fost recunoscut ca "purtător de biruință"; Biruința venea de la Dumnezeu, dar Binecredinciosul voievod era sfteticul și sftenicul care purta această biruință.

Ștefan cel Mare și Sfânt nu a socotit multele sale victorii ca fiind în primul rând meritul său, ci ajutor de la Dumnezeu. Prin aceasta el are o experiență a harului asemănătoare cu cea a marelui convertit și misionar Sfântul Apostol Pavel care zice: "*Și avem comoara aceasta în vase de lut, ca să se învedereze că puterea covârșitoare este a lui Dumnezeu și nu de la noi*" (II Cor. 4, 7).

Prin pocăință și smerenie luptătorul credincios vede lutul ca fragilitate sau finitudine a naturii umane, iar prin iubire de Dumnezeu și speranță el vede tăria, nemărginirea și nouitatea harului.

3. Violența războaielor și pacea mănăstirilor

Ștefan cel Mare și Sfânt a crescut într-o Moldovă tulburată timp de un sfert de veac de luptă pentru putere între descendenții bunicului său Alexandru cel Bun. Astfel, ca să scape cu viață el și părinții lui, Bogdan al

II-lea și Doamna Oltea, au trăit mai mulți ani în pribegie în Țara Românească și în Transilvania.

Apoi, tânărul Ștefan este din nou încercat când tatăl său ajuns domnitor al Moldovei, după câțiva ani de domnie este ucis de către fratele său vitreg, Petru Aron. Durerea și tulburarea creată de moartea tragică a tatălui său le trăiește din nou în pribegie.

Ajunge el însuși Domn al Moldovei în Joia Mare a anului 1457, în urma bătăliilor de la Doljești și Orbic, când învinge pe Petru Aron.

Dar când încetează în Moldova luptele interne pentru domnie, încep năvălirile din afară ale turcilor și tătarilor, ungarilor și polonilor, astfel că în lunga sa domnie de 47 de ani, puțini au fost anii de pace, fără război și fără primejdie. Tulburarea pricinuită de lăcomia năvălitorilor sau de dorința lor de stăpânire asupra Moldovei l-a făcut să stea mereu în starea de priveghere și de jertfă, de pregătire de luptă și de apărare a țării și a credinței strămoșești, de apărare a Moldovei și a Europei creștine.

De unde atâta putere de jertfă? Din credința primită în familie și în Biserică. Este semnificativ faptul că, potrivit tradiției, atât mama lui Ștefan cel Mare, Doamna Oltea, devenită mai târziu maică de mănăstire cu numele de Maria, cât și duhovnicul său Cuviosul Daniil Sihuștru îl îndeamnă părintește pe Voievod nu la resemnare, ci la luptă jertfelnică, având credință puternică și nădejde tare în ajutorul lui Dumnezeu. Îndemnul și binecuvântarea lor s-a transformat în biruință. De aceea, Ștefan a știut să ceară ajutorul lui Dumnezeu și al Sfinților Lui (Maica Domnului, Sfântul Gheorghe, Sfântul Procopie, Sfântul Dimitrie, Sfântul Ioan Botezătorul și alții) prin post și rugăciune, iar apoi să înalțe rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu prin înălțarea de biserici și mănăstiri pe care el le numește hram și rugă, ele fiind cruci zidite în formă de lumânări de Înviere în fața veșnicului Dumnezeu, Domnul istoriei și al vieții noastre.

Fiindcă a trăit experiența harului divin în luptă jertfelnică, Ștefan al Moldovei știa că din Cruce izvorăște puterea Învierii, iar biruința naște recunoștință.

În această privință, *Letopisețul anonim al Țării Moldovei* relatează că, după biruința lui asupra năvălitorilor polonezi la Codrii Cosminului, *insuși domnul Ștefan voievod a slobozit toată oastea sa, pe fiecare la ale sale, și așa a poruncit tuturor vitejilor și boierilor săi, să se adune în ziua Sfântului Nicolae, în târgul numit Hârâu. Deci, s-au adunat toți în acea zi. Și acolo, atunci, domnul Ștefan voievod a făcut mare ospăț tuturor boierilor săi, de la mare până la mic și atunci a instituit mulți viteji și i-a dăruit atunci cu daruri scumpe, fiecare după vrednicia sa. Și i-a slobozit la ale lor și i-a învățat să*

laude și să binecuvânteze pe Dumnezeu cel Preainalt pentru cele ce le-au fost dăruite, pentru că toate biruințele sunt de la Dumnezeu.

Mănăstirile și bisericile, 44 la număr după cronicarul Grigore Ureche, închinat Domnului nostru Iisus Hristos ca cea de la Neamț sau Maicii Domnului ca cea de la Putna, Sfintei Cruci, Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, Sfântului Ioan Botezătorul, Sfântului Gheorghe, Sfântului Dumitru, Sfântului Procopie, Sfântului Nicolae și altora sunt deodată acte de recunoștință, de trăire euharistică și izvor de pace sufletească, de sfințenie și speranță într-o lume tulburată de păcat și de moarte.

Pisania bisericii de la Mănăstirea Războieni, zidită în 1496, la 20 de ani după marea bătălie de la Războieni sau Valea Albă, este o mărturie de smerenie a Domnitorului. Între altele, citim acolo: *cu voia lui Dumnezeu fură biruiți creștinii de către păgâni, iar în altă parte Domnitorul mărturisea cu pocăință: Eu și Curtea mea am făcut ce mi-a stat în putință, și s-a întâmplat ce știți. Pe care lucru îl socot că a fost voia lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, și laudat să fie numele Lui¹.*

Pisania bisericii Înălțarea Domnului de la Mănăstirea Neamț conține o frumoasă rugăciune: *Doamne Hristoase, primește casa aceasta, pe care am zidit-o cu ajutorul tău, întru slava și cinstea sfintei și slăvitei Tale Înălțări de la pământ la cer; și Tu Stăpâne, acoperă-ne cu mila Ta de acum și până în veac.*

4. Trădarea unor boieri și fidelitatea oamenilor din popor

La urcarea sa pe tron în 14 aprilie 1457, Ștefan cel Mare și Sfânt a găsit Moldova slăbită de lupte interne pentru domnie și multă anarhie. Autoritatea Domnitorului era slăbită, iar unii boieri se preocupau mai mult de interese și câștig personal decât de binele țării și al poporului. Era nevoie de multă dreptate și unitate în țară, de înnoire și organizare socială. De aceea, Ștefan cel Mare și Sfânt începe să se sprijine mai mult pe popor și pe Biserică, decât pe marii boieri dornici de privilegii, dar mai puțin capabili de jertfă pentru țară. Unii dintre aceștia unelteau pe ascuns împotriva Domnitorului, împreună cu puteri străine care voiau să domine Moldova, ca de pildă, Isaia vornicul, cumnatul lui Ștefan, paharnicul Negrilă și stolnicul Alexa.

Ca urmare, în anul 1471, ei au fost pedepsiți pentru trădare prin decapitare. Dreptatea voievodului era aspră pentru trădători, dar mila și dărnicia sa erau generoase pentru iubitorii de credință și țară. Astfel, Ștefan cel Mare și

1. N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, București 1904, p. 179.

Sfânt a ridicat în rang de boier o mulțime de luptători viteji și jertfelnici și a ajutat o mulțime de oameni săraci.

Pentru aceasta poporul îl iubea, iar la moartea sa l-a plâns cu multă jale pentru că a lăsat mult bine în urma lui, cum scrie cronicarul: *iar pe Ștefan Vodă l-a îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna care era de dânsul zidită. Atâta jale era de plângeau toți ca după un părinte al său, căci cunoșteau toți că s-a scăpat (păgubit n. n.) de mult bine și multă apăratură².*

Harul lui Dumnezeu lucrează în lume adevărul și dreptatea, libertatea și iubirea de oameni. De aceea, asemenea profeților, care erau promotori ai dreptății și vieții sociale sănătoase, Domnitorul avea datoria de a judeca după dreptate și de a apăra demnitatea umană umilită de lăcomie și dispreț. Despre aceasta notează cronicarul polonez I. Dlugosz: *Prin asprimea și dreptatea sa, nelăsând nici o crimă nepedepsită, îi făcu pe aceștia (moldoveni) plecați ascultători întru toate de poruncile lui*³. În lupta sa socială, Ștefan cel Mare și Sfânt a fost înțeles și ajutat de Biserică. Daniile pe care el le făcea Bisericii aveau și scop social-caritativ, mănăstirile fiind și lăcașuri de cultură și de filantropie. S-a constatat pe dreptate că: *Biserica nu prezenta o forță economică și nu putea concura cu boierimea mare și influența ei politică. De aceea înzestrarea mănăstirilor și bisericilor cu toate cele trebuincioase lor intra în preocuparea constantă a domnului*⁴.

5. Credință ortodoxă și cooperare creștină europeană

Ca fiu al Bisericii și mare binefăcător al ei, Bincredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt a apărut credința creștină ortodoxă a poporului său în fața islamului în expansiune, dar și în fața prozelitismului creștin occidental.

În același timp, el avea respect față de creștinătatea apuseană și făcea apel la Papa pentru sprijin în lupta antiotomană. Iar Papa Sixt al IV-lea recunoaște vitejia și meritele sale în apărarea întregii Europe creștine, numindu-l *atletul credinței creștine*. Fidelitatea certă și constantă față de propria sa tradiție ortodoxă, dar și respectul său față de alți creștini și chiar față de religia islamică, arată că adevărata credință îl umanizează pe om, îl face pașnic

2. Grigore Ureche - *Letopisețul Țării Moldovei*.

3. I. Dlugosz, *Historia Poloniae* vol. II, ed. Lipsiae, 1712, citat la Alexandru Boldur - *Biserica în timpul lui Ștefan cel Mare*, în volumul colectiv *Biserica. O lecție de istorie*, Mănăstirea Putna, 2004, p. 101.

4. Alexandru Boldur, art. cit. p. 99.

și capabil de dialog și cooperare, nu-l fanatizează. Ca fiu al Bisericii Ortodoxe, Ștefan cel Mare și Sfânt ajută mănăstiri din Muntele Athos: Zografu, Grigoriu, Vatopedu, Costamonitu, Sf. Pavel, ș.a. De asemenea, el are relații culturale cu alte Biserici Ortodoxe, ca de pildă, cu Arhiepiscopia de Ohrida, cu Kievul și Moscova, cu Serbia, cu ortodocșii din Pocuția. În mod deosebit, însă, el este preocupat de relațiile cu frații ortodocși de același neam din celelalte provincii românești: Valahia și Transilvania, unde înființează episcopia ortodoxă a Vadului și construiește două biserici: la Vad și Feleac, iar în Țara Românească, o biserică la Râmnicu Sărat.⁵

Prin toate aceste lucrări de sprijinire a vieții și misiunii Bisericii, Ștefan cel Mare și Sfânt se dovedește a fi un fiu și un misionar al Bisericii. Astfel, titlurile sale de *bincredincios* și de *Hristos iubitor* menționate în pisaniile bisericilor pe care le-a ctitorit, au acoperire în faptele sale de apărare a credinței și dărnicie față de Biserică.

6. Crucea vieții pământești și bucuria odihnei Învierii

Crescut de familie și format de Biserică în tradiția sfântă a cinstirii memoriei și a mormintelor predecesorilor săi, Ștefan cel Mare și Sfânt nu se teme de răul din lume și de moarte, pentru că iubește și slujește pe Hristos, Biruitorul iadului și al morții. De aceea, slăvitul Voievod are o putere deosebită de a înfrunta moartea în atâtea războaie, dar și de a se pregăti pentru moarte încă din anii de început ai domniei sale ctitorind mănăstirea Putna (între anii 1466-1469) ca loc de înmormântare a sa.

Mai mult, aproape toate bisericile și mănăstirile pe care le-a ctitorit spre a-I mulțumi lui Dumnezeu pentru ajutorul primit de la El poartă pisaniile oarecum testamentare: ca el și familia să fie pomeniți în rugăciuni în timpul vieții pământești și după mutarea lor la cele veșnice.

Este impresionant modul atent și minuțios în care Ștefan cel Mare și Sfânt se îngrijește de rugăciunile pe care trebuie să le facă monahii din mănăstirile ctitorite de el sau ajutate de el.

Un exemplu în acest sens este testamentul - pomelnic de la Mănăstirea Zografu din Sfântul Munte Athos. Astfel, după ce enumeră pomenirile zilnice și săptămânale, el adaugă: *Acestea să ni se cânte până ce vom fi în viață.*

---

5. Vezi Preot Paul Mihail - *Relațiile externe bisericești ale lui Ștefan cel Mare*, în volumul *Biserica. O lecție de istorie, Mănăstirea Putna*, p. 166-182 și Alexandru Găină, *Legături bisericești și culturale între Transilvania și Moldova pe timpul lui Ștefan cel Mare 1457-1504*, în volumul *Biserica. O lecție de istorie, Mănăstirea Putna*, p. 183-196.

Iar după trecerea anilor noștri și după sfârșitul vieții noastre, în anul întâi să ni se facă și să ni se cânte sfântul prohod, de către sobor; apoi slujbele de ziua treia, a noua, a douăzecea, a patruzecoa, de o jumătate de an și de un an. Iar după trecerea unui an, să ni se cânte într-o zi din an, de către sobor, pentru mântuirea sufletului; seara parastas cu colivă și băutură, iar dimineața sfânta liturghie cu colivă; iar la prânz băutură, spre mângâierea fraților. Aceasta să rămâie așa, câtă vreme va sta și sfânta mănăstire⁶.

Ștefan cel Mare și Sfânt și-a ales ca loc de veci mănăstirea și a fost mereu preocupat să fie pomenit în rugăciuni, pentru că a cunoscut personal puterea și binefacerea rugăciunii pentru viața omului pe pământ și pentru viața sufletului dincolo de mormânt.

Prin toate ctitoriile închinat lui Dumnezeu și sfinților Lui, Ștefan cel Mare și Sfânt își pregătea, în duh de pocăință și rugăciune, apropierea de lumina neînserată și bucuria neștirbită a comuniunii sfinților.

Pentru multele rugăciuni pe care le cerea de la alții pentru el, Dumnezeu l-a învrednicit ca Sfânta Biserică a neamului său să-l treacă în calendarul ei, al sfinților rugători pentru toți oamenii. Cel ce a cerut ajutorul sfinților și a căutat comuniunea cu ei prin rugăciune cât a trăit pe pământ, se roagă și se bucură acum împreună cu ei în ceruri. Din lumina patriei sale cerești, Ștefan cel Mare și Sfânt ocrotește și inspiră acum pe cei ce locuiesc în patria lor pământescă și îi cinstesc memoria și icoana lui când cultivă credința creștină, ctitoresc biserici și mănăstiri, luptă pentru dreptate și apără demnitatea persoanelor și a popoarelor, cu iubire din iubirea lui Hristos pentru oameni.

De aceea, luminați acum la ceas omagial de icoana vie și de rugăciunea fierbinte a Binecredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, împreună cu psalmistul, rostim cu recunoștință și bucurie: *Minunat este Dumnezeu întru Sfinții Săi! (Ps. 67,36)*

În mesajul său, Dl. Valer Dorneanu, Președintele Camerei Deputaților, cum anticipam, a subliniat că această comemorare "ne dă încredere în noi înșine, în capacitatea noastră de a ne situa cât mai corect în împrejurări de importanță aparte, ne conferă, în același timp, un argument pentru a exista, potrivit aptitudinilor noastre, generos, tolerant și armonic, în lumea în care

---

6. Vezi Ion Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, București, 1913, p. 99-103 citat de Teodor Manolache, *Ștefan cel Mare și viața religioasă din vremea sa*, în volumul *Biserica. O lecție de istorie*, Mănăstirea Putna, p. 79-80.

trăim, pentru a contribui la construcția unei vieți mai bune, în demnitate și pace". Făcând o asemănare semnificativă cu actualitatea evocării istorice, vorbitorul a încheiat, spunând: "Nu credem că ar fi bine să ocolim o coincidență nominală. Pe câmpul de la Direptate, în fruntea boierilor moldoveni și a clerului care îl întâmpinau pe tânărul voievod Ștefan se afla Părintele Teoctist, întâiul ierarh al Moldovei. Precizarea are rolul ei, fie și pentru a reafirma reîntoarcerea sacralității în substanța existenței noastre naționale și europene".

În cea de-a doua conferință, intitulată *Ștefan cel Mare și Sfânt și Creștinătatea*, Dl. Acad. Virgil Cândea a arătat că marele domnitor al Moldovei a "întruchipat idealul suveranului creștin prin gândirea, virtuțile și acțiunile sale", fapt pentru care "el a intrat încă din timpul vieții în conștiința colectivă a poporului, care i-a recunoscut calitățile spirituale și l-a venerat ca sfânt". Evaluând în perspectivă europeană și chiar universală opera lui Ștefan cel Mare, conferențiarul a apreciat că aportul domnului român constă, în domeniul spiritual, "în continuitatea politicii creștine a Bizanțului după prăbușirea acestui stat, asigurarea condițiilor de supraviețuire a enclavelor creștine în Orient, perpetuarea monahismului isihast în cea mai periclitată zonă a continentului"; în domeniul cultural, "în opera lui de ctitor și mecenat al arhitecturii și artei", iar pe plan politic și diplomatic, "în contribuția lui la găsirea unei soluții de conviețuire între Creștinătate și Islam, considerată pe atunci irealizabilă, transformând sud-estul Europei într-o zonă de refugiu și asistență pentru popoarele din Balcani și Orientul Apropiat cucerite de otomani". În final, conferențiarul a spus: "Ștefan a fost un model de suveran creștin în plină Renaștere", domnia lui "pregătind epoca modernă a eliberării naționale și de refacere a unor vechi culturi creștine europene, amenințate să dispară", și a adăugat: "prin el, românii și-au împlinit rolul istoric de salvagardare a flancului de sud-est al Europei".

În susținerea afirmațiilor celor doi conferențieri cu privire la dimensiunea europeană a personalității lui Ștefan cel Mare, unele argumente în plus a adus, într-o scurtă intervenție bine documentată, Dl. Acad. Răzvan Theodorescu, Ministrul Culturii și Cultelor, care a subliniat că "Ștefan a avut o lungă și fertilă domnie, dătătoare de stabilitate și siguranță", în care fundamentală este "românizarea ierarhiei bisericești", menită a legitima dinastia. El a fost "ctitor și învingător cruciat, iar prin smerenia sa, un model de suveran unicat în Europa", a mai adăugat vorbitorul.

Apoi a urmat cuvântul de încheiere rostit de către Prea Fericitul Patriarh Teoctist:

*Domnule Președinte al României,
 Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
 Domnule Președinte al Adunării Deputaților,
 Domnule Ministru al Culturii și Cultelor,
 Excelența Voastră Jean Claude Perisset, Nunțiu Papal la București,
 Înalt Prea Sfinția Voastră Ioan Robu, Arhiepiscop
 și Mitropolit Romano-Catolic de București,
 Înalt Prea Sfinția Voastră Lucian Mureșan, Arhiepiscop
 și Mitropolit Greco-Catolic de Alba Iulia și Făgăraș,
 Înalt Prea Sfinția Voastră Dirayr Mardichian al Eparhiei
 Armene de București,
 Distingși oaspeți, iubiți părinți și frați,*

Ne-am adunat astăzi aici la porunca Măriei Sale Ștefan Vodă, Domnitorul Țării Moldovei, în ceata sfinților acum, ca să înălțăm rugăciuni și să schimbăm gânduri de nădejde, gânduri de iubire, gânduri de frățească dragoste și de înmănuncherea forțelor cu care ne-a înzestrat Dumnezeu pe fiecare dintre noi ca să străbatem zilele și vremea rânduite pentru existența și viața noastră. Suntem un popor creștin din nașterea sa în istorie, despre care adevăr s-a scris că a trăit și a îndurat creștinește până la martiraj și până la sfințenie. Avem și mărturii recente despre credința care s-a revărsat în sufletul românilor de-a lungul dăinuirii lor și care a rodit daruri de bunătăți față de vecini și față de toți cei cu care ei au venit în contact. Fapte și întâmplări despre bunătatea legendară a dreptcredinciosului popor român auzim și trăim și astăzi.

Am deschis acum împreună, aici, la Patriarhia din București, porțile împărătești ale acestei sărbătoriri naționale și bisericești, care va continua, apoi, la Galați, la biserica din Borzești, la Episcopia Hușilor, la Cetatea de scaun de la Suceava și vom depune florile recunoștinței tuturor românilor din lume prin Sfânta Liturghie și plecarea inimilor și a frunților la mormântul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare din biserica Mănăstirii Putna, înălțată de el acum cinci sute treizeci și cinci de ani la Putna. Unele manifestări comemorative au și avut loc dincolo de munți, acolo unde, inspirat de Duhul Sfânt, marele voievod Ștefan a pus bazele actualei Arhiepiscopii a Clujului, construind două biserici ortodoxe, una la Vad și cealaltă la Feleac, existente și astăzi. Această înfăptuire n-a însemnat nicidecum nesocotirea celorlalți creștini de alte naționalități din părțile transilvănene, deoarece și în Țara Moldovei erau respectați. Sunt cunoscute, de altfel, mărturii despre deschi-

derea sa către lumea creștină europeană. Însăși concepția sa creștină, după care el se călăuzea ca fiu al Bisericii Ortodoxe, este limpede exprimată în Scrisoarea către Regii și Principii creștini ai Europei, din 25 ianuarie 1475, în care afirmă că țara sa, așezată în calea răutăților, este poarta Creștinătății și făcea apel la sprijinul lor. El dădea astfel un semnal de respect față de creștinătatea apuseană, fapt pentru care Papa Sixt al IV-lea, cunoscându-i vitejia și meritele în apărarea întregii Europe creștine, l-a numit atletul credinței creștine.¹

Astăzi ne aflăm aici împreună cu Înalt Prea Sfințiii Părinți, pe care i-am numit când m-am adresat auditoriului, veniți din țară și de dincolo de hotarele ei. Se află cu noi I.P.S. Mitropolit Iosif de la Paris și I.P.S. Mitropolit Serafim din Germania, însoțit de Dl. Prof. Nicolae Stroescu-Stănișoară, cunoscut istoric, consilier și sprijinitor al Mitropoliei Ortodoxe Române din Germania, Dl. Acad. Vasile Tărițeanu de la Cernăuți, I.P.S. Mitropolit Petru al Basarabiei, care a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrală astăzi, la începutul festivităților, în sobor fiind și P.S. Episcop Daniil de la Vârșeț, Dl. Acad. Mihai Cimpoi, cunoscut filosof și scriitor, și alte personalități din Basarabia. Nu pot trece cu vederea participarea reprezentanților românilor din Venezuela, P.C. Ic. Stavr. Costică Popa și Dl. Corneliu Popescu, Președinte al Consiliului Parohial din Caracas, fost primar al acestui mare oraș. Noua biserică maramureșeană din capitala Venezuelei, sfințită de noi în 1999 (7 nov.), stă mărturie despre vrednicia românilor din lume. Această prezență arată marea atracție a fiilor țării noastre din toate colțurile lumii față de Sfântul Voievod Ștefan cel Mare și față de valorile credinței noastre strămoșești. Forța spirituală a sfinților și pilda credinței lor, lucrătoare prin fapte de iubire creștină, ne reînnoiesc și nouă flacăra evlavei spre a o păstra permanent luminoasă pe vatra părintească prin faptele iubirii creștine (Gal. 5, 6).

Dacă ne ducem cu mintea înapoi în istorie, constatăm că momentele închinare comemorării slăvitului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, cum a fost cea din 1871, ori cea de la împlinirea a 400 de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Putna, s-au desfășurat sub semnul năzuinței sfinte de unitate a neamului românesc, deși se afla sub stăpânire străină. Întotdeauna, comemorarea Domnitorului Ștefan cel Mare a constituit un prilej de chemare a

1. Hurmuzaki, vol. 2, partea a II-a, p. 241.

românilor de pretutindeni la unitate națională, pentru a putea străbate împreună pragurile istoriei spre a-și vedea împlinite idelurile de unitate.

Acum, după 500 de ani de la trecerea sa la cele veșnice, se întâmplă același lucru. Suntem la o răscruce în istoria țării și chiar a Europei, de care nu se pot desprinde Bisericile noastre. De acolo, din ceata sfinților, Sfântul Voievod Ștefan cel Mare ne cheamă la unitate în primul rând. Nu întâmplător ne adună acest străjer al creștinătății, al curajului și al demnității, deoarece el a izbutit prin credința lui în Dumnezeu să înfrângă toate piedicile ivite într-o domnie rodnică și lungă de patruzeci și șapte de ani și să ne lase pilde strălucite de înfăptuiri. Când a fost proclamat sfânt, frații noștri creștini au înțeles însemnătatea canonizării de sfinți români. Dar numai din cele ce am auzit spunându-se astăzi, de la această tribună, pe lângă ceea ce Sfântul Sinod a împlinit în 1992, trecându-l în cetele Sfinților pe Voievodul Ștefan cel Mare, ne dăm seama de valoarea acestei personalități creștine, care la vremea sa a stârnit admirația Europei. Domnitorul Țării Moldovei dădea atunci semnal în apărarea creștinătății europene, făcându-se pildă de ajutorare a Ortodoxiei prin legăturile bisericești ce le-a realizat, cum arăta Dl. Acad. Răzvan Teodorescu în cuvântarea sa. Strategia sa creștină conținea idealuri valabile și în zilele noastre, atât pentru Bisericile creștine, cât și pentru lumea întreagă. Lumea de astăzi e dornică de dreptate, de adevăr, de valorile supreme pe care le-a chibzuit cu înțelepciune Ștefan cel Mare în domnia sa, dând valoare omului zidit de Dumnezeu. El n-a purtat războaie cu vărsări zadarnice de sânge și pierderi inutile de vieți omenești și nici războaie de cuceriri, ci totdeauna a luptat, cu gândul izvorât din adevărul cel dumnezeiesc, pentru apărarea țării sale și a credinței creștine.

Un prim pas și o primă învățătură este aceea de a fi pătrunși de rostul și calitatea noastră de fii ai Bisericilor noastre, cu rădăcini în Jertfa și Învierea Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos, pe care Sfântul Voievod Ștefan cel Mare l-a slujit cu credincioșie. Să fim, de asemenea, păstrători ai acelei demnități creștine și ai acelei deschideri creștine care îmbrăca la vestitul voievod haina smereniei până la a îngenunchea în fața icoanei Maicii Domnului și a purta cu sine icoana Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, ocrotitorul său, în cele mai primejdioase momente ale vieții sale. Toate acestea sunt acte și fapte de care trebuie să ținem seamă, după cuvântul Mântuitorul Iisus Hristos, care spunea că precum pomul se cunoaște după roade, tot astfel și omul după fapte (Matei 12, 33-35). Sfânta noastră Biserică ne îndreaptă luarea aminte asupra importanței faptelor bune. Aceste fapte i-au

definit personalitatea Sfântului nostru Domnitor, păstrată atât de viu în conștiința românilor, exprimată prin pelerinajele de cinstire și prețuire a citoriiilor sale. La aceste izvoare de credință, de sfințenie și de artă și-au îndestulat românii și fiii lor setea de evlavie și iubirea de frumos. Aici vedeau ei cum Ștefan cel Mare purta grijă de sufletul său și cum simțea acesta nevoia de a se mărturisi duhovnicului, bătrânului și înțeleptului Daniil Sihanstru, mai ales atunci când era zbuciumat și covârșit de răspunderile domniei, fiind încurajat de acesta să nădăjduiască în ajutorul lui Dumnezeu, Care "cu braț înalt" (Ps. 135, 12) îl ajută să biruiască pe vrășmașii săi și cotropitorii țării.

Exemplul gândirii și activității Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, înțelegerea și rezolvarea de către el, prin prisma credinței în Hristos, a problemelor omului în general, a stărilor sociale, a legăturilor cu vecinii și cu popoarele lumii, rămân pentru noi o pildă vie. Suntem martorii eforturilor și greutăților cu care se confruntă toții fiii țării pentru integrarea în structurile europene, care trebuie să se întemeieze pe legiuri drepte și morale, astfel încât valoarea omului și libertatea credinței lui să fie garantate. Așezarea acestor valori la temelia noii Europe este deosebit de importantă, iar noi slujitorii Bisericilor din România, am cerut Consiliului Europei, prin intermediul autorităților de stat, să țină seamă de tradițiile popoarelor din Răsărit, care au o experiență deosebit de dureroasă. Ajungând până la martiraj, aceste popoare și-au păstrat într-un fel sau altul vatra sufletească plină de lumina credinței lui Hristos. Pentru aceste valori a murit în temnițe și închisori elita culturii și credinței noastre, iar chipurile celor ce s-au săvârșit din viață în Revoluția din decembrie 1989, rostind Tatăl Nostru și Cu noi este Dumnezeu, sunt de-a pururi pomenite în toate bisericile noastre. Suntem următori și împlinitori ai lor. Acesta este și sensul sărbătoririi sfinților în Biserica noastră, de a le urma cu curaj pilda lor de viață. Avem acum în calendarul nostru pe Sfântul Voievod Ștefan cel Mare care a învins în războaie cu sabia sa atât de prețuită și astăzi, dar și cu crucea, cum este reprezentat în statuia sa de la Chișinău, ținând-o în mâna dreaptă, cruce biruitoare care l-a ajutat și pe împăratul Constantin cel Mare să învingă la Pons Milvius și să dea libertate creștinătății.

Sunt recunoscător Bunului Dumnezeu că ne-a luminat și ne-a călăuzit la canonizarea slăvitului domnitor Ștefan cel Mare, iar ieri, împreună cu ierarhii Bisericii Ortodoxe Române, am mulțumit împreună lui Dumnezeu pentru aceasta. Rămânem rugători, cum ne-am rugat și astăzi, pentru po-

porul român, pentru conducătorii lui, pentru țara noastră, pentru semenii noștri din toate stările și categoriile sociale, pentru toți credincioșii vii și adormiți în Domnul. Ca cel care am făcut parte și din Sfântul Sinod care a proclamat prima serie de sfinți români, în 1954-1955, vă pot spune că în rândul aceluia au fost propuși pentru canonizare și domnitorii Ștefan cel Mare și Constantin Brâncoveanu, dar nu s-a admis canonizare a lor. Acum, îmi exprim încă o dată recunoștința față de Dumnezeu și față de părinții și frații din Sfântul Sinod pentru canonizarea lui Ștefan cel Mare, proclamată solemn la 20 iunie 1992.

N-aș putea să nu închei, sincer și frățește, cu apelul meu, cu dorul și focul meu și al nostru, al tuturor creștinilor ortodocși de acasă și de peste hotare, de a ne continua strădaniile pentru zidirea Catedralei Patriarhiei Române pe platoul din Parcul Carol din Capitală, alături de Mormântul Sfânt al Eroului Necunoscut. (aplauze prelungite)

Domnule Președinte, Vă mulțumim și de data aceasta, ca și altă dată, pentru că ne-ați onorat cu prezența și cuvântul dumneavoastră atât de substanțial. Suntem încredințați că, lucrând și gândind după pilda Sfântului Voievod Ștefan cel Mare și urmând strategia lui sfântă în slujirea neamului și Bisericii noastre, vom străbate drumul anevoios al vremurilor noastre în duhul unei mai depline unități naționale și al responsabilității că suntem fiii aceleiași Biserici, ale căror valori au fost puse în strălucirea neuitării de Sfântul nostru Voievod. Eforturile acestea le însoțim și noi, slujitorii Bisericii, prin cereri și rugăciuni pentru cârmuitorii și dregătorii poporului, după îndemnul Sfântului Apostol Pavel (1 Tim. 2, 1-2), prevăzute în Sfintele noastre Liturghii bizantine. Aceasta este moștenirea și acestea trebuie să fie îndatoririle noastre ca fii și slujitori ai Bisericii și neamului.

Apelul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru zidirea Catedralei Mântuirii Neamului în Parcul Carol a fost întâmpinat cu aplauze prelungite de toți cei prezenți, semn de aprobare și mărturie că împărtășesc așezarea Catedralei Patriarhiei în Parcul Carol, că aceasta este dorința tuturor.

În final, Prea Sfințitul Vincențiu Ploieșteanu, Episcop Vicar Patriarhal, Secretarul Sfântului Sinod, a citit textul însemnării înscrisă în *Cronica de Aur* a Patriarhiei Române în amintirea acestei comemorări, care a fost semnat de Prea Fericitul Patriarh Teoctist și de Președintele României, de reprezentanții conducerii de stat, de toți participanții și de invitați.

Cu aceasta, evocarea, la Patriarhia Română a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare la 500 de ani de la trecerea sa la cele veșnice, s-a încheiat, participării la adunarea de comemorare păstrând în sufletul lor amintirea de neșters a celui mai viteaz voievod român odrăslit din glia străbună, erou ca de legendă și ctitor de țară și neam, care a biruit prin faptele sale vremelnicia și s-a înscris în ceata sfinților și în istoria și conștiința românească și europeană ca *adevărat luptător pentru Hristos*, cum l-au văzut, deopotrivă, străinii și compatrioții lui de aceeași credință creștină.

Gheorghe Vasilescu

V. ARTICOLE ȘI STUDII

ARGUMENTELE RAȚIONALE ȘI CONTESTAREA LOR MODERNĂ

Critica nominalistă a argumentelor raționale medievale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu părea să le fi ruinat definitiv. Acest lucru nu s-a întâmplat însă. Contrar așteptărilor, aceste argumente au fost reluate în perioada modernă de filozofi de mare anvergură. Descartes, Spinoza sau Leibniz sunt numele cele mai marcante care reiau argumentul cosmologic, dar mai ales pe cel ontologic. "*Cea mai veche versiune cunoscută (a argumentului ontologic. n.n.)*, spune J. Cottingham, *este cea a Sfântului Anselm din Canterbury... Către sfârșitul Evului Mediu acest argument mai avea puțini susținători, în special datorită criticii amănunțite la care Toma d'Aquino l-a supus în secolul al XIII-lea. De aceea surpriza a fost generală când Descartes s-a decis să adopte un raționament a cărui invaliditate fusese deja ferm stabilită cu câteva secole mai devreme... în ciuda criticilor consistente cărora Descartes a trebuit să le facă față pentru că a inclus argumentul ontologic în MEDITAȚIILE sale, el a refuzat să îl abandoneze. Nu numai că argumentul reapare în PRINCIPII DE FILOZOFIE, dar el capătă o poziție centrală, căci se inversează ordinea din MEDITAȚII, fiind prezentat ca primul argument în favoarea existenței lui Dumnezeu¹.*

Aceeași situație o regăsim și în cazul lui Leibniz, care, deși îl critică, adoptă în final argumentul ontologic, dar într-o formă ușor modificată. "*Reînvierea argumentului ontologic, mai întâi de către Descartes, apoi de către Spinoza (el a mai fost, de asemenea, susținut cu putere de discipolii lui Descartes, Nicolas Malebranche, în RECHERCHE DE LA VERITE)*, spune același autor, *a provocat o controversă de proporții către sfârșitul secolului al XVII-lea. Leibniz a criticat acest argument în mai multe ocazii, atât în scrisori, cât și în lucrări publicate; și, deși critica sa este considerată a fi*

1. J. Cottingham, *Raționalistii: Descartes, Spinoza, Leibniz*, Humanitas, București 1998, p.133-134.

îndreptată numai împotriva concepției lui Descartes, ea ar putea fi la fel de bine, dacă nu chiar și mai bine, aplicată modului în care Spinoza formulează argumentul...² Leibniz nu a respins argumentul ontologic, ci l-a reformulat pe alte baze. El a reluat în scrierile sale chiar și argumentul cosmologic, căruia, de asemenea, i-a dat o nouă formă, pe fondul teoriei sale despre armonia prestabilită instalată de Dumnezeu în cosmos³.

În ciuda reluării lor în perioada modernă de către filozofii raționaliști menționați, argumentele raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu au suferit o grea lovitură din partea altor filozofi, anume a celor empiriști. Critica cea mai dură a argumentului ontologic va fi administrată prin contestarea de către J. Locke a teoriei ideilor înnăscute, iar argumentul cosmologic sau al cauzalității va fi definitiv compromis de scepticismul absolut al lui David Hume. Contestarea ideii înseși de cauzalitate va pune astfel capăt unei tradiții multi seculare de afirmare a posibilității raționale de a dovedi existența unei cauze supreme a tuturor lucrurilor din univers, cauză identificată fără probleme de către Toma de Aquino cu Dumnezeul religiei creștine. Filozofia empiristă nu va face decât să conducă până la ultimele ei consecințe critica acestor argumente, inițiată deja spre sfârșitul Evului Mediu de către nominalism. În cele ce urmează voi expune foarte pe scurt modul în care empirismul a subminat baza logică a celor două argumente.

1. Descartes și argumentul ontologic. Contestarea empiristă a ideilor înnăscute

Natura lui Dumnezeu. Descartes pare să-l fi citit pe Occam în această privință. Pentru el, prioritară în Dumnezeu nu este inteligența, ci voința sa atotputernică. În acest fel, el se situează în opoziție deschisă față de teologia scolastică, tradițională, pentru care inteligența primează asupra voinței atât în Dumnezeu, cât și la om. *"Teologia tradițională*, spune A. Chollet, *învață că ființele sunt posibile anterior libertății divine și independent de ea; că omul, de exemplu, este posibil, nu pentru că i-a plăcut lui Dumnezeu să-l facă astfel, ci pentru că în el rezidă o imagine, o perfecțiune finită, non-contradictorie, a perfecțiunii divine. Și astfel, în ordinea momentelor pe care spiritul uman le distinge în infinita simplitate divină, teologia plasează în primul rând esența perfectă a lui Dumnezeu, din care decurge posibilitatea generală și nedeterminată a ființelor exterioare; în al doilea rând, cunoaș-*

2. J. Cottingham, *Raționaliștii...*, p.137

3. P. Bernard, *Leibniz*, în DTC, vol. XI A, col.180-181.

terea necesară și exhaustivă pe care Dumnezeu o are cu privire la această esență. În primul plan al acestei cunoașteri se găsește esența divină; în ea, dar ca în al doilea plan, inteligența divină concepe un număr infinit de moduri sub care această esență infinită poate fi participată și imitată în exterior de către creaturile finite; această cunoaștere divină care cuprinde pe toate și pe fiecare în parte din aceste participări exterioare, distincte și finite, constituie lumea ideilor; iar creaturile, care sunt termenii (întruparea, n.n.) acestor idei. În al treilea rând, vine, în fine, voința divină, care iubește esența și perfecțiunile lui Dumnezeu și în ea toate modurile finite sub care participarea la această perfecțiune este posibilă. Aici vine libertatea, care nu este ulterioară cunoașterii, constatării și constituirii prin aceasta a celor posibile, nu real și cronologic, ci printr-o ordine logică a naturii (divine) însăși. Ființele finite sunt deci în mod necesar posibile și anterioare (în ordinea logică, bineînțeles) apariției și exercitării libertății divine. Aceasta nu intervine decât pentru a alege, dintre posibile, pe acelea pe care le va chema la existență.”⁴

Pentru a înlătura orice confuzie, este necesar să subliniem faptul că toate aceste "priorități" și "anteriorități" de care vorbește teologul catolic din care am citat, au loc numai în Dumnezeu într-o ordine intrinsecă naturii divine însăși. Teologia scolastică - și lucrurile sunt valabile și în teologia catolică de astăzi - conține în Dumnezeu *mai întâi esența divină*, care cuprinde în ea toate posibilitățile ce ulterior vor fi activate sub forma creaturilor; *apoi cunoașterea sau înțelegerea* pe care însuși Dumnezeu o are despre propria Sa esență, cunoaștere în baza căreia el este conștient de toate aceste posibile pe care esența sa le cuprinde deja *anterior actului cunoașterii sale*; în fine, în urma cunoașterii se exercită *voința și libertatea* divină, care alege spre a fi activate pe una sau alta din aceste posibile care există în esența divină și sunt cunoscute ca atare anterior exercițiului ei. Această anterioritate logică, naturală, a actelor divine, asupra căreia insistă teologia catolică, este menită să pună în evidență ideea fundamentală a acestei teologii, că Dumnezeu nu acționează nici în sine, nici în afara sa, în ordinea lucrurilor create, decât după o anumită ordine riguros stabilită de propria sa natură; că în baza acestei priorități a esenței sale asupra cunoașterii pe care o are despre sine, și mai ales a priorității acestei cunoașteri asupra exercițiului voinței sale, El nu poate crea decât lucruri care există, care sunt cuprinse potențial, ca posibilități, în propria sa esență eternă. Dumnezeu nu a putut crea și nu poate crea în toată libertatea, ci numai în funcție de ceea ce există ca posibilități în propria esență. În felul acesta actul creației este conceput în catolicism drept o

4. A. Cholle, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col.546.

activare a unor posibile care deja există ca atare în esența divină. Voința divină își exercită libertatea numai în conformitate cu posibilitățile esenței divine și în dependență strictă de cunoașterea, de înțelegerea pe care însuși Dumnezeu o are despre aceste posibile.

Cu totul alta este concepția lui Descartes. El va respinge astfel orice anterioritate a ideilor divine asupra voinței. Dumnezeu a creat lumea nu după niște modele preexistente și cunoscute anterior exercițiului atotputerniciei sale. El le-a creat într-un exercițiu al propriei voințe neîngrădit de nimic, nici măcar de ceva din interiorul propriei esențe ori a cunoașterii sale. Rațiunea ultimă și definitivă a creației și a oricărui act în Dumnezeu este voința Sa absolută, nesubordonată vreunei esențe, ori cunoașteri prealabile. *"În ceea ce privește libertatea voinței, este de la sine înțeles faptul că rațiunea sau esența a ceea ce există în Dumnezeu este cu totul diferită de aceea care există în noi; astfel voința lui Dumnezeu este din eternitate indiferentă față de toate lucrurile care au fost create sau care vor fi create vreodată; nu există nici o idee care să reprezinte binele sau răul, ceea ce trebuie crezut, ceea ce trebuie făcut sau ceea ce trebuie omis, care ar fi putut juca rolul de obiect al cunoașterii divine înainte ca natura să se fi constituit prin determinarea propriei voințe. (...) Eu nu vorbesc aici de o simplă prioritate în timp (a exercițiului voinței asupra cunoașterii divine, n.n.); eu spun mult mai mult și anume că este imposibil ca vreo astfel de idee să fi precedat determinarea voinței lui Dumnezeu printr-o prioritate dictată de vreo ordine, de natură sau de vreo rațiune, așa cum presupune Școala (teologia scolastică, n.n.), încât această idee de bine să-l fi determinat pe Dumnezeu să aleagă o anume variantă mai degrabă decât o alta. De exemplu, El nu a voit ca cele trei unghiuri ale unui triunghi să fie egale cu două (unghiuri) drepte, pentru că ar fi cunoscut că acest lucru nu era posibil altfel etc.; ci dimpotrivă..., tocmai pentru că el a voit așa, ca adică unghiurile unui triunghi să fie egale cu două (unghiuri) drepte, acest lucru este acum adevărat; aceeași este motivație și despre toate celelalte lucruri"*⁵.

Cu alte cuvinte, voința divină este cu totul indiferentă față de bine și rău, față de adevărat sau fals. Ea decide ce este bine și ce este rău, ea este criteriul acestei deosebiri, iar nu inteligența, înțelepciunea divină. Comentând această opinie a lui Descartes, A. Chollet spune: *"Nici nu se putea o opoziție mai radicală decât aceea în care s-a plasat (Descartes) în raport cu teologia și psihologia tradițională, care afirmă că în Dumnezeu, ca și la om, libertatea*

---

5. R. Descartes, *Repons aux siriemes objections. Oeuvres*, t. I, p.322, 323; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col.546,547.

nu este o funcție oarbă, ci una luminată și luminoasă a voinței, care nu se pronunță decât precedată de înțelegere și călăuzită de aceasta. La Descartes, în schimb, voința este aceea care precedă și care determină după bunul său plac ce este bine și ce este rău; înțelegerea primește de la voință hotărârea care-i ordonă ce trebuie să considere ca fiind bine și adevărat sau ca fiind rău și fals.”⁶ De altfel, teologia catolică a reacționat încă din vremea lui Descartes respingând total această concepție a sa pe care a acuzat-o de relativism în ceea ce privește temeiul valorilor fundamentale. Iată ce spune un teolog al vremii, P. Daniel, cu privire la întemeierea acestor valori pe voința divină absolută iar nu pe înțelepciune: *“Într-adevăr, dacă adevărul și binele nu sunt decât decrete arbitrare ale lui Dumnezeu, nu mai există nimic solid nici în știință, nici în morală și garanția ontologică a criteriului evidenței este ruinată; dacă Dumnezeu poate face tot ceea ce-i place, ce devine maxima că Dumnezeu nu ne poate înșela? Cine ne asigură că ceea ce Dumnezeu a stabilit printr-un decret arbitrar, independent de orice considerație a înțelepciunii sale, el va schimba printr-un alt decret arbitrar?”*⁷

Descartes respinge însă ca pe niște temerități încercarea teologilor scolastici de a descoperi în esența și înțelepciunea divină temeiurile și scopurile ultime pentru care Dumnezeu procedează așa și nu altfel, adică temeiurile ultime ale voinței sale creatoare. *“Noi, spune el, nu ne vom opri ca să examinăm scopurile pe care Dumnezeu și le-a propus când a creat lumea, și vom respinge în întregime în cadrul filozofiei noastre căutarea cauzelor finale.”*⁸ *“Eu nu mă voi mira deci dacă nu voi fi capabil să înțeleg pentru ce a făcut Dumnezeu ceea ce a făcut... Tot acest gen de cauze, care sunt iscodite în mod obișnuit, nu sunt de nici un folos în înțelegerea cauzelor fizice sau naturale; căci nu-mi imaginez că voi putea fără temeritate să caut și să întreprind o cercetare a scopurilor impenetrabile ale lui Dumnezeu.”*⁹ Descartes a trebuit să facă însă față argumentului că, în absența unei inteligențe care să fixeze voinței ce anume să decreteze ca adevărat sau fals, nimic nu mai garantează că această voință cu totul arbitrară, mai presus de orice condiționare intelectuală, nu va schimba în fals ceea ce a decretat la un moment dat ca adevărat. Contraargumentul său va fi, în esență, că o atare schimbare

6. A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col.546

7. P. Daniel, *Voyage du monde de Descartes*, I-re partie, Paris 1703, p. 5; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col. 547

8. R Descartes, *Les principes de la philosophie*; I-re partie, *Oeuvres*, t. II, p. 41; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col. 548

9. R Descartes, *Quatrieme meditation*, *Oeuvres*, t. 1, p.139; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col. 548

ar presupune o imperfecțiune în Dumnezeu. *"Afirm că este imposibil ca el să mă înșele vreodată, în primul rând pentru că în orice fraudă sau înșelăciune se întâlnește un oarecare grad de imperfecțiune... Apoi, eu cunosc prin propria mea experiență că există în mine o anumită facultate de a judeca și de a discerne adevărul de fals, pe care am primit-o fără îndoială de la Dumnezeu, ca și pe toate celelalte lucruri care sunt în mine și pe care le posed; și devreme ce este imposibil ca el să vrea să mă înșele, este sigur că el nu mi-a dat-o în așa fel încât eu să nu pot niciodată greși atunci când uzez de ea cum trebuie."*¹⁰

Cu aceasta am ajuns, în sfârșit, la problema perfecțiunii lui Dumnezeu. Filozoful francez este convins că Dumnezeu a creat cea mai bună dintre lumile posibile. *"Considerând natura lui Dumnezeu, spune el, nu pare posibil ca el să fi pus în mine vreo facultate care să nu fie perfectă la categoria ei, căreia să-i lipsească adică vreo perfecțiune care i-ar fi datorată; căci dacă este adevărat că, cu cât artizanul este mai priceput, cu atât operele ieșite din mâinile sale sunt mai desăvârșite și mai împlinite, ce lucru ar putea fi produs de acest suveran creator al universului care să nu fie perfect și în întregime terminat în toate părțile sale? Desigur, nu trebuie să fie vreo îndoială asupra faptului că Dumnezeu n-ar fi putut să mă creeze în așa fel încât eu să nu mă pot înșela niciodată; este sigur însă, de asemenea, că el vrea întotdeauna tot ce este mai bun. Oare ar fi fost un lucru mai bun acela ca să nu mă pot înșela decât acela de a putea face acest lucru? Să analizăm aceasta cu atenție: îmi vine mai întâi în minte că nu trebuie să mă mir dacă nu sunt capabil să înțeleg de ce Dumnezeu face ceea ce face..., căci, știind deja că natura mea este extrem de slabă și limitată, și că aceea a lui Dumnezeu, dimpotrivă, este imensă, incomprehensibilă și infinită, nu-mi mai este greu să recunosc că există o infinitate de lucruri în puterea sa, ale căror cauze depășesc capacitatea spiritului meu... Mai mult, îmi vine în gând că nu trebuie considerată o singură creatură, separat, atunci când se cercetează dacă operele lui Dumnezeu sunt perfecte, ci la modul general toate creaturile împreună; căci același lucru, care ar putea părea dintr-un anumit motiv foarte incomplet, dacă ar fi singur în lume, va fi cu totul perfect dacă-l considerăm ca făcând parte din tot acest univers."*¹¹

Optimismul lui Descartes pregătește afirmația sa că atributul fundamental al lui Dumnezeu este perfecțiunea. Ideea de perfecțiune ghidează între-

10. R. Descartes, *Quatrieme meditation, Oeuvres*, t. 1, p.137; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col. 547

11. R. Descartes, *Quatrieme meditation, Oeuvres*, t. 1, p.139, 140; la A. Chollet. *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col. 545

ga gândire a filozofului francez cu privire la atributele lui Dumnezeu. Tot ce este o perfecțiune aparține naturii divine; tot ce nu este însă o perfecțiune, nu-i aparține. *"Pentru a cunoaște natura lui Dumnezeu atât cât îmi este mie cu putință, nu am avut decât să analizez, dintre toate lucrurile despre care eu am găsit în mine o idee oarecare, dacă este o perfecțiune a le posedă sau nu, și am fost sigur că nici unul din cele care implicau o anumită imperfecțiune nu exista în el, dar că toate celelalte existau, îmi dădeam seama că îndoiala, inconstanța, tristețea și alte lucruri asemănătoare nu puteau exista în el, devreme ce eu însumi aș fi fost foarte bucuros să fiu scutit de ele. Apoi, în afară de asta, aveam ideile mai multor lucruri sensibile și corporale ... Dar, deoarece realizasem foarte clar că natura inteligentă este distinctă de cea corporală, considerând că orice compoziție dovedește dependență și că dependența este dovada unui defect (a unei lipse), am judecat din aceasta că nu ar putea fi o perfecțiune în Dumnezeu faptul de a fi compus din cele două naturi (spirituală și corporală. n.n.), și că, în consecință, nici nu era."*¹²

Combinarea în Dumnezeu a voinței sale absolute cu teza că în actul creației aceasta a realizat cea mai bună dintre toate variantele posibile este o inconsecvență la Descartes. Dacă Dumnezeu a acționat în actul creației în baza voinței sale absolute, atunci nu se mai pune problema dacă cele pe care le-a creat sunt cele mai bune lucruri posibile sau nu. Condiționarea voinței sale de obligația de a crea numai ceea ce este optim, maximal, știrbește caracterul absolut al voinței sale creatoare afirmat inițial. Căci dacă Dumnezeu este în întregime suveran pe voința sa, atunci el poate crea în egală măsură și bune și mai puțin bune, ba și chiar rele; voința sa este absolut indiferentă față de orice considerație valorică prealabilă. Această consecință a tezei că Dumnezeu a acționat și acționează numai în baza voinței sale absolute necondiționat de nici o idee prealabilă i-a făcut pe nominaliștii Evului Mediu să deducă deja această consecință. Optimismul lui Descartes dovedește însă că fondul ideilor sale nu este nominalismul, ci, dimpotrivă, platonismul. Acțiunea creatoare a lui Dumnezeu este ghidată de ceea ce el consideră în prealabil în inteligența sa că este cea mai bună dintre posibilități. Aceasta înseamnă că filozoful francez presupunea în Dumnezeu existența perfecțiunilor ca idei-modele pe care el mai întâi le cunoaște ca atare și abia apoi acționează, ținând seama de ele în actul creației.

Platonismul lui Descartes este și mai evident în momentul în care face ca existența să depindă de actul gândirii. Celebra sa maximă *cuget, deci exist*

12. R Descartes, *Discours sur la methode*, IV-e partie, *Oeuvres*, t.I, p.33; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col. 544

este cea mai bună dovadă în acest sens. Pentru Descartes, ca și pentru străvechiul Parmenide, nu poate exista decât ceea ce poate fi gândit. Garanția existenței mele individuale este faptul că gândesc; posibilitatea existenței lumii exterioare este dată de faptul că ea poate fi gândită; mai mult, lumea exterioară, a cărei caracteristică fundamentală, spune Descartes, este întinderea, caracterul spațial, există deoarece este geometrizabilă, adică poate fi luată în posesie de minte prin metode matematice. De altfel, filozoful nostru afirmă direct teoria platonice a ideilor înnăscute, spunând că un lucru există numai în măsura în care el poate fi gândit *clar și distinct*. În a treia MEDITAȚIE Descartes face un inventar al ideilor înnăscute pe care le găsește în interiorul său și descoperă că anumite idei par să fie înnăscute, altele par să provină dintr-o sursă exterioară, iar altele par să fie plătuite. Prima clasă include idei pe care le avem despre noi ca ființe gânditoare, ideea de Dumnezeu și ideile matematice de bază, precum și anumite adevăruri fundamentale ale logicii. "*Copilul, zice el, are în el ideea de Dumnezeu, de sine și toate asemenea adevăruri care sunt numite evidente, tot așa cum adulții le au chiar și atunci când nu le conștientizează; ei nu le obțin pe măsură ce înaintează în vârstă.*"¹³

Cum va putea spiritul să conștientizeze aceste idei pe care le are în sine din naștere? Numai în măsura în care se îndepărtează de simțuri și se concentrează asupra propriei gândiri. Sufletul îndepărtat de corp va descoperi repede aceste idei. Sarcina metafizicii, în acest caz, va fi aceea "*de a conduce rațiunea pe drumul cel bun*", astfel încât să ne putem elibera de obstrucțiile care ne împiedică să ajungem la adevăr și să facem uz de cunoașterea dată de Dumnezeu, care se găsește în fiecare din noi.¹⁴ Teoria ideilor înnăscute este dovada cea mai clară a faptului că metafizica lui Descartes, deși apelează la teoria occamistă a voinței divine absolute, arbitrară, se deosebește clar de viziunea nominalistă, adoptând exact ceea ce a respins Occam cu înverșunare: existența ideilor divine și a posibilității lor de a le cunoaște prin gândire, mă refer la senzații. Ideea că fiecare om ascunde în sine aceste adevăruri, de care nu este însă conștient totdeauna și pe care le află numai în urma unei introspecții bine conduse, amintește prea evident de sclavul Menon din dialogul cu același nume al lui Platon. Pe acest fond deci, adică numai în limitele gândirii pure, va căuta el să rezolve și marea problemă a existenței lui Dumnezeu.

13. R. Descartes, *Oeuvres*, III, 424; K 111; CNRS, Paris, 1964-1976; la J. Cottingham, *Raționaliștii...*, p.100

14. La J. Cottingham, *Raționaliștii...*, p.101

Argumentul ontologic. Afirmăția fundamentală a lui Descartes în această problemă va fi aceea că noi n-am putea avea conștiința faptului că suntem niște ființe limitate, dacă n-am avea în noi înșine ideea de perfecțiune în raport cu care să ne comparăm. Această idee de perfecțiune nu poate fi generată de propria subiectivitate, căci aceasta este, prin însăși natura ei, cu totul limitată, imperfectă, incapabilă, deci, să producă din sine însăși altceva decât imperfectiune, adică lucruri sau idei de aceeași condiție cu ea. Ideea de perfecțiune vine, așadar, din afara ființei noastre imperfecte, limitate. *"Nu pot admite, zice el, (teoria) potrivit căreia eu nu pot concepe infinitul ca pe o veritabilă idee (înnăscută, n.n.), ci numai ca pe o negație a ceea ce este finit, așa cum înțeleg repaosul și întunericul numai prin negarea mișcării și, respectiv, a luminii. Dimpotrivă, eu văd cât se poate de clar că este mai reală substanța infinită decât substanța finită și că am în mine mai degrabă noțiunea de infinit decât pe aceea de finit, adică mai degrabă de Dumnezeu decât de mine însumi. Căci cum ar fi posibil să-mi pot da seama că mă îndoiesc, că doresc ceva, că adică îmi lipsește ceva și că nu sunt deloc perfect, dacă nu aș avea în mine nici o idee a unei ființe mai desăvârșite decât mine, prin comparație cu care să cunosc defectele naturii mele?"*¹⁵

Așadar, ideea unei ființe perfecte nu este un produs al propriei mele subiectivități, rezultată prin negarea ideii de finitudine, ci este o idee înnăscută, o idee care vine din afara minții mele. Abia în raport cu această idee a unei ființe infinite, absolute, cu totul perfecte, care este cu totul străină de ființa mea, îmi pot eu da seama că sunt o ființă finită, imperfectă, cu totul limitată. Primul argument avansat de Descartes în favoarea existenței lui Dumnezeu se bazează, deci, pe afirmația că *ideea de Dumnezeu nu este co-naturală ființei mele finite*; prin urmare ea nu este generată de propria mea subiectivitate, nu este un rod al imaginației mele sau al unui demers logic bazat, simplu, pe negarea ideii de finit, ci provine în mod evident din afara ființei mele. Astfel, ideea unei ființe perfecte, respectiv ideea de Dumnezeu, este o idee obiectivă, reală. Dumnezeu, ca ființă infinită, există independent de subiectivitatea mea finită. *"Prin termenul de Dumnezeu, spune Descartes, eu înțeleg o substanță infinită, eternă, imuabilă, independentă, atot-cunoscătoare, atotputernică, prin care atât eu însumi, cât și toate celelalte lucruri care există (dacă este adevărat că acestea există) au fost create și produse. Or, aceste avantaje sunt atât de mari și de eminente, încât, cu cât le studiez mai atent, cu atât mai puțin sunt convins că ideii despre o aseme-*

15. R. Descartes, *Troisieme meditation, Oeuvres*, t. 1, p.127-128; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col. 540

nea ființă i-aș putea afla originea în mine însumi. În consecință, trebuie dedus cu necesitate că Dumnezeu există. Căci, chiar dacă ideea de substanță (de existență prin sine, n.n.) ar exista în mine pentru că eu însumi sunt o substanță, eu tot n-ași putea avea totuși ideea unei substanțe infinite, eu care sunt o ființă finită, dacă ea n-ar fi fost pusă în mine de o substanță care să fie, într-adevăr, infinită."¹⁶

Descartes mai avansează însă un argument în favoarea existenței lui Dumnezeu: ca ființă perfectă, Dumnezeu nu este numai radical deosebit de ființa mea finită, ci este însăși condiția existenței mele ca ființă finită. "*Când atenția îmi slăbește, spiritul meu, tulburat și orbit chiar de imaginile lucrurilor sensibile, nu-și mai amintește ușor rațiunea pentru care ideea, pe care o am despre o ființă mai desăvârșită ca mine, trebuie cu necesitate să fi fost pusă în mine de către o ființă care să fie, într-adevăr, mai desăvârșită. Pentru ce vreau să merg mai departe și să analizez dacă eu însumi, care am această idee de Dumnezeu în mine, aș putea exista, în cazul în care nu ar exista deloc Dumnezeu.*" Descartes își desfășoară analiza astfel: eu, spune el, dețin propria mea existență fie prin mine însumi, fie de la altcineva, care, la rândul lui, este ori imperfect, ori perfect. Ființa care există prin ea însăși și care gândește nu poate să nu fie perfectă: căci, oferindu-și propria existență, ea își oferă cu necesitate sieși toate calitățile de care are idee. Or, eu, care gândesc, am idee despre o mulțime de perfecțiuni pe care nu le posed. Prin urmare, eu, care nu mi-am putut oferi mie însumi aceste perfecțiuni, nu mi-am putut oferi nici propria existență; am primit-o, deci, de la altcineva. Acum, acest altcineva, pentru a face din mine un suflet care gândește și care are ideea unei ființe perfecte, trebuie să gândească el însuși și să aibă și el ideea perfecțiunii. Dacă el însuși este imperfect, atunci, ca și mine, și el va proveni dintr-o ființă în legătură cu care se va pune aceeași problemă. Trebuie să ajungem astfel la o ființă care gândește, care are ideea de perfect și care ea însăși este perfectă, pentru ca să ne oprim în sfârșit. O astfel de ființă există prin ea însăși; aceasta este Dumnezeu. Astfel, concludă Descartes, "*din simplul fapt că exist și că ideea unei ființe în mod suveran perfectă, adică ideea de Dumnezeu, există în mine, existența lui Dumnezeu este cât se poate de evident demonstrată.*"¹⁷ Platonismul lui Descartes este aici mai mult decât evident.

În sfârșit, Descartes ajunge la forma anselmiană a argumentului ontologic, în care argumentarea existenței lui Dumnezeu se întemeiază pe conți-

16. R. Descartes, *Troisieme meditation, Oeuvres*, t. 1, p.127; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col. 540

nutul însuși al ideii de Dumnezeu. "Revenind la examinarea ideii pe care o am despre o ființă perfectă, am găsit că existența acesteia era cuprinsă în ideea însăși, așa cum în ideea de triumfi este cuprinsă ideea că cele trei unghiuri ale sale sunt egale cu două unghiuri drepte sau cum în ideea de sferă este cuprinsă ideea că toate părțile acesteia sunt la o distanță egală de centrul ei, dacă nu chiar mai evident. Pentru acest motiv, faptul că Dumnezeu, care este această ființă perfectă, este sau există, este cel puțin evident, mai evident chiar decât orice demonstrație geometrică va fi vreodată."¹⁸ Cu alte cuvinte, existența lui Dumnezeu este subînțeleasă în ideea de perfecțiune absolută. O ființă căreia i-ar lipsi existența, i-ar lipsi prin urmare ceva și astfel n-ar mai fi perfectă, adică deplină, rară nici o lipsă. O ființă desăvârșită la modul absolut trebuie să aibă totul, deci și existența. Ideea de existență este astfel inclusă în însăși ideea de ființă perfectă prin care Descartes definește natura lui Dumnezeu.

Contestarea empiristă. Toate aceste considerații ale filozofului francez au fost contestate însă, la un moment dat, din temelii de către englezul John Locke. Locke aparține marii tradiții empiriste sau inductive ale cărei rădăcini se înfig adânc în nominalismul medieval. El continuă astfel filozofia inductivistă a lui Francis Bacon, care susținuse cu o deosebită tărie, la vreme a sa, că singura sursă a adevărilor pe care le deținem nu poate fi alta decât experiența, iar nu reflecția rațională pură; adevărurile decurg din experiența noastră directă asupra realității, iar nu din deducții operate asupra unor concepte abstracte. Teza sa fundamentală avansată de J. Locke împotriva filozofiei lui Descartes va fi așadar aceea că *nu există adevăruri innăscute, adevăruri gata formate* cu care s-ar naște intelectul uman. Dacă filozoful francez își va fi expus teoriile în celebra sa lucrare DISCURS DESPRE METODĂ apărută în 1637, Locke va expune teza sa într-o lucrare, nu mai puțin celebră, intitulată ÎNCERCARE ASUPRA INTELECTULUI OMENESC pe care o publică în 1690. Este lucrarea sa capitală în care el respinge ideea lui Descartes că adevărul poate fi aflat prin exercițiul rațiunii pure; pentru el singura sursă a adevărului este experiența senzorială. Principiul fundamental al filozofiei sale va fi, în consecință, că *"nimic nu există în inteligența noastră, care să nu ne fi fost dat mai întâi prin simțuri, nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu."*¹⁹

17. R. Descartes, *Troisieme meditation, Oeuvres*, t. 1, p.130, 134; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col. 541

18. R. Descartes, *Discours sur la methode*, IV-e partie, *Oeuvres*, t.I, p.34; la A. Chollet, *Descartes*, în DTC, vol. IV A, col.540

19. La P.P. Negulescu, *Scrieri inedite*, București 1972, vol. III, p.196

Aceasta nu înseamnă însă că noi suntem lipsiți de orice putere de a cunoaște adevărul. În loc să-i infuzeze omului adevăruri gata făcute, Dumnezeu, zice Locke, i-a dat odată cu rațiunea și capacitatea de a le căuta și de a le găsi. Venite pe această cale, adevărurile nu mai sunt niște idei gata făcute, înnăscute, ci reflecții fidele ale realității sensibile. *"deși nu le-a imprimat în suflet aceste idei și caractere originare ale cunoașterii (adică idei înnăscute), Dumnezeu nu i-a neglijat pe oameni, deoarece el le-a dat în schimb capacități care sunt suficiente ca ei să descopere toate lucrurile necesare unei ființe precum omul, în vederea atingerii adevăratei sale destinații. Mă voi strădui deci să arăt că un om poate, fără ajutorul vreunui principiu înnăscut, să ajungă la cunoașterea lui Dumnezeu și a altor lucruri care sunt importante pentru a fi cunoscute, dacă el folosește bine facultățile sale naturale."*²⁰ Rațiunea este astfel un dar al lui Dumnezeu, *the candle of Lord*, sau chiar o *scânteie divină*. În loc să-i vină însă din cer, gata făcute, razele luminii dumnezeiești îi vin prin intermediul naturii și a experienței sale senzoriale, ca dintr-o revelație naturală, *natural revelation*. Astfel, cunoașterea rațională este pentru Locke o revelație naturală *"prin care Tatăl luminilor comunică oamenilor această porțiune de adevăr pe care el l-a pus la dispoziția facultăților lor naturale."*²¹

Dar, oricât de înalte, de sublime, chiar, ar fi ideile noastre, afirmă Locke, adevărata lor origine se află în experiența noastră sensibilă. *"Toate aceste gânduri sublime, care se ridică deasupra norilor și ajung până la ceruri din aceasta (din experiență, n.n.) își trag originea și în toate aceste mari întinderi, pe care mintea le parcurge prin vastele sale speculații care par a o ridica atât de sus, ea nu depășește cu nici un chip ideile pe care senzațiile și reflecția i le prezintă pentru a fi obiecte ale contemplării sale"*. Astfel, ideile simple, pe care le avem despre lucruri, nu ne sunt înnăscute, nu le posedăm ca pe niște adevăruri gata făcute independente de experiență, ci sunt reflecții fidele ale realității sensibile percepută de noi prin experiență, prin simțuri. *"Când aceste idei particulare se prezintă spiritului, inteligența nu are puterea de a le refuza sau de a le altera atunci când au fost primite ca atare, de a le șterge sau de a produce lucruri noi, tot așa cum o oglindă nu poate refuza, altera sau șterge imaginile pe care obiectele le reflectă pe suprafața ei."*²² În opinia filozofului englez, ideile pe care le avem nu sunt niște constructe *a priori*, niște realități gata construite, gata făcute, cu care ne

20. J. Locke, *An essay concerning human Understanding*, 1,1, c. III, 12; la A. Boehm, *Locke*, în DTC, vol. IX A, col. 855

21. J. Locke, *An essay...*, 1, IV, c. XIX, 4; la A. Boehm, *Locke*, în DTC, vol. IX A, col. 852-853

22. J. Locke, *An essay...*, 1, II, c. I, 24, 25; la A. Boehm, *Locke*, în DTC, vol. IX A, col. 853

naștem; ele sunt în realitate niște reflecții fidele ale realității pe care noi o percepem prin simțuri. Ele sunt astfel realizate *a posteriori*, adică în urma experienței pe care o avem asupra realității și nu înainte de ea.

Așa stau lucrurile nu doar cu ideile noastre obișnuite, ci și cu cea mai înaltă dintre ele, care este ideea de Dumnezeu. Locke contestă cu vehemență că ideea de Dumnezeu ar fi înăscută în mințile noastre. Dacă ar fi astfel, spune el, ea ar trebui să se găsească și în mintea copiilor nou născuți. Nu este însă absurd să ne închipuim un astfel de lucru? Afară de câteva senzații confuze, de contact, și de câteva senzații organice, precum senzația de foame, de durere etc., copiii n-au absolut nici o idee propriu-zisă, fie cât de simplă și de concretă, nicidecum ideea abstractă și complexă a unui Dumnezeu, creator al universului, ființă perfectă, atotputemică, atotștiutoare. Și nu numai copiii nu au această idee, dar nici toți oamenii adulți. Sunt triburi sălbatice care n-o au deloc, iar altele o au însă sub forme rudimentare, imperfecte și cu totul diferită de cea pe care o au oamenii civilizați, culti.²³ Cu toate acestea, Locke nu contestă direct valoarea argumentelor raționale în favoarea existenței lui Dumnezeu, nici măcar pe aceea a argumentului ontologic. El regretă doar faptul că acestuia i se acordă o prea mare importanță, în timp ce ideea de Dumnezeu, care este punctul lui de plecare, nu este întâlnită la toți oamenii și nici nu are același conținut la cei care o posedă²⁴.

Locke nu este însă un ateu. El crede nu doar în lumea lucrurilor materiale, pe care o cunoaștem experimental, ci și în lumea spiritelor. Acestea, atrage el atenția, nu pot fi însă obiect al experienței sensibile, al "*cunoașterii senzitive*". De aceea nu putem avea o certitudine a existenței lor, așa cum o avem despre lucrurile materiale. "*În consecință, spune Locke, asupra existenței sgitelor, ca și asupra multor altor lucruri, trebuie să ne mulțumim cu evidența credinței.*"²⁵ În același fel înțelege el să rezolve și problema lui Dumnezeu. "*Atât cât pot eu înțelege problema, mie mi se pare că în cadrul ideilor noastre, noi nu facem nici o diferență între Dumnezeu și spirite prin vreo idee simplă pe care am avea-o despre el, nu însă și despre ele, cu excepția celei de infinitate. Cum toate ideile particulare de existență, de cunoaștere, de voință, de putere, de mișcare purced din operații ale intelectului nostru, noi le atribuim pe toate la tot felul de spirite, cu singura diferență de grad, până la cele mai înalte pe care le putem imagina și chiar până la infinit, atunci când voim să ne formăm, atât pe cât ne este cu putință, o idee despre Ființa Primă. Aceasta, totuși, prin excelența reală a naturii ei,*

23. După P.P. Negulescu, *Scrieri inedite*, București, 1972, vol. III, p.190

24. J. Locke, *An essay...*, I, I, c. III, 13; la A. Boehm, *Locke*, în DTC, vol. IX A, col. 856

25. J. Locke, *An essay...*, I, IV, c. XI, 12; la A. Boehm, *Locke*, în DTC, vol. IX A, col. 855

este întotdeauna infinit mai îndepărtată față de cele mai elevate și mai desăvârșite dintre ființele create, pe cât este de îndepărtat cel mai nobil om sau mai degrabă îngerul sau serafimul cel mai pur față de ființa cea mai de căzută. În consecință (Ființa Primă) trebuie să fie infinit mai presus decât poate concepe despre ea înțelegerea noastră mărginită."²⁶

Fiind un rezultat al unei operațiuni pur intelectuale de "ridicare la infinit" a unor valori, Dumnezeu nu poate fi nici el, ca și spiritele, obiect al unei certitudini experimentale, ci numai al credinței. Locke concepe ființa divină asemenea spiritelor, "cu excepția infinității" pe care i-o atribuie. S-ar părea însă că ideea de infinit, prin prisma căreia înțelege Descartes noțiunea de Dumnezeu, este, totuși, o idee înnăscută. Nimeni nu poate experimenta infinitul. Prin urmare, dacă avem în noi o astfel de idee, ea trebuie că ne vine din afara minții noastre. Ne naștem deci cu ea gata constituită. Locke respinge însă o astfel de concluzie. Contestând, pur și simplu, caracterul înnăscut al ideii de infinit. E adevărat, spune el, noi nu putem percepe cu simțurile noastre finite infinitul divin. Putem însă percepe elementele din care este alcătuit infinitul și care, ele însele, sunt finite. Spre exemplu, mintea noastră percepe succesiv porțiuni mărginite de spațiu și observă că pe această cale poate adăuga mintal noi și noi porțiuni la nesfârșit. Posibilitatea de a adăuga mintal spațiilor percepute alte și alte spații nu are vreo limită. Infinitul, conchide Locke, nu este, deci, o idee înnăscută, ci un rezultat al propriei noastre reflecții pe baza ideii simple de spațiu finit pe care o percepem senzorial.²⁷

Cu aceasta însă Locke distruge, pur și simplu, caracterul veridic, obiectiv, al ideii de Dumnezeu. El ar dori să spună că, dacă simțurile noastre ar avea capacitatea de a percepe ființe tot mai desăvârșite până la cea mai desăvârșită posibil, atunci ele ar putea percepe printr-o "cunoaștere senzitivă" existența spiritelor și, în final, pe aceea a lui Dumnezeu cu aceeași certitudine cu care percepem existența lucrurilor materiale. Negând însă caracterul înnăscut al ideii de Dumnezeu, Locke face din ideea de infinit - și implicit din ideea de Dumnezeu - o simplă ficțiune a minții noastre, o extindere la nesfârșit a ideii de spațiu, de timp finit și a oricărui alt atribut, de asemenea, finit. Mai mult, plasată în acest context ultra-nominalist, ideea de Dumnezeu nu mai poate fi înțeleasă prin prisma unor atribute distincte, clare ca sens. Natura lui Dumnezeu devine astfel de neînțeles și de nedefinit pentru înțelegerea umană. Dar în absența unei naturi definite chiar la modul absolut, ce mai rămâne din existența a lui Dumnezeu? Dacă Dumnezeu este

26. J. Locke, *An essay...*, I, III, c. VI, 12; la A. Boehm, *Locke*, în DTC, vol. IX A, col. 856

27. După P.P. Negulescu, *Scrieri inedite*, vol. III, p. 198

atât de diferit prin natura sa de lumea noastră, de ideile pe care i le putem noi atribui, fie și la modul maxim, cum vom mai putea noi să-i concepem existența? Căci în acest caz însăși ideea noastră de existență devine inadecvată, inoperantă în cazul unei ființe de acest gen.

2. Leibniz și argumentul cosmologic. Contestarea empiristă a ideii de cauzalitate

Rațiunea suficientă. Leibniz reia și el problema argumentelor raționale, dar el se concentrează mai ales asupra celui cosmologic sau al cauzalității universale. Dar felul în care abordează el problema acestui argument este întrucâtva diferită de cea clasică, tomistă. Filozofia sa nu se mai sprijină pe ideea unei succesiuni a cauzelor eficiente, ci pe aceea a cauzelor finale. În viziunea filozofului german lumea este o succesiune de lucruri sau fenomene contingente. Nici unul dintre ele nu-și are în el însuși rațiunea suficientă pentru care există. Fiecare lucru sau fenomen depinde de un altul aflat pe o treaptă mai înaltă a ierarhiei existențelor. Prin el însuși, lucrul sau fenomenul în cauză putea să existe sau putea tot așa de bine să nu existe. Existența sa nu este una necesară, ci numai una contingentă. În termenii lui Leibniz, lucrurile contingente nu au în ele însele rațiunea existenței lor, ci în alte lucruri sau cauze de care depind existențial. Urcând pe firul cauzelor trebuie să descoperim sau să postulăm cu necesitate o primă cauză care are în sine rațiunea suficientă a propriei existențe. Această cauză sau ființă supremă este Dumnezeu în care esența se confundă cu însăși existența. Să urmărim însă modul în care Leibniz însuși ajunge să postuleze această existență supremă, necesară, această ființă care are în ea însăși rațiunea suficientă a propriei ei existențe.

În lucrarea *DESPRE ORIGINEA RADICALĂ A LUCRURILOR* Leibniz spune următoarele: "În afară de lumea și de agregatul lucrurilor finite, există o ființă unică care guvernează, nu numai ca sufletul în mine sau mai curând ca eu-l însuși în corpul meu, ci ca o rațiune mai înaltă. Această ființă unică, suverană a universului, nu stăpânește numai lumea, ci a și creat-o și a modelat-o. Ea este superioară lumii și, ca să spunem așa, chiar extra-mundă. Pentru aceasta ea este rațiunea ultimă a lucrurilor. Căci nu poți găsi rațiunea suficientă a existenței în nici un lucru particular și nici în tot agregatul (lumii) împreună. (...) Rațiunile lumii sunt deci ascunse în ceva extra-mundan, diferit de înlănțuirea stărilor sau a seriei de lucruri al căror agregat constituie lumea. Trebuie, deci, trecut de la necesitatea fizică sau ipotetică și

care determină starea posterioară a lucrurilor după o stare anterioară, la ceva care este necesitatea metafizică sau absolută și despre care nu poți să nu dai socoteală. Într-adevăr, lumea actuală este necesară din punct de vedere fizic și ipotetic, dar nu și din punct de vedere absolut și metafizic. Dat fiind, într-adevăr, că ea este ceea ce este, urmează că lucrurile sunt așa cum sunt. Dar cum rădăcina ultimă trebuie să fie în ceva care să aibă o necesitate metafizică și că rațiunea existenței nu se obține decât în ceva ce există - trebuie să existe o ființă unică, cu o necesitate metafizică sau a cărei esență este existența, și să existe în acest fel ceva ce diferă de pluralitatea ființelor sau a lumii care, așa cum am arătat, nu au o necesitate metafizică."²⁸

Tot ce a vrut să argumenteze Leibniz în pasajul deja citat a fost ideea că la nici un nivel al ființelor create nu se poate găsi rațiunea suficientă pentru care acestea există. Această rațiune depășește registrul fizic pentru a se regăsi în cel metafizic. "Până aici, spune el, am vorbit ca simpli fizicieni; trebuie să ne ridicăm acum la metafizică, servindu-ne de principiul mare, puțin întrebuițat de obicei, care spune că nimic nu se face fără o rațiune suficientă, adică nimic nu se întâmplă fără să fie posibil același, care ar cunoaște destul lucrurile, să arate motivul suficient care le determină, de ce sunt lucrurile astfel și nu altfel. Acest principiu odată afirmat, prima întrebare pe care avem dreptul s-o punem va fi de ce există mai curând ceva decât nimic. Căci neantul există mai simplu și mai ușor decât ceva. Mai mult, dacă presupunem că lucrurile trebuie să existe, trebuie să putem oferi și motivul pentru care ele există așa și nu altfel. Dar această rațiune suficientă a existenței universului nu va putea fi găsită în seria lucrurilor contingente, adică a corpurilor și a reprezentărilor lor în suflet. Dat fiind că materia este în ea însăși indiferentă față de mișcare sau repaus și de aceea nici unei mișcări nu i-am putea găsi rațiunea în această materie, și mai puțin am găsi-o pe aceea a unei mișcări anume. Și deși mișcarea actuală, care este în materie, vine de la cea precedentă și aceasta, la rândul ei, de la cea precedentă, nu am înainta cu nimic (în căutarea rațiunii ei suficiente) chiar dacă am merge oricât de departe am voi. Căci întrebarea rămâne totdeauna aceeași. Trebuie astfel ca o rațiune suficientă, care să nu mai aibă nevoie de altă rațiune, să fie în afară de această succesiune a lucrurilor contingente și să se găsească într-o substanță care să fie cauza ei sau care să fie o ființă necesară, purtând în sine rațiunea existenței sale. Altfel n-am avea o rațiune suficientă cu care să

---

28. G. W. Leibniz, *Despre originea radicală a lucrurilor*; la N. Bagdasar, V. Bogdan, C. Narly, *Antologie filosofică. Filosofi străini*, Casa Școalelor, București, 1943, p.338, 339

putem ajunge la un final. Și această ultimă rațiune a lucrurilor este numită Dumnezeu."²⁹

Argumentarea lui Leibniz este în realitate una finalistă. Lucrurile există astfel pentru că așa le-a vrut Dumnezeu care le-a creat. Fiecare existență din cele contingente care alcătuiesc lumea noastră se justifică printr-o alta, care la rândul ei își are rațiunea de a fi în alta, mai înaltă, și tot așa până ce mintea, căutând cu înverșunare rațiunea ultimă pentru care există toate lucrurile, o descoperă pe aceea care este cea mai înaltă și care nu mai are nevoie de o altă existență pentru a se explica pe ea însăși. Această ultimă și cea mai înaltă existență este însuși Dumnezeu. Deci fiecare existență mundană își are cauza sau rațiunea sa de a exista într-o altă existență și mai înaltă, iar toate la un loc își au cauza ultimă sau rațiunea suficientă de a exista în afara lumii create, dincolo de registrul fizic, adică în metafizic. Grandoarea, dar și slăbiciunea fundamentală a acestei argumentări, ca și aceea a vechii argumentări tomiste pe baza succesiunii cauzelor eficiente, se întemeiază însă pe ideea de cauzalitate. Exact aceasta va fi ideea pe care o va critica până la desființare filozofia empiristă, reluând astfel, cu alte argumente, critica nominalistă în această problemă.

David Hume. În ciuda reluării lui cu vigoare de către filozofii raționaliști și în special de către Leibniz, argumentul cosmologic începe să se clatine în momentul în care este luată în discuție ideea sa de bază, cauzalitatea. Cel care l-a compromis grav în ochii gândirii moderne a fost englezul David Hume. Hume atacă însuși principiul cauzalității, care stă la baza acestui argument. Ca să ajungă la această performanță, el începe prin a analiza relația dintre imaginea pe care mintea și-o face despre realitatea obiectivă, pe de o parte, și această realitate, pe de alta. În esență, spune Hume, mintea asociază idei simple formând astfel ideile complexe. Aceste idei sunt sau ar trebui să fie copiile fenomenelor reale și ale relațiilor dintre ele. Cum se face însă că, procedând astfel, mintea noastră nu ajunge întotdeauna la adevăr? Aceasta se întâmplă deoarece nu întotdeauna mintea combină aceste idei în felul în care sunt combinate sau asociate fenomenele, - corespunzătoare în realitate. Cauza fundamentală a erorilor noastre, explică Hume, se află în credința noastră că putem stabili *a priori* relația dintre ideile simple, deducându-le unele din altele. Iar siguranța noastră în posibilitatea unei deducții *a priori* a ideilor complexe se bazează pe credința noastră în realitatea relației de cauzalitate.

---

29. G. W. Leibniz, *Principii ale naturii și grafiei*, 7-8; la N. Bagdasar, V. Bogdan, C. Narly, *Antologie filosofică...*, p.335-336

Să urmărim după P. P. Negulescu modul în care critică Hume această relație. Ideea cauzalității e o idee complexă. La baza ei stau trei idei simple: ideea de *succesiune*, de înlănțuire ordonată a cauzelor și efectelor, ideea de *constanță* a acestei succesiuni și ideea unei *acțiuni eficiente* a cauzei asupra efectului ei. Când spunem că între două fenomene A și B există o legătură de cauzalitate, înțelegem prin această afirmație că fenomenul A este *întotdeauna urmat* de fenomenul B, deoarece fenomenul A *produce* fenomenul B printr-o acțiune eficientă proprie lui. Din toate aceste trei idei, spune Hume, numai prima, aceea a succesiunii, este adevărată, fiind copia unei impresii reale pe care succesiunea adevărată, obiectivă, a fenomenelor o operează asupra simțurilor noastre. Celelalte două sunt doar niște presupuneri ale minții, care confundă foarte adesea necesitățile ei psihologice cu necesitățile obiective ale naturii. Să luăm, spre exemplu, ideea acțiunii eficiente a unei cauze asupra efectului ei. Când vedem că apa dintr-un ceaun începe să fiarbă sub forța temperaturii focului care arde sub acesta, noi nu vedem în realitate ceva care trece de la focul fierbinte la apa care clocotește; vedem numai o succesiune de evenimente: un foc care devine tot mai viu și apoi apa care începe să clocotească. Cu alte cuvinte, noi nu vedem acel ceva care, preexistând în foc, devine apoi activ în apa din ceaun. Avem impresia unei succesiuni reale, dar nu și pe aceea a unei *acțiuni* eficiente a focului asupra apei. Ideea unei activități eficiente este astfel o idee nelegitimă și nelegitimă este, deci, și ideea de cauzalitate întemeiată pe ea.

La fel și cu ideea constanței acestei succesiuni. Ideea aceasta are la bază constatarea faptului că fenomenul A este *în repetate rânduri* urmat de fenomenul B. Această constatare ne face să credem că succesiunea în cauză are loc *întotdeauna*, că fenomenele considerate sunt legate între ele întotdeauna, că între ele există astfel o legătură *necesară*. Hume va contesta tocmai acest caracter necesar al relației de cauzalitate, adică faptul că succesiunea cauzală are loc totdeauna. Oricât ar privi un copil focul, spune filozoful nostru, el nu va descoperi niciodată într-însul efectul nefast pe care acesta îl va avea asupra degețelului său; el nu va putea niciodată să prevadă, să cunoască *a priori*, că focul îi va produce senzația usturătoare de arsură, decât numai dacă se va arde efectiv cel puțin odată, dacă nu chiar de mai multe ori. Asocierea în mintea sa a ideii de foc cu ideea de arsură nu se va face niciodată *a priori*, adică înaintea experienței empirice a acestei succesiuni. Pentru a afirma constanța succesiunii cauzale dintre două fenomene ar trebui să putem urmări această succesiune în trecut, prezent și viitor, fără nici o excepție, ceea ce este, evident o imposibilitate. Pentru acest motiv,

conclude Hume, ideea constanței succesiunii cauzale este și ea nelegitimă și odată cu ea însăși ideea de cauzalitate?³⁰

Originea nominalistă a criticii sale asupra ideii de cauzalitate este evidentă. Occam a fost în acest sens precursorul necontestat al filozofului englez. Cu aceasta însă David Hume ajunge la scepticism absolut. Căci dacă mintea umană nu mai are posibilitatea să prevadă cu certitudine succesiunea fenomenelor din natură, atunci bazele științei însăși sunt ruinate. Dar nu numai ale științei, ci și ale filozofiei, ba chiar și ale matematicii însăși, adică ale oricărei tentative de a înțelege rațional realitatea care ne înconjoară. Presupunerea pe care le fac aceste mari discipline ale spiritului uman vor fi făcute ori numai în baza unei credințe nejustificate, ori sub rezerva scepticismului absolut. Dar nu numai aceste discipline sunt amenințate în certitudinea lor, ci și teologia însăși. Asemenea înaintașilor săi nominaliști, Hume declară că *"noi putem foarte bine concepe un obiect, care adineauri nu exista și care acum există, fără să-i asociem ideea distinctă a unei cauze sau a unui principiu conducător."*³¹ Implicația acestei afirmații este mai mult decât evidentă: oricât am examina empiric sau rațional succesiunea fenomenelor din cosmos, nu vom putea deduce niciodată cu necesitate existența la originea lor a unei cauze supreme, care să fie Dumnezeu.

Pr. lect. Adrian Niculcea

---

30. După P.P. Negulescu, *Scriseri inedite*, vol. III, p.270-276

31. La P.P. Negulescu, *Scriseri inedite*, vol. III, p.274

MISIUNEA SPIRITUALĂ A PREOTULUI ÎNTR-O LUME SECULARIZATĂ

Responsabilitate

Considerații generale

1. Misiunea - "zidirea Trupului lui Hristos"

Trăim într-o epocă a revoluției informaționale. Întregul angrenaj al vieții, pe care, condițiile sociale parcă intenționat, îl fac tot mai stresant, evoluează pe zi ce trece, schimbând radical posibilitățile omului. Ritmul crescând al vieții suprasolicită ființa umană pe plan volitiv emoțional și intelectual, iar urmările sunt paradoxale. Totodată, există mulți oameni și în special tineri, pe care nu-i interesează valorile, religia, cultura, știința sau arta. Este evidentă degradarea omului, trecerea de la o viață duhovnicească adevărată către o pseudo-credință, unde întregul sistem axiologic este răsturnat.

De aceea, Biserica, prin preoții ei, are datoria "iară și iară" să vestească Evanghelia mântuirii, în numele lui Hristos¹: "*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimit Eu pe voi*" (Ioan 20, 21), pentru că Biserica însăși este întruparea în istorie a Evangheliei. Propovăduitorul Evangheliei propune integrarea prin harul Sfințelor Taine, ca mādular al Trupului Mântuitorului Iisus Hristos, pentru ca, prin Biserică, Hristos - pâinea cea cerească - să se dea ca merinde poporului lui Dumnezeu spre viața veșnică. Astfel, slujitorul Cuvântului Evangheliei propovăduiește vestea mântuitoare și condiția esențială a primirii ei, metanoia. În Biserică, pe Sfânta Masă se păstrează Evanghelia și Euharistia², menite să rămână unite pentru totdeauna ca avându-și izvorul aceluiasi dumnezeiesc har. Actul misionar al preotului este un act eclezial pentru că prin misiune el încorporează credinciosul în Trupul lui Hristos, care este Biserica. Astfel, o înțelegere atentă și profundă a cuvintelor și faptelor lui Iisus Hristos ne duce la concluzia că dimensiunea liturgică a legăturii omului cu Dumnezeu trebuie să devină izvor al iubirii omului față de semenii săi³.

1. Arhiepiscop Dr. Nifon Mihăiță, *Misiologie creștină*, Universitatea "Valahia", Târgoviște, 2002, p. 24.

2. *Ibidem*, p. 26.

3. Mitropolit Daniel Ciobotea, *Liturgie Euharistică și Filantropie creștină*, comunicare susținută la al II-lea Colocviu Ecumenic Internațional cu tema: «*Biserica și Societatea*», organizat la Mănăstirea Praglia, Padova, Italia, 26-26 septembrie.2003

2. Misiunea preotului: de la familia creștină la marea familie care este parohia

Unde există Biserică, acolo este mântuirea. Împreună au scopul de a-l uni pe creștin cu Mântuitorul său, pentru a-l îndumnezei. Creștinul care este activ în Biserică și se împărtășește de Trupul lui Hristos nu poate decât să arate celorlalți schimbarea enormă și binefacerile ontologice pe care le-a dobândit. Astfel, cea mai bună misiune este manifestarea tangibilă și vizibilă a vieții membrilor parohiei⁴.

Parohia poartă chipul preotului, fiind familia lui spirituală și după vrednicia lui va fi acolo o biserică vie. Preotul este obligat să fie om al Bisericii întotdeauna și în toate, dar a fi un om al Bisericii nu înseamnă doar a te comporta în acord cu învățăturile și regulile obișnuite, ci a avea acea stare a sufletului, în care Îl iubim pe Hristos și pentru care Biserica este Calea, Adevărul și Viața. Dacă în slujitorul lui Dumnezeu "arde" credința, atunci acest foc binecuvântat va aprinde și sufletele altora către rugăciune și fapte bune.

Sunt foarte mulți cei cărora societatea și chiar familia nu le mai transmit, mai ales în ultimii 13 ani, acea căldură sufletească, a comuniunii adevărate.

Biserica noastră este liberă de 13 ani; ce am reușit să facem noi până acum în sfera slujirii sociale? Cu ce fapte de milostenie am intrat în secolul XXI? Cu toții cunoaștem că Biserica se întărește nu numai prin credință, prin evanghelizare, ci și prin concretizarea acesteia în fapte bune, fără de care ar fi moartă (Iac. 2, 17).

Programul slujirii sociale a aproapelui, a aceluia care se află în dificultate, este clar evidențiat în Sfânta Evanghelie, prin cuvintele Domnului: *"flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine... Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut"* (Matei 25, 35-36; 40).

Primul așezământ, prima instituție umană prin care viața socială s-a desfășurat în mod organizat și eficient, este familia. În această calitate de instituție, mamă a tuturor celorlalte, unitate primordială a întregii societăți⁵, poartă în sine întreaga viață. Familia este mijlocul prin care sunt promovate nu doar valorile lumii acesteia, ci, mai ales, valorile vieții veșnice. Însă, în vremurile din urmă, ca preot, am observat o creștere a violenței familiale,

4. Mitropolit Emilianos Timiadis, *Preot, Parohie, Înnoire*, traducere de Paul Brusanowski, Ed. Sofia, București, 2001, p. 86.

5. Pr.Prof. Ilie Moldovan, *Valori creștine ale familiei în România și practici contrare acestora*, conferință susținută la Simpozionul "Familia și Viața", septembrie 2001.

care este tot mai răspândită și mai îngrijorătoare. Ea amenință să distrugă, alături de alți factori negativi - de ordin economic, social și moral – familia creștină, matricea generatoare a unei vieți noi.

De aceea, acum, când avem libertate, în loc să ne bucurăm de ea, tocmai libertatea se folosește negativ chiar în familie⁶, asupra celor care trebuie să constituie valoarea ei supremă. Noi, însă, știm că numai atunci este familia întregă, când soții, părinții și copiii, constituie o unitate, și socială, dar mai ales, sufletească. Aproape zilnic mass-media și nu numai, ne pune în față imagini șocante de minori traumatizați fizic sau psihic, de mame agresate, de soții aduse la disperare.

Din nefericire însă, violența familială nu este decât un segment, o picătură din uriașa revărsare de violență care a dominat secolul trecut și care amenință să se perpetueze și în secolul nostru.

Biserica, prin preoții ei, nu poate rămâne indiferentă față de ceea ce se petrece în familia creștină, în familia societății noastre românești. Preotul are datoria să contribuie la reinstituirea familiei în drepturile și funcțiile sale. Înțelegând ca "*marea familie*", Biserica este locul de participare a fiecăruia și a tuturor la viața desăvârșită, în ambianța dumnezeiască. Or, căldura sufletească pierdută atât în sânul familiei de sânge, cât și în societatea de care vorbeam mai devreme, poate fi regăsită în comuniunea parohială. La Biserică, în comunitatea parohială și în comuniunea de credință, deprinzând regulile viețuirii creștine, alături de ceilalți, ar putea învăța toți membrii familiei cum să se poarte acasă. *Astfel, intensificarea vieții parohiale reprezintă una din pârgurile acțiunii sociale ale Bisericii prin efortul și misiunea preotului.*

Provocări și remedii într-o lume secularizată

1. Tineretul creștin și mediul ostil

Cu adevărat Bisericile noastre sunt pline de tineri. Putem noi accepta faptul că mediul social în care copiii noștri trăiesc zi de zi este unul ostil credinței? Că mulți dintre ei vin Duminica la Sfânta Liturghie și apoi sunt nerăbdători să vorbească cu preotul? De cele mai multe ori, preotului i se cer sfaturi legate de viața socială și nu de mântuire, și dacă preotul nu are suficientă experiență duhovnicească și nu cunoaște părerile Sfinților Părinți legate de acele probleme, este mai bine să spună cinstit: "*Iertați-mă, nu știu.*"

---

6. Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Grijă pentru tămăduirea violenței în familie* - Cuvânt rostit la Seminarul "*Violența în familie. Cauze, consecințe, remedii*", organizat de Patriarhia Română și Administrația Prezidențială, 3 februarie 2001, Palatul Patriarhiei.

Haideți să ne rugăm pentru aceasta și poate că Dumnezeu vă va descoperi voia Sa".

O asemenea poziție nu micșorează nicidecum vrednicia preotului. Dacă însă preotul a dat un sfat care s-a dovedit a fi greșit, acesta ar trebui să-și ceară neapărat iertare de la credinciosul afectat. Dacă preotul a greșit atunci când a dat un sfat, acesta nu este un motiv de deznădăjduire, ci de smerenie, de recunoaștere a slăbiciunii sale duhovnicești. În cadrul slujirii pastorale trebuie să lași loc întotdeauna să acționeze și Pronia divină și în nici un caz să nu-L înlocuiești pe Dumnezeu cu tine însuși.

Pe de altă parte, trebuie să mai avem în vedere ceva: unii oameni nu cer sfaturi din smerenie, ci din cauza lenei duhovnicești, din lipsa dorinței de a lua hotărâri în nume propriu și de a fi responsabili pentru acestea în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Aceste persoane sunt mânate de tendința vicleană de a nu-și asuma responsabilități și de a da astfel vina pe preot. Aceștia gândesc astfel: *"Dacă preotul a greșit și nu mi-a dat un sfat bun, atunci el este responsabil pentru acest lucru"*. O asemenea poziție este căutarea celei mai ușoare dintre căile duhovnicești, având ca paravan ascultarea. Toți creștinii sunt chemați spre libertatea duhovnicească, iar aceasta trebuie prețuită și folosită înțelept: *"stați deci tari în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi și nu vă prindeți iarăși în jugul robiei..., căci voi, fraților, ați fost chemați la libertate"* (Galateni 5,1; 13). Libertatea și ascultarea se întrepătrund, nicidecum nu se contrazic.

Din nefericire, libertatea la care ne-a chemat Hristos, în zilele noastre, s-a transformat în libertinaj. Iar sub imperiul acestui libertinaj, au căzut și cad tot mai mulți dintre tinerii noștri. Astfel, tinerii sunt eliberați de convingerile lor religioase, iar îndoiala este începutul necredinței. De asemenea, mulți tineri preferă să evite căsătoria, optând pentru relații temporare, neconvenționale și lipsite de angajament social, simptom al renunțării la valorile tradiționale.

Relațiile întâmplătoare produc copii, care, crescând fără a primi cele mai simple repere pentru construirea unei vieți morale cad pradă drogurilor sau traficului de ființe umane.

2. Tinerii și drogurile

Ortodoxia privește narcomanul ca pe un om împătimit, ca pe un om bolnav sufletește. Eliberarea de patima drogurilor nu este posibilă fără o bază spirituală, capabilă să umple golul creat. Drogurile sunt metoda de protest a adolescenților împotriva lipsei de duhovnicie, a golului și a banalității din această viață. Drogul poate fi scos din suflet, iar locul rămas gol să fie umplut cu credința în Dumnezeu. *"Dumnezeu așteaptă ca oamenii să*

înseteze după El" - spunea Sfântul Grigorie Teologul. A trezi această așteptare a lui Dumnezeu în inimile adolescenților reprezintă provocarea principală în pastorație.

Tinerii trebuie ajutați să găsească răspunsuri la întrebările despre sensul vieții, despre ființa creștinismului și semnificația Bisericii. Este necesar să-l ajutăm pe om să găsească drumul către Dumnezeu, să înțeleagă semnificația Ortodoxiei în viața sa.

Este foarte important să înțelegem că Dumnezeu nu poate fi folosit ca o metodă de rezolvare a problemelor. Nu trebuie să mergem la Dumnezeu ca să ne vindecăm de dependența de droguri. Este posibil ca, venind la credință și la viața în Dumnezeu, această patimă să fie vindecată. Dumnezeu este scopul, nu mijlocul.

Scopul principal al ajutorului duhovnicesc în cadrul unui centru de reabilitare este crearea condițiilor de educare spirituală a omului, a acelor premise în care este posibilă nu doar vindecarea de această patimă, ci și însănătoșirea sufletului, restabilirea sănătății duhovnicești. Patima drogurilor poate fi privită ca una ce te face să te trezești. Omul independent de droguri, mai devreme sau mai târziu, va începe să înțeleagă pericolul acestora și ajungând la marginea prăpastiei, va înțelege că nu este suficient de puternic pentru a învinge patima și că are nevoie de Mântuitor, de doctorul sufletelor și al trupurilor noastre. Acesta este începutul drumului către Dumnezeu, conștientizarea a ceea ce se întâmplă în viață și unde poate ajunge omul dependent de droguri.

Mulți tineri din centrele de reabilitare ajung pentru prima oară la pocăință, dobândind propria experiență de pregătire și participare la Taina Spovedaniei. Pocăința este analiza profundă a anilor trăiți, a acelor obiceiuri, care au format patima pentru droguri, denunțarea păcatelor proprii. Pocăința trebuie să fie sinceră pentru a naște hotărârea de a nu mai fi pradă ispitei, de a respinge ceea ce distruge viața. Abia după aceea va veni experiența ce va arăta de unde începe și unde sfârșește acțiunea patimii.

Este necesar să înțelegem că drogul nu este doar heroina. Orice patimă care înrobește omul este un drog.

Adresându-se lui Dumnezeu și primind posibilitatea îndepărtării de păcatele grele, cum ar fi beția, furtul sau prostituția, tânărul care se află în centrul de reabilitare se poate privi pe sine însuși, își poate vedea sufletul. Cei mai mulți dintre tinerii din aceste centre ajung la o concluzie tristă, dar necesară: drogul este fructul multor patimi care au lovit sufletul, așa cum sunt: lipsa de evlavie, mândria, lenevia, neascultarea, cruzimea, desfrâul sau lăcomia.

Acestea sunt patimile principale care preced dependența de droguri, mai ales în lumea secularizată în care trăim. *Lupta pentru salvarea sufletelor tre-*

buie să înceapă anume cu aceste patimi. În cadrul acestei lupte este foarte important să urmărim sfaturile și îndrumările Sfinților Părinți, ca ale unora care au biruit odinioară aceste patimi.

În cadrul lucrului cu dependenții de droguri, preotul va trebui să se abțină de la propriile păreri și răspunsuri. Este bine ca omul să analizeze singur situația în care se află și să găsească ceea ce este important și de dorit în viața sa, acel *ceva* de care el ar putea să se rezeme. Bolnavii trebuie rugați să se gândească încă o dată la scopul pe care și l-au propus atunci când au început procesul de vindecare.

Toate discuțiile legate de păstoria duhovnicească a dependenților de droguri pot fi rezumate la următoarea întrebare: ce trebuie să facă preotul pentru a ajunge la vindecarea bolnavului: să acționeze asupra lui (să-i delimiteze libertatea, din punctul de vedere al bolnavului, să-i înăbușe "voința păcătoasă" prin intermediul diferitelor slujbe religioase, până când acesta va ajunge la Hristos), sau să conlucreze cu bolnavul către scopul propus al vindecării și al trăirii în Hristos?

Atunci când oamenii apelează la ajutor, este evident că ei doresc să se schimbe și atunci înțelepciunea păstorului de suflete constă în crearea rețetelor potrivite pentru fiecare în parte. *Dacă preotul va putea câștiga încrederea omului, acesta va fi de acord să meargă împreună cu el pe calea vindecării, iar lumina preotului se va intersecta cu lumina celui care cere ajutor.* În primul rând, se intersectează două vieți, iar o astfel de atingere dintre acestea poate aduce mare folos, dacă una dintre vieți este plină de armonie. Dacă însă în viața unui om dă buzna "*egoismul*" cuiva care crede că știe ce face celălalt greșit și cum se poate remedia aceasta, atunci nu mai putem vorbi despre un rezultat pozitiv.

3. Tinerii și capcana traficului de ființe umane, o formă modernă de sclavie

Din datele statistice, reiese că traficul de ființe umane, la noi în țară, distruge mii de vieți în fiecare an. Este însă, un fenomen cu dimensiuni globale, din cauza căruia se produc milioane de drame omenești.

Oricât de crudă ar părea alăturarea celor doi termeni, "*trafic*" și "*ființe umane*", ea este reală: ființele umane sunt reduse la condiția de marfă, vândute și revândute din ce în ce mai scump, ca simple obiecte, și apoi exploatare de către traficanți, care obțin astfel profituri substanțiale. Definit și ca o *sclavie modernă*, traficul reprezintă o amenințare pentru libertatea, integritatea fizică și psihică și, uneori, chiar pentru viața celor care îi cad pradă.

În România, victimele sunt racolate cu predilecție din rândul fetelor cu vârste cuprinse între 14-25 ani, care provin, în general, din familii dezorganizate, iar nivelul de educație este destul de scăzut, fără criteriile axiologice și etice.

În acest context, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a lansat o chemare tuturor credincioșilor și, în special, slujitorilor sfintelor altare⁷, cu îndemnul de a veghea asupra creșterii și educării fiilor și fiicelor noastre în duhul învățaturii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, având ca model smerenia, bunătatea și curăția Maicii Domnului, în scopul prevenirii și opririi unor astfel de fenomene.

Traficul de persoane este un păcat grav, care atentează la integritatea chipului lui Dumnezeu în om. Traficantul privează victima de darul divin al libertății deciziei, îi lezează demnitatea de persoană, îi strivește puterea de a raționa și îi siluește voința, batjocorindu-i sentimentele. El îl uzurpă pe Însuși Dumnezeu Creatorul din sufletele oamenilor pe care îi vinde ca pe niște obiecte.

Traficul de persoane depersonalizează omul, aducând atingere integrității fizice, dar, mai ales, spirituale a acestuia.

Indiferent de condițiile în care au ajuns să fie traficate, aceste persoane sunt în situația disperată a omului căzut între tâlhari, despre care ni se vorbește în parabola samarineanului milostiv. Hristos nu a ținut să ne spună de ce și cum a ajuns acel om bătut și jefuit. Importantă a fost atitudinea samarineanului în fața suferinței lui. Acesta l-a ajutat, nepunându-și problema trecutului victimei, ci ridicându-l din prezentul dureros și punând început bun viitorului lui (Luca 10, 30-35), pentru că Dumnezeu iubește mai înainte de a judeca omul.

Preotul are un rol covârșitor în întoarcerea la Dumnezeu a persoanei "*căzute între tâlhari*". Chiar dacă victimele nu au năpărat o educație religioasă solidă, ele resimt faptele pe care le-au făcut ca pe unele care le-au pângărit sufletul. Victimele își atribuie întreaga responsabilitate, considerându-se niște "*păcătoase*" în fața lui Dumnezeu și nu trag speranțe prea mari că ceea ce au făcut poate fi cumva iertat. Cele care au reușit să iasă din această prăpastie, trebuie ascultate de către preot, oferindu-le sfat, mângâiere și vindecare sufletească. Un rol deosebit în profilaxia acestui fenomen îl au atât preoții și profesorii de Religie din școli, care trebuie să sădească în rândul tinerilor valorile moralei creștine, cât și un anumit gen de informare asupra fenomenului la nivelul parohiilor, prin intermediul întâlnirilor dintre preot și tineri.

---

7. Mesajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, cu prilejul Sărbătorii Adormirii Maicii Domnului, 15 august 2001.

Preotul trebuie să-l învețe pe om să se cunoască și să se înțeleagă pe sine, să fie responsabil pentru propria viață. Dacă omul a înțeles că viața este un dar prețios al lui Dumnezeu, înseamnă că a conștientizat valoarea vieții sale în fața lui Dumnezeu și că el însuși o va aduce la lumina razelor dragostei Soarelui Dreptății, care este Hristos.

Credincioșii noștri sunt astăzi mult mai exigenți ca în trecut și sunt sensibili la greșelile preotului. Pentru unii credincioși, acestea sunt suficiente pentru a-i face să se lepede de Biserică și să treacă la secte.

Preoții înțeleg acest lucru și înțeleg că slujirea preotească se desfășoară în lume, în lumea din vremea noastră, a cărei viață morală trebuie mereu îmbunătățită, trebuie mereu îndrumată. Iar în vremurile de astăzi, una din problemele esențiale cu care se confruntă preotul în *slujirea pastorală este și secularizarea*, care pentru acesta înseamnă pierderea evlaviei și a fricii în fața celor sfinte.

Este curios că în timpul regimului comunist, atunci când Biserica era asuprită și când era susținută de oameni cu o credință profundă, gata oricând să facă față încercărilor, această problemă nu era așa de gravă. Astăzi, când asuprirea a luat sfârșit, secularizarea a devenit o problemă, astăzi clerul fiind ispitit, mai mult ca oricând, în a-și pierde evlavia în fața Altarului și a Sfintelor Taine.

Cu toate acestea, fiecare preot este chemat să fie un model de evlavie, înălțare sufletească și aceasta trebuie să fie exprimată mai ales în timpul slujbelor religioase, în fața Sfântului Altar și nu numai.

Preotul trebuie să fie întotdeauna disponibil pentru enoriași, gata oricând să răspundă nevoilor sau întrebărilor lor. Din biserici nu trebuie să lipscască nici literatura duhovnicească, pentru că aceasta este o parte a predicii ținută de Biserică, o parte a slujirii ei misionare.

De aceea:

1. - *Dacă noi, slujitorii lui Hristos vrem să fim auziți, trebuie să învățăm a vorbi pe limba contemporanilor noștri;*

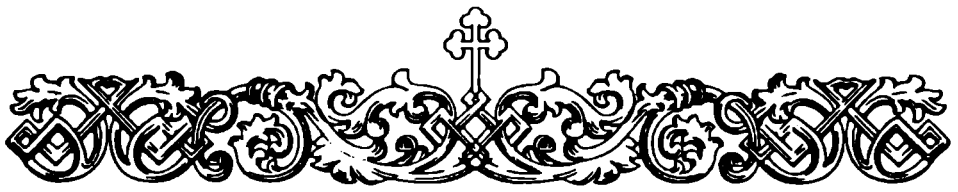
- *Dacă dorim să fim eficienți în ce privește ajutorarea oamenilor, trebuie să folosim toate metodele pentru a putea face acest lucru;*

- *Dacă vrem să binevestim Învierea Domnului Hristos, trebuie să învățăm să-i înțelegem și să ne silim să-i îndreptăm pe oamenii care ne înconjoară pentru ca bucuria credinței în Hristos să ajungă și să aprindă inimile lor.*

Pr. Valentin Fătu

BIBLIOGRAFIE

1. Mitropolit Antonie Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Tiparul Tipografiei Eparhiale, Sibiu, 1996.
2. Arhiepiscop Dr. Nifon Mihăiță, *Misiologie creștină*, Universitatea «Valahia», Târgoviște, 2002.
3. Anastasios Yannoulatos, *Theology - Mission and Pastoral Care*, în "Proces Verbaux du Deuxieme Congres de Theologie Orthodoxe ", Atena, 1977.
4. Mitropolit Emilianos Timiadis, *Preot, Parohie, Înnoire*, traducere de Paul Brusanowski, Ed. Sofia, București, 2001.
5. Pr.Prof. Ilie Moldovan, *Valori creștine ale familiei în România și practici contrare acestora*, conferință susținută la Simpozionul "Familia și Viața", septembrie 2001.
6. Pr.Prof.Dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. II, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, 2001.
7. Idem, *Forme de filantropie în trecutul Bisericii și astăzi în Ortodoxie, ca mijloace de păstrare și întărire a dreptei credințe*, în Almanahul Bisericesc, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, 1995.
8. *Îndrumări misionare* (volum colectiv, condus de Pr.Prof.Dr. Dumitru Radu), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.

VI. BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

MISA – DUPLICITATEA ABSOLUTULUI?

MISA (Mișcarea pentru Integrarea Spirituală în Absolut) poate fi încadrată în contextul Noilor Mișcări Religioase (NMR), denumire cu un evident conținut eufemistic, folosită în limbajul sociologic și juridic, pentru a evita cuvântul „sectă”, care ar avea conotații peiorative și ar putea constitui o îngrădire a libertății religioase, ținând cont de faptul că religiozitatea reprezintă o opțiune individuală¹.

Într-o abordare specializată (teologică) este foarte greu de precizat care este domeniul de activitate al sectei și al Noilor Mișcări Religioase, pentru că, de fapt, ele se presupun. Mai mult, în aceste „mișcări” nu există ceva nou, ele fiind adevărate conglomerate eterogene religioase, cu pretenții de universalitate, datorită faptului că includ în structura lor elemente din toate religiile istorice, la care, de foarte multe ori, se adaugă pretinse achiziții „științifice”. În foarte multe cazuri, elementele „religioase” constituie o mască eficientă, la adăpostul căreia „mișcarea” respectivă desfășoară activități incompatibile cu religiozitatea autentică².

Multitudinea de Noi Mișcări Religioase este alimentată simultan de o crasă încultură religioasă, de misticile orientale, de pretinsele descoperiri pe segmentul spiritualității promovate de mișcarea Noua Eră (New Age), de

---

1. Jean Vermette, *Sectele*, Editura Măidon, București, 1996, p. 12.

2. Bernard Fillaire, *Les sectes*, Flammarion, 1994, p. 7.

noile terapii sau psihotehnici ridicate la rangul de religii-substitut. Așa se explică apariția a unei multitudini de grupări pseudo-religioase, grupate în jurul unui lider (guru, profesor, păstor, maestru)³.

Elementul comun care leagă toate aceste noi mișcări este manipularea persoanei, cu scopul precis de a-l aservi grupării respective⁴. Această aservire presupune distrugerea persoanei din punct de vedere psihic, uneori și fizic, prin anularea legăturilor cu familia și cu societatea⁵.

Pericolul social pe care îl reprezintă aceste „noi mișcări” a atras atenția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, care, în sesiunea din iunie 1999, a adoptat în unanimitate „Raportul privind activitățile ilegale ale sectelor”. În Belgia, „Legea organică privind serviciile de informații și de siguranță”, promulgată la 30.XI.1998, incriminează explicit „sectele dăunătoare”, definite ca „orice grup structurat care, sub pretextul profesării unei anumite spiritualități sau filosofii sau cel de a obține monopolul elitist al căii spre adevăr, înțelepciune sau mântuire, vizează stabilirea unei dominații totale și exclusive asupra persoanelor, recurgând la manipularea mentală sistematică”⁶.

Manipularea presupune mai multe etape. Prima dintre ele este seducția. Urmează distrugerea personalității și reconstrucția acesteia după tipare specifice. Pentru a-și realiza proiectele, adică „purificarea” și „luminarea” planetei, ca și identificarea „aleșilor”, se practică un prozelitism furibund.

Procesul de manipulare, în perioada seducției, ca și în perioada distrugerii personalității, se sprijină pe trei factori fundamentali: guru-ul, grupul și doctrina.

Guru-ul lasă impresia adeptului că are cheia rezolvării tuturor *problemelor sale*. De obicei, prin psiholog, el identifică punctele slabe ale victimei, le evidențiază, sugerând ideea că are răspuns pentru toate, cu o singură condiție: supunerea necondiționată. Aceasta este cu atât mai necesară și datorită faptului că se consideră „ales divin” și se prezintă ca atare: posedă „duh profetic”, anticipează cataclismele „necesare” și deține mijloace de a le evita. Victimei i se sugerează ideea unor pericole iminente și perpetue. Astfel, supraviețuirea este condiționată de aportul acestui personaj, cu mare greutate în structura unei „mișcări noi”.

3. *Antologie des textes de l'Eglise catholique (1986-1994). Sectes et Nouveaux Mouvements religieux*, 75006, Paris, p.1.

4. Bernard Fillaire, *op. cit.*, p. 7.

5. Jean Vermette, *Sectes. Que dire? Que faire?*, Salvator, 1994, pp. 13-34.

6. *Nocivitatea unor secte insinuate în ultimii ani pe spațiul românesc*.

Grupul are și el un rol fundamental în acest proces, desființând posibilitatea oricărei rezistențe. Neofitului i se acordă cea mai mare atenție, primind de la toți semne evidente de afecțiune, înțelegere, tandrețe. Nu de puține ori, adeptului i se sugerează ideea rolului decisiv pe care el însuși îl poate juca în istoria „mântuirii lumii”, faptul că este o piesă indispensabilă, găsindu-și o întrebuintare care îi face plăcere și care derapează repede spre fanatism. Bineînțeles, toate acestea sunt imposibile fără aportul guru-ului care îl inițiază. De aici sentimentul de dependență totală față de acesta.

„Doctrina” grupului respectiv este prezentată ca „primită de sus”, prin niște instrumente la care neofitul nu are încă acces. Pentru acest motiv, părerile personale și orice facultate critică nu au ce căuta în sistem⁷.

„Propaganda” grupului cultivă și ideea că relația cu „lumea” este periculoasă, iar conștiința propriei identități o amenințare care poate provoca boli grave.

Ajuns în faza finală a manipulării, adeptul grupării respective este definit de psihologi drept „omul jucărie”, inapt de orice exercițiu rațional sau volițional. Pierzând toate reperatele și asaltat de vidul interior, adeptul nu mai are decât două soluții, atunci când mai este capabil să conștientizeze starea în care se află. Prima este sinuciderea. Fiind învățat să creadă în reîncarnare, comite gestul fatal, cu certitudinea că se va reîncarna într-un adept mai bun. A doua soluție este integrarea totală în sistemul respectiv, evitând astfel „durerea” de a gândi, de a simți și de a voi ca persoană conștientă de sine⁸.

Cum se regăsesc aceste date în cazul Mișcării pentru Integrare Spirituală în Absolut?

A. Întemeietorul și conducătorul mișcării este Gregorian Bivolaru. Portretul său spiritual este foarte bine creionat în „Mesajul cu ocazia zilei lui Grieg: 12.03.2001”. Evident, mesajul vine din partea unei divinități numită „Maestru tantric” și este făcut public de un personaj cu posibilități de receptare, care se autointitulează „Eu”.

Chiar de la începutul mesajului, pentru a evita eventualele răstălmăciri, Maestru tantric precizează: „Nu este vorba despre cultul personalității, ci despre realități divine care se manifestă plenar”.

„Tantra” înseamnă „țesătură” sau manual care instruieste într-o anumită doctrină. „În sens restrâns, lucrare ce prezintă anumite doctrine ezoterice ale hinduismului și budismului, cuprinzând de obicei practici sau aluzii sexuale”⁹.

7. Bernard Fillaire, *op. cit.*, pp. 18-38.

8. *Ibidem*, pp. 102-104.

9. Mircea Eliade și Petru Culianu, *Dicționar al religiilor*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 276.

Budismul tantric a avut mai multe școli. Cea mai importantă este „Vehiculul de Diamant”, implicând un simbolism sexual – falus. Bodhicitta, „gândirea iluminării”, este numele secret al spermei, la nivel sexual, și „Gno-sa-femeie este partenera concretă sau imaginată” a unui act sexual ritualic, „precum și conductul central al energiilor din măduva spinării. Orice act tantric cuprinde astfel în sine două discursuri posibile: unul al cărui referent este un ritual secret, conducând în general spre un act sexual al cărui scop este de a obține Trezirea, și celălalt al cărui referent este metafizic”¹⁰.

Și tantrismul hinduist conține fie aluzii sexuale sau pune accentul pe tehnici sexuale „care nu presupun de altfel întotdeauna împreunarea rituală, nici reținerea ejaculării”¹¹.

Mesajul îl descrie astfel pe Gregorian Bivolaru: „Grieg este unul dintre cei mai mari maștri ai acestei planete, ai acestui univers și *al altora*. Este cel mai mare maestru spiritual care s-a manifestat pe această planetă de la Iisus până acum... Prin sacrificiul său..., Cuvântul Meu s-a întrupat și a putut ajunge la voi... Grieg este spontaneitatea divină în manifestare, acel spirit al Tantrei în manifestare pleneră... I-am dat una dintre cele mai dificile misiuni, să facă astfel încât lumina divină să pătrundă conștient în această manifestare... Și asta cum? Prin trezirea și purificarea relexlor divine, care sunt femeile. Nu degeaba se spune că: Atunci când femeilor li se acordă cinstea, zeii sunt slăviți... Chiar dacă el este fuzionat mai mereu, beatific cu Mine, aș vrea să-i mulțumesc prin voi pentru întreaga sa angrenare...” etc. etc.

În urma acestor „intervenții divine”, comentariile sunt inutile. Este clar: Grieg este reprezentantul divinității, lucrează în numele ei și cu puterea ei. De el depinde purificarea, iluminarea și fericirea tuturor, adică nu numai a pământenilor, ci și a extratereștrilor.

B. Mesajul vizează adepții lui Bivolaru sau grupul, plasat într-o totală dependență de Maestru. Evident, nici nu se putea altfel.

În același Mesaj, grupul este atenționat în termeni categorici despre menirea șefului lor: „...I-am trimis pentru a vă ajuta și pentru a ajuta această planetă să depășească impasul în care se află. Doar un asemenea spirit excepțional mai poate face ceva, adică poate aduce lumina în această lume a tenebrelor... El este Modelul spiritual, Exemplul la care fiecare dintre noi trebuie să se raporteze și cu care trebuie să se identifice”...

10. *Ibidem*, 6.6.

11. *Ibidem*, 17.7.4.

Cei care nu l-au înțeles sau au avut curajul să-l judece, au comis o greșeală capitală: „A venit vremea să înțelegeți, să-l înțelegeți și să-l iubiți. Adică să deveniți voi înșivă maeștri, să-i arătați, prin transformarea voastră, că eforturile sale nu au fost zadarnice... Deveniți conștienți că beneficiați de o mare grație, doar pentru că sunteți atât de aproape de acest mare Maestru... și pentru a vă face să deveniți mai repede ceea ce și-a asumat fiecare când a venit în această manifestare... Mulți dintre voi ați venit cu anumite realizări spirituale din alte existențe... Voi ați venit în această manifestare pentru a-l urma pe el și pentru a vă desăvârși spiritual... Atunci când îi aduceți ultragii și acuzații nedrepte, atunci nu Mă iubiți pe Mine... Printr-o atitudine greșită a unora, aveți de suferit cu toții, căci dacă desconsiderați o asemenea ființă divină, împiedicați grația Mea să se manifeste... Și cei care nu au înțeles încă, ar fi cazul să înțeleagă... În această direcție ați avut multe exemple și la acest curs: unele ființe au ajuns până la un anumit nivel spiritual, dar au căzut, evident, deoarece au încălcat flagrant legile divine. Trebuie doar să vă gândiți și să vedeți că judecata divină este implacabilă... Puneți-vă întrebarea simplă: cum ar fi dacă acest spirit excepțional ar dispărea din această manifestare... Ce ați face atunci? Mai trebuie să vă gândiți că va veni un moment în care El va pleca din această manifestare, în care... nu se știe dacă va mai reveni! Ce veți face când veți realiza că marea șansă de care ați beneficiat a dispărut? Fiți conștienți că nu mai aveți timp de pierdut...”

În toate aceste mișcări, grupul este amenințat cu „dispariția” maestrului. Plecarea este însă temporară: el va reveni în vederea domniei finale și eterne. Atunci, cei care nu s-au supus preceptelor „revelate”, proclamate de șef, vor fi excluși din sistem și transferați în rândul „damnaților”. Așa se explică teama adepților și necesitatea supunerii necondiționate.

C. În ceea ce privește doctrina, conform materialului bibliografic pe care l-am avut la îndemână, un loc foarte important îl ocupă „binecuvântatul” Jacob Lorber, care scrie douăzeci și cinci de volume, „după ce i-a dictat o voce”. În legătură cu acest aspect, Lorber însuși declară: „Referitor la vocea cea tainică interioară și la modul în care eu o percep, nu pot spune mai mult decât că eu primesc astfel cuvântul lăuntric cel sfânt al Domnului, pe care îl percep atunci permanent, în zona inimii, ca pe un gând extrem de clar, luminos și pur, care este exprimat în cuvinte. Nici unul dintre cei care stau în acele clipe lângă mine nu pot auzi totuși vreo voce. Dar să știți că pentru mine, această voce binecuvântată sună mai luminos și mai clar decât orice sunet material”¹².

12. *Marea Evanghelie a lui Ioan (necenzurată)*, vol. I, traducere și adaptare text: profesor yoga Gregorian Bivolaru, p. 3.

Această „dictare” presupune o revelație nouă, care nu este în contradicție cu „revelația tradițională a celor patru Evanghelii, ci dimpotrivă, ambele au la bază același fundament divin... Ea arată oamenilor o cale *simplică* spre desăvârșirea spirituală, cale *ușor accesibilă* oricui urmează cu seriozitate și plin de entuziasm și perseverență învățăturile lui Iisus. Sunt reliefate, totodată, anumite similitudini cu filosofia și înțelepciunea orientală, care sunt de o evidență frapantă. Găsim nenumărate concepte și idei comune celor două tradiții spirituale, ceea ce demonstrează încă o dată că *înțelepții* au o lume comună”¹³.

Acest citat lămurește aproape toate aspectele legate de doctrina Mișcării. În afara faptului că este considerată „revelată”, sunt „evidente multe similitudini cu filosofia și înțelepciunea orientală”. De fapt, doctrina mișcării este centrată pe hinduism și budism, creștinismul fiind doar un pretext necesar, motivat de un oportunism logic: mesajul este adresat unor creștini nefamiliarizați cu „filosofia și înțelepciunea orientală”. Pentru ca manipularea să fie facilă și eficientă, a fost necesară introducerea unor elemente și personaje creștine: „noua lume” prezentată nu mai este astfel total străină, existând un fond apercceptiv, pe care se poate construi un „nou” sistem, care, de fapt, nu are nici o legătură *reală* cu creștinismul.

Faptul că se vorbește de o „nouă revelație” presupune ideea că „vechea revelație”, adică cea creștină, nu este completă, că nu conține doar lipsuri, ci și inexactități, care trebuie corectate. „Iisus” nu a fost Dumnezeu, ci doar un „înțelept”, comparabil cu Budha: El ajunge la desăvârșire ca orice om performant. Această „desăvârșire” presupune îndumnezeirea, Iisus, fiind de fapt un om, un înțelept, un „iluminat”, ca toate celelalte personaje care au influențat într-un fel sau altul religiozitatea în ansamblul ei.

„Niciodată nu se poate afirma cu tărie - spune Gregorian Bivolaru - că revelația divină s-a încheiat odată cu apariția Sfintei Scripturi, fapt sinonim cu a limita în mod copilăresc acțiunea lui Dumnezeu”¹⁴.

Concluzia care se impune este următoarea: dacă „Iisus” nu a făcut o revelație desăvârșită, El Și-a manifestat insuficiența umană specifică. Pentru acest motiv, trebuie completat și corectat, pentru că numai Dumnezeu este desăvârșit. Rolul acesta „providențial” este preluat de Jacob Lorber, care „oferă o nouă imagine asupra lumii, integrată într-o perfectă armonie cosmică. Sunt prezentate informații *clare și inedite* despre creație, despre îngeri,

13. *Ibidem*, p. 4.

14. *Ibidem*, p. 4.

cosmologie, lumea astrală, religiile antice, materie, suflet și spirit și, nu în ultimul rând, despre reîncarnare”¹⁵.

Ridicolul atinge cote paroxistice, atunci când Bivolaru precizează: noua revelație „aduce la lumină într-un mod *mult mai complet* învățătura autentică a lui Hristos, *Tatăl revelat* și totodată Mântuitorul lumii...”¹⁶. Sau: „Marea Evanghelie a lui Ioan face o descriere amănunțită a celor trei ani de propovăduire a lui Iisus, care *completează și interpretează* informația biblică”¹⁷. Marele cunoscător, „iluminatul” Bivolaru face cu prisosință dovada cunoștințelor sale „teologice”! O întrebare, deloc retorică, se impune: ce afirmă Revelația creștină autentică despre cei care completează sau descompletează mesajul Ei? Sau despre cei care pretind că aduc „revelații noi”?

În spiritul celor afirmate mai sus, este foarte sugestivă imaginea lui „Iisus”, „evoluția” Lui până la maturitate. Această „imagine” este descrisă amănunțit în „Evanghelia lui Iacov”. Această „Evanghelie” are un „Cuvânt înainte rostit de Domnul Însuși, ca introducere la cartea despre copilăria Sa, la data de 22 iulie 1843 și la 9 mai 1881, în același mod în care a comunicat această operă”¹⁸.

Conform acestei „opere revelate” (se putea altfel?), „Iisus” este descris astfel: simțea (e drept, doar uneori) „o mare dorință de a domni peste tot ceea ce există”; nu a fost lipsit nici de păcatul mândriei, de ispita luxului și a bunăstării, de „pofța instinctuală de femei și de multe altele. Dar la toate aceste ispite, el s-a opus cu toată puterea sufletului *Său*, pentru că totodată își dădea seama că aceste porniri primare sunt aducătoare de moarte spirituală”¹⁹.

Referirile la sex și sexualitate sunt frecvente, pitorești și „inedite”: stare absolut normală, de vreme ce „vorbește” Marele Maestru Tantric, iar când Acesta tace, preia inițiativa Spiritul Tantric, adică Gabriel Bivolaru²⁰.

Ca reflex al unui bun simț elementar, trebuie să precizăm că aceste referiri, atunci când sunt raportate la persoana Mântuitorului Hristos, au caracter blasfemiatoriu: „Pofța instinctuală de femei El a strivit-o printr-o activitate frenetică, neîncetată, prin rugăciuni și *căutând prezența unor bărbați înțelepți*. În această direcție se pare că El a avut mult de luptat, pentru

15. *Ibidem*.

16. *Ibidem*.

17. *Ibidem*, p. 3.

18. Vol. I, traducere: Cristi Hanu, Editura Shambala, p. 7.

19. *Ibidem*, vol. II, p. 242.

20. Cf. *Mesaj cu ocazia zilei lui Grieg*....

că atât înfățișarea Lui, cât și felul cum vorbea erau foarte atrăgătoare, iar cele cinci fete ale lui Cyrenius, care erau deosebit de frumoase, se îndrăgostiseră *toate* de El și se luau la întrecere să-i fie pe plac. Această iubire a celor cinci fete îi plăcea foarte mult”²¹.

Comentariile devin inutile: așa se întâmplă în cazul marilor dureri. Mai reținem doar o „precizare” absolut necesară: perceperea lui „Iisus” ca fiind „Dumnezeu cel Unic”, presupune obtuzitate și rigiditate: „... trebuie să ni-L imaginăm ca fiind *un om în care S-a cuibărit dumnezeirea veșnică*, aparent inactivă, așa cum în fiecare dintre oameni se află cuibărit *spiritul nemuritor sau scânteia divină*. Și, ceea ce în realitate *orice om trebuie să facă*, conform ordinii divine, pentru *a-și elibera din înlănțuirea iluziei spiritul său*, același lucru a trebuit să-l facă și *omul Iisus, cu toată seriozitatea*, pentru a-și *elibera și revela complet ființa divină aflată în El*, pentru ca acesta să devină Una cu Tatăl”²².

Pornind de aici, pot fi înțelese și alte „perle” semănate din abundență în cuprinsul „operei revelate”. Reținem doar câteva: Maria este „aleasă” prin tragere la sorți²³; se comportă (aparent) capricios cu Iosif, iar trăirea „durerilor” nașterii o exprimă astfel: „Dă-mă jos de pe asin, căci ceea ce se află în mine mă presează rău de tot și vrea să plece de la mine! Simt că nu mai rezist presiunii”²⁴; copilul Iisus, exprimându-și prietenia pentru Iacov, afirmă: „Pe cei pe care îi iubesc îi tachinez, îi pișc și-i ciupesc!”²⁵ etc. etc.

Dacă „Evanghelia lui Iacov” se referă doar la „copilăria lui Iisus”, „Marea Evanghelie a lui Ioan”, în patru volume, face „o descriere amănunțită a celor trei ani de propovăduire a lui Iisus”²⁶.

O precizare se impune cu necesitate: descriere este atât de „amănunțită” încât Hristos ca persoană și învățătura Lui dispar pur și simplu, într-un amestec grotesc și malformant, care provoacă sentimente contradictorii. Revolta pe care un cunoscător al Evangheliei Mântuitorului Hristos o trăiește în mod reflex nu poate fi disociată de sentimentul Comicului prin excelență, provocat de bizareriile oferite cu mare dărnicie!

Exemplificările ne vor scuti de comentarii. Astfel: „Spiritul Sfântului Arhanghel Mihail a fost încarnat în Ioan Botezătorul...”²⁷; „Nicodim, pri-

21. *Evanghelia lui Iacov...*, vol. II, p. 243.

22. *Ibidem*, pp. 240-242.

23. *Ibidem*, vol I, p. 10.

24. *Ibidem*, p. 36.

25. *Ibidem*, p. 145.

26. Vol. I, p. 3.

27. *Ibidem*, c. 2.

marul Ierusalimului, nu înțelege noua naștere”²⁸; „Minunatele amenajări ale locuinței samaritencii. Iisus îi cere să păstreze tăcerea”²⁹; „Sihar. Delegația romană. Convorbirea între patru ochi dintre Iisus și căpitanul roman. Despre adevărul oamenilor și cel al larvelor umane. Succesorii Domnului”³⁰.

Apogeul ridicolului este atins în cap. 241. Referindu-se la niște copii furăți și redați părinților lor, „Dumnezeu” precizează: „Cea mai mare parte dintre acești copii aveau mai mult de nouă ani și printre ei erau și fete și băieți de 14-15 ani, astfel încât noi nu am putut să intrăm în dormitoarele acestor tineri pe jumătate dezbrăcați, fără a isca un adevărat scandal...; majoritatea erau complet corupți, cu trupul și cu sufletul, căci pederastia și deflorarea nu erau în nici o altă parte mai răspândite decât la frontierele dintre greci și evrei... Se înțelege atunci că, din cauza sfințeniei divine a lui Dumnezeu Însuși, Eu nu puteam și nu trebuia să mă apropiu personal de acești păcătoși care aveau trupul impur din cauză că se mențineau într-o asemenea stare, cu toate că Eu sunt plin de iubirea divină absolută pentru fiecare ființă umană. Dar în asemenea cazuri, intervine mereu principiul «Noli me tangere!» (Nu mă atinge!)”.

Și aici se impune „eterna” întrebare, deloc retorică: atunci, cum se poate cineva integra în Absolut? Dacă cineva pretinde că poate realiza această performanță, nu are dreptul să amestece numele lui Dumnezeu, pentru că îl murdărește și îl desfigurează, iar Absolutul invocat este unul pe dos!

„Adevăruri revelate”, la fel de prețioase ca și cele din vol. I, se găsesc și în vol. II: Sara, fiica lui Iair, este înviată pentru a doua oară din morți³¹; „natura psihică” este chinuită prin legile omenești³²; pentru a-i demonstra Iarei puterea sa, un înger ridică Marea Galileii din matca ei și o ține suspendată timp de o oră în aer, sub forma unei mingi, fără ca „peștișorii drăgălași” să sufere³³; „O privire în sistemul cosmic stelar”³⁴; „contemplarea răsăritului de soare și a naturii dimineța”³⁵; „Despre metoda de învățământ a îngerilor și despre cea din școlile lumești”³⁶ etc. etc.

28. *Ibidem*, c. 18.

29. *Ibidem*, c. 35.

30. *Ibidem*, c. 68.

31. *Ibidem*, cap. 33.

32. *Ibidem*.

33. *Ibidem*, cap. 134.

34. *Ibidem*, cap. 139.

35. *Ibidem*, cap. 148.

36. *Ibidem*, cap. 191.

Problema sexului și a sexualității este bine ilustrată în „revelația” Mișcării pentru Integrare Spirituală în Absolut, de ispitele sexuale nescăpând nici „Isus”, așa cum s-a văzut.

„Dacă bărbatul are prea multă sămânță în el, ei bine, atunci el trebuie să urmărească să o stăpânească... și, dacă de foarte multe ori el va face astfel dragoste, fără să-și piardă deloc sămânța, el nu va păcătui...” Dacă și-o pierde, este foarte grav: „comite cu certitudine un mare păcat împotriva ordinii iubirii lui Dumnezeu și împotriva ordinii din natură!”³⁷.

„Numai un flăcău tânăr și lipsit de iubire, care este hărțuit de instinctul sexual și care a căzut pradă farmecelor unei fetișcane într-așa fel încât să nu mai fie stăpân pe mintea sa, doar acela se poate împerechea cu o fată, cu sau fără procreare”³⁸.

„Revelația” pe segment sexual este destul de generoasă: un bărbat „hărțuit de instinctul sexual” se poate căsători. Dar, dacă are nevoie de mai mult, „în înțelegere cu soția legitimă”, poate apela la o concubină, cu condiția să o iubească. Soluția este absolut necesară: „pentru ca din această cauză (FRUSTRARE!) să nu se iște ceartă și mânie”³⁹.

„Revelația” în cauză nu precizează dacă „soluțiile” oferite sunt valabile și pentru femei. Dacă nu ar fi așa, discriminarea este intolerabilă!

În contextul creat, nu este de mirare că mulți vor să se integreze în „Absolut”: pe lângă faptul că este foarte ușor, mijloacele se găsesc pe toate drumurile!

„Dacă vreun bărbat hărțuit de instinctele sale sexuale lipsite de iubire nu poate totuși... să-și stingă pe cale firească focul care îl mistuie, acelaia *Eu* îi recomand o baie mai lungă în apă rece și o rugăciune fierbinte adresată lui Dumnezeu pentru alinarea chinului său...”⁴⁰.

După atâta „înfierbințeală”, o baie rece prelungită este recomandabilă. Este mai greu de înțeles cum se poate împăca „dușul rece” cu „rugăciunea fierbinte”. La fel de greu de înțeles este și indicația de la „versetul” 9: „Părinții să nu-și expună odraslele pericolului excitației în care iubirea este absentă!”.

În relațiile sexuale există și excepții: dacă o femeie nu poate rămâne însărcinată cu soțul ei, dar iubește și pe altcineva, acest „cineva” trebuie să meargă la soțul legitim, să-i ceară acordul și, dacă acesta spune da, „atunci

37. *Ibidem*, vol. III, cap. 66.

38. *Ibidem*.

39. *Ibidem*.

40. *Ibidem*.

poți da curs unei astfel de dorințe pline de iubire, fără a păcătui. Dacă femeia a rămas grea, iar după scurgerea timpului convenit, ea, iubindu-te, își manifestă din nou dorința ei plină de iubire față de tine, și bărbatul ei își dă din nou acordul, atunci poți să-ți dovedești din nou iubirea și bunăvoința față de ea..."⁴¹.

„Domnul” mai zice și următoarele: „Dacă însă un bărbat holtei sau unul deja însurat se desfrânează, fără a iubi, cu nevasta durdulie a vecinului său, fără știrea acestuia, atunci aceasta presupune o preacurvie rușinoasă”⁴².

„Adevăruri” asemenea acestora, adică „revelate”, deci importante, pentru că te proiectează în „Absolut”, se găsesc și în cap. 69-72.

Nici spațiul extraterestru nu este privat de privirea iscoditoare a acestei „mărețe revelații”. Îngerul Rafael își pune mâinile pe fruntea și pieptul a trei tineri (se putea altfel?) și, instantaneu, aceștia au ajuns pe planeta Venus, îi cercetează „pământul”, creaturile și modul lor de organizare; aud chiar o discuție a venusienilor, în care aceștia își exprimau conformitatea cu Marele Spirit⁴³. Pornind de aici, sunt evidențiate cu meticulozitate „avantajele ordinii venusiene”⁴⁴.

Am sperat ca în ultimul volum (IV) să găsesc și referiri la patimile, moartea și învierea Mântuitorului Hristos, trunchiate, deturnate, malformate, pentru că întreaga informație „religioasă” a suferit acest proces. Surpriză totală, însă: nici urmă de așa ceva. Singura referință, în spiritul autenticei Evanghelii a lui Ioan, se află în capitolul 14, unde se precizează că „Irod dă poruncă să fie prins Iisus”. În rest, se vorbește despre tot și despre toate: „Complotul templierilor împotriva lui Ioan Botezătorul”; „Corpul eteric împreună cu simțurile lui”; „Zorel, pângăritor de fete”; „Matael vine la tatăl lui Lazăr aflat pe patul de moarte...”; „Alcătuirea creierului omenesc”; „Limba animalelor”; „Sfera luminoasă exterioară de viață a lui Moise și a patriarhilor”⁴⁵.

Nici în acest caz, nu poate fi evitată o întrebare: dacă „Marea Evanghelică a lui Ioan”, care are „avantajul” de a fi „necenzurată” și-a propus o descriere amănunțită a celor trei ani de propovăduire a lui „Iisus”, de ce evită momente fundamentale din viața Lui? S-a crezut, probabil, că patimile, moartea și învierea nu țin de „propovăduire”?

41. *Ibidem*, c. 67.

42. *Ibidem*, c. 68.

43. *Ibidem*, cap. 245.

44. *Ibidem*, cap. 246.

45. *Ibidem*, cap. 13, 51, 66, 134, 232, 258-260, 262.

Dacă traducerea lui Gregorian Bivolaru, în patru volume, nu epuizează conținutul celor zece volume ieșite din „pana” lui Jacob Lorber, omisiunea este explicabilă. Dar, ținând cont de faptul că traducătorul nu face această precizare, se poate presupune că este vorba de cu totul altceva: patimile, moartea și învierea Mântuitorului Hristos n-au nici o relevanță în contextul doctrinar al Mișcării pentru Integrarea Spirituală în Absolut. Mai clar: „integrarea” nu se face prin mijloace creștine, adică prin asceză și cu ajutorul harului divin, ci prin cu totul alte mijloace, *care nu au nimic comun cu creștinismul*. „Iisus” este doar un pretext care face procesul de manipulare posibil și eficient.

Că așa este o demonstrează și „Rugăciunea de 24 de ore: Duminică, 4 noiembrie 2001, orele 8.35-9.09 – Pitești”, care are ca motto: „Doamne, Te rog din inimă, spune-ne cum să ne pregătim pentru ziua lui Grieg”.

În „instrucțiunile” referitoare la „Rugăciunea de 24 de ore”, adepții sunt avertizați că „ziua lui Grieg din anul care vine va fi cea mai mare sărbătoare spirituală. Marea Mea Grație... se va arăta prin Grieg, dar și direct asupra voastră... Atunci veți înțelege mai bine... cine este de fapt fiul meu Grieg, maestrul vostru iubit... Trebuie să înțelegeți că el are forța și investiția Mea pentru a impulsiona trezirea spirituală a planetei, a voastră și, prin aceasta, intrarea în Marea Lumină Spirituală, a întregului sistem solar, precum și a zonelor subtile asociate. Și o va face învățându-vă, ghidându-vă, participând cot la cot cu voi, astfel ca prezicerile negre ale Marii Purificări, ale Apocalipsei, să nu se realizeze... Iubiți-l pe maestrul vostru și, în felul acesta, vă veți apropia cât mai mult de Mine și de Iisus. Nu pricepeți că Eu, direct, dar și prin el (prin Grieg) și (prin) Iisus, voi impulsiona și susține Marea Translație, realizată însă cu aportul vostru conștient?”.

Observăm că „Iisus” este un instrument prin care se poate ajunge la „Fu”, asemănător și complementar cu Grieg, pentru că și el mijlocește același demers. Drumul spre divinizarea lui Grieg a fost parcurs; este necesar ca această divinizare să fie exprimată și în forme materiale: „Aprindeți și șapte lumânări și puneți în fața voastră yantra cu tridentul și poza lui Grieg... Urmăriți ca în această perioadă să aveți la voi permanent o mică poză a lui Grieg, de preferință cea distribuită la mare”.

De ziua lui Grieg trebuie angajat un „tapas” („încălzire”) rituală sau „ardentă” obținută prin „asceză”, având ca model miturile în relație cu căldura care clocește ouăle și excitația sexuală, „în special ardoarea orgasmului” sau căldura focului⁴⁶, de preferat la unison, „... închinat celui care sunt Eu manifestat prin Siva, și realizat prin meditația cu Siva...”.

46. Cf. Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 151.

Din multitudinea de opinii referitoare la MISA, o redăm în continuare și pe cea a unui neteolog, pentru a nu fi suspectat de atitudine pro domo.

În doctrina Mișcării de Integrare Spirituală în Absolut, Iisus este considerat un avatar sau drumul pe care divinitatea supremă, Vișnu, îl parcurge pe pământ, fără a-și părăsi condiția transcendentă, sau un guru inițiat în ashramurile indiene. „Evident, aceste riscante analogii puse în joc de neprofesioniști trădează partea maladivă a unei mentalități de tip New Age. Sincretismul acestei mișcări diluează diferențele esențiale dintre religii și credințe, compromițând veritabilul dialog interreligios. Ele sunt adunate la un loc și manipulate eficient în folosul cauzei.

Concluzia ar fi că practicile orientale din România anilor '90, în special cele de tip MISA, nu sunt altceva decât forme denaturate, uneori chiar periculoase, ale adevăratelor religii și filosofii orientale, ilustrând, în cel mai bun caz, o formă slabă a comunicării religioase⁴⁷.

În încheiere, prezentăm și punctul de vedere al MISA: disciplinele orientale, precum yoga, tai chi, ayurveda s-au impus în Occident ca metode alternative și complementare de vindecare, menținere a sănătății și dezvoltare armonioasă a personalității. „Un adevărat curent de regenerare spirituală și morală a început să se dezvolte în România datorită acestor discipline noi pentru publicul român, însetat de cunoaștere, după atâția ani de siluire a conștiințelor”.

În ceea ce-l privește pe Gabriel Bivolaru, „multe comunicate oficiale, puse în circulație cu ajutorul mass-media, au readus în atenția opiniei publice imaginea unui Gregorian Bivolaru vinovat de infracțiuni de drept comun și bolnav psihic irecuperabil. Semnalăm această gravă încălcare a drepturilor omului și protestăm împotriva discriminării la care este supusă de paisprezece ani încoace o persoană urmărită, torturată și întemnițată în perioada comunistă din cauza convingerilor sale”.

În ceea ce privește adepții MISA, „contrar informațiilor repetate de mass-media, care îi acuză că prezintă grave deficiențe psihice, au un comportament asocial și abulic, de victime perfecte ale tehnicilor de spălare a creierului, mulți dintre fondatorii MISA, dintre instructorii și practicanții yoga din cadrul cursurilor organizate de MISA, sunt specialiști în domenii importante de cercetare care, în prezent, se bucură de o largă apreciere în lumea occidentală⁴⁸.

Intenționat, discutând cazul MISA, am prezentat, aproape în mod exclusiv, opinii controlabile, bazate pe documente din interiorul Mișcării și din afara ei, pentru a oferi cititorului șansa de a hotărî singur: Mișcarea pentru

---

47. Nicu Gavriluță, *Dialogul interreligios între Orient și Occident*, în JSRI, No. 5/Summer, 2003, p. 206.

48. *Scurt istoric privind organizația neguvernamentală MISA*.

Integrare Spirituală în Absolut este ceea ce pretinde a fi sau ceea ce se spune despre ea?

Consider că analizarea atentă a datelor prezentate poate face posibil un asemenea răspuns.

Supunându-mă aceluiași proces analitic, părerea mea este următoarea: Mișcarea pentru Integrare Spirituală în Absolut, prin sincretismul ei haotic, ridiculizează atât religiile și filosofia orientală, cât și creștinismul. Și nu are acest drept, ținând cont de faptul că sute de milioane de oameni sunt atașați în mod sincer de credința lor și țin la integritatea ei. Dacă tot se invocă motivul libertății proprii, cred că ar trebui să se învețe și respectarea dreptului la libertate al altora.

Încercând să unească într-un sistem ceea ce de fapt nu poate fi unit și prezentând „iluzia” drept realitate supremă, iar realitatea-iluzie MISA își desconsideră și proprii săi adepți.

Pr. conf. dr. Sterea Tache

VII. DOCUMENTARE

PĂRINTELE EREI CREȘTINE, IEROMONAHUL DIONISIE SMERITUL (EXIGUUL), O PREZENȚĂ MILENARĂ PE MERIDIANELE CULTURII MONDIALE († 555?)*

Evidențierea din zilele noastre a prestigiului național și a fidelității desăvârșite față de mesajul lui Hristos, care caracterizează creștinismul românesc, se împletesc cu faima ecumenică de milenii a inițiatorului și calculatorului Erei creștine. Popasul în preajma acestui mare teolog și trăitor creștin din timpul împăratului Iustinian îl impun și Praznicul Nașterii Domnului, ca și jubileul a două mii de ani de la Întruparea Mântuitorului.

În continuare vom evoca pe scurt doar șase din multiplele aspecte ale personalității harismatice a Părintelui erei creștine Dionisie Smeritul:

1. Înainte de a ajunge un funcționar superior și un dascăl reputat în cele două mari centre de cultură ale Evului Mediu timpuriu, Constantinopolul și Roma, viitorul învățat a fost frate într-o mănăstire din Dobrogea, provincie numită Sciția Mică, încă din anul 297. A activat apoi la centrul eparhial de la Bizanț, unde și-a însușit o cultură remarcabilă și mai multe limbi de circulație ale timpului: greaca, latina, poate scita, besa și gota ținuturilor natale. Aici nu a zăbovit prea mult timp, căci trimisul pontifical în capitală

---

* Cuvânt rostit la decernarea Diplomei de merit pentru realizări academice de LIBERTY UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

l-a ales să fie traducător în cancelaria romană. Cu noile preocupări, el a funcționat la Roma sub zece papi. A organizat arhiva de la Vatican, devenind ulterior directorul ei, a participat la acțiunea de pacificare a spiritelor din timpul schismei simahiene, a compus în latinește viețile unor sfinți răsăriteni.

Anii bătrâneții l-au aflat profesor de Dialectică la Academia monahală de la mănăstirea Vivarium din Sicilia.

2. Ca teolog, a susținut strădaniile antinestoriene și antimonofizite ale papilor epocii sale. În acest scop a popularizat la Roma teologia Sfântului Chiril al Alexandriei, pe aceea a Sfântului Grigore al Nissei, iar, în Galia, teopashismul conaționalilor săi, vestiții Călugări sciți. Pentru sprijinirea unor inițiative de organizare monahală, dintre care amintim pe aceea a Sfântului Benedict de Nursia, a publicat mai multe ediții de canoane, după criterii foarte științifice. Tot lui, învățatului străromân, îi datorăm și alcătuirea primei colecții de decretale papale.

3. Altă realizare deosebită a sa este inițiativa și calcularea Erei creștine. Solicitat de cancelaria din Roma la 525 să alcătuiască referatele de specialitate, cu care Papa Ioan I a limpezit și a acceptat la Constantinopol data ecumenică de sărbătorire a Paștelui, el a schimbat însuși criteriul cronologiei creștine. Aceasta nu mai începe cu domnia lui Dioclețian, ci cu nașterea Mântuitorului Hristos. Manuscrisele sale de astronomie și de matematică dintr-o mănăstire franceză își așteaptă și astăzi cercetătorul competent să le reveleze științei contemporane.

4. Funcționarul administrativ și intelectualul ilustru nu a minimalizat însă pe omul năzuințelor duhovnicești înalte din sine. Ca adept și admirator al evlaviei monahilor egipteni, el a tradus, din grecește în latinește, printre altele, Viața Sfântului Pahomie și Viața Sfintei Taisia.

Dar cea mai potrivită ilustrare a paradigmei spirituale a monahului tomitan de la Roma este panegiricul pe care i l-a alcătuit Casiodor, fostul său coleg de catedră academică, el însuși monah. Cităm din el un fragment: "Mai produce și azi Biserica Universală oameni iluștri, strălucitori prin podoaba învățăturilor sănătoase. Așa a fost în zilele noastre călugărul Dionisie, scit de neam, dar cu moravuri întru totul romane, foarte învățat în amândouă limbile, dovedind prin faptele lui omenia culeasă din cărțile Dqmnului. A cercetat cu atâta râvnă Sfintele Scripturi și le cunoștea atât de bine, încât despre orice l-ai fi întrebat avea numaidecât răspunsul potrivit.

A predat Dialectica împreună cu mine și cu ajutorul lui Dumnezeu a petrecut mulți ani din viața lui în gloriosul templu al magisteriului. Sunt stânjenit că trebuie să spun despre coleg ceea ce în mine nu pot afla. Căci în el sălășluia multă înțelepciune unită cu simplitatea, învățătura unită cu smerenia, arta de a vorbi unită cu moderația și totuși el nu se socotea a fi mai mult decât cel din urmă slujitor; deși, fără îndoială, era vrednic de societatea regilor. Mijlocească pentru noi, el, care obișnuia să se roage împreună cu noi, ca să putem fi ajutați acum de meritele lui, cu ale cărui rugăciuni eram întăriți odinioară pe pământ!"

5. În fragmentul de mai sus, cuviosul nostru este catalogat în ceata oamenilor iluștri și sfinți. De-a lungul secolelor, aprecierea aceasta alternează cu alte calificative maxime precum: glorios, prea învățat, călugăr savant, genial, fondator al culturii europene.

Această constantă admirație ecumenică reflectă într-un fel faima de care el s-a bucurat în viață. Se știe că mai mulți papi l-au solicitat în momente de mare responsabilitate, o dată cu miniștrii, senatorii, abații și cu celelalte mari personalități ale veacului al VI-lea: prim-ministrul Casiodor, arhiepiscopul Cezar de Arles, filosoful Boețiu, Sfântul Benedict de Nursia.

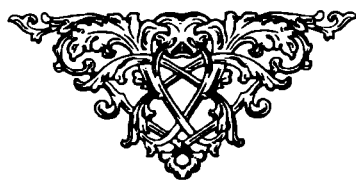
Nimbul acestei celebrități europene se va mări și mai mult, atunci când i se va recunoaște pe deplin paternitatea celebrelor tratate pseudoareopagitice: Ierarhia cerească, Ierarhia bisericească, Numele divine și Teologia mistică.

După cercetările noastre, operele enumerate aparțin în realitate străromânului Dionisie Exiguul. La această concluzie noi am ajuns după studii de peste douăzeci de ani. Prezentarea concluziilor obținute am realizat-o în volumele: *Identitatea lui Dionisie Pseudo-Areopagitul cu ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul)*, Craiova, 1991 și *Areopagitica, Dionisie Smeritul (Exiguul) și alți teologi străromâni în context european, secolele V-VI*, București, 1998. În cartea din urmă, se expun în mod argumentat datele vieții și contribuția dobrogeanului nostru în variate domenii ale cunoașterii. Ne putem mândri astfel cu primul astronom român, care a elucidat și caracterul "eclipsei" de la moartea Mântuitorului; cu inițiatorul Erei creștine, în care întreaga omenire este unificată spiritual; cu primul profesor universitar de Teologie și de Filosofie; cu întemeietorul Dreptului canonic european; cu traducătorul în latinește al unor sfinți orientali necunoscuți în Occident, ba chiar cu autorul unor aghiografii străromâne, insuficient cunoscute până astăzi.

În încheiere, voi face o comparație care nu trebuie să șocheze pe nimeni. De la Chicago, Mircea Eliade a răspândit cultura sa și faima poporului român pe meridiane mondiale în vremea noastră. Aceeași vastă cultură și glorie a poporului nostru a propus-o cândva întregii lumi și Dionisie Smeritul din Tomis și din Roma.

Aniversarea a două mii de ani de la Întruparea Domnului înseamnă implicit și omagierea Cuviosului Dionisie Smeritul. În esență, marele învățat străromân a evidențiat stăpânirea lui Hristos asupra timpului, a istoriei și a lucrat pentru pacea, puritatea doctrinei și unitatea Bisericii Sale. De aceea amintirea lui se continuă și astăzi cu laude pe toate meridianele spiritualității lumii.

Pr. prof. dr. Gheorghe I. Drăgulin

CONTRIBUȚIA CUVIOSULUI DIONISIE EXIGUUL LA PROBLEMA CALENDARULUI

Despre calendar

Calendarul reprezintă una dintre chestiunile de cult și de disciplină care la această dată separă Biserica Răsăritului de cea Apuseană, pe de-o parte, dar și Bisericile ortodoxe între ele. Ca sistem de măsurare a timpului, el a apărut din necesitatea simțită de oameni pentru a introduce o regularitate în ocupațiile cotidiene și de a fixa în timp sărbătorile religioase. Măsurarea timpului s-a întemeiat pe mersul lunii și al soarelui, cei doi luminători făcuți de Dumnezeu ca "semne, să se deosebească anotimpurile, zilele și anii"(Facere 1,14), iar ca limite trebuia să fie bine definită alegându-se ca unitate mijlocie de măsură a timpului, ziua solară medie, care se deduce din ziua solară printr-o mică diferență (ziua solară este intervalul de timp dintre două treceri consecutive ale soarelui la meridian). Ca orice unitate de măsură, ziua solară medie are și ea multiplii și submultiplii ei, și anume: a).- orele, minutele și secundele de timp, ziua având 24 ore, sau 1.440 minute ori 86.400 secunde; b).- săptămâna, adică intervalul de timp dintre două faze consecutive ale lunii; c).- luna lunară, adică intervalul de timp care îi trebuie lunii să revină la aceeași fază, adică 29 zile, 12 ore, 44 minute și 2,9 secunde; și d). - anul tropic sau astronomic, adică intervalul de timp dintre două treceri consecutive ale soarelui la echinocțiul de primăvară și care are aproximativ 365 zile, 5 ore, 48 minute și 45,46 secunde. Deoarece anul tropic nu se compune dintr-un număr exact de zile, acesta nu a putut fi luat ca unitate de măsură, pentru că atunci ar fi trebuit ca o aceeași zi să aparțină unui an prin începutul ei și anului următor prin sfârșitul ei. De aceea s-a adoptat ca unitate de măsură anul civil sau calendaristic, care în fond este un an convențional, obținut din anul tropic prin înlăturarea fracțiunii de zi. După cum am menționat, deoarece anul civil trebuie în timp să i se aducă anumite corectări, pentru a restabili corespondența cu cel astronomic, a apărut problema calendarului.

Primele popoare și-au întocmit calendarele după mersul lunii. Încă din timpuri străvechi sumerienii efectuaseră o grupare a stelelor în constelații. Clasarea acestor constelații în raport cu răsăritul soarelui le-a servit la întocmirea calendarului. Calendarul sumero-babilonian, la început lunar, a devenit în mileniul al III-lea lunisolar,¹ având un an de 12 luni lunare, ceea ce dădea un total de 354 de zile. Neconcordanța de 11 zile și un sfert față de anul solar, era reglată din trei în trei ani prin prelungirea anului cu încă o lună. Babilonienii sunt cei care au împărțit ziua în 12 ore-duble, la rândul lor împărțite în 60 de minute-duble fiecare, iar minutele în 60 de secunde duble. Acest principiu de subdivizare l-au adoptat mai întâi evreii, apoi grecii care l-au transmis (prin intermediul romanilor) erei moderne, creștine, a zilelor noastre². Interesant de menționat este faptul că babilonienii au reușit prin veacul al VIII-lea î.Hr. să prevadă aproape exact eclipsele de lună. Egiptenii³ au luat ca punct de reper "decanii", cele 36 de constelații, de-a lungul ecuatorului ceresc și au stabilit pe baza poziției și apariției lor de câte 10 zile, un ciclu de 360 de zile. Din anul 2776 î.Hr. a fost întocmit un calendar, la început lunar, în funcție de fazele lunii. Acest calendar egiptean a avut la bază anul lunar de 354 de zile (12 luni de câte 29 zile și jumătate).

Calendarul a fost apoi corectat luându-se ca punct de reper apariția la orizont a stelei Sirius alături de Soare, ceea ce a dus la seria de 365 de zile. Cu timpul, s-a adoptat anul împărțit în 12 luni a câte 30 de zile, anul fiind acum de 365,26 zile. Anul era împărțit în trei anotimpuri agricole (revărsarea, acoperirea, anotimpul uscat). Egiptenii au determinat cu o precizie uimitoare, Nordul (cu o deviație de cel mult un grad) orientând fețele marilor piramide în direcția celor patru puncte cardinale. Vechii evrei n-au studiat stelele și planetele de teama de a nu cădea în idolatrie: "ca nu cumva să ridici ochii spre cer și să vezi soarele, luna, stelele... să te lași ispitit și să te închini și să slujești acestor făpturi" (Deuteronom 4, 19). Aveau totuși cunoștințele astronomice de bază, necesare fixării datelor diverselor sărbători și festivități. În Sfânta Scriptură nu se găsește nici o mențiune explicită despre astrologie, deși sunt amintiți prezicătorii și "tâlcuitorii de semne" (Levitic 19, 26; Deuteronom 18, 10). O cronologie evreiască număra anii de la

1. Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, Editura Saeculum I.O., Vestala, București 2001, *Cultura și civilizația mesopotamiană*, p.107;

2. Dr. Vasile Gheorghiu, *Noțiuni de cronologie calendaristică și calcul pascal*, București, 1936, p.10;

3. Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, Editura Saeculum I.O., Vestala, București 2001, *Cultura și civilizația Egiptului antic*, p.179;

„zidirea lumii”, fixată, conform genealogiilor din Biblie, la anul 3761 î.Hr.⁴ În uz la evrei pe vremea Mântuitorului era un calendar stabilit în Cartea Jubileelor⁵. Perșii s-au servit de cercetările și rezultatele prestigioasei științe a Babilonului, având decât preocupări sporadice și vagi de organizare a calendarului⁶. În astronomia indiană se consemnează încă din epoca vedică, a doua jumătate a mileniului al II-lea î.Hr. o preocupare pentru împărțirea anului în 360 de zile, precum și pentru alcătuirea de liste a 27 sau 28 de constelații. Astronomia a preocupat cel mai mult pe chinezi. Observațiile și calculele lor astronomice aveau un scop practic și anume întocmirea calendarului. În perioada cuprinsă între anii 104 î.Hs. (data primului calendar) și anul 1645, s-au întocmit 143 de calendare, dintre care aproximativ 50 au devenit oficiale.⁷ Anul chinezesc era împărțit în 365 de zile și un sfert. Grecii și romanii aveau și ei la început tot un calendar lunar, adică organizat după mersul lunii: luna calendaristică avea aceeași durată ca luna lunară, adică începutul ei coincidea, pe cât era posibil cu luna nouă. Un asemenea calendar folosesc musulmanii în viața lor religioasă. La romani, pe vremea împăratului Romulus, se întrebuița un calendar arbitrar, care nu era nici solar nici lunar: anul (numit alban) avea 304 zile și era împărțit în 10 luni, începând cu martie și terminând cu decembrie; de aici numele latine ale lunilor septembrie, octombrie, noiembrie și decembrie (adică luna a șaptea, a opta, a noua și a zecea), denumiri care s-au păstrat chiar după adăugarea lunilor ianuarie și februarie, deși ordinea numerică a acestor luni, în calendarul actual nu mai corespunde vechilor denumiri. Din timpul lui Numa Pompiliu s-au adăugat lunile ianuarie și februarie, durata anului mărindu-se astfel la 12 luni sau 355 zile. Mai târziu, pontifii romani, în grija cărora era dată socoteala calendarului, modificau mereu calendarul, pentru a prelungi durata magistraturii partizanilor lor și pentru a avansa sau întârzia scadența polițelor debitorilor, provocând astfel mare dezordine⁸ și confuzie. Ceva mai târziu, calendarul roman a adoptat anul egiptean de 365 zile, care avea cu aproape un sfert de zi mai puțin decât anul tropic: după fiecare patru ani, acest ca-

4. Dimitrie Olinici, *Dionisie Exiguus și anul 2000*, în rev. Știință și tehnică, octombrie 1998, p.8;

5 Pr. Athanasie Negoită, *Calendarul mosaic și Paștile creștin*, în Glasul Bisericii XXX, 1972, nr.11-12, p.1209;

6 Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol.I, Editura Saeculum I.O., Vestala, București 2001, Cultura și civilizația persană, p.311;

7 Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol.II, Editura Saeculum I.O., Vestala, București 2001, Cultura și civilizația chineză, p.66;

8 Pr. Prof. Ene Braniște, *Problema unificării calendarului liturgic în Bisericele Ortodoxe*, în Ortodoxia nr. 2/aprilie - iunie 1955, p.179;

lendar arăta sfârșitul anului cu o zi mai devreme. Din această cauză în jurul anului 46 î.Hr., echinocțiul de primăvară (isimeria) era indicat de calendar cu trei luni mai înainte de data lui reală. Toate aceste calendare își au imperfecțiunile lor și de aceea s-au propus diferite proiecte ale unui calendar universal⁹. Potrivit unuia din aceste proiecte, prima lună a fiecărui trimestru trebuie să aibă 31 de zile, celelalte două câte 30 de zile. În total, trimestrul are 91 de zile, respectiv, 13 săptămâni. Fiecare din cele 12 luni cuprinde 26 de zile lucrătoare, plus duminicile. Anul calendaristic este alcătuit dintr-un număr par de zile (364), duminici (52) și luni (12). Pentru ca anul calendaristic să coincidă cu cel solar, se adaugă la sfârșitul anului, o zi suplimentară. În anii bisecți, se mai adaugă încă o zi – între 30 iunie și 1 iulie. Ambele zile suplimentare rămân nedatate și nu sunt incluse în nici o zi a săptămânii. Aceste sisteme universale de măsurare a timpului s-au dovedit a fi utopice deoarece implicațiile existenței unor zile nedatate sunt greu de estimat dar și imposibil să se materializeze într-un sistem, care în zilele noastre merge către precizii de nanosecunde.

Sisteme de măsurare a timpului creștin

Situația creată de diferențele dintre anul tropic și cel civil, care înregistrau inadvertențe foarte mari între cele două unități de măsură, a determinat pe împăratul Iuliu Cezar, în calitatea sa de "pontifex maximus", să se gândească la o reformă a calendarului, pentru a pune ordine în acest domeniu. Pentru aceasta a solicitat pe Sosigene din Alexandria care a alcătuit un calendar solar științific, adică un calendar bazat pe mișcarea soarelui, lunile fiind simple diviziuni convenționale, care nu se mai raportau la mișcarea lunii. Cunoșcând durata exactă a anului tropic, Sosigene a restabilit mai întâi coincidența anului civil cu cel astronomic, adăugând la anul 46 î.Hr. (708 a.u.c.) 90 zile, cu care anul civil o luase înaintea celui tropic și a stabilit durata anului calendaristic la 365 zile. Deoarece diferența de 5 ore, 48 minute și aproape 46 secunde dintre durata anului tropic și cea a anului civil în patru ani, cumulează aproape o zi, a hotărât să adauge câte o zi în plus la fiecare patru ani. Anul de 366 zile care trebuia să revină din patru în patru ani, s-a numit an bisect, de la cuvântul bissextilis, pentru că în acei ani, ziua în plus se adăuga după cea de 23 februarie, care după numărătoarea romană, era ziua

---

9. Pr.Prof. dr. Ene Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura Diecezană Caransebeș, 2001, p. 81;

a șasea dinaintea Kalendelor lui Martie (*sexta kalendas Martii*), ziua introdusă se numea "*bis sexta kalendas martii*" (bis. VI kal. Mart.) iar anul respectiv se numea *bissextilis*, de unde provine și cuvântul nostru *bisect*. În felul acesta, coincidența anului civil cu cel astronomic se restabiea după fiecare patru ani. De asemenea, Sosigene a păstrat împărțirea în 12 luni, dintre care unele aveau 30 zile iar altele 31 zile cu excepția lunii februarie, care avea numai 28 zile în anii comuni și 29 zile în anii bisecți. Echinoctiul de primăvară cădea atunci la 24 martie. Calendarul întocmit astfel a rămas în uzul romanilor cu numele de "*calendarul iulian*", după numele reformatorului său. El a fost moștenit ca atare și de creștini, care au introdus în el sărbătorile specific creștine și sistemul de împărțire a lunilor în săptămâni (grupe de șapte zile), moștenit de la evrei, înlocuind astfel octada romană (grupa de opt zile). Acest calendar nu era cu totul perfect, deoarece considerând trei ani de câte 365 zile și al patrulea de 366 zile, în patru ani rămânea totuși o diferență de 44 minute și 56 secunde, adică puțin peste 11 minute pe an, cu care anul civil sau calendaristic rămânea în urma celui astronomic. Această diferență pare oarecum neînsemnată, pentru o viață de om, dar cu timpul crește și devine perceptibilă în perioade mai mari de timp, de exemplu în 128 ani diferența se ridică la o zi, iar în 384 ani la trei zile, deci la fiecare 128 ani anul civil rămânea în urmă cu o zi iar la fiecare 384 ani cu trei zile. În felul acesta, de exemplu, echinoctiul de primăvară, care în anul reformei lui Sosigene cădea la 24 martie, peste 384 ani, adică în timpul Sinodului I Ecumenic, avea să cadă la 21 martie.

Datorită sărbătorii Paștilor, s-a observat cu ușurință diferența care se înregistra între anul tropic și cel calendaristic. În lumea ortodoxă această sărbătoare guvernează mersul întregului an bisericesc, în jurul ei fiind grupate serii de sărbători, săptămâni și perioade, care o preced și care o urmează. Paștele creștin este sărbătoarea amintirii sau comemorării anuale a Învierii din morți a Mântuitorului, eveniment care constituie piatra unghiulară a credinței noastre în divinitatea Lui și învierea morților. Învierea Mântuitorului a avut loc în prima Duminică de după Paștele iudeilor din anul 33 al erei creștine. Sfânta Scriptură oferă date în sensul identificării sărbătorii Paștilor evreiesc (*Pasha*) care se serba în seara zilei de 14 Nisan, care știm că era prima lună a anului evreiesc (*Nisan* sau *Abib*) și începea cu ivirea pe cer a lunii noi de după echinoctiul de primăvară. Data de 14 Nisan coincidea astfel cu prima lună plină după echinoctiul de primăvară (Ieșire 12,6; 12,18; 12,27; Levitic 23,5-8; Numeri 9,2-5; 28,16-17; Deuteronom 16,1-8). În secolul al II-lea descoperim în Biserica primară două tradiții și practici pascale care au creat dificultăți pentru realizarea unui acord general. O parte dintre

creștini serbau Paștile la data Pesah-ului evreiesc. Aceștia, atenți la practica iudaică, în care pasha începea din seara zilei de 14 nisan, ziua Răstignirii lui Hristos legau sărbătoarea, de această dată, socotind că respectă adevărul istoric al coincidenței Paștilor cu pasha. De asemenea ținând seama de data lunii, ca mijloc de orientare calendaristică, dar respectând zilele săptămânii în care Mântuitorul a fost răstignit și a înviat, majoritatea creștinilor din Răsărit și din tot Apusul serbau Răstignirea și Învierea, vineri și Duminică, după 14 Nisan. Se observă că amândouă părțile erau preocupate să comoreze faptul la momentul lui istoric, deosebirea fiind că unii îl fixau la data lunii iudaice iar alții la ziua săptămânii creștine. Această diversitate provenind din faptul că se fixase ca punct de orientare paștele evreiesc, a generat două practici asimilate cu o erezie, împotriva cărora s-au luat măsuri aspre prin repetate dispoziții oficiale și cu toate acestea ele au stăruit în tot cursul veacului al patrulea și chiar mai târziu¹⁰. Astfel, o parte sărbătoreau Paștile odată cu evreii, adică pe 14 Nisan, în orice zi a săptămânii ar fi căzut această dată, fapt pentru care erau numiți *quatrodecimani* (*tessareskaidekaitai*) sau *tetradiți* iar alții de prin părțile Antiohiei, deși sărbătoreau Paștile duminică, aveau grijă ca acea duminică să cadă totdeauna în interiorul săptămânii azimilor iudaice, chiar când aceasta, datorită calculului greșit al evreilor cădea înaintea echinocțiului de primăvară, fiind numiți *protopashiți*, adică cei care serbau Paștile înainte de data oficială. O încercare de a introduce uniformitate în sărbătorirea Paștilor s-a făcut prin Sinodul de la Arelate (Arles, în Galia), la anul 314 care a fixat prin canonul 1 că Paștile trebuie serbat "*uno die et uno tempore, per omnem orbem*". Încercarea a rămas fără rezultat deoarece emana de la un sinod cu caracter local care nu avea calitatea de a formula hotărâri obligatorii pentru toată lumea creștină, acest drept fiind rezervat doar unui sinod ecumenic. Se pare că sinodul de la Arelate voia să generalizeze în Apus practica pascală a Bisericii Romane. Din timpul episcopatului papei Silvestru este în uz la Roma tabela pascală numită "*filocaliană*"¹¹. În acest fel sinodul, prin hotărârea pe care a luat-o făcea un apel și o indica în fruntea nevoilor și intereselor bisericești, după libertatea abia acordată, "*primo loco*", uniformizarea datei Paștilor. Această trebuință a înțeles-o Sinodul I Ecumenic de la Niceea și a hotărât în consecință. Prin "Epistola sinodului către Biserica din Alexandria" se dădea creștinilor din

10. Pr. Prof. Ene Braniște, *Problema unificării calendarului liturgic în Bisericile Ortodoxe*, în *Ortodoxia* nr.2/aprilie - iunie 1955, p.185;

11. Teodor M. Popescu, *Problema stabilizării datei Paștilor - Privire istorică asupra divergențelor și computurilor pascale. Încercări de îndreptare. Greutatea și necesitatea unui acord. Propuneri și posibilități*, în *Ortodoxia* nr.3/iulie septembrie 1964, p.342;

Egipt, Libia și Pentapole, "vestea cea bună" că s-a stabilit unitatea cu privire la sărbătorirea Sfințelor Paști. Spre deosebire de quatuordecimani, Paștile trebuiau serbate numai duminică, niciodată în aceeași zi cu iudeii și nu de două ori în același an, adică între două echinoctii. Cât privește calculul datei pascale creștine, sinodul a încredințat Bisericii Alexandriei sarcina de a face cunoscută anual această sărbătoare celorlalte Biserici. Practica alexandrină recomandată de sinod era observarea celor trei condiții: echinoctiu, luna plină și duminică. "Un computist cu recunoscută competență, Joseph Bach citează ca greșită mult - răspândită și felurită părere, că Sinodul I Ecumenic sau altul ar fi interzis coincidența sărbătorii pascale creștine cu pasha iudaică și că deci calculul gregorian, care o permite, ar călca acea dispoziție. Împotriva acestei păreri J. Bach afirmă că sinoadele urmăreau numai scopul de a pune calculul pascal creștin pe picioarele sale și de a serba Paștile pretutindeni după începutul primăverii - adică după echinoctiu. Dacă ar fi dat dispoziția care li se atribuie, atunci ar fi ajuns la contrariul a ceea ce voiau, făcând calculul creștin al sărbătorii dependent de cel iudaic."¹² Joseph Bach justifică cu aceasta neobservarea în calendarul gregorian a coincidenței pascale cu iudeii, dar atâta vreme cât nu s-a dovedit neautenticitatea Epistolei circulare a împăratului Constantin cel Mare, cel puțin, trebuie să admitem că Sinodul de la Niceea a interzis formal și clar sărbătorirea Paștilor într-o zi cu evreii. Biserica romană nu s-a conformat calculului alexandrin și hotărârii Sinodului I Ecumenic, care n-a supus acel calcul arbitrajului episcopului Romei sau cumva unui sinod, ci a înțeles să fie acceptat ca un calcul mai bun și ca un bun serviciu făcut cu competență Bisericilor, având o mai bună știință pascală decât Roma. Paștile creștin trebuia serbat după echinoctiul de primăvară, în prima duminică cu lună plină. În cazul când coincidea cu Pasha, praznicul creștin trebuia amânat cu o săptămână. Cele stabilite la Sinodul I Ecumenic de la Niceea nu au aflat receptivitatea sperată. Știința și practica alexandrină nu și-au putut arăta imediat toate avantajele din cauza unor factori de cercetare imperfectă, a unor mentalități care s-au supus greu sobornicității.¹³

---

12. Joseph Bach "Die Osterfest, Berechnung in alter und neuer Zeit. Ein Beitrag zur christlichen Chronologie". Freiburg im Breisgau, 1907 (p.70-73) citat la Teodor M. Popescu, *Problema stabilizării datei Paștilor - Privire istorică asupra divergențelor și computurilor pascale. Încercări de îndreptare. Greutatea și necesitatea unui acord. Propuneri și posibilități*, în *Ortodoxia* nr.3/iulie-septembrie 1964, p.336;

13. Cuviosul Dionisie Smeritul sau Exiguul, *Două epistole despre problemele datei Paștelui și „Elementele calculului calendaristic și pascal”* – studiu introductiv și bibliografie de Pr.Dr. Gheorghe Drăgulin; traducere de Prof. David Popescu, în rev. *Mitropolia Olteniei*, anul XXXIV, nr.1, ianuarie-martie 1987, p.32;

Un paradox al istoriei a făcut ca însăși însărcinarea sinodală a patriarhilor Alexandriei, bazați pe știința astronomică a epocii să se transforme cu timpul într-un instrument al aproximației, al rutinei care se repetă fără controlul riguros al realității la care se referă. Ciclicitatea fenomenelor cerești a determinat în timp observații utile computului pascal. Ca urmare a acordului Părinților de la Niceea, episcopii din Alexandria au început să aducă la cunoștința întregii lumi creștine data Paștilor, prin enciclici speciale. Acest obicei exista în Biserica Alexandriei încă din secolul al doilea. Mărturii în acest sens avem de la Sf. Dionisie al Alexandriei, de la Sf. Atanasie cel Mare și de la Sf. Chiril al Alexandriei. În unele părți ale lumii creștine, data paștilor se comunica în sinoade generale, apoi prin enciclicele festive și în final prin pascaliile sau tabele pascale. Alcătuirii tabelor pascale, bazându-se pe regulile alexandrine, au renunțat la consultarea datelor astronomice și și-au alcătuit pascaliile bazându-se doar pe reguli tehnice, dar care aplicate la perioade mari de timp s-au dovedit a nu fi foarte exacte din punct de vedere științific.¹⁴ Răsăritenii au observat că după fiecare 28 de ani, zilele săptămânale cu care încep anii, se repetă. Grupul de 28 de ani s-a numit „ciclul solar”. De asemenea s-a observat că după fiecare 19 ani, luna plină și fazele succesive ale lunii cad în aceeași zi din lună, iar acest grup a fost numit „ciclul lunar”. Înmulțind numărul anilor dintr-un ciclu lunar (19), cu numărul anilor dintr-un ciclu solar (28) rezultă un ciclu de 532 de ani, în cadrul căruia avem toate variațiile posibile, datele duminicilor pascale se repetă în aceeași ordine. Cele mai vechi table pascale s-au alcătuit la Alexandria în anul 250, cea a lui Dionisie cel Mare, dar nu ni s-a păstrat, iar în Apus e aceea a lui Hipolit, gravată pe fețele scaunului de marmură cu statuia acestuia. Cea dintâi tablă pascală de origine alexandrină care ni s-a păstrat a fost alcătuită în anul 388 de către episcopul Teofil al Alexandriei. la cererea împăratului Teodosie cel Mare. Mai târziu, Sfântul Chiril al Alexandriei a alcătuit o nouă tablă pascală pentru o perioadă de 95 de ani (de la 436 până la 531), iar într-o epistolă către papa de la Roma a demonstrat crorile calculului pascal roman. Tot el a formulat regula că răstimpul de variație a datei Paștilor îl alcătuiască cele 35 zile dintre 22 martie și 25 aprilie. Deosebiri între Răsărit și Apus se arată chiar după anul 325, Paștele din anul 326, fiind sărbătorit în Răsărit, la Alexandria în data de 3 aprilie, iar la Roma la 10 aprilie. Apusul continua să se conducă după practica ei, bazată pe un sistem quasi lunar, apropiat de acela al quatozdecimanilor. Conform acestui sistem, Paștile nu putea să cadă decât între 22 martie și 21 aprilie.

14. Dr. Paul Dancescu, „*Monumenta Romaniae Vaticana*”, Opera Prof. Ioan Dumitriu Snagov, în Buletinul „Calea de lumină”, an VIII, nr.85-86, mai-iunie, Timișoara 2001;

Contribuții privind uniformizarea datei sărbătoririi Paștilor

Regularitatea succesiunii fenomenelor cerești au înlesnit observații practice foarte utile calculului computului pascal și aceasta în mod deosebit în ceea ce privește ciclul solar de 28 de ani, conform căruia zilele săptămânii cu care începe fiecare an se repetă în ordinea identică a perioadei precedente. În mod obișnuit, curent, un an are 52 de săptămâni și o zi, în timp ce anul bisect are în plus față de cel comun, încă o zi. După anul bisect, anul care se începe are două zile întârziere și după o serie de 4×7 , adică 28 de ani, ziua din săptămână cu care începe anul se repetă.

Ca urmare a acestor observații poate fi aflată în care zi a săptămânii a căzut o dată oarecare a lunii din oricare an și acest lucru se numește tehnic *mâna anului* sau *litera dominicală*. Pentru calcularea lunii pascale din fiecare an servește și ciclul lunar bazat pe observațiile atenianului Methon (432 î.Hs), de care știința alexandrină a știut să profite de timpuriu. În conformitate cu acest ciclu lunar, după o perioadă de 19 ani, luna plină și fazele succesive ale ei revin în aceleași zile din lună, ca și grupa precedentă de ani. Metoda folosită se numește *numărul de aur*.¹⁵ În fruntea tabelelor pascale care adăugau la neajunsul mnemotehnic al întocmirii lor și pe acela al duratei ciclului trebuie să amintim, pentru Răsărit, încercarea episcopului Dionisie al Alexandriei cu o grupă de 8 ani. Urmașul acestuia în problemele calendaristice, episcopul Anatolie al Laodiceii, a fixat un ciclu pascal de 19 ani, între anii 258-277, și care a avut fixat echinocțiul la 22 martie, corectat ulterior. Acest ciclu avea ca referință a anilor, zilele creației. În Apus, pentru a se desprinde de calendarul iudaic, Papa Ipolit prin opera „*Determinarea datei Paștilor*” a propus un calcul pascal lunar pe 16 ani, pentru perioada 222-237, cu echinocțiul stabilit la dat de 18 martie. Pentru aceste încercări trebuie remarcată limita extremelor pentru data când putea să cadă Duminica Învierii lui Hristos, între 20 martie și 21 aprilie. De asemenea trebuie precizat faptul că întreg calculul pascal era greșit cu trei zile în comparație cu calendarul astronomic¹⁶. Încercări de corectare ale sistemului lui Ipolit sunt semnalate cel puțin prin două lucrări: „*De paschae computo*” a Sfântului

---

15. Pr. Dr. Gheorghe I. Drăgulin, *Cuviosul Dionisie Smeritul sau Exiguul – Două epistole despre problemele datei Paștelui și „Elementele calculului calendaristic și pascal”* – studiu introductiv și bibliografie de Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin; traducere de Prof. David Popescu, în rev. Mitropolia Olteniei, anul XXXIV, nr.1, ianuarie-martie 1987, p.32;

16. Teodor M. Popescu, *Problema stabilizării datei Paștilor - Privire istorică asupra divergențelor și computurilor pascale. Încercări de îndreptare. Greutatea și necesitatea unui acord. Propuneri și posibilități*, în Ortodoxia nr.3/iulie - septembrie 1964, p.350;

Ciprian, care folosea un ciclu de 16 ani și „*Augustalis*”, care se baza pe un ciclu de 84 de ani. Apusenii fixau echinocțiul la 18 martie bazându-se pe autoritatea papei Ipolit. Ca și ziua echinocțiului, calculul lunii pline producea de asemenea nepotriviri în determinarea sărbătoririi Duminicii Învierii.¹⁷

Încercări de armonizare a datei de sărbătorire a Paștilor au existat atât în Răsărit cât și în Apus. Astfel, în anul 387, calculul pascal stabilea la Roma echinocțiul la 21 martie iar la Alexandria data de 25 aprilie. Împăratul bizantin Teodosie I a cerut lămurirea contradicției de către Teofil al Alexandriei, care a justificat data sărbătoririi de către Răsărit la data menționată. În Apus cu excepția lui Ambrozio al Milanului data Paștilor a fost prăznuită la 18 aprilie. Cu această contradicție s-a confruntat și Papa Leon I, pentru anul 444, an bisect, când Apusul fixa Paștele la 26 martie iar calculul alexandrin la 23 aprilie. Data romană a sărbătorii a fost combătută de Sf. Chiril al Alexandriei, care a alcătuit și două pascalii pe principiul ciclului lunar de 19 ani. Meritul deosebit al Sf. Chiril îl reprezintă faptul că a stabilit regula conform căreia Paștile trebuiau sărbătorite într-un interval de cinci săptămâni, adică între 22 martie și 25 aprilie¹⁸. Precizările făcute de Sf. Chiril au fost aplicate ad litteram, fără a ține cont de toate condițiile astronomice prezentate și astfel s-a creat o mare discrepanță între sărbătoarea creștină și mersul real al astrelor. Pentru a se lămuri asupra corectitudinii datei de sărbătorire a Paștilor pentru anul 455, Papa Leon I a cerut părerea episcopului alexandrin Proteric. Ierarhul alexandrin a justificat amănunțit fixarea datei de 24 aprilie pentru sărbătoarea Paștilor, dar acceptarea acestei date de către Apus a determinat neplăceri exprimate public la adresa Papei cum a fost cazul lui Prosper de Aquitania care considera că acordul pascal cu Răsăritul i-a „jignit de moarte”. Toate aceste frământări au determinat pe Papa Leon I să solicite îmbunătățirea ciclului apusean.

Orientative în corectarea sistemului apusean au fost tabelele pascale ale lui Teofil și Chiril ai Alexandriei, precum și ciclul de 532 de ani al lui Annianos. Victorius de Aquitania a fost primul dintre latini care a întrebuițat ciclul lunar de 19 ani, pe care l-a înmulțit cu cel de 28 de ani ajungând la canonul pascal de 532 de ani, iar pentru restul păstra regulile romane de calcul. Acesta a acordat o atenție deosebită primelor zile ale lunii (prima luna, dies prima), din martie sau din aprilie, în care trebuia să cadă luna nouă ca să poată fi luată în considerare în calculul pascal. Remarcabil pentru studiul nostru este faptul că, chiar fără un caracter oficial, calculul lui Victoriu tindea către un acord cu Răsăritul, cu toate că rolul decizional reve-

17. Pr. Dr. Gheorghe I. Drăgulin, *op. cit.*, p.34;

18. Dr. Vasile Gheorghiu, *Noțiuni de cronologie calendaristică și calcul pascal*, București 1936, p.23;

nea tot papei pentru sărbătorirea din Apus. Calculul victorian a fost pe rând aprobat și refuzat, Papa Vitalianus nu îl recunoaște, Galia îl recomandă, Sf. Columban îl consideră o inovație neaprobată de Papa Leon cel Mare, dar Spania îl aplică. La începutul veacului al VI-lea Papa Simah impune cu ostilitate față de răsăriteni, data pascală pentru 25 martie față de 22 aprilie data alexandrină a sărbătorii. Preocupările de uniformizare a datei sărbătoririi Paștilor înregistrează un moment important la 19 ianuarie 520 când de la Constantinopol, patriarhul ecumenic Ioan al II-lea, printr-o epistolă, comunică Papei Hormisdas, data alexandrină a Paștilor, respectiv 19 aprilie. Discuțiile și nemulțumirile privitoare la sărbătoarea Paștilor sunt evidențiate mai clar din lucrările Cuviosului Dionisie Smeritul, la anul 525, în studiul dedicat episcopului Petroniu. Prezentarea extrem de succintă de până aici privitoare la eforturile de uniformizare a sărbătorii pascale ca dată de prăznuire, demonstrează necesitatea generală pentru sistematizarea calculelor de până acum și promovarea unei formule viabile pentru toți.

Cronologia creștină a Cuviosului Dionisie Smeritul și calculul pascal

O contribuție unică în istoria universală și deopotrivă un punct de referință în teologia creștină sunt reprezentate de fixarea erei creștine de către eruditul teolog străromân Dionisie Exiguul. Gloria nepieritoare îi este dată și de „intuiția credinței sale ortodoxe că drept criteriu al numărării anilor în istoria mântuirii nu trebuie luat nici un eveniment istoric, persoana nici unui împărat sau prooroc, ci întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor”¹⁹. Lucrările de cronologie creștină îl deosebesc pe Dionisie Exiguul de istoricii bisericești de până la el, ”care au scris istorie fără a avea o viziune nouă, creștină asupra cronologiei”²⁰ sau de alți Sfinți Părinți și scriitori bisericești care începeau ciclul pascal de la unii împărați romani, deoarece ”a pus bazele calculului erei creștine... Este era noastră actuală, valabilă pentru întreaga planetă. O astfel de cucerire de valoare universală, din partea unui smerit monah plecat din Dacia Pontică, îmbracă literatura dacoromană pe care a produs-o cu o strălucire și o valoare care nu are egal în nici o literatură europeană contemporană pentru o problemă similară”²¹.

19. Pr. Dr. Gheorghe I. Drăgulin, *ibidem*, p. 48;

20. Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București 2003, p.188;

21. I. G. Coman, *La litterature patristique au Bas-Danube*, p.6, citat la Nestor Vornicescu - Scrieri patristice, în B.O.R. până în sec.XVII, Craiova 1983, p.63;

În această problemă Cuv. Dionisie Smeritul a scris următoarele lucrări: "*Cartea despre Paști*", "*Argumente Pascale*" și două scrisori: "*De ratione Paschae*"²². Explicația Cuv. Dionisie Exiguul pentru fixarea erei creștine ne este oferită în "Epistola I"²³ (Pascalia adevărată, Regulile îndreptării și ale fixării începutului ei), Scrisă în anul de la Hristos 525. Consul fiind Probus, Indictionul 3"²⁴ spunând că "n-am voit să leg ciclurile mele de amintirea unui prigonitor nelegiuit, ci mai degrabă să însemnez timpul anilor de la Întruparea Domnului nostru Iisus Hristos, pentru ca să ne fie mai cunoscut începutul nădejzii noastre, iar pricina mântuirii omenești, adică patimile Mântuitorului nostru să lumineze cu mai multă strălucire"²⁵. Astfel, Dionisie Smeritul a făcut să coincidă anul 1 al sistemului său cu anul 754 al Romei. Fixarea datei nașterii Mântuitorului la anul 754 de la întemeierea Romei, constituie o eroare a calculului dionisian de cel puțin 5 sau 6 ani. Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat mai înainte și aceasta o știm din deducțiile în legătură cu moartea lui Irod. Iosif Flaviu precizează că regele Irod cel Mare a murit la 37 de ani de domnie, timp la care Mântuitorul avea vârsta de 4 ani.²⁶ Sfârșitul domniei lui Irod este argumentată și din punct de vedere astronomic, deoarece Iosif Flaviu în Antichități iudaice, menționează că înaintea încheierii domniei lui Irod a avut loc o eclipsă de lună, ori dintre cele trei eclipse ale epocii, ultima a avut loc în noaptea de 12 spre 13 martie a anului 750 și Paștile au căzut atunci la data de 12 aprilie. Era dionisiană folosește cronologia din Evangheliile sinoptice pentru activitatea Mântuitorului, conform cărora ar fi fost răstignit la anul 31, dar bazându-ne pe cercetările actuale și pe informația din Sf. Evanghelie de la Ioan 6, 4, Paștile la care se face referire a fost la începutul celui de-al treilea an al activității mesianice.

22. *Libei de paschate, Migne, P.L. 67, col. 483-498, Argumenta paschalia, idem, col.497,514 și Epistola prima de ratione paschae Praefatio, ibidem, col.19-23 și Epistola secunda, ibidem, col.23-28 și 513-520;*

23. *Epistola Prima* (din *De ratione Paschae*), în J.P.Migne, P.L., vol.67, col.19-23; col.485-494;

24. Indictionul este o perioadă de 15 ani în cadrul căreia fiecare an poartă numele tot de indiction, de ex. Indictionul 2 era al doilea an într-o perioadă de 15 ani. În lucrarea "*Argumente pascale*" Cuv. Dionisie Smeritul dă următoarea lămurire "Dacă vrei să știi ce indiction este, de exemplu în consulatul lui Proclus cel Tânăr, ia cei 525 de ani de la Întruparea Domnului nostru Iisus Hristos, adaugă la aceștia întotdeauna 3 și vor fi 528. Împarte-l la 15 și rămân 3. Este indictionul 3. Iar dacă n-a rămas nimic, este indictionul 15", P.L. vol.67, col.21; col.492;

25. Prof. David Popescu, "*Dionisie Exiguul - Epistola I, Pascalia adevărată, regulile îndreptării și fixării începutului ei*", traducere după textul colecției J.P.Migne, P.L. vol.67, col.19-23; 485-494, în rev. Mitropolia Olteniei, nr.1/ianuarie - martie 1987, p.68;

26. Pr. Dr. Gheorghe I. Drăgulin, *Cuviosul Dionisie Smeritul sau Exiguul. Două epistole despre problemele datei Paștelui și "Elementele calculului calendaristic și paschal"*, studiu introductiv și bibliografie, în rev. Mitropolia Olteniei, nr.1/ianuarie - martie 1987, p.49;

Reperetele folosite de Cuv. Dionisie Smeritul evidențiază faptul că opțiunea a fost determinată de rațiunea computistului împreună cu aplicarea sa generală către tradiția teologică alexandrină. În anul 753 al Romei, corespunzător anului 1 al erei dionisiene, a avut loc Buna Vestire. Pascalia alexandrină făcea ca ciclul lunar de 19 ani să se termine în anul 532. După calculele lui Dionisie, ciclul acesta se încheia cu anul 531, iar numărarea anilor începea cu vestirea Nașterii Domnului. George Stănilă explică stabilirea datei nașterii Mântuitorului raportându-se tot la pascalie. Acesta afirmă că Hristos a fost răstignit la vârsta de 30 de ani și a înviat la 25 martie, Buna Vestire fiind primul Paști. "Căutând în tabelele sale anul cel mai apropiat de timpul în care 25 martie coincide cu duminica pascală, a aflat că aceasta s-ar produce peste 38 de ani, adică în anul 279 al erei lui Dioclețian, ceea ce ar corespunde cu anul 563 e.n.. Scăzând 532 - pascalia perpetuă - Dionisie a stabilit că Hristos a înviat la 25 martie anul 31 e.n. și deci că s-a născut la anul 1 e.n."²⁷. Anul 153 (era dioclețiană) al lui Dioclețian, anul de când acest împărat și-a început domnia, este anul de început al ciclului fixat de Sf. Chiril al Alexandriei și corespunzător anului 437 din era dionisiană. Împăratul Dioclețian (+316) a domnit, conform erei dionisiene, între 284 -305 d.Hr. și ca atare Sf. Chiril a stabilit pascalia pentru intervalul 437 până la 531 d.Hr (437+ (5 cicluri x19 ani)), iar Cuviosul Dionisie de la 532 până la 626 d.Hr. pe o perioadă de 95 de ani, tot cu 5 cicluri de 19 ani. Primind însărcinarea de a continua tabela pascală a Sf. Chiril, îi scrie episcopului Petroniu: "cu strădania cu care am putut, m-am silit să duc acest ciclu pe o perioadă de 95 de ani. Ultimul ciclu al fericitului Chiril, adică al V-lea, fiindcă rămăsese un interval de 6 ani între al lui și al meu, l-am așezat la începutul lucrării mele și am continuat cu alte cinci cicluri, după norma aceluiași ierarh, mărturisind însă că am respectat în primul rând hotărârile Sinodului de la Niceea"²⁸.

Astfel, Dionisie Smeritul a înlocuit anul 248 al erei dioclețiene, cu anul 532 după Hristos. În ciclul conceput astfel "primul lui an are drept caracteristici ciclul solar 10, cel lunar 2 și indictionul roman 4, proclamând astfel identitatea lui cu anul 4714 al perioadei iuliane, care iarăși coincide cu al patrulea an al celei de-a 194 -a Olimpiadă, și cu 753 de la întemeierea Romei"²⁹. Se observă că însăși data sărbătoririi Crăciunului, pe care în vechime

27. George Stănilă, *Sisteme calendaristice*, București 1980, p. 122;

28. Prof. David Popescu, *ibidem*, p. 68;

29. W.Smith and H. Wace, *A Dictionary of Christian Biography*, vol. I, London 1877, p.853; Ch. Em. Ruelle, *Chronographie*, în Ch. Daremberg et Edmond Saglio, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, vol.1/2, Paris, 1926, p.1128, citat la Pr. Dr. Gheorghe I. Drăgulin, *ibidem*, p.43;

răsăritenii o considerau la 6 ianuarie, iar apusenii la 25 decembrie, reflectă armonia unor reguli de comput. Cum vieții pământești a Mântuitorului i se atribuie desăvârșirea printr-un număr rotund de ani, socotindu-se nouă luni de la 25 martie, se obține ziua de 25 decembrie și 6 ianuarie, când se pornește de la 6 aprilie. Din punct de vedere al cronologiei se pune următoarea problemă: „părerile diferă asupra chestiunii dacă Dionisie a plasat nașterea lui Hristos la 25 decembrie care precede era sa, sau la 25 decembrie a anului I al erei. Prima modalitate răspunde mai bine expresiilor: *post Christum natum*, a *Christo nato*, prin care anii erei sunt cei mai adesea indicați”³⁰. Dionisie nu a lăsat informații concrete și amănunțite despre modul cum a stabilit era creștină, dar ulterior istoricii au dedus aceasta și se pare că a procedat astfel:

1. – a ținut cont de canoanele Sinodului I Ecumenic de la Niceea, care precizau că pentru sărbătorirea Paștilor trebuia avut în vedere ca sărbătorirea să se facă în prima Duminică cu lună plină după echinocțiul de primăvară;

2. – la alcătuirea tabelelor a utilizat ciclul lunar Methon, conform căruia după fiecare 19 ani, fazele lunii se repetă exact în aceleași zile ale unei luni și ciclul solar, conform căruia după fiecare 28 de ani, ziua unei luni, data calendaristică, cade în aceeași zi a săptămânii. Deci la fiecare $19 \times 28 = 532$ de ani, uneia și aceleiași date a lunii îi corespunde una și aceeași zi a săptămânii;

3. – a luat în considerare textul Sfintei Scripturi în care se spune că Învierea lui Hristos a avut loc în noaptea de sâmbătă spre Duminică, în noaptea când după calendarul evreiesc luni-solar era lună plină;

4. – a ținut cont și de tradiția creștină care spune că Învierea a avut loc de Buna Vestire, care este în data de 25 martie;

Căutând în tabelele sale cea mai apropiată dată când urma să aibă loc lună plină, sâmbătă spre Duminică și pe 25 martie, o dată cu echinocțiul de primăvară a găsit-o a fi data de 25 martie a anului 279 al erei dioclețiene. Scăzând 532 de ani din Pascalia perpetuă a aflat anul răstignirii lui Hristos. Cum Hristos a fost răstignit la vârsta de 33 de ani, adăugând și această valoare, rezultă că nașterea sa a avut loc în anul 754 de la întemeierea Romei. Dionisie adoptând numărătoarea anilor de la Hristos nu a considerat nici un an zero³¹. Acest sistem în care anul d.Hr. urmează imediat anului î.Hr. se menține și în prezent în știința istoriei și se numește socotirea istorică a timpului. În anul 1740, astronomul francez Jacques Cassini propune corectarea acestei erori, considerând ca anul 1 î.Hr. să fie anul 0, anul 2 î.Hr. să fie anul

30. George Stănilă, *ibidem*, p.123;

31. Dimitrie Olinici, *Dionysius Exiguus și anul 2000*, rev. Știință și tehnică, octombrie 1998, p.8;

I și acest mod de socotire a anilor a fost denumit socotirea astronomică a timpului și are o importanță deosebită. Punându-se problema prelungirii erei creștine în trecut, deoarece începutul ei este fixat relativ recent în timp, s-a ajuns la concluzia că socotirea istorică a timpului câștigă în precizie prin socotirea lui astronomică.

Generalizarea Erei creștine dionisiene

Dintre cele 200 de ere cunoscute, era creștină comună sau dionisiană este astăzi cea mai răspândită. Deoarece grecii și în general orientalii aveau propriile lor instrumente de cronologie, latinii au îmbrățișat era creștină mai repede decât alții. Analistii și cronicarii au făcut în general uz de ea chiar înainte de a deveni un element comun în documentele oficiale ale cancelariilor.

Prima consemnare oficială a nașterii lui Hristos, conform cronologiei creștine, este făcută de Biserică abia în anul 749, cronicarii italieni o utilizează din a doua jumătate a secolului al VI-lea, în Anglia din anul 704, în Franța din anul 752, iar în Germania se generalizează după anul 876. Roma papală folosește cronologia creștină din perioada papei Ioan al XIII-lea (965-972), astfel că de la această dată se poate spune că era creștină s-a generalizat în Occident, adică din secolul al X-lea, sau mileniul I, de unde și termenul de "milesim". Totuși documentele papale au fost datate și cu anii "de la facerea lumii" până în secolul al XV-lea.

Prin lege, era creștină a fost introdusă în 1349 în Aragon, în 1388 în Castilia și în 1422 în Portugalia. În Rusia, cronologia creștină este folosită pentru prima dată, ca urmare a unui decret al țarului Petru cel Mare, dat în anul 1700. În Țările Române, în Evul Mediu era utilizată era bizantină, cronicarii foloseau termenul de "văleat" - anul de la facerea lumii - care are începutul la 1 septembrie 5509 î.Hr. Documentele domnești ale vremii, încep să utilizeze de la sfârșitul secolului al XVI-lea simultan și cronologia creștină.

Importanța erei creștine dionisiene

Cuviosul străromân Dionisie Smeritul, pornind de la preocupările computiste în scopul determinării praznicului Învierii lui Hristos, a ajuns să cunoască importanța măsurării timpului și a avut ideea raportării depline a timpului la lucrarea Fiului lui Dumnezeu printre oameni. Acesta a intuit că

noul ev "devenise o putere spirituală, socială și istorică de prim ordin și că el constituia un întreg a cărui esență, acțiune și aspirație nu mai trebuiau să fie deviate pe drumuri străine de Hristos. Era creștină a dat Bisericii conștiința unei vieți istorice proprii a cărei răspundere avea să o poarte de aici înainte"³². Intuiția Cuviosului Dionisie, care a reliefat acest eveniment unic al istoriei umane, a pus în evidență totodată pe deplin caracterul social al creștinismului. Noul ciclu pascal și cronologia creștină stabilită, "reamintește de cunoștințele astronomice pe care reforma lui Deceneu cu circa 600 de ani în urmă, le punea la dispoziția daco-geților lui Burebista... Smeritul călugăr scit învățase știința combinației astronomice a lunilor și a anilor pentru ciclul pascal de la alexandrini, dar înclinarea și tradiția îi veneau de la strămoșii geto-daci, care dăduseră și dădeau "oameni minunați"- "viro mirabiles", capabili să construiască marele sanctuar de la Sarmisegetusa și atâtea basilici-catedrale de la adoptarea credinței în Hristos"³³ Calculat și impus în vremea lui, sistemul cronologic al Cuviosului Dionisie a putut deveni astfel sistemul lumii civilizate, rămânând o cucerire a întregii omeniri până în epoca noastră. Chiar dacă de-a lungul veacurilor calendarul creștin a suferit ameliorări, creștinii și necreștinii au rămas uniți de un sistem care poartă ca efigie nașterea Mântuitorului lumii.

Pr. drd. Alexandru Moțoc

---

32. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Contribuția scriitorilor patristici din Scythia Minor - Dobrogea la patrimoniul ecumenismului creștin în secolele al IV-lea, al VI-lea*, în rev. Ortodoxia, XX, nr.1/1968, p.18;

33. Pr.Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, Ed. IBMBOR, București 1979, p.279;

ROLUL CLERICILOR ÎN CULTURA ROMÂNĂ PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

A vorbi de personalități ale Bisericii, creatoare de valori materiale și spirituale, creatoare de cultură de-a lungul istoriei de două ori milenară a creștinismului pe plaiurile mioritice, înseamnă a lua cu pumnii din mare pentru a încerca s-o golești de apă, înseamnă a umbla la panteonul sacru al poporului român, înseamnă a face cunoscut, ceea ce de fapt de mult se știe: Biserica Ortodoxă, prin personalitățile religioase luminate de harul divin, este cea care a cristalizat și mai apoi a fortificat poporul român și limba ce-o vorbim – limba română, ducând în cele din urmă, la realizarea idealului național: *unirea tuturor românilor*.

A vorbi de personalități ale Bisericii de-a lungul vremii, înseamnă a scrie pentru a umple o bibliotecă cu mii de volume. A scrie un studiu pe această temă, înseamnă a aminti în treacăt numai câteva figuri de seamă ale istoriei și literaturii culturii române, înseamnă a-ți exprima în scris pioșenia față de acești plămăditori de neam și de Țară.

Literatura veche română trebuie înțeleasă în funcție de timpul în care a fost scrisă și de locul în care a văzut lumina condeiului și a tiparului.

Izvorul principal al culturii literare române vechi a fost Bizanțul, Imperiul de răsărit care a cultivat genurile literare bisericești, ca: imnografia, hagiografia, locvența bisericească, devenite simboluri ale imperiului creștin de răsărit.

Prin Sfinții Kiril și Metodiu, literatura bizantină este sădită și pe teren slav, dând naștere la o literatură nouă, literatura paleoslavă. Și, cum limba slavonă, alături de limba greacă, devine limbă universală – limbă de cult – poporul român vine în contact cu aceste creații literare slave, asimilându-le și zămisbind scrieri originale românești, chiar dacă la început au fost scrise în limba slavonă. Originalitatea scrierilor secolului al XV-lea și al XVI-lea din literatura română veche constă “într-o permanentă și foarte interesantă îmbinare și sinteză a tradițiilor literare bizantino-slave cu tendințe și idei de factură occidentală-modernă începând chiar din secolul al XV-lea. Sinteza a

fost realizată și condiționată de realități geografice, istorice și culturale proprii țării și poporului nostru”¹.

Sintezele acestea succesive vor duce în sec. al XVII-lea și prima jumătate a sec. al XVIII-lea la o culme în creațiile literare religioase, și la o permanentizare a limbii române în cult. De acum vorbim de o limbă română universală, așezată alături de limba greacă și limba slavonă. Cazania lui Varlaam, Psalmii lui Dosoftei și Învățătură asupra pocăinței, scrisă de Antim Ivireanul, arată râvna și priceperea pusă în slujba Bisericii și credincioși lor de către ierarhii cărturari ai neamului nostru.

Viața bisericească din țările române cunoaște o perioadă de înflorire începând cu secolul al XVI-lea, odată cu introducerea tiparului. Ieromonahul Macarie, ajutat de călugări români de la mănăstirea Dealu, avea să tipărească în Țara Românească: *Liturghierul* (1508), *Octoihul* (1510) și *Tetraevangheliarul* (1512), toate trei cărți de slujbă bisericească în limba slavonă.

Primele cărți în limba română, limba poporului, s-au tipărit la Sibiu. Acolo, Meșterul Filip Moldoveanul a tipărit în anul 1544 un *Catehism românesc*, iar mai apoi un *Tetraevangheliar slavon* (1546) și un *Tetraevangheliar slavo-român* (1551-53), “prima carte bilingvă la noi, precum și prima carte în limba română păstrată”².

În bogata activitate tipografică a marelui cărturar diaconul Coresi, un loc însemnat ocupă tipăriturile românești de la Brașov. *Micul Catehism* în limba română – “*Întrebare creștinească*” (1560) s-a tipărit de către Coresi “cu aprobarea principelui Transilvaniei și a vlădicului Sava, fiind închinată mitropolitului Efrem al Ungrovlahiei”³. Au ieșit mai apoi de sub teascurile tiparului diaconului Coresi: *Tetraevangheliar românesc* (1560-61), *Tâlcul Evangheliei* (1567); o *Psaltire* și un *Liturghier* (1570), primele în limba română.

Prin tot ce a făcut, prin tipăriturile sale, diaconul Coresi are meritul de a fi contribuit la punerea “în circulație a vechi manuscrise românești, pe care le-a îndreptat, corectat, schimbat... contribuind la unificarea limbii literare românești...”⁴.

Tipografia domnitorului Matei Basarab scoate în anul 1640 “*Pravila de la Govora*”, prin osteneala lui Meletie Macedoneanul, egumenul mănăstirii Govora, prima carte tipărită în limba română în Muntenia.

În anul 1643 apare la Iași una dintre cele mai de seamă tipărituri din istoria vechii culturi literare românești: “Carte românească de învățătură la dumenecele cele peste an și la praznice împărătești și la svânti mari” sau Cazania lui Varlaam. Lucrarea începe cu un “Cuvânt” adresat domnitorului

1. Dan Zamfirescu, *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, București, 1981, p. 27.

2. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu 1978, p. 137.

3. Ibidem, p. 141.

4. Ibidem, p. 159.

Țării Moldovei, Vasile Lupu: “la toată semenția românească pretutindenea ce să află pravoslavnici într-aceasta limbă”, arătând că dăruiește “acest dar limbii românești, carte pre limba românească, întâiu de laudă lui Dumnezeu, după aceia, de învățatură și de folos sufletelor pravoslavnice”⁵. Cuvinte ce ne fac să înțelegem rolul avut de mitropolitul Varlaam în educația de neam, de limbă și moral religioasă a poporului român, educație care potrivit istoricilor vremii noastre, a deschis drumul Unirii de la 1859.

Cu toate greutatețile materiale și spirituale prin care treceau românii din Transilvania dacică în sec. al XVII-lea, ei au reușit, nu numai să păstreze credința ortodoxă și limba română, ci să le și întărească și modeleze. Mărturie stau cuvintele mitropolitului Simion Ștefan din prefața “*Noului Testament de la Alba Iulia*”, tipărit în anul 1648. Iată ce scria marele vlădică: “Aciasta încă vă rugăm să luați aminte că rumânii nu grăiesc în toate țările într-un chip... pentru aceia cu nevoie poate să scrie cineva să înțeleagă toți, grăind un lucru unii într-un chip, alții într-alt chip. Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii, ca banii aceia sunt buni cari umblă în toate țările, asia și cuvintele acelea sânt bune care le înțeleg toți. Noi drept aceia ne-am silit, de în cât am putut, să izvodim asia cum să înțeleagă toți, iar dacă nu vor înțelege toți, nu-i vina noastră, ce-i vina aceluia ce-au răsfirat rumânii printr-alte țări de s-au amestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăiesc toți într-un chip”⁶.

De-a lungul vremii în literatură, mitropolitul Dosoftei al Moldovei, rămâne ca fiind primul versificator în limba română, primul poet luminat de har, într-un moment al istoriei – 1673 – *Psaltirea în versuri* – când limba literară românească nu era încă pregătită pentru a fi folosită în versuri. Stau mărturie la cele afirmate versificarea psalmilor:

“Limbile să salte
Cu cântece nalte,
Să strige-n tărie
Glas de bucurie
Lăudând pre Domnul
Să caute tot omul”⁷.

Prima tipăritură integrală a Sfintei Scripturi în românește este *Biblia de la București din 1688*, numită și Biblia lui Șerban Cantacuzino, lucrare ce aureolează activitatea tipografică a cărturarilor români de până la acea vreme.

“Prin Biblia de la București, care era o operă de mari proporții, pentru acel timp (944 pagini mari, tipărite cu litere mărunte pe două coloane) se pune în circulație o limbă literară care reprezintă o sinteză a strădaniilor scri-

5. Ibidem, p. 143.

6. Ibidem, p. 176.

7. Reprodus după Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, 1673, Psalmul 46, Ediție critică de N.A. Ursu, Iași, 1974, p. 312-319.

itorilor bisericești de până atunci, de a scrie într-o limbă curată și înțeleasă de toți românii și se deschide calea pe care se va dezvolta limba română literară de mai târziu”⁸.

Așa cum avea să scrie Del Chiaro, Sfântul Antim Ivireanul “a ridicat la perfecțiune arta tipografică”⁹, și acest lucru l-a făcut și în cei trei ani cât a păstorit la Râmnic.

Ca român prin adopțiune, dar identificându-se întru totul cu năzuințele neamului românesc, Episcopul Antim Ivireanul, scoate de sub teascurile tiparniței sale o carte în limba poporului, limba română, și anume: “Antologhion adecă floarea cuvintelor care cuprinde în sine toată slujba ce i se cuvine lui a Sfintei Biserici preste tot anul, acum întâiu într-acesta chip tipărit și așezat după cel grecesc”¹⁰.

Citite, documentele din timpul păstoriei lui Antim Ivireanul, ca episcop al Râmnicului și mai apoi ca mitropolit al Țării Românești, întăresc imaginea cititorului cu privire la preocuparea ierarhului cărturar față de eparhia și mitropolia sa, și totodată, ele servesc ca instrument de lucru pentru cercetătorii în istorie, și satisfac prin frumusețea limbii pe orice român, iubitor de istorie și de neam.

În concluzie, putem afirma că personalități ale Bisericii de-a lungul vremii în literatura, istoria culturii, au existat fără de număr în cele trei Țări Române. Perioada de până la prima jumătate a secolului al XVIII-lea de care noi am încercat să ne ocupăm în acest studiu, lăsând în mod voit nementionate lucrări de seamă ale literaturii vechi, se caracterizează prin faptul că noi, românii, în acel moment al istoriei: “pe toate le-am adaptat, într-o sinteză care ne aparține și care este lucrul de căpetenie în dezvoltarea simțului de frumos și al realizărilor frumosului la noi”¹¹.

Primele tipărituri în limba română, primele lucrări în versuri în limba noastră, întâia rezistență în fața oricăror încercări prozeliste au fost înfăptuite de personalități ale Bisericii, pline de har și adevăr, care de-a lungul vremii s-au identificat cu ființa poporului român – credința ortodoxă, limba română și spațiul geografic locuit de milenii. Osârdia lor întru cele ale culturii avea să pregătească drumul clasicilor literaturii române: Eminescu, Creangă, Caragiale, iluștri continuatori ai lui Varlaam și Antim Ivireanul.

“În Biserică voiesc cinci cuvinte a grăi cu înțeles ca și pe alții să-i învăț, decât zece mii de cuvinte în limbă străină”¹².

Pr. lect. dr. Leon Dură

8. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 198.

9. Pr. Nicolae Șerbănescu, *Documente din timpul păstoriei mitropolitului Antim Ivireanul la Râmnic*, în “Mitropolia Olteniei”, XVIII(1966), nr. 9-10, p. 845.

10. Pr. Nicolae Șerbănescu, *Strădanii în slujba Bisericii Românești*, în “Biserica Ortodoxă Română”, LXXIV(1956), nr. 8-9, p. 727.

11. Nicolae Iorga, *Scrieri despre artă*, Ed. Meridiane, București, 1968, p. 169.

12. Pr. Nicolae Șerbănescu, *Strădanii în slujba Bisericii Românești*, în “Biserica Ortodoxă Română”, LXXIV(1956), nr. 8-9, p. 731.

VIII.

BISERICA ȘI ȘCOALA

DE ZIUA INTERNAȚIONALĂ A COPILULUI*

Iubiți copii,

La începutul verii, anotimp al bucuriei și bogăției vieții copilăriei, Comunitatea Internațională a instituit pentru voi, dragi copii, "Ziua Internațională a Copilului", care vrea să arate că voi sunteți în viața noastră, a părinților voștri, a întregii societăți, bucurie și bogăție. Dacă și alte evenimente de seamă din istoria universală și viața socială au câte o zi aniversară, ziua care este consacrată grijii față de copii este, totuși, cea mai importantă și vrednică a fi sărbătorită, având semnificații deosebite și multiple.

Este o zi în care se vrea, și trebuie să ne aducem aminte, că în fiecare moment voi trebuie să fiți în atenția celor mari, a întregii societăți. Pentru aceasta ne adresăm atât celor mari, cât și vouă, spre a se înțelege ce mai trebuie făcut și cât de mult trebuie să facă societatea pentru ca voi să creșteți și să vă dezvoltați armonios. În măsura în care sunteți înconjurați de grija lor, de dragostea lor, de interesul pe care Biserica, conducerea țării și alte instituții și foruri ale societății îl manifestă față de copii, această zi este o sărbătoare permanentă și a tuturor, în sensul dragostei arătate față de copii și nu ne îndoim să facem din această zi o sfințită grijă cu care să vă înconjurăm cu căldură și nețărmită dragoste.

Cunoscând eforturile și grija permanent manifestate pentru creșterea și educarea voastră, se cuvine ca și voi să răspundeți în același fel, prin dragoste și sârguință la *învățătură și fapte bune*, care să vă împodobească zi de zi viața. Luați aminte, de asemenea, la truda binefăcătorilor și părinților voștri, care se apleacă cu înțelegere pentru ca să vă lumineze mintea, să vă deslușească tainele cărții. Cinstiți pe îndrumătorii voștri suflați, slujitorii

---

* Mesajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist cu prilejul Zilei Internaționale a Copilului, 1 iunie 2004.

sfințelor altare, care vă călăuzesc pe calea adevărului și a sfințeniei, valori pe care acum vi le puteți însuși atât în școală, cât și în biserică, la sfințele slujbe și la orele de religie, prin care ajungeți la puritatea sufletească. Respectați pe cei vârstnici, care vă sfătuiesc de bine, pentru ca să deprindeți comportamentul cuviincios, corespunzător în societate. Învățați cu timp și fără timp, ca să valorificați cele mai frumoase clipe din viața voastră, acum când alții vă poartă de grijă și, mai ales, folosiți timpul pentru învățatură și pentru formarea voastră cu o cultură temeinică, în spiritul principiilor și valorilor creștine. Să mulțumiți lui Dumnezeu pentru zilele voastre bune și luminoase și, de asemenea, să fiți recunoscători părinților voștri și tuturor celor ce manifestă grijă față de voi.

Luând aminte la acestea, voi, cei ce vă bucurați, să nu uitați, totuși, că mai sunt semeni de-ai noștri care nu au parte de toate aceste binefaceri. Pentru cei aflați în necazuri și lipsuri, apelăm la cei ce poate au uitat de copii, acești frați mai mici ai Domnului nostru Iisus Hristos (Matei 25, 40), care îi ignoră, îi neglijează sau, mai rău, le pricinuiesc suferințe și lipsuri, să-și înmoaie inima și să-și deschidă sufletul spre ajutorarea, salvarea și cercetarea lor.

Să-i înconjurăm cu dragoste și înțelegere pe acești fii și frați ai noștri aflați în necazuri și nevoi, aducându-le în suflet o rază de lumină prin prietenia voastră, prin colegialitate și spirit de întraajutorare.

Cu aceste gânduri și îndemnuri pentru cei mici și mari, rog pe Bunul Dumnezeu să dăruiască tuturor, părinților și binefăcătorilor copilăriei, bucuria de a-i ști pe copii trăind fără griji, manifestându-și în voie inocența și exuberanța specifică vârstei. Să-L rugăm pe Bunul Dumnezeu să ne bucure de adevărarea cuvintelor inspirate de Duhul Sfânt, de a vedea pe *"fiii tăi, ca niște odrasle de măslin, împrejurul mesei tale"* căci, *"așa se va binecuvânta omul care se teme de Domnul"* (Psalmul 127, 3-4).

Dumnezeu să binecuvânteze strădaniile tuturor, spre împlinirea gândurilor și aspirațiilor noastre de mai bine.

† **TEOCTIST**

**ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

PREMIILE NĂDEJDILOR NOASTRE

Serbarea de sfârșit de an școlar la Seminarul Teologic "Nifon Mitropolitul" din București

În data de 17 iunie 2004, s-a desfășurat în Aula Palatului Patriarhiei festivitatea de încheiere a anului școlar 2003-2004 de la Seminarul Teologic Liceal Ortodox "Nifon Mitropolitul" din București. Bucurându-se de prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, precum și de prezența P.P.S.S. Sebastian Ilfoveanul și Varsanufie Prahoveanul, a Părinților Consilieri, Protopopi și Inspectori de la Patriarhia Română și Arhiepiscopia Bucureștilor, manifestarea a reușit să adune laolaltă, profesori, elevi și părinți deopotrivă, cu toții animați de aceeași emoție a finalizării încă a unei etape de viață, muncă și învățatură.

Momentul festiv prilejuit de încheierea anului școlar a început cu un program de coruri religioase susținut de *Grupul psaltic* al Seminarului, condus și dirijat de dl. Prof. Constantin Răzvan Ștefan, *Grupul coral*, condus de dl. Prof. Marian Colțan, precum și de alți elevi, care au susținut recitaluri vocale și instrumentale.

A urmat apoi cuvântul P.C. Pr. Aurel Mihai, directorul Seminarului Teologic Ortodox "Nifon Mitropolitul" din București. Cucernicia sa a arătat că anul școlar 2003-2004 a fost unul plin de împliniri pentru profesorii, elevii și ostenitorii școlii noastre. Atât rezultatele la învățatură și purtare, ce sunt evidențiate prin premiile anuale, cât și prezentarea de excepție a seminariștilor bucureșteni la fazele municipale și naționale ale olimpiadelor și concursurilor școlare, ne îndreptătesc să considerăm că activitatea didactică din Seminarul nostru se desfășoară la un înalt nivel calitativ. Toate acestea ne obligă - ca în viitor să păstrăm același climat de muncă și seriozitate, având speranța ca în viitor să păstrăm același climat de muncă și seriozitate, având speranța că în noul sediu din str. Radu Vodă 24 A, construit cu sprijinul Arhiepiscopiei Bucureștilor și Ministerului Educației și Cercetării, performanțele școlare vor cunoaște o îmbunătățire semnificativă.

Profitând de prezența d-lui Prefect al Capitalei Ovidiu Grecea, P.C. Pr. Director a adus mulțumiri Guvernului României pentru sprijinul acordat școlii noastre.

Cu vocea încărcată de emoție, dl. Prefect s-a arătat profund impresionat de invitația primită la această serbare și a acordat mai multe premii speciale unor elevi meritoși, laureați ai concursurilor școlare din acest an.

A urmat apoi festivitatea de premiere, în timpul căreia aproximativ un sfert din elevi au fost recompensați pentru rezultatele deosebite obținute la învățătură și comportare. Ne reține atenția exemplul elevului Dinu Mihail din clasa a XIII-a B, șef de promoție al absolvenților din acest an și deținător al Premiului I pe țară cu media 9,85 la Olimpiada de Religie, disciplina Teologie Dogmatică (aprilie 2004, Botoșani), aflat sub competența îndrumare a P.C. Pr. Prof. director Aurel Mihai. Acesta a reușit, astfel, să fie declarat admis fără examen la Facultatea de Teologie a Universității din București.

Cei prezenți la serbare i-au putut vedea și aplauda pe toți premianții, atunci când numele le-au fost rostite de la tribună de către diriginții tuturor celor 17 clase de la Seminar și Școala de Cântăreți Bisericești.

La sfârșit, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit următorul cuvânt de învățătură:

***Prea Sfințiți Părinți,
Prea Cucernice Părinte Director,
Iubiți Părinți și domnilor profesori,
Dragi elevi și distinsă asistență,***

Din istoria învățământului nostru de formare și pregătire a viitorilor slujitori ai sfințelor altare se știe că Seminarile au îndeplinit un rol important în această misiune a Bisericii noastre strămoșești. Încă din timpurile îndepărtate, când asemenea școli ființau pe lângă mănăstiri, s-au dovedit a fi, într-adevăr, leagăne de formare a slujitorilor sfântului altar. Adevărata școală teologică, adevărata cultură bisericească și, mai cu seamă, deprinderea pentru slujirea bisericească: liturgică, pastorală și administrativă, numai Seminarul o poate cuprinde, astfel încât în anii de studenție de la Facultatea de Teologie să se aprofundeze și să se precizeze câmpul atât de larg al Teologiei. Ne-a confirmat acest adevăr chiar și Domnul Prefect al Municipiului București, Ovidiu Grecea, care a mărturisit că a ascultat cu multă duioșie programul elevilor și darea de seamă a direcțiunii, bucurându-se că a participat și amintindu-și cu emoție de anii când și domnia sa a încercat să devină seminarist. Aceste realități ale învățământului seminarial le-am

găsit împlinite aici, la Seminarul Teologic din București, ale cărui cursuri din anul școlar trecut le-ați sărbătorit prin concert și prin oferirea de premii celor meritoși. Mă bucur, împreună cu Prea Sfințiii Părinți Episcopi-Vicari, de această largă și entuziastă prezență, împărtășind bucuria premianților și a profesorilor.

Distinsă asistență, acești elevi, pe care îi vedem acum atât de zglobii, atât de optimiști, de încrezători și de entuziasmați de acest popas pe drumul învățaturii și formării lor, vor deveni în curând slujitorii Bisericii noastre, chemată să-și îndeplinească misiunea ei sfântă, deși condițiile sociale și de viață ale lumii se prefigurează a fi într-o profundă și neașteptată schimbare. Dacă activitatea noastră, a tuturor slujitorilor sfintei Biserici, dar și a credincioșilor, se va desfășura în duhul învățaturii Mântuitorului Iisus Hristos, ținând neîncetat la sprijinirea semenilor, la ajutorarea grabnică a lor și a copiilor lor, atât material, cât și spiritual, atunci am putea să nădăjduim că schimbările așteptate de toți vor fi spre binele tuturor. Numai un slujitor care stăpânește temeinic cunoștințele de teologie, care cunoaște bine practica, istoria și cultura noastră, începând cu exprimarea corectă a gândurilor izvorâte din comoara de cunoștințe a Sfinților Părinți și a profesorilor, va putea pătrunde în inimile enoriașilor și ascultătorilor săi. Cum am auzit și astăzi, în seminar se pune preț pe învățarea unor limbi străine și mi-aș îngădui să vă mărturisesc că Sfântul Sinod este foarte preocupat de cunoașterea și scrierea limbii române. Ați luat cunoștință că s-a hotărât ca din cele două examene obligatorii de admitere în Facultatea de Teologie, unul să fie la Limba Română. Cu atât mai mult se impune aceasta acum, când celelalte limbi sunt necesare activității Bisericii în lumea de mâine, cunoscând cerințele credincioșilor de peste hotare.

Multe și nebănuite activități se desfășoară într-o școală bisericească. Cum vedem și aici, pretutindeni profesorii sunt prezenți în mijlocul elevilor, încurajându-i și felicitându-i pentru rezultatele lor frumoase la învățătură și comportare. Trăiesc o mare satisfacție că din corpul didactic face parte și Prea Sfințitul Episcop Varsanufie Prahoveanul, pe care l-am cunoscut ca elev de seminar și student la Teologie. Promovat în treapta de ierarh, n-a renunțat la catedra de profesor, ceea ce am apreciat cum se cuvine. Arăt pentru prima dată lucrul acesta, cu admirație și prețuire, pentru că, în Biserică, trecerea dintr-o treaptă în alta nu trebuie să schimbe caracterul și firea omului. Noi suntem chemați să ne păstrăm inocența și acuratețea sufletească cu care ne-am început viața în Biserică. Treptele ierarhice, care de regulă impun acțiuni de protocol ce vitregesc uneori prezența la slujbe și activitatea

de conducere, nu sunt întâmpinate întotdeauna de părinții care trec dintr-un loc într-altul, fie în învățământ, fie în altă parte, cu schimbări de comportament, ei rămânând cu aceeași fire bună, cu aceeași iubire față de semenii, cu aceeași dragoste pentru munca lor, aceasta cerându-și-se nouă cel mai mult.

Astăzi, în cursul dimineții, s-a încheiat o ședință solemnă a Sfântului Sinod și a Adunării Naționale a Bisericii Ortodoxe Române, când, în prezența autorităților de stat, a clerului și a factorilor de cultură a țării, am comemorat împlinirea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. Acest lucru a tălmăcit respectul ce i se cuvine acestui mare ctitor de lăcașuri sfinte, apărător și întregitor de țară, precum și de credință în Dumnezeu, vădită în binecuvântata sa domnie de 47 de ani. Pe agenda sa de lucru, Sfântul Sinod a avut înscrise, ca de fiecare dată, și probleme importante privind îmbunătățirea activităților noastre bisericești, între care și cele legate de programa analitică a Seminariilor și Facultăților de Teologie, precum și de cerința credincioșilor de a se cânta la sfintele slujbe în maniera ce purta, sub arhipăstoria fericitului de pomenire Patriarh Justinian, numele de „cântare omofonă”. Ca și în alte împrejurări, I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului a prezentat un interesant proiect referit cu propuneri practice. S-a luat, așadar, hotărârea de a se retipări cât mai urgent Liturghierul întocmit pentru cântarea omofonă de regretatul profesor Nicolae Lungu cu scopul de a sprijini cântarea Sfintei Liturghii în comun de către toți credincioșii. Cântările Sfintei Liturghii constituie obiect de studiu și practică în seminariile teologice. Se cunoaște importanța pe care o au răspunsurile liturgice date de credincioși. Sunt multe biserici în care se practică această frumoasă tradiție, dar, în ultimul timp, au apărut formațiuni de cântăreți ce execută alte melodii, străine de psaltirea noastră, cunoscută și cântată în toate împrejurările din cadrul ciclului liturgic, îndepărtându-se astfel de melosul nostru tradițional, de psaltichia ortodoxă, așa cum a fost ea alcătuită, interpretată și pusă la îndemâna Bisericii noastre de profesorul Nicolae Lungu. Acesta rămâne, deci, obiectivul nostru, al membrilor Sfântului Sinod, de a tipări aceste cântări și de a le pune la îndemâna tuturor dirijorilor și profesorilor de la Seminariile și Facultățile de Teologie pentru a se relua psaltirea lor și ca obiect de studiu, pentru promovarea cântării omofone de către toți credincioșii, îndeosebi la Sfânta Liturghie. Revenirea la acest Liturghier cu cântare omofonă, în toate bisericile din țară, începând cu Catedrala Patriarhiei, va face ca melodia bisericească să fie însușită și cântată cu mai multă ușurință de către credincioși. Cunoașteți că grupările religioase, în adunările lor de rugăciune, pun bază pe participarea credin-

cișilor la cântări. Revenind, deci, la practica cântării credincioșilor nădăjduind că vom îmbunătăți misiunea noastră bisericească de a-i avea pe aceștia colaboratori în momentele cele mai sfinte ale Bisericii noastre.

În ceea ce privește lucrările de construire a unei clădiri noi pentru Seminarul Teologic din București, ne aflăm aproape de sfârșit, după ani de muncă și de încordare. Nu numai autoritățile de stat ne-au ajutat, ci și direcțiunea, profesorii și chiar elevii, care au trebuit să întâmpine deplasarea din clădirea veche cu multă încredere. De altfel, am remarcat și în alte împrejurări spiritul gospodăresc și hărnicia lor, promovate împreună cu celelalte discipline prevăzute în programul analitic.

Felicităm elevii premianți, numărul lor arătând nivelul calitativ ridicat de pregătire teologică și de cultură, premiile acordate astăzi dând la iveală, totodată, și munca intensă pe care o desfășoară corpul didactic, în frunte cu părintele director Mihai Aurel, pentru care am toată prețuirea. Cum spuneam, noua clădire a seminarului este aproape gata și vom acorda sprijinul necesar ca lucrările să se încheie în toamna aceasta, încât elevii să se bucure de confortul cuvenit, așteptat de atâția ani, de când am început această lucrare.

Felicit, de asemenea, întregul corp profesoral și pe toți elevii, prețuindu-le strădania depusă pentru o pregătire bisericească și culturală cerută de vremea noastră. Transmitem cuvintele noastre de laudă tuturor celor din corală, pe care i-am auzit cântând atât de frumos când am intrat în aula aceasta. Noi, românii, popor creștin de când ne știm în istorie, ducem în Europa unificată de mâine identitatea noastră de valori și un plus de afirmare spirituală și culturală. Cu adevărat, trecem prin mari transformări, printr-o tranziție aproape fără de sfârșit, foarte greu de suportat, dar la fel de adevărat este că această tranziție trebuie să se facă cu contribuția fiecăruia dintre noi. Suntem chemați cu toții să ne aducem aportul specific misiunii noastre. Sprijinindu-ne pe învățătura Bisericii noastre, pe principiile noastre de libertate față de păcat și de biruire a răului prin iubire, să ne afirmăm drepturile atunci când depunem votul în urnă, în nădejdea că va rezulta o continuitate ascendentă în bine și în adevăr pentru lucrarea în care suntem implicați în Biserică și în viața noastră de stat.

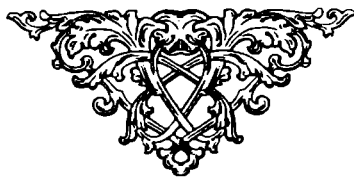
Să mulțumim Bunului Dumnezeu pentru rezultatele obținute de acești frați și fii ai noștri mai mici. Acest an luminos, de comemorare a unui domnitor român de talie europeană, atât de evident actuală, a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, trebuie, cu voia noastră, să ridice la un nivel înalt conștiința creștină a demnității noastre românești, drepturile noastre naționale, prețuirea omului aflat în marginalizare datorită secularizării. El a fost admi-

rat și prețuit, încă din tinerețea sa, ca domnitor bun, ca om al dreptății, al blândeții și al sfințeniei. Avem nădejde că și puterea sfințitoare a lui Ștefan cel Mare va ajuta poporului român ca să-și împlinească idealurile sale în rând cu toate popoarele lumii, la care trebuie să fim, repet, cu toții părtași.

Vă felicit, dragi elevi, pentru frumusețea serbării din seara aceasta. Felicit și pe părinții profesori pentru munca lor de un an de zile, atât de rodnică în rezultate, cum arată și premiile care s-au acordat, și vă felicit și pe dumneavoastră, cei care ați venit în seara aceasta și i-ați încurajat prin aplauze atât de binevoitoare. Sănătate, pace, bucurie și binecuvântări părintești și celor ce n-au reușit să fie prezenți!

La aceste cuvinte și urări pline de căldură - ce-am mai putea, oare, adăuga? Mulțumirile noastre, pline de respect și dragoste, Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Teoctist, P.P.S.S. Episcopi Vicari de la Arhiepiscopia Bucureștilor, P.P.C.C. Părinți Consilieri și Inspectori, domnilor reprezentanți ai Guvernului, Inspectoratului, Primăriei, precum și tuturor ostenitorilor, pentru grija constantă arătată Seminarului nostru Teologic.

Pr. prof. David Pestroiu

ZI DE SĂRBĂTOARE LA SEMINARUL TEOLOGIC "SFÂNTUL IOAN VALAHUL" DIN GIURGIU

Ziua de 12 mai este cu totul deosebită în viața Seminarului Teologic "Sfântul Ioan Valahul" din Giurgiu. Și aceasta pentru că în această zi se prăznuiește "Sfântul Mucenic Ioan Valahul" patronul spiritual al acestei școli. Înființat în anul 1996 cu Înalta binecuvântare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, astăzi acest așezământ teologic reprezintă un puternic centru de cultură și spiritualitate ortodoxă pentru această zonă a țării, dând până acum opt generații de absolvenți bine pregătiți.

În acest an sărbătoarea "Sfântului Mucenic Ioan Valahul" s-a desfășurat într-un cadru festiv cu totul deosebit. Sfânta Liturghie a fost săvârșită de către P.S. Sebastian Ilfoveanul, episcop vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh înconjurat de un ales sobor de preoți: P.C. Pr. Emil Nedelea Cărămizaru - directorul Seminarului, P.C. Pr. Buga Constantin - protoiereu de Giurgiu, prea cucernici preoți profesori ai Seminarului Teologic și prea cucernici preoți invitați cu această ocazie. La slujba religioasă au fost prezenți oficialități locale, precum și reprezentanți ai Inspectoratului Școlar.

În cadrul Sfintei Liturghii a fost hirotonit întru diacon candidatul Neacșu Liviu-Mihai, absolvent al Facultății de Teologie Pitești, pe seama Capelei Spitalului județean Giurgiu.

La sfârșitul Sfintei Liturghii P.S. Episcop Sebastian Ilfoveanul a rostit un cuvânt de învățătură pentru cei prezenți, dar mai ales pentru elevii seminariști. Prea Sfinția Sa a evocat viața Sfântului, arătând că a fost român, din Oltenia și a trăit în timpul domnitorului Mihnea-Vodă. A fost luat rob de turci din fragedă tinerețe și dus la Constantinopol. Refuzând să se lepede de credința creștină a fost condamnat la moarte prin spânzurare în ziua de 12 mai 1662. Trupul său a fost apoi tăiat în bucăți și aruncat în apele Bosforului.

"În acest context - a spus P.S. Sebastian Ilfoveanul - viața Sfântului Ioan Valahul constituie un model pentru noi toți, dar mai ales pentru elevii seminariști acum când secularizarea tot mai accentuată a dus la devalorizarea vieții și acceptarea păcatului ca normalitate".

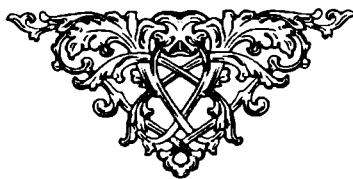
Prea Sfinția Sa a transmis și binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh pentru elevii Seminarului Teologic și locuitorii orașului Giurgiu.

A urmat apoi cuvântul P.C. Pr. Emil Nedelea Cărămizaru - directorul Seminarului - care a subliniat importanța acestei școli teologice în acest oraș și faptul că promoțiile de elevi date până acum duc cu cinste mai departe învățătura Bisericii noastre strămoșești.

A evocat contribuția esențială a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la dezvoltarea învățământului teologic seminarial și universitar în cadrul Patriarhiei Române și în special în Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor. A arătat apoi purtarea de grijă a Părintelui Patriarh în privința Seminarului Teologic din Giurgiu și a dezvoltării acestei școli teologice de pe malurile Dunării.

Sărbătoarea s-a încheiat cu o agapă frățească la care au fost invitați toți cei prezenți și care s-a desfășurat la Casa de oaspeți a Consiliului județean Giurgiu.

Pr. prof. Emil Nedelea Cărămizaru

ROADE ALE COMUNIUNII

1. Sărbătoarea Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, a reprezentat, anul acesta, un moment unic pentru dascălii și elevii Colegiului Național I.L. Caragiale din București, care, cu deosebită emoție și bucurie sfântă, l-au sărbătorit pe ocrotitorul lor duhovnicesc, prin inaugurarea unui paraclis de rugăciune pentru elevi, profesori și toți ostenitorii acestei vetre luminoase de cultură și învățatură a Bucureștiului. Doamna Prof. Veronica Focșeneanu, director al Colegiului, cadrele didactice, elevii și părinții acestora au ținut ca evenimentul acesta să fie marcat de o slujbă de sfințire săvârșită de Prea Sfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanu, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, ca delegat al Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Arhiepiscopul Bucureștilor, Mitropolitul Munteniei și Dobrogei și Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în prezența P.C. Pr. Emilian Stănescu, paroh al Bisericii cu hramul *Nașterea Domnului* din imediata vecinătate a colegiului.

Acest locaș de rugăciune din inima colegiului amintit a fost împodobit cu multă râvnă și trudă de doamna prof. Georgeta Onofrei, profesor de biologie, realizatoarea celor două picturi murale impresionante ca dimensiune și aspect, care îi reprezintă pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, ocrotitorul acestei școli și pe Sfântul Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei, bine cunoscut ca fiind ocrotitorul tuturor copiilor, precum și prin eforturile elevilor și ale dascălilor școlii, depuse pentru procurarea și recondiționarea unei catapetesme a unei biserici ortodoxe vechi din județul Alba, aflată acum în acest locaș de rugăciune.

După săvârșirea slujbei de sfințire a paraclisului, P.C. Pr. Emilian Stănescu a rostit cuvântul de întâmpinare a oaspeților, arătând că în această zi de profundă emoție spirituală, inițiativa deosebită a dascălilor și elevilor

acestei școli reprezintă o picătură răcoritoare așteptată îndelung de tinerii de aici, pândiți la tot pasul de pericolele accentuate ale lumii contemporane, cum ar fi consumul de droguri, alcool, tutun și că mulțumirile se cuvin adresate atât cadrelor didactice și elevilor din acest Colegiu Național, cât și sprijinului permanent al Prea Sfințitului Părinte Episcop Vicar Varsanufie Prahoveanul, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST pentru învățământul religios din cadrul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

În cuvântul rostit, Prea Sfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a lăudat eforturile dascălilor și elevilor acestei instituții de învățământ reprezentative la nivelul Capitalei și al țării prin performanțele școlare deosebite, fără a uita contribuția hotărâtoare a doamnei Prof. Veronica Focșeneanu, director al Colegiului. De asemenea, Prea Sfinția Sa a arătat în cuvântul rostit că acest moment este unul de biruință al Bisericii Ortodoxe în școala românească, tocmai în ziua Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, Aducătorul de biruință, pentru că prin asemenea inițiative și manifestări se recunoaște rolul fundamental al educației religio-morale realizate în școli și licee, așa cum s-a întâmplat și în cazul inaugurării capelilor din cadrul Liceului Teoretic "Grigore Moisil" din Sectorul 6 și, respectiv, din cadrul Colegiului Economic "Viilor" din Sectorul 5. În încheierea cuvântului său, Prea Sfinția Sa, a adresat un călduros apel tuturor forurilor implicate în conducerea destinului învățământului bucureștean pentru respectarea și întărirea statutului orei de religie în planul de învățământ liceal, oră indispensabilă dezvoltării religio-morale adecvate a copiilor și tinerilor.

În continuarea cuvântării Prea Sfinției Sale, doamna prof. Veronica Focșeneanu, director al Colegiului Național I.L. Caragiale, a arătat că sărbătoarea Sfântului Gheorghe este cu totul emoționantă pentru profesorii, elevii și părinții acestui Colegiu, și că, printr-o fericită întâmplare, ziua Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, Purtătorul de biruință, coincide cu Ziua Cărții, evidențiind astfel o strălucită împletire a sfințeniei prin mucenicie și a luminii prin învățătura de carte.

2. În săptămâna care a urmat sărbătorii Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, Purtătorul de biruință, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, Prea Sfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a inaugurat, în ziua de 27 aprilie a.c., Cabinetul metodic de Religie cu hramul

Sfântul Ierarh Nicolae al Școlii Nr. 6 "Savin Popescu" din Municipiul Giurgiu, prilej cu care a săvârșit și slujba de sfințire a școlii. Festivitatea a avut loc în prezența domnului Nicolae Sin, membru al Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a P.C. Pr. Protoieru Constantin Buga - Protoieria Giurgiu-Sud, domnul Prof. Ștefan Păun, Inspector Școlar General al Județului Giurgiu, domnul Prof. Gheorghe Dumitrescu, Inspector Școlar de Specialitate al Ariei curriculare "Om și Societate" din cadrul Inspectoratului Școlar al Județului Giurgiu, P. C. Pr. Prof. Nedelea Cărămizaru, director al Seminarului Teologic Liceal Ortodox "Sfântul Ioan Valahul" - Giurgiu, preoți și profesori de religie din zona Giurgiu, precum și cadre didactice ale acestei școli, inițiativa acestei acțiuni aparținând doamnei prof. Ionica Ghervase, director al Școlii Nr. 6 "Savin Popescu" precum și profesorilor de religie ai școlii: P.C. Pr. Prof. Ionuț Abălaru, Prof. Ionuț Olteanu și doamnei Prof. Iuliana Tănase.

După săvârșirea slujbei de sfințire, Prea Sfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în cuvântul de învățătură rostit cu această ocazie, a adresat felicitări elevilor, profesorilor și tuturor susținătorilor acestei școli, trecând în evidență bogăția materialelor didactice existente în acest Cabinet metodic de Religie. Mulțumind, în continuare, pentru sprijinul permanent venit din partea domnului Nicolae Sin în întâmpinarea eforturilor educative ale dascălilor de pe aceste meleaguri, dar și ale Centrului Eparhial, Prea Sfinția Sa, a atras atenția conducerii Inspectoratului Școlar al Județului Giurgiu asupra situației grave existente în acest județ în legătură cu orele de Religie, predate de persoane fără studii de specialitate și fără acordul de cult din partea Arhiepiscopiei Bucureștilor, precum și față de faptul că un număr considerabil de elevi din școlile acestui județ sunt văduviți de posibilitatea de a participa la orele de religie, cu precădere în mediul rural.

Adresând calde mulțumiri doamnei prof. Ionica Ghervase și profesorilor de religie din școală, Prea Sfințitul Părinte Episcop Vicar Varsanufie Prahoveanul a încheiat cuvântul său oferind inițiativa de față ca exemplu pentru dascălii și elevii întregului județ Giurgiu.

În continuare, a luat cuvântul domnul Nicolae Sin, membru al Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care a laudat demersul educativ religios-moral din această școală. Religia, ca disciplină

școlară, este un câștig considerabil pentru generațiile actuale de copii și tineri, câștig atât de râvnit de generațiile de tineri care, înainte de anul 1989, nu au putut studia această disciplină folositoare atât minții, cât și inimii lor. Din această cauză, a arătat domnia sa, nu se poate concepe o educație durabilă și trainică lipsită de o educație religioasă, iar Religia ca disciplină de studiu trebuie aprofundată de toți elevii și tinerii din școlile județului Giurgiu.

În alocuțiunea sa, doamna Prof. Ionica Ghervase, director al acestei școli, pornind de la cuvintele Mântuitorului nostru Iisus Hristos: *"Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți, că a unora ca aceștia este Împărăția cerurilor"*, a arătat că educația religioasă reprezintă o componentă majoră în formarea viitoarei personalități a elevului, un mijloc prin accentuarea modelului educațional formativ și a adresat calde mulțumiri domnului Nicolae Sin și domnului Marian Măroiu, Comisar Șef al Gărzii Financiare - Giurgiu, pentru sprijinul material acordat la realizarea acestui proiect educativ.

Din partea profesorilor de religie ai școlii, doamna prof. Iuliana Tănase a subliniat, în cuvântul său, nevoia acută de a aduce în această școală un strop de spiritualitate, de apropiere de Dumnezeu, fapt care i-a determinat pe profesorii și elevii școlii să materializeze acest proiect cu sprijinul direct și constant al elevilor, părinților și sponsorilor.

Festivitatea a continuat cu un program artistic pregătit de cadrele didactice cu elevii școlii, urmat de discuțiile protocolare ale oaspeților și gazdelor în Cancelarie.

3. În duhul acelorași manifestări educative religioase inițiate de Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor în folosul elevilor din școlile și liceele din cuprinsul Eparhiei, se cuvine a consemna slujba de sfințire a Grupului Școlar Industrial "Mecanică Fină" din Sectorul 2 al Capitalei, săvârșită de Prea Sfinția Sa, Prea Sfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în ziua de joi, 6 mai a.c., ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST. Evenimentul a fost realizat la inițiativa doamnei Prof. Mihaela Nicoleta Mihai, director al acestui grup școlar industrial din zona Obor, împreună cu cadrele didactice ale catedrei de Religie din școală, Prof. Rodica Covete și Prof. Horia Mălușanu. Întâmpinat cu deosebită afecțiune de profesorii și elevii unității de învățământ, Prea Sfinția Sa, după săvârșirea slujbei de sfințire în Cancelarie, în mijlocul profesorilor, a trecut la sfințirea elevilor și a sălilor de clasă, laboratoarelor și

atelierele de practică din incinta liceului și, din discuțiile care au urmat, s-au pus bazele înființării unui cabinet metodic de religie pentru folosul elevilor, dotat cu materiale didactice de specialitate, cu sprijinul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Aceste inițiative educative religioase ne întăresc convingerea că, deși încă anevoios, drumul parcurs de ora de Religie în școala românească se află în plină ascensiune. Importanța deosebită a acestor proiecte contribuie din plin la dinamizarea procesului de învățământ, la întărirea eforturilor comune educative pe care școala românească și Biserica Ortodoxă Română le depun pentru zidirea sufletească a tinerei generații și pentru buna sporire a învățământului și neamului românesc.

Anghel Chirilă

CONCURSURI ȘCOLARE RELIGIOASE ÎN CADRUL SFINTEI ARHIEPISCOPII A BUCUREȘTILOR

Cu Înalta binecuvântare a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, Liceul Teoretic "Marin Preda" din București, Sectorul 6, reprezentat de doamna Prof. Maria Luiza Sârbu, director al liceului, a organizat Concursul de religie "*Urcuș spre înviere*", desfășurat pe data de 31 martie 2004, cu sprijinul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, al Inspectoratului Școlar al Municipiului București și al Primăriei Sectorului 6.

Concursul a fost structurat pe două secțiuni: Creație literară pe teme religioase și pictură religioasă. Juriul care a desemnat câștigătorii celor mai valoroase lucrări a fost format din profesori de limba și literatura română și profesori de religie. Pentru secțiunea pictură, juriul a fost compus din profesori de desen și profesori de religie. Printre invitații acestui concurs s-au aflat și domnul Prof. Univ. dr. Ioan Leu, consilier la Primăria Sectorului 2, domnul prof. Anghel Chirilă, inspector cu problemele învățământului religios în cadrul Sectorului Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, doamna Olimpia Simota - referent de specialitate în cadrul Biroului de Relații cu organizațiile de cult din cadrul Primăriei Sectorului 6, domnul Cătălin Șovar, domnul Emanuel Matei Iliescu - referenți de specialitate, doamna Violeta Drăgan reprezentant mass-media al Primăriei Sectorului 6, prof. Aurora Constantinescu, prof. Iuliana Martin și prof. Irina Radu, metodiști de specialitate la disciplina Religie, din partea Inspectoratului Școlar al Municipiului București.

La acest concurs au participat elevi din 13 licee ale Sectorului 6 al Capitalei, iar premiile, constând în cărți, icoane, casete audio religioase, caiete, truse de pictură, dulciuri, au fost oferite de Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, prin bunăvoința Prea Sfințitului Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar, și de către Primăria Sectorului 6.

* *

*

Deși coborât în cripta de la Mănăstirea Putna, Ștefan cel Mare nu s-a stins. Lumina sufletului său rămâne vie peste veacuri în cugetul și simțirea întregii suflări românești. Anul 2004, declarat an jubiliar și de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, împlinindu-se 500 de ani de la trecerea în veșnicie a "Soarelui Moldovei", reprezintă un bun prilej pentru organizarea unor ample manifestări educative în rândul elevilor, având ca temă personalitatea și activitatea binecredinciosului voievod.

Pentru a păstra nestinse în inima și mintea copiilor vitejia, înțelepciunea, setea de libertate, credința cea lucrătoare prin fapte și iubire, grija pentru apărarea creștinătății ale voievodului supranumit "cel Mare" și "cel Sfânt", Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a acordat Înalta binecuvântare arhierescă profesorilor de religie, istorie și educație plastică pentru organizarea unui concurs tematic interdisciplinar închinat marelui domnitor, la care a participat elevi din școlile Sectorului 6 al Capitalei și cu acordul Inspectoratului Școlar al Municipiului București.

Concursul s-a desfășurat la Școala Nr. 197, în ziua de sâmbătă, 1 mai a.c., pe trei secțiuni: sesiune de comunicări științifice (referate ale elevilor), creație literară și pictură. La concurs au participat 70 de elevi din clasele III-VIII, din aproximativ 14 școli din cadrul Sectorului 6: Școala Nr. 117, Școala Nr. 156 "Sfântul Gheorghe", Școala Nr. 157 "Ion Dumitru", Școala Nr. 160, Școala Nr. 164, Școala Nr. 169, Școala Nr. 172 "Sfântul Andrei", Școala Nr. 174 "Constantin Brâncuși", Școala Nr. 176 "Sfinții Împărați Constantin și Elena", Școala Nr. 191, Școala Nr. 193, Școala Nr. 197, Școala Nr. 198, Școala Nr. 279 "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil". Lucrările au fost evaluate de comisii de specialitate constituite din cadre didactice de la următoarele unități de învățământ bucureștene: Școala Nr. 309, Școala Nr. 56 "Jose Marti", Școala Nr. 145, Școala Nr. 142, Școala Nr. 155 și Școala Centrală.

Elevii premiați au primit diplome și premii din partea Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și din partea Inspectoratului Școlar al Municipiului București, acestea fiind înmânate de domnul prof. Anghel Chirilă, ca delegat al Centrului Eparhial.

Au primit premiul I, pentru cele trei secțiuni ale concursului, următorii elevi:

- Secțiunea Comunicări Științifice: Bivolaru Ștefania și Enache Ioana, de la Școala Nr. 197, pregătiți de doamna prof. Elisabeta Balasan; Chelu Horia și Tudor Ciprian, de la Școala Nr. 160, pregătiți de doamna prof. Codruța Matei; Preda Daniela și Dumitrescu Andrei, de la Școala Nr. 198, pregătiți de

prof. Florica Manea; Dragoș Stănescu și Radosavlovici Jivka, de la Școala Nr. 157, pregătiți de prof. Manuela Vintilă;

- Secțiunea Creație literară religioasă: Bostan Laura, de la Școala Nr. 197, pregătită de prof. Iuliana Martin, Isăilă Cristina, de la Școala Nr. 156, pregătită de prof. Nașca Mariana;

- Secțiunea Pictură religioasă: Bărbuceanu Andreea, de la Școala Nr. 198, pregătită de prof. Gavriil Mocenco.

Apreciat deopotrivă de către elevi, ca și de cadrele didactice, concursul organizat în acest an prin aleasa purtare de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST și prin sprijinul deosebit al Prea Sfințitului Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, sub atenta îndrumare a domnului Prof. Sergiu Gârleșteanu, directorul Școlii Nr. 197 și al doamnei prof. Elisabeta Balasan, profesor de Istorie în aceeași unitate școlară, se constituie ca un eveniment educativ de referință pentru proiectarea și organizarea unor manifestări educative similare în anii școlari următori, demonstrând excelențele relații existente între Biserica Ortodoxă Română și Școala Românească în folosul tinerei generații.

Prof. Iuliana Martin,
Prof. Janeta Niță

IX. VIAȚA BISERICESCĂ ÎN MITROPOLIA MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

AGENDA DE LUCRU A PREA FERICITULUI PĂRINTE TEOCTIST, ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR, MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

(1 aprilie-30 august 2004)

Joi, 1 aprilie a.c.:

Primiri:

- I.P.S. *TEODOSIE* al Țomisului;

- I.P.S. *PIMEN* al Sucevei și Rădăușilor;

- În cursul serii a participat la manifestarea "*Inimi de români*" organizată de Televiziunea Română la Palatul Snagov și a înmănat Premiul de Solidaritate pe anul 2003 P.C. pr. Ion Iordache de la parohia Sfântul Spiridon Vechi din București pentru implicarea, prin activități de asistență socială, în viața comunității;

Vineri, 2 aprilie a.c.:

- A participat la ceremonia arborării drapelului național pe Esplanada Palatului Parlamentului, cu ocazia aderării României la NATO și a primit un set de timbre aniversare;

- A participat la ședința solemnă prilejuită de Ziua Academiei Române;

Sâmbătă, 3 aprilie a.c.:

- A primit o delegație a Jandarmeriei Franceze condusă de dl. general de armată *GERARD DESJARDINS*, inspector general în cadrul Ministerului Apărării din Republica Franceză;

- A săvârșit slujba de înmormântare a lui Valentin Păunescu, directorul cotidianului *Curierul Național*, în biserica "Sfântul Elefterie Vechi" din Capitală și a adresat cuvânt de mângâiere familiei îndoliata și asistenței;

Duminică, 4 aprilie a.c.:

- A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la praznicul Intrării Mântuitorului în Ierusalim;

Luni, 5 aprilie a.c.:**Primiri:**

- I.P.S. Arhiepiscop *TEODOSIE* al Tomisului;

- E. Sa *AJAI MALHOTRA*, noul Ambasador al Indiei la București, în vizită de prezentare;

Marți, 5 aprilie a.c.:**Primiri:**

- I.P.S. Arhiepiscop *NIFON* al Târgoviștei;

- D-na *CARMEN ȘEULEANU*, în legătură cu organizarea de către Patriarhia Română a unui concert pascal sub genericul "*Bucuria luminii Învierii Domnului nostru Iisus Hristos*";

Miercuri, 7 aprilie a.c.:**Primiri:**

- Dl. prof. univ. dr. *BASARAB NICOLESCU* de la Universitatea din Paris și pe dl. prof. univ. dr. *PRANAS DAS* de la Universitatea Elon din Statele Unite ale Americii. La primire au fost de față P.S. Episcop *CIPRIAN CÂMPINEANUL*, P.C. pr. *MICHAEL TIȚA*, consilier patriarhal, și P.C. pr. asist. dr. *DORU COSTACHE*;

- Dl. *YURI TILHONOV*, împuternicit al Comitetului de Relații Externe al Administrației "Sankt Petersburg" în România;

Joi, 8 aprilie a.c.:

- A primit pe d-na *ILEANA TUREANU*, secretar de Stat la Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului;

- A săvârșit Denia celor douăsprezece Evanghelii în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură;

Vineri, 9 aprilie a.c.:

- A săvârșit Denia Prohodului în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură;

Duminică, 11 aprilie a.c.:

- La miez de noapte, înconjurat de Prea Sfințiții Episcopi vicari *AMBROZIE SINAITUL* și *SEBASTIAN ILFOVEANUL*, a săvârșit Slujba Învierii și Sfânta Liturghie și a adresat cuvânt de binecuvântare la Praznicul Învierii Domnului românilor ortodocși din țară și străinătate;

- A săvârșit slujba Vecerniei - a doua Înviere - în Catedrala Patriarhală, fiind înconjurat de PPSS Episcopi vicari *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*, *AMBROZIE SINAITUL*, *CIPRIAN CÂMPINEANUL* și *SEBASTIAN ILFOVEANUL*. A adresat cuvânt de binecuvântare;

La orele 18.00 la Palatul Patriarhiei, a primit felicitările Prea Sfințiților Episcopi vicari, părinților consilieri și colaboratorilor de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, ale preoților și credincioșilor din Capitală;

Luni, 12 aprilie a.c.:

- A asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în biserica Mănăstirii Căldărușani, însoțit de dl. Acad. *VIRGIL CÂNDEA* și de dl. Acad. *CONSTANTIN BĂLĂCEANU-STOLNICI*, și a adresat cuvânt de binecuvântare obștii monahale și credincioșilor prezenți;

Miercuri 14 aprilie a.c.:**Primiri:**

- P.C. prof. dr. *IOAN SAUCA*, directorul Institutului Ecumenic de la Bossey, Elveția, împreună cu familia;

- Un grup de credincioși din Mitropolia de Edessa, Grecia, pelerini în mănăstirile din România, pe care i-a binecuvântat;

- În cursul după-amiezii a participat la spectacolul desfășurat în Aula Palatului Patriarhiei "*Bucuria luminii Învierii Domnului nostru Iisus Hristos*" și a adresat cuvânt de binecuvântare;

Vineri, 16 aprilie a.c.:

- A săvârșit Slujba sfințirii apei la praznicul Izvorului Tămăduirii și a adresat cuvânt de învățătură numeroșilor credincioși prezenți la Catedrala Patriarhală;

- A primit pe dl. arhit. *VIOREL HURDUC*, președintele *Ordinului Arhitecților*, filiala București;

Duminică, 18 aprilie a.c.:

- A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica a II-a după Paști;

Luni, 19 aprilie a.c.:

- A primit pe domnii profesori *AUREL PENTELESCU* și *GAVRIIL PREDA*, autorii lucrării *Mitropolitul Pimen Georgescu (1853-1934)*, cu invitația de a participa la lansarea cărții;

- În cursul după-amiezii a vizitat șantierul noii biserici din incinta Schitului Popești Leordeni;

Marti, 20 aprilie a.c.:

Primiri:

- I.P.S. Arhiepiscop *TEODOSIE* al Tomisului;

- Dl. prof. univ. dr. *DUMITRU N. NICOLAE* de la *Centrul Român pentru Studii Neogrecești* - care a dăruit Prea Fericirii Sale ultimele sale cărți, traducerea *Istoria Greciei moderne* de Apostolos Vakalopoulos și manualul *Gramatica limbii demotice neogrecești*, apărută în Editura *Euroatlantica* - și pe dl. *TUDOR ALEXANDRU*, doctorand și asistent la Institutul de Etnologie al Universității din Neuchatel, Elveția;

- P.C. pr. *COSTICĂ POPA* de la Parohia ortodoxă română din Caracas, Venezuela, în legătură cu ridicarea *Centrului Cultural Român* din Venezuela;

- A participat în Aula Palatului Patriarhiei la sesiunea omagială prilejuită de aniversarea a 14 ani de la înființarea *Consiliului Provizoriu al Unității Naționale*;

Miercuri, 21 aprilie a.c.:

Primiri:

- I.P.S. Arhiepiscop *NIFON* al Târgoviștei;

- P. Cuv. arhim. *NAZARIE LAVRI-NENKO*, starețul mănăstirii *Alexandr Nevski*, din Sankt Petersburg, Federația Rusă, dl. *PAVEL PLATICI*, director al *Centrului Poligrafic*, d-ra *ALEXANDRA SERDITOVA*, director al Fundației *Kedr* și dl. *RUSLAN COZACIUC*, în legătură cu pregătirea expoziției de obiecte bisericești care va avea loc la Palatul Patriarhiei din București, în a doua parte a lunii mai 2004. Delegația a fost însoțită de E.S. dl. *DUMITRU PRUNARIU*, ambasadorul numit al României în Federația Rusă;

- P.C. pr. prof. dr. *VIOREL IONIȚĂ*, director de studii la *Conferința Bisericilor Europene*;

Joi, 22 aprilie a.c.:

Primiri:

- P.S. *IOACHIM BĂCĂOANUL*, Arhiereu vicar al Episcopiei Romanului, în legătură cu conferința de presă organizată la Patriarhia Română privind punerea pietrei de temelie a unui așezământ social pentru bătrânii de pe Valea Oituzului, ce va fi construit de către Episcopie;

- Dl. prof. *DUMITRU D. STANCU*, compozitor, care a dorit să doneze

Bibliotecii Sfântului Sinod diplomele primite de-a lungul timpului. La discuții a fost de față P.C. Arhim. *GRIGORE BĂBUȘ*, directorul Bibliotecii;

Sâmbătă, 24 aprilie a.c.:

- A asistat la slujba Vecerniei săvârșită în Catedrala Patriarhală;

Duminică, 25 aprilie a.c.:

- A asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în biserica *Mănăstirii Ghighiu* și a rostit cuvânt de binecuvântare obștii monahale și numeroșilor credincioși prezenți;

Luni, 26 aprilie a.c.:

Primiri:

- Un grup de stareți, călugări și persoane consacrate de la *Centrul catolic de formare permanentă* din Lausanne, Elveția, însoțiți și prezentați de P.C. pr. *MIRCEA UȚĂ*, consilier patriarhal;

- P.S. *PANTELEIMON* de Corona, Episcop vicar al Prea Fericitului Arhiepiscop *HRISTODOULOS* al Atenei, delegat la întronizarea P.S. *NICODIM* ca Episcop al nou înființatei Episcopii a Strehaiei și Mehedințului;

- A vizitat Facultatea de Teologie *Patriarhul Justinian* a Universității din București având discuții cu dl. *SORIN DUMITRESCU*, autorul icoanelor de pe catapeteasma destinată bisericii parohiei ortodoxe din Roma;

Marți, 27 aprilie a.c.:

Primiri:

- E.S. dl. *CONSTANTINOS STEPHANOPOLULOS*, președintele Republicii Elene. La primire a fost de față P.S. Episcopi vicari *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU* și *CIPRIAN CÂMPINEANUL*;

- Eminența Sa Cardinalul *KARL LEHMANN*, episcop de Mainz, Președintele Conferinței Episcopilor din

Germania și delegația Eminenței Sale. La primire au fost prezenți Prea Sfințiți Episcopi vicari patriarhali și de ai Arhiepiscopiei Bucureștilor. Au mai fost de față: E.S. Mons. *JEAN-CLAUDE PERISSET*, Nunțiu apostolic în România și I.P.S. *IOAN ROBU*, Arhiepiscop și Mitropolit romano-catolic de București;

- A adresat binecuvântări postului de radio *Renașterea* al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului cu ocazia aniversării a cinci ani de la prima emisie;

Miercuri, 28 aprilie a.c.:

Primiri:

- I.P.S. Mitropolit *IOSIF* al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală și Meridională;

- Dl. prof. dr. *CONSTANTINOS SKOUTERIS*, decanul Facultății de Teologie din Atena, însoțit de dl. drd. *ION CROITORU*;

- Dl. prof. dr. *VASILE CÂNDEA*, președintele *Academiei Oamenilor de Știință*;

- Dl. *ALBERTO QUATTRUCCI*, secretarul general al *Comunității Sant'Egidio* din Roma, cu invitația participării la lansarea versiunii în limba română a cărții *Secolul martiriului. Creștinu în veacul XX*, de *ANDREA RICCARDI*;

- Dl. prof. dr. *THEODOR MAGHIAR*, senator;

Joi, 29 aprilie a.c.:

- A participat la lucrările Adunării Generale a Academiei Române;

Vineri, 30 aprilie a.c.:

- A prezidat sedința de lucru a Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Primiri:

- E.S. dl. *TEOFIL BAUER*, noul Ambasador al Republicii Ucraina la

București, în vizita de prezentare. La primire au fost prezenți P.S. Episcop vicar patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL* și P.C. pr. *MICHAEL ȚIȚĂ*;

- P.S. Episcop *DANIIL*, administrator al Episcopiei Ortodoxe Române a Vârșetului;

- P.C. Pr. *NELUȚU OPREA* de la Parohia Ortodoxă Română din Sofia, Bulgaria;

Duminică, 2 mai a.c.:

- A asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în biserica Schitului *Delta Neajlovului*, jud. Giurgiu, biserică sfințită de P.S. Episcop vicar *VARSANUFIE PRAHOVEANUL* și a adresat cuvânt de învățătură și binecuvântare obștii monahale și numeroșilor credincioși prezenți;

- A vizitat *Mănăstirea Comana*, jud. Giurgiu unde a binecuvântat pe noul stareț și obștea mănăstirii;

Luni, 3 mai a.c.:

- A primit pe dl. *CONSTANTIN GHEORGHE* de la *Direcția de Cultură* a Ministerului Administrației și Internelor care a dăruit cartea "*Am fost acolo unde trebuia să fim. Album al monumentelor Internelor*;

- A vizitat, însoțit de P.S. Episcop Vicar Patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL*, biserica *Parcul Domeniilor*, unde împreună cu preoții acestei biserici, ctitorită de fericitul întru adormire Patriarhul Justinian, au prezentat domnului *IOAN MIRCEA PASCU*, Ministrul Apărării Naționale și domnului General dr. *MIHAIL POPESCU*, Șeful Statului Major General al Armatei Române, stadiul lucrărilor picturii sfântului locaș în tehnica mozaic;

Marti, 4 mai a.c.:

- A deschis, rostind cuvânt de binecuvântare, lucrările *Comisiei Naționale de Bioetică a Bisericii Ortodoxe Române*;

Primiri:

- I.P.S. *NIFON*, Arhiepiscopul Târgoviștei;

- I.P.S. *TEOFAN*, Mitropolitul Olteniei;

Miercuri, 5 mai a.c.:

Primiri:

- Conducerea *Societății Naționale Ortodoxe a Femeilor* din România - doamnele Conf. univ. dr. *LUCREȚIA VASILESCU*, președinte, Conf. univ. dr. *STANA BUZATU*, Prof. *CORINA DIACONESCU*, *ANGELA RĂDULESCU*, membre în Comitetul Societății - în vizită de prezentare;

- I.P.S. *TEODOSIE*, Arhiepiscopul Tomisului;

Joi, 6 mai a.c.:

- A vizitat *Mănăstirea Pasărea* - însoțit de P.S. Episcop vicar *VARSANUFIE PRAHOVEANUL* și de dl. arhit. *VOICU FLOREA* - privind amplasamentul clădirii noului seminar teologic monahal;

Vineri, 7 mai a.c.:

Primiri:

- P.C. Prot. *ION GHERMAN* de la parohia ortodoxă română din Cleveland, Ohio, Statele Unite ale Americii, împreună cu doamna preoteasă;

- D-na *IOANA VALVIZ* care dorește să ridice o capelă în incinta Maternității Giulești, însoțită de preotul spitalului, P.C. Pr. *MIHAI HORNICAR*;

Duminică, 9 mai a.c.:

- A asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în biserica *Mănăstirii Țigănești* și a rostit cuvânt de învățătură și bine-

cuvântare. Împreună cu P. Cuv. Monahie *HERUVIMA TIMARU*, stareța mănăstirii, a vizitat stăreția și atelierele;

Luni, 10 mai a.c.:

Primiri:

P.S. *GHERASIM PUTNEANUL*, Episcop vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților;

Marți, 11 mai a.c.:

Primiri:

P.S. Episcop *SOFRONIE* al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria;

E.S. Cardinal *WALTER KASPER*, președintele *Consiliului Pontifical pentru promovarea unității creștinilor*;

- A participat la *Palatul Cotroceni* la festivitatea acordării de către Președintele României a Ordinului național *Meritul cultural* d-lui *ANDREA RICCARDI*, președintele *Comunității Sant Egidio*;

- În cursul serii a primit pe E.S. Mons. *VINCENZO PAGLIA* și pe dl. prof. dr. *ANDREA RICCARDI*;

Miercuri, 12 mai a.c.:

Primiri:

- P.C. Pr. *DOBRI IVANOV*, protoiereu de Silistra, Patriarhia Bulgară;

- A participat la prânzul oferit de Nunțiatura Apostolică din România în onoarea E.S. Cardinal *WALTER KASPER*, președintele *Consiliului Pontifical pentru promovarea unității creștinilor*;

- În cursul după-amiezii a participat la *Palatul Patriarhiei Române* la lansarea cărții *Secolul martiriului. Creștinii în veacul XX*, de *Andrea Riccardi* și a rostit cuvânt de salut;

Joi, 13 mai a.c.:

Primiri:

- Noua conducere a *ASCOR*-ului formată din *ADRIAN VATAMANU*, pre-

ședinte, *ADRIAN PANTEA* și *EMANUIL GANCIU*, vicepreședinți, însoțiți de P.C. Pr. *VASILE GAVRILĂ* de la *Paraclisul Sfântul Nicolae* al Universității din București și *CĂTĂLIN MIRCEA*, președintele *LTOR*;

- În cursul serii, însoțit de I.P.S. Arhiepiscop *PIMEN* al Sucevei și Rădăuților, P.S. Episcop *GHERASIM* al Râmnicului, P.S. Episcop vicar Patriarhal *AMBROZIE SINAITUL* - a vizionat la *Teatrul Național Ion Luca Caragiale* spectacolul *Apus de soare*;

Vineri, 14 mai a.c.:

Primiri:

- Un grup de preoți și credincioși reprezentanți ai Asociației ecumenice *Comunita di Jesu* din Bari, Italia, conduși de E.S. Mons. *MARIO PIACELLO*, Episcop de Altamura - Gravina și de dl. *MATTEO CALISI*, președintele asociației. Oaspeții au fost conduși de P.C. Pr. *MIHAI DRIGA* de la parohia ortodoxă română din Bari;

- Membrii Comisiei de alcătuire a programelor analitice, însoțiți de P.S. Episcop vicar patriarhal *CIPRIAN CĂMPINEANUL*, la încheierea lucrărilor comisiei;

- În cursul serii a participat la *Palatul Cotroceni* la dineul de stat oferit în onoarea E.S. dl. *MIHAIL SAAKASVILI*, președintele Republicii Georgia;

Duminică, 16 mai a.c.:

- A săvârșit Sfânta Liturghie în *Catedrala Patriarhală* și a rostit cuvânt de învățătură la *Duminica Orbului*;

Luni, 17 mai a.c.:

Primiri:

- E.S. dl. *CONSTANTIN GRIGORIE*, ambasadorul României în Turcia;

- Dl. *RADU SAFTA*, noul Consul general al României la Istanbul, în vizită de prezentare;

- Un grup de pelerini francezi, condus de E.S. Mons. *DENIS TALON*;

Marți, 18 mai a.c.:

- În fruntea unei delegații a Patriarhiei Române, formată din I.P.S. Arhiepiscop *BARTOLOMEU* al Clujului, P.S. *CIPRIAN CÂMPINEANUL*, Episcop vicar patriarhal, P.P.C.C. Pr. *ION CHIVU* și Diac. *COSTIN SPIRIDON* - a întreprins o vizită oficială la Constantinopol și Cezareea Capadociei, la invitația Sanctității Sale, Patriarhul ecumenic *BARTOLOMEU I*;

- Membrii delegații au fost primiți la reședința patriarhală de Sanctitatea Sa Patriarhul *BARTOLOMEU I*;

Miercuri, 19 mai a.c.:

- Delegația s-a deplasat pe calea aerului la *Cezareea Capadociei (Kayseri)*. Au fost vizitate biserica *Sfântul Vasile cel Mare*, dintr-o suburbie a orașului, și complexul de biseri-cuțe și chilii, săpate în stâncă, de la *Goreme*;

- Cei doi Întâistătători au asistat la Vecernia Înălțării Domnului în biserica *Sfântul Eustatie* din localitatea *Incesu*;

Joi, 20 mai a.c. - Înălțarea Domnului;

- Cei doi Întâistătători au săvârșit Sfânta Liturghie în biserica cu hramul Înălțarea Domnului construită pe o stâncă înaltă în apropierea orașului *Karvalli*, vechiul *Nazianz*. Din sobor au făcut parte: I.P.S. *APOSTOLOS*, Mitropolit de Moshomision, I.P.S. *IERONIM*, Mitropolit de Theba și Levidia, I.P.S. Arhiepiscop *BARTOLOMEU* al Clujului și P.S. *CIPRIAN CÂMPINEANUL*. Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST* a rostit cuvânt de binecuvântare;

- După prânzul oferit de primarul localității *Karvalli* a fost vizitat canionul din satul apropiat și localitatea

Procopion unde a trăit Sfântul Ioan Rusul;

- Delegația Patriarhiei Române a asistat la slujba Vecerniei *Sfinților Împărați Constantin și Elena* în biserica *Sfântul Vlasie* din localitatea *Misti*. Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST* a rostit cuvânt de învățătură;

Vineri, 21 mai a.c.:

- A fost săvârșită Sfânta Liturghie în biserica Sfinții Împărați Constantin și Elena din *Sinasos* de către Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic *BARTOLOMEU I* și Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST*. Din sobor au mai făcut parte I.P.S. *APOSTOLOS*, Mitropolit de Moshomision, I.P.S. *BARTOLOMEU*, Arhiepiscopul Clujului - care a rostit cuvântul de învățătură - și P.S. Episcop vicar patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL*;

- A fost vizitată biserica-catacombă cu hramul *Sfântul Vasile cel Mare* din apropierea localității *Sinasos*;

- Cei doi Întâistătători au fost primiți de caimacamul din *Procopion* și de prefectul de *Nevsehir (Neapolis)*, dl. *ALAATTIN TURHAN*;

- Delegația Bisericii Ortodoxe Române a participat la festivalul organizat de primăria din *Sinasos* în piața orașului;

Sâmbătă, 22 mai a.c.:

- Înaintea revenirii la Istanbul, în drum spre Aeroportul din *Kayseri*, a fost vizitată biserica *Sfântul Vasile cel Mare* din localitatea *Adroniki*;

- În cursul după amiezii s-a făcut o croazieră pe Bosfor;

Duminică, 23 mai a.c.:

- A fost săvârșită Sfânta Liturghie în biserica *Sfânta Parascheva* - Haskoy de către Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *BARTOLOMEU I* și Prea Fericitul

Părinte Patriarh *TEOCTIST*, înconjurați de I.P.S. *GHENADIE*, Mitropolit de Sasima, I.P.S. *TEODOSIE*, Arhiepiscopul Tomisului, I.P.S. *BARTOLOMEU*, Arhiepiscopul Clujului și P.S. Episcop vicar patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL*. La sfârșitul Sfintei Liturghii Sanctitatea Sa a rostit cuvântul de învățătură iar Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST* a împărtășit cuvânt de binecuvântare numeroșilor credincioși români prezenți mulțumind Sanctității Sale pentru darea în folosință a bisericii pentru nevoile duhovnicești ale membrilor comunității românești din Istanbul. După schimbul de daruri între cei doi Întâistătători, Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST* a acordat distincția *Crucea Patriarhală* d-lui *MIRCEA LUCESCU* și d-lui *STAVROS VASILADIS*, președintele comunității grecești din Istanbul;

- După prânzul oferit de comunitatea românească din Istanbul, cei doi Întâistătători și delegațiile însoțitoare au participat la un concert susținut de grupul coral *Harisma* al Arhiepiscopiei Tomisului desfășurat în biserica *Sfânta Irina* din Istanbul;

- În cursul serii a fost vizitată Mănăstirea *Izvorul Tămăduirii* din Istanbul;

Luni, 24 mai a.c.:

- În cursul după-amiezii delegația Patriarhiei Române în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST* a revenit la București;

Miecuri, 26 mai a.c.:

Primiri:

- P. Cuv. Arhim. dr. *JUVENALIE IONAȘCU* de la parohia ortodoxă română din Roma, Italia;

- Dl. prof. dr. *VICTOR CRĂCIUN* și dl. *GRIGORE VIERU*;

Joi, 27 mai a.c.:

- A primit pe dl. acad. *GABRIEL TEPELEA*;

- În cursul după-amiezii, însoțit de Prea Sfințiți Episcopi vicari *AMBROZIE SINAITUL* și *VARSANUFIE PRAHOVEANUL*, a participat la lansarea volumului de poezie "*Cuibul viselor decente*" al scriitorului Iordan Constantin desfășurată la Mănăstirea Plumbuita. A vizitat Așezământul *Vasiliada* și atelierele de pictură ale Facultății de Teologie *Patriarhul Justinian*, din incinta mănăstirii;

Duminica, 30 mai a.c.:

- A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală. A rostit cuvânt de învățătură la praznicul Pogorării Sfântului Duh;

- A vizitat Mănăstirea Sinaia;

Luni, 31 mai a.c.:

- La praznicul Sfintei Treimi a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica din Azuga, jud. Prahova și a pus piatra de temelie a noii biserici cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*;

Marți, 1 iunie a.c.:

- A prezidat Conferința preotească cu tema *Ștefan cel Mare și Sfânt în conștiința Bisericii și a neamului nostru*, desfășurată în Aula Palatului Patriarhiei Române, la care au participat preoții Protoierilor I, II și III Capitală, Ilfov, Giurgiu Nord și Giurgiu Sud și a adresat îndemnuri pentru sporirea activității pastorale;

- A participat la programul realizat de Sectorul *Biserica și Societatea* al Patriarhiei Române - *Copii pentru copii* - cu ocazia *Zilei Internaționale a Copilului*. A adresat cuvânt de binecuvântare și a oferit daruri;

Miercuri, 2 iunie a.c.:

- A vizitat șantierul Așezământului social și medical al parohiei *Sfântul Spiridon Vechi*;

Joi, 3 iunie a.c.:

- A prezidat Conferința preoțească cu tema *Ștefan cel Mare și Sfânt în conștiința Bisericii și a neamului nostru*, desfășurată în sala de concerte a *Filarmonicii* din Ploiești, la care au participat preoții Protoieriilor Ploiești, Urlați, Vălenii de Munte și Câmpina și a adresat îndemnuri de sporire a conștiinței și lucrării pastorale;

- A vizitat *Mănăstirea Ghighiu* împreună cu Prea Cucernicii Protoierei ai județului Prahova;

Vineri, 4 iunie a.c.:

Primiri:

- Dl. *MIRCEA MOTRICI*, redactor la *Studioul Teritorial Suceava al Societății Române de Radiodifuziune*, în legătură cu dorința familiei de a tipări lucrările rămase în manuscris ale Arhim. prof. *DIONISIE UDIȘTEANU* (1900 - † 1984);

- Dl. *IOAN MIHAI ROȘCA*, secretar de Stat, președintele Consiliului director al Agenției Naționale de Presă *ROMPRES* în legătură cu proiectul agenției de a edita un album consacrat personalității voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt;

- Dl. acad. *CONSTANTIN BĂLĂCEANU-STOLNICI*;

Duminică, 6 iunie a.c.:

- A săvârșit Sfânta Liturghie împreună cu P.S. Episcop vicar patriarhal *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*, în biserica *Mănăstirii Antim* la prăznuirea hramului;

Martți, 8 iunie a.c.:

- A primit pe scriitoarea *CAROLINA ILINCA* care a dăruit Prea Fericirii Sale ultima sa carte publicată;

Miercuri, 9 iunie a.c.:

- A prezidat ședința de lucru a Permanenței *Consiliului Național Bisericesc*;

Joi, 10 iunie a.c.:

- A participat, însoțit de Prea Sfințiii Episcopi vicari patriarhali *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU* și *AMBROZIE SINAITUL*, la recepția oferită de Ambasada Federației Ruse la București cu ocazia zilei naționale a acestei țări;

Duminică, 13 iunie a.c.:

- A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la *Duminica Sfinților Români*;

Martți, 15 iunie a.c.:

- A deschis și prezidat Ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române;

Miercuri, 16 iunie a.c.:

- În prezența E.S. Dl. *ION ILIESCU*, președintele României, a membrilor Sfântului Sinod și Adunării Naționale Bisericești, a numeroase personalități ale vieții culturale din țara noastră, a deschis și prezidat ședința festivă a Adunării Naționale Bisericești prilejuită de aniversarea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare și a rostit alocuțiunea inaugurală;

- În cursul după-amiezii a prezidat ședința de lucru a Sfântului Sinod;

Joi, 17 iunie a.c.:

- A primit pe dl. pastor dr. *KEITH CLEMENTS*, secretarul general al *conferinței Bisericilor Europene*. La primire au fost prezenți: I.P.S. *DANIEL*, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei,

P.S. Episcop vicar patriarhal **CIPRIAN CÂMPINEANUL**, Pr. prof. dr. **VIOREL IONIȚĂ**, secretar de studii în cadrul *Conferinței Bisericilor Europene* și Pr. dr. **MICHAEL TIȚA**, consilier patriarhal;

- A prezidat și închis ședința de lucru a Sfântului Sinod;

Vineri, 18 iunie a.c.:

- A primit pe I.P.S. **PANTELIO-MON**, Mitropolit de Attika, Grecia, însoțit de un grup de clerici și credincioși pelerini la mănăstirile din România;

Sâmbătă, 19 iunie a.c.:

- A vizitat Schitul Jercălăi, jud. Prahova;

Miercuri, 23 iunie a.c.:

Primiri:

- D-na **ELISABETA MORAITAKIS** din Atena, Grecia - însoțit de d-ra Prof. univ. dr. **ZAMFIRA MIHAIL**, care a dăruit cartea "*Preotul Constantin E. Moraitakis*";

- Dl. **DORIN MATEI**, redactor șef al revistei "*Magazin istoric*", însoțit de dl. **IOAN LĂCUSTĂ**, redactor;

- D-na preoteasă **ELENA SPERANȚA** din Wellington, Australia;

- P.C. Pr. **IGNACE PECKSTADT**;

- P. Cuv. Arhim. **JUVENALIE IOANAȘCU** de la Parohia ortodoxă română din Roma, Italia;

Joi, 24 iunie a.c.:

- A participat la festivitatea depunerii jurământului de către absolvenții promoției 2004 a Facultății de Teologie Patriarhal Justinian a Universității din București și le-a adresat cuvânt de binecuvântare;

Vineri, 25 iunie a.c.:

- A participat la ceremonia decernării titlului și medaliei de "*Drept între popoare*" P.C.Pr. **PETRE GHEORGHE** și a luat cuvântul;

Primiri:

- E.S. Dl. **ELARD ESCALA**, ambasadorul Republicii Peru la București, în vizită de prezentare;

- P.C. Pr. **PETRU BUBURUZ** din cadrul Mitropoliei Basarabiei;

Miercuri, 30 iunie a.c.:

- A participat la Sesiunea solemnă a Academiei Române prilejuită de aniversarea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Ștefan cel Mare și a adresat cuvânt omagial;

Miercuri, 30 iunie a.c.:

- Însoțit de P.C. Pr. **COSTICĂ POPA**, parohul comunității ortodoxe române din Caracas, Venezuela și de P.C. Diac. **COSTIN SPIRIDON** de la Serviciul de Protocol al Patriarhiei Române, a plecat spre *Roman* în vederea participării la festivitățile prilejuite de aniversarea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Voievodului Ștefan cel Mare, canonizat de Biserica Ortodoxă Română în anul 1992. La *Roman* a fost primit de P.S. **EFTIMIE**, Episcopul Romanului, de numeroși preoți, călugări și maici de la Centrul Eparhial;

Joi, 1 iulie a.c.:

- Însoțit de P.S. Episcop **EFTIMIE** al Romanului a vizitat Catedrala *Sfânta Vineri* din *Roman*, Muzeul Episcopiei Romanului și Casa memorială *Veniamin Costachi*;

- Împreună cu o parte a membrilor Sfântului Sinod și a oaspeților din străinătate a plecat spre *Mănăstirea Putna*;

- A fost întâmpinat la *Mănăstirea Putna* de I.P.S. Arhiepiscop **PIMEN** al Sucevei și Rădăuților, de P. Cuv. părinte stareț, Arhim. **MELCHISEDEC VELNIC** și obștea putneană, de nenumărați credincioși și preoți. S-a închinat la mormântul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare;

Vineri, 2 iulie a.c. - prăznuirea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare:

- A săvârșit Sfânta Liturghie pe altarul special amenajat în incinta mănăstirii împreună cu I.P.S. Mitropolit *GHENADIE* de Sassima, delegatul Sanctității Sale *BARTOLOMEU I*, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului și cu Prea Fericitul Părinte *SAVA*, Arhiepiscopul Varșoviei și al Întregii Polonii și un sobor format din 33 de Înalți Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Arhieri, membrii ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. După cuvântările celor doi înalți oaspeți ortodocși și a E.S. *ANTONIO MATTIAZO*, Arhiepiscop romano-catolic de Padova, Italia și rostit bogat cuvânt de învățătură la această mare prăznuire;

- S-a întreținut cu Excelențele lor dl. *ION ILIESCU*, Președintele României, dl. *ADRIAN NĂSTASE*, Primul Ministru al României, dl. Acad. *RĂZVAN THEODORESCU*, Ministrul Culturii și Cultelor și I.P.S. *DANIEL*, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei;

- A primit pe Prea Fericitul Părinte *SAVA*, Arhiepiscopul Varșoviei și al Întregii Polonii;

- În cursul serii a revenit la Reședința eparhiei Romanului;

Sâmbătă, 3 iulie a.c.:

- A revenit la Reședința Patriarhală;

Luni, 5 iulie a.c.:

Primiri:

- I.P.S. Mitropolit *GHENADIE* de Sassima, delegatul Sanctității Sale *BARTOLOMEU I*, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului la festivitățile de la Mănăstirea Putna, înaintea reînțoarcerii Înalț Prea Sfinției Sale la Constantinopol;

- P.S. *DANIIL*, Episcop-Loctiitor (Administrator) al Episcopiei Ortodoxe

Române a Vârșetului, înaintea întoarcerii Prea Sfinției Sale la Centrul eparhial de la Vârșeț;

- Dl. dr. *NICOLAE STROESCU-STĂNIȘOARĂ*;

Marți, 6 iulie a.c.:

Primiri:

- Dl. Comandor(r) *ALEXANDRU RĂDULESCU*, președintele Comunității ortodoxe române din Argentina, cu solicitarea ca Patriarhia Română să numească un preot pentru nevoile duhovnicești ale credincioșilor din acea țară;

- Dl. *PETRE BADEA*, președintele S.C. *Aedificia Carpați*;

Miercuri, 7 iulie a.c.:

Primiri:

- P.S. *DAMASCHIN*, Episcopul Sloboziei și Călărașilor;

Joi, 8 iulie a.c.:

Primiri:

- P.Cuv. Arhim. *MELCHISEDEC VELNIC*, starețul Mănăstirii Putna pentru a mulțumi Prea Fericirii Sale pentru prezența la festivitățile prilejuite de aniversarea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Voievodului Ștefan cel Mare;

- Dl. prof. *RADU CIUCEANU*, președintele Institutului Român pentru Studiul Totalitarismului;

Vineri, 9 iulie a.c.:

Primiri:

- I.P.S. Dr. *NIFON MIHĂIȚĂ*, Arhiepiscopul Târgoviștei;

- P.C. Pr. *DAN BARACA* la încheierea studiilor de Master la Facultatea de Teologie din Salonic;

- A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Luni, 12 iulie a.c.:

Primiri:

- P.C. Pr. prof. dr. *CEZAR VASILIU* de la misiunea ortodoxă română "Sfântul Nicolae" din Montreal, Canada;

- PC. Pr. **TOADER DOROFTEI** de la Parohia ortodoxă română din Stockholm, Suedia;

Marți, 13 iulie a.c.:

Primiri:

- Dl. prof. dr. **VOICU ENĂCHESCU**, în legătură cu organizarea unui concert al corurilor bisericești din România;

Miercuri, 14 iulie a.c.:

- A primit pe membrii *Comisiei speciale pentru definitivarea broșurii "Sfânta Liturghie în cântarea omofonă"*, condusă de P.S. Dr. **CASIAN CRĂCIUN**, Episcopul Dunării de Jos;

Vineri, 16 iulie a.c.:

- A primit pe P.S. Episcop **DAMASCHIN** al Sloboziei și Călărașilor;

Joi, 22 iulie a.c.:

- A primit pe I.P.S. Mitropolit **DOMETIAN** de Vidin și I.P.S. Mitropolit **NEOFIT** de Ruse, delegații Patriarhiei Bulgare la festivitățile prilejuite de aniversarea a 50 de ani de la înființarea Parohiei ortodoxe bulgare din București. Au fost de față: P.C. Pr. paroh **PETAR TOTEV** și P.C. Pr. **MARCEL MANOLE**, secretar eparhial;

Miercuri, 28 iulie a.c.:

- A primit pe P.C. Pr. **COSTEI HABELEA** de la Parohia ortodoxă română din Wurzburg, Germania;

Joi, 29 iulie a.c.:

- A prezidat consfătuirea de lucru cu protopopii din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor pe teme administrative;

Sâmbătă, 31 iulie a.c.:

- A primit pe Dl. dr. **HORIA POPESCU** și pe D-na dr. **IOANA LANCRAJAN** din Elveția;

Duminică, 1 - 15 august a.c.:

- S-a aflat la Schitul Sfânta Maria din Techirghiol. În timpul șederii s-a întâlnit cu obștea mănăstirii, cu nu-

meroși preoți și credincioși. Duminică, 15 august, a săvârșit Sfânta Liturghie la prăznuirea hramului și a rostit cuvânt de învățătură și binecuvântare;

Marți, 17 august a.c.:

Primiri:

- Dl. **CONSTANTIN SAVA**, secretarul general al Senatului României, cu invitația de a participa la Sesiunea solemnă prilejuită de aniversarea a 140 de ani de la înființarea Senatului;

- P.C. Pr. prof. dr. **IOAN SAUCA**, directorul Institutului ecumenic de la Bossey, Elveția, însoțit de Pr. prof. dr. **GOSBERT BYARINNGU** din Tanzania, profesor la aceeași instituție de învățământ;

- A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului eparhial, în legătură cu continuarea lucrărilor de construcție a noii clădiri a Seminarului Teologic liceal din București și de consolidare a clădirii Facultății de Teologie "Patriarhul Justinian";

Miercuri, 18 august a.c.:

Primiri:

- P.C. Pr. **PETRE MATEI** de la Parohia ortodoxă română din Cipru;

- I.P.S. Arhiepiscop **NIFON** al Târgoviștei înaintea plecării Înalt Prea Sfinției Sale la Seul, Coreea de Sud, în vederea participării la ședința Comitetului Executiv al Consiliului Mondial al Bisericilor;

Joi, 19 august a.c.:

Primiri:

- P.S. Episcop **GALACTION** al Alexandriei și Teleormanului;

- P.C. Pr. **ANDREI FORTUNATO** de la Parohia ortodoxă greacă din Vichy, Franța;

- În cursul după amiezii a vizitat șantierul noii clădiri a Seminarului Teologic liceal din București;

Vineri, 20 august a.c.:

- A participat la Adunarea Omagială prilejuită de aniversarea a 60 de ani de la alăturarea României la Coaliția Națiunilor Unite în cel de-al doilea război mondial, organizată de Asociația Națională a Veteranilor de Război din România în Aula Mare a Universității de Apărare și a luat cuvântul;

Duminică, 22 august a.c.:

- A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală împreună cu I.P.S. Arhiepiscop *NICOLAE* al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada și P.S. Episcop-vicar *VARSA-NUFIE PRAHOVEANUL*;

Luni, 23 august a.c.:

Primiri:

- I.P.S. *DANIEL*, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei;

- A participat la Academia Română la Sesiunea de comunicări științifice prilejuită de aniversarea a 60 de ani de la momentul istoric de la 23 august 1944;

- A participat, însoțit de P.S. Episcop-vicar Patriarhal *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*, la Recepția oferită de Președintele României cu prilejul celei de-a 60-a aniversări a momentului istoric de la 23 August 1944 la Palatul Cotroceni;

Marți, 24 august a.c.:

- A primit pe E.S. Dl. *MIHAIL DOBRE*, Ambasadorul României la Vatican;

Joi, 26 august a.c.:

- A primit pe E.S. Dl. *CONSTANTIN GRIGORIE*, Ambasadorul României în Turcia;

Luni, 30 august a.c.:

Primiri:

-D-na Prof. *MARILENA STOICA*, directorul Școlii generale nr. 17 - "Pia Brătianu" din Capitală și D-na prof. *MIHAELA ZĂBAVĂ*, inspector de specialitate la Serviciul Național de Evaluare și Examinare, cu invitația de a binecuvânta elevii acestei școli la începutul noului an școlar;

- Dl. *ALEXANDRU LESKO*, unul dintre românii închiși la Tiraspol, pentru a primi binecuvântare și a mulțumi pentru rugăciunile Prea Fericirii Sale. La primire a fost prezent P.S. Episcop vicar patriarhal *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*;

- P.C. Pr. *ADRIAN DIACONU* de la Parohia ortodoxă română "Sfântul Ioan Botezătorul" din Geneva care a înmănat Prea Fericirii Sale din partea Consiliului parohial "Sfânta Cruce - medalionul aniversar" prilejuit de împlinirea a 25 de ani de la prima slujbă în biserică română din Geneva;

- Dl. Acad. *EUGEN SIMION*, președintele Academiei Române și dl. prof. univ. dr. *IOAN MIHĂILESCU*, rectorul Universității din București;

Marți, 31 august a.c.:

Primiri:

- Dl. *GHEORGHE CIUHANDRU*, primarul Municipiului Timișoara și Dl. *ANDREI DIMITRIU*;

- I.P.S. Arhiepiscop *NICOLAE* al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada înaintea reînțoarcerii sale în Statele Unite;

- P.C. Pr. *MIRCEA CORPODEANU* de la Parohia ortodoxă română din Johannesburg, Africa de Sud;

Pr. Nicolae Vladu

VIZITA PASTORALĂ A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST, LA MĂNĂSTIREA GHIGHIU

La 25 aprilie, în Duminica a treia după Sfintele Paști (a Mironosițelor) Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a efectuat o vizită pastorală la Mănăstirea Ghighiu - de lângă Ploiești - rugându-se în timpul Sfintei Liturghii împreună cu maicile și cu dreptmăritorii noștri creștini, care vin în număr impresionant la biserica mănăstirii în fiecare duminică și sărbătoare.

A fost o superbă zi de primăvară, cu soare blând, cu pomi împodobiți cu flori și cu pajiști pline de verdeață, toate îndemnându-te să ieși din casă și să admiri podoaba creației divine. De aceea, nu a fost de mirare să găsim la intrarea în mănăstire zeci și zeci de mașini cu care credincioșii veniseră acolo. Biserica era plină de credincioși, iar cei care nu mai aveau loc în sfântul locaș ascultau slujba afară, în fața bisericii. Veniseră credincioși din Ploiești și din împrejurimi, ca să se roage lui Dumnezeu și să se închine la icoana făcătoare de minuni adusă din Liban și așezată aici la loc de cinste, cu mulți ani în urmă, de însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

Sosirea neanunțată a Prea Fericii Sale, a fost pentru cei prezenți un prilej de mare bucurie duhovnicească, pentru că au avut privilegiul să-l aibă în mijlocul lor, să-l audă vorbind și să primească binecuvântări de la Părintele sufletesc al neamului nostru.

În dangătul clopotelor, Întâistătătorul Bisericii noastre a fost înconjurat cu dragoste și bucurie de mulțimea credincioșilor, care veneau să-i sărute mâna sau măcar să-i atingă veșmintele, aidoma femeii despre care istorisește Sfânta Evanghelie (Matei 9, 20-22; Marcu 5, 25-34; Luca 8, 43-48).

La sfârșitul slujbei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a adresat credincioșilor un frumos cuvânt de învățătură, spunându-le că de la Înviere până la Înălțare, în fiecare duminică ni se aduc noi mărturii despre Învierea Domnului nostru Iisus Hristos.

Dacă în urmă cu o săptămână Mântuitorul îl încredința pe Apostolul Toma că El este Hristos cel Înviat, spunându-i: *"fericiți cei ce n-au văzut și au crezut"* (Ioan 20, 29), astăzi este rândul mironosițelor credincioase. Acestea L-au însoțit pe Domnul nostru Iisus Hristos pe drumul Crucii, L-au văzut cum a fost răstignit și apoi pus în mormânt, iar după aceea, arătându-se mai curajoase decât Apostolii, au venit la mormântul Domnului - înfruntând primejdiile la care se expuneau - ca să ungă cu miresme Trupul Său. Acolo au văzut că piatra de la ușa mormântului fusese răsturnată, iar îngerul Domnului le-a spus: *"Căutați pe Iisus Nazarineanul, Cel răstignit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde L-au pus. Dar mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că va merge în Galileia, mai înainte de voi; acolo Îl veți vedea, după cum v-a spus"* (Marcu 16, 6-7). Așadar, primele care au avut fericirea să vadă că Hristos a înviat au fost mironosițele femei.

Apoi Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus că Biserica cinstește în această duminică pe însăși femeia, care trebuie să vadă în pilda femeilor mironosițe chipul și rolul femeii creștine. Acest chip și rol l-au întruchipat sfințele noastre mame, care își creșteau copiii în lipsuri materiale, ferindu-i însă de păcat și sădindu-le în suflet valoarea credinței, învățându-i să-și facă semnul Sfintei Cruci și să rostească cea mai scurtă rugăciune: Doamne, Doamne, de când începeau să gângurească.

Să ne amintim mereu de mamele noastre, cărora le datorăm dragoste și respect pentru grija pe care ne-au purtat-o și pentru credința pe care ne-au sădit-o în suflet.

Unele din surorile noastre de astăzi cer drepturi speciale, dar nu există drept mai mare decât cel dat de Dumnezeu primei femei, Eva: să fie credincioasă soțului, familiei și să nască copii.

Unele din surorile noastre românce și tineri ai noștri nu ne fac nume bun în Europa, căci se lasă supuși păcatelor prin neștiință și prin libertinaj. De aceea, slujitorii Bisericii trebuie să se străduiască să aibă tinerii lângă

Biserică pentru a-i feri de locurile pierzătoare de virtute, pierzătoare de suflet.

Apoi Prea Fericitul a spus că este bucuros pentru că a văzut mulți tineri atât la Patriarhie în noaptea Învierii cât și la mănăstirea Ghighiu, Antim și în atâtea alte biserici.

Prea Fericirea Sa a amintit apoi credincioșilor că în urma bombardamentelor din timpul celui de-al doilea război mondial, mănăstirea de călugări Ghighiu fusese distrusă, din ea rămânând o singură clădire și biserica fără turle. Începând cu anul 1950 mănăstirea a fost refăcută în întregime de Părintele Patriarh Justinian, devenind mănăstire de maici.

Amintind că poporul nostru poartă în suflet valori spirituale de o rară frumusețe și ca inimile noastre au păstrat aurul credinței, Întâistătătorul Bisericii noastre și-a încheiat cuvântarea arătând că după anul 1990 în țara noastră au apărut sute de mănăstiri și biserici noi - unele dintre ele adevărate catedrale - și îndemnând credincioșii la rugăciune și fapte bune.

După oficierea Sfintei Liturghii, Prea Fericirea Sa, înconjurat de mulțime mare de credincioși, a mers la Paraclisul mănăstirii situat în incinta cimitirului. Aici ne-a povestit că pictura a fost făcută de vrednicul de pomenire părintele Arhimandrit Sofian împreună cu un coleg al său și că în timp ce pictau au fost arestați de securitate. La ieșirea din închisoare au terminat pictura bisericii. S-a vizitat apoi trapeza și incinta mănăstirii. Credincioșii au rămas în curtea mănăstirii până la plecarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, deoarece au dorit să fie încă o dată binecuvântați de Întâistătătorul Bisericii noastre.

Vizita pastorală a Părintelui Patriarh la mănăstirea Ghighiu a fost un fericit prilej pentru ca dreptmăritorii creștini să-și arate încă o dată dragostea și prețuirea cu care înconjoară pe Părintele sufletesc al neamului nostru.

Dr. George Stan

VIZITĂ CANONICĂ LA MĂNĂSTIREA ȚIGĂNEȘTI

În ziua de 9 mai 2004, Duminica a cincea după Sfintele Paști (a Samarincii), Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a făcut o vizită canonică la mănăstirea de maici Țigănești, de pe raza comunei Ciolpani, județul Ilfov. Vizita fiind neanunțată, potrivit dorinței Prea Fericirii Sale, nu s-a făcut o primire oficială, cum cere rânduiala, prin întâmpinarea ierarhului cu tragerea clopotelor, ci Prea Fericitul Părinte Patriarh a intrat direct în biserică, unde maicile, în frunte cu maica stareță Heruvima Timaru, se aflau la slujbă, unele la strană, dând răspunsurile liturgice, altele rugându-se, alături de numeroși credincioși, majoritatea din București, veniți aici în acea zi de primăvară să se reculegă și să asiste la Sfânta Liturghie. Prea Fericirea Sa a luat loc în jilțul arhieresc și a ascultat până la sfârșit slujba Sfintei Liturghii oficiată de preoții mănăstirii.

Spre deosebire de alte așezări monahale, mănăstirea Țigănești nu este înconjurată de ziduri înalte de incintă, închise cu porți masive de lemn ferecate, ci căsuțele maicilor, albe și curate, strălucind în lumina soarelui, sunt orânduite într-un larg careu în jurul bisericii, aliniat ca un început de uliță de sat, lăsând spații mari, cu alei de verdeață și flori, ceea ce dă locului un farmec aparte și lasă impresia că te afli într-un sătuc cochet, peste care se așterne o pace și o liniște binefăcătoare.

Mănăstirea Țigănești, înființată în anul 1776, pe locul unui schit de lemn, menționat în documente la 1752, a fost populată de călugări până la 1800 și de călugărițe din 1805, cu maici transferate de mitropolitul Dositei Filitti (1793-1810) de la schiturile Turbați - Ilfov (de lângă Snagov), și Hagi Dina (sau Schitul Maicilor) - București. În centrul careului de clădiri care alcătuiesc ansamblul mănăstiresc - clopotnița, stăreția, trapeza, atelierile, muzeul, căsuțele maicilor - se înalță biserica mare, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, ctitorită în 1812, pe locul celei de lemn, de marele ban Radu Golescu și marele logofăt Gheorghe Florescu, cu soția sa Anica, năs-

cută Șuțu, împreună cu arhimandritul Dositei, starețul mănăstirii Căldărușani, potrivit pisaniei săpată în piatră și așezată deasupra ușii de intrare în pronaos. Decorul mural al bisericii a fost retușat și restaurat în 1853, 1880, 1895, 1911, 1929 și 1987, încât nu se mai știe astăzi cât a mai rămas din pictura originală. Biserica din cimitir, cu hramul Sfânta Treime, a fost ridicată în 1817, de marele logofăt N. Bâscoveanu, și zugrăvită în 1880, cum spune pisania. Atât cele două biserici, cât și clădirile anexă, suferind stricăciuni produse de uzura vremii și de calitatea slabă a materialelor de construcție, au suportat în timp mai multe intervenții de întreținere și reparații.

În prezent, aici sunt peste 150 călugărițe, parte dintre ele lucrând în atelierul de țesătorie al mănăstirii. Atelierul a fost înființat în 1923, de patriarhul Miron Cristea, cu 12 războaie de țesut covoare și instalat în clădirea fostei bolnițe a mănăstirii. Începând cu anul 1948, prin grija patriarhului Justinian, atelierul a fost trecut la Administrația Patriarhală și dotat cu războaie de țesut noi, mai moderne, înființându-se și o secție de țesut stofe pentru veșmintele preoțești și broderie artistică pentru obiecte liturgice. Maicile realizează aici lucrări de o deosebită măiestrie artistică, încât atelierul de la Țigănești se bucură de prestigiu și recunoaștere unanimă.

După Sfânta Liturghie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, pornind de la pericopa evanghelică a zilei, care relatează întâlnirea și convorbirea Mântuitorului Hristos cu o femeie samarineancă (Ioan, 4, 5-42), a adresat maicilor și credincioșilor aflați în biserică un înălțător cuvânt de învățătură și întărire duhovnicească.

La ieșirea din biserică, Prea Fericitul Părinte Patriarh s-a întreținut cu credincioșii care l-au înconjurat cu multă dragoste și căldură, făcându-i urări de sănătate, cu alese împliniri, întru mulți ani. La rândul său, Prea Fericirea Sa i-a asigurat pe toți de bunele sale sentimente părintești și le-a adresat tuturor sănătate și arhieriești binecuvântări. Fiind o zi însoțită și plăcută de primăvară, Prea Fericitul Părinte Patriarh, însoțit de maica stareță Heruvima, a vizitat incinta și complexul mănăstiresc, îndeosebi stăreția, trapeza și a zăbovit la atelierul de țesătorie, unde s-a interesat de starea clădirii și a stat de vorbă cu maicile lucrătoare în legătură cu activitatea și viața lor duhovnicească.

Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la mănăstirea Țigănești a însemnat un moment de aleasă bucurie pentru soborul maicilor și pentru credincioșii prezenți în acea duminică la mănăstire, lăsând în inimile tuturor amintirea unor clipe de neuitat.

Participant

SFÂNTUL VOIEVOD ȘTEFAN CEL MARE COMEMORAT LA ACADEMIA ROMÂNĂ

În ziua de 30 iunie 2004, în Aula Academiei Române s-a desfășurat sesiunea solemnă dedicată comemorării a 500 de ani de la moartea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, organizată de Academia Română și Ministerul Culturii și Cultelor.

Lucrările sesiunii au fost deschise de dl. Acad. Eugen Simion, Președintele Academiei Române, care a evocat personalitatea lui Ștefan cel Mare în contextul istoric al timpului său, punând în evidență însușirile lui esențiale de bun conducător și chivernisitor al țării, de neînfricat luptător împotriva pericolului extern, vitejia cu care a luptat contra unor armate, de multe ori, mai puternice decât a lui, inteligența și spiritul său diplomatic, bunătatea și înțelepciunea lui, dârzenia și spiritul său de justiție, respectul lui pentru cultură și, ca un corolar, sfințenia sa, care l-au impus în conștiința neamului. Întrebându-se ce reprezintă azi pentru noi Ștefan cel Mare și de ce simțim nevoia să-l pomenim, într-un moment când românii au alte rosturi într-o Europă care tinde să se unească și să trăiască în liniște, vorbitorul a răspuns că pentru noi, românii, "Ștefan rămâne un simbol de care avem nevoie, fiindcă el a luptat curajos ca țărani și boierii lui să trăiască liberi și cu demnitate la ei acasă, să-și întemeieze familii, să-și crească copiii și să se bucure de roadele muncii lor pământul țării. Ștefan reprezintă partea noastră cea bună, aceea care nu trădează, nu se vinde, nu-și pleacă oricând și oricum capul, nu râvnește la bunurile care nu-i aparțin, nu atacă decât pentru a se apăra, nu batjocorește tradiția și nu strică firea omului prin măsuri necugetate", a mai spus vorbitorul.

În alocuțiunea sa, domnul Ion Iliescu, Președintele României, l-a caracterizat pe Ștefan cel Mare ca pe "cel dintâi animator al vieții culturale și artistice românești, în marea tradiție a împăraților bizantini pe care o continua într-un timp când Bizanțul devenise amintire, dar și într-o strălucitoare sincronie cu principiile Renașterii occidentale". Arătând că Ștefan a înțeles că

ceea ce înfruntă timpul și transformă clipa în eternitate sunt creația, arta, cultura, vorbitorul a subliniat că "el a împletit credința religioasă cu rezistența, umplând Moldova cu cele 31 de locașuri înregistrate de repertoarele științifice, aproape tot atâtea câte îi atribuie legenda". Bisericele lui Ștefan constituie "tiparul după care urma să fie croite sufletele fiilor și urmașilor războinicilor săi, a mai spus vorbitorul, din ziduri trebuia să radieze acea mândrie strunită de smerenie, așa cum este el însuși înfățișat de Tetraevanghelul de la Humor, îngenunchiat evlavios în fața Maicii Domnului, dar îmbrăcat în costumul principilor de la Florența și cu o expresie din care emană conștiința de exponent al unui neam pe care nu-l putuseră îngenunchea dușmanii credinței sale".

Seria comunicărilor științifice a fost deschisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, membru de onoare al Academiei Române, care a prezentat comunicarea "*Ștefan cel Mare și Sfânt*", dezvoltând ideea sfințeniei acestui ctitor de altare sfinte, apărător de țară și apărător al creștinătății, al cărui text este redat în cele ce urmează:

***Domnule Președinte al României,
Domnule Președinte al Academiei Române,
Onorați membri ai Academiei Române,
Doamnelor și Domnilor,***

Înălțăm astăzi, în această istorică aulă, gânduri și glasuri de cinstire unuia dintre cei mai viteji domnitori români și apărători ai creștinătății, Ștefan cel Mare, acum Voievod Sfânt, care a apărat țara și a consolidat-o în interior cu cele mai multe biserici, adevărate porți ale Cerului, iar la hotare cu cetăți de apărare, mărturii ale credinței în Dumnezeu, ale înțelepciunii și ale curajului de care era călăuzit. Ne-am bucurat mult că Domnul Ion Iliescu, Președintele României, și domnul prof. Eugen Simion, Președintele Academiei Române, în deschiderea acestei istorice sesiuni, au subliniat aceste virtuți ale sfântului domnitor, care, în strategia sa de însemnătate și cuprindere europeană, a avut drept călăuze credința în Dumnezeu și iubirea de popor. Este firesc, drept aceea, să evocăm în acest cadru solemn chipul și vredniciile acestui domnitor român pe care Sfântul Sinod al Bisericii noastre l-a rânduit, acum doisprezece ani, în ceata sfinților români.

Dintru început, remarcăm faptul că în preocupările sale de apărare a unității spirituale a neamului românesc și-a îndreptat privirea și spre românii din Transilvania, construindu-le pentru episcopia lor o biserică la Vad și alta la Feleac, denumire care se păstrează în titulatura actuală a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Stăpânit de aceeași grijă, peste

două veacuri, marele cărturar de la Iași, mitropolitul Varlaam, tipărea cunoscuta "Carte românească de învățătură pentru toată seminția românească de pretutindeni unde se află pravoslavnicii întru această limbă".

Trăsăturile impresionantei sale personalități, întregitor de țară, ziditor de biserici și de cetăți la fruntarii, și mare apărător al creștinătății au fost puse în evidență și elogiare, de către binecunoscuți istorici, slujitori ai culturii, atât români, cât și străini, dintre care nu lipsește marele nostru poet național Mihai Eminescu. Luceafărul poeziei românești avea un cult deosebit pentru memoria Sfântului Voievod, subliniind în creația sa poetică, ca și în adunările românilor de la Putna, dragostea și respectul întregii suflări românești față de cel mai mare ctitor de locașuri sfinte, apărător de neam și de credință. Chiar și numai din aceste mărturii, apar limpede faptele de credință ale lui Ștefan cel Mare, care îndreptățesc locul ce i se cuvine în ceata sfinților noștri români. Prin puterea crucii și a sabiei, cu numele și voința lui Hristos, el a apărat hotarele acestei porți a creștinătății, cum era numită Moldova ștefaniană, consolidată în interior cu altare sfinte, care întăreau inimile bravilor săi ostași și sfetnici, stăvilind năvălirile străine și biruind la Podul Înalt - Vaslui pe însuși cuceritorul cetății lui Constantin cel Mare.

În desăvârșită fidelitate față de învățătura și tradiția Ortodoxiei, Sfântul Sinod al Bisericii noastre, în urma unor temeinice studii și cercetări teologice, în ședința sa din 20 iunie 1992 a hotărât înscrierea Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare în rândul sfinților români. Proclamarea solemnă a avut loc duminică, 21 iunie 1992, în cadrul Sfintei Liturghii din biserica Sfântul Spiridon Nou din București, iar la 2 iulie, la mănăstirea Putna, cu participarea ierarhilor, clericului și credincioșilor. La timpul convenit din ceremonialul de canonizare și proclamare, în prezența reprezentanților autorităților de stat, a clericilor și credincioșilor din Basarabia și Bucovina de Nord, s-a citit Tomosul sinodal de canonizare și s-a sfințit icoana Sfântului Ștefan cel Mare. Este necesar să amintim că studii asupra canonizării domnitorilor Ștefan cel Mare și Constantin Brâncoveanu, s-au întocmit încă din anii 1950-1954, la inițiativa Patriarhului de pioasă amintire Justinian, dar nu s-a reușit canonizarea celor doi domnitori, cu toate demersurile făcute de Biserică în perioada regimului de dictatură comunistă.

La temelia trecerii în rândul sfinților a unor credincioși, monahi sau slujitori ai sfintelor altare, stă adevărul teologic fundamental al iubirii lui Dumnezeu față de om, coroana întregii creații, chemat să devină, prin credința neșovăielnică în Hristos și iubirea față de semenii, prin împărtășirea cu Sfintele Taine și prin săvârșirea faptelor bune, vas ales al Duhului Sfânt, prin care devine părtaș al "firii celei dumnezeiești", cum scrie Sfântul Apos-

tol Petru (2, 1-4). Cei care au sinceritate și devoțiune răspund acestei cerești chemări deschid cale liberă lucrării harului necreat al lui Dumnezeu în întreaga lor făptură, în viața și faptele acestora, devenind fii ai Învierii lui Hristos, după cum tâlmăcește Sfântul Evanghelist Luca: "Căci nici să moară nu mai pot, căci sunt la fel cu îngerii și sunt fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii" (Luca 20, 36). Deci, modul deosebit în care Voievodul Ștefan cel Mare a împlinit cerințele condiției sale de creștin dreptmăritor, ca și pe cele de cârmuitor al unui popor binecredincios în istorie, încreștinat prin predica Sfântul Apostol Andrei, dovedește că el a înțeles dintru început misiunea sa, nu numai ca pe o îndatorire lumească, ci și ca pe o luptă bună a credinței, cum se exprimă Sfântul Apostol Pavel: "Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârșit, credința am păzit" (II Timotei 4, 7).

Spre grăitoare ilustrare, iată cum își mărturisește Ștefan cel Mare slujirea sa, cu prețul vieții chiar, față de dreapta și mântuitoarea credință creștină în scrisoarea adresată prinților europeni: "Iar noi, din partea noastră făgăduim, pe credința noastră creștinească și cu jurământul domniei noastre, că vom sta în picioare și ne vom lupta până la moarte pentru legea creștinească, noi cu capul nostru". Nu ar fi avut această neclintire a credinței și totodată această fervoare mucenicească dacă ceea ce el numea "ajutorul Domnului Dumnezeuului nostru Atotputernic", nu ar fi fost într-adevăr un semn evident de care pronia cerească îl învrednicise. Dedicat cu toată ființa apărării țării și credinței creștine, Voievodul Ștefan cel Mare a purtat, cum se știe, în propriul său trup credincioșia sa față de Hristos. Este vorba despre durerea pricinuită de rana nevindecată, căpătată în lupta de la Cetatea Albă, o rană care va pricinui încetarea celei mai strălucite domnii din istoria noastră. El însuși s-a supus și a păzit sfintele rânduieli bisericesti nevoindu-se, sub insuflata călăuzire a Sf. Cuv. Părinte Daniil Sihastrul, prin rugăciune, post și pocăință spre izbăvirea sa sufletească, spre iertarea păcatelor săvârșite, dar și spre izbăvirea țării. Ștefan cel Mare a păstrat aprinsă, prin lucrările și faptele sale închinare preaslăvirii lui Dumnezeu, flacăra vie și luminoasă a unei cucernicii netrecătoare, transmisă, încă din timpul vieții sale, în inimile poporului credincios și al tineretului. Această lumină sfântă a credinței și a faptei s-a împreunat cu flacăra harului dumnezeiesc de la Cincizecime și a inflăcărat inimile tuturor românilor de-a lungul a cinci sute de ani, care au văzut în Ștefan cel Mare un trimis al lui Dumnezeu.

Locașurile sale de închinare n-au avut doar un rol temporar, limitat numai la vremea sa. Pilduitor pentru felul în care înțelegea să-și împlinească responsabilitățile domniei, Bincredinciosul Voievod sublinia, generalizând în arhitectura de stil ștefanian unde s-a prevăzut un spațiu de cinstire a cti-

torilor în toate bisericile mănăstirești. Această grijă deosebită pentru cinstirea cîitorilor și a înaintașilor, a pilduit-o cu însăși viața sa, alegându-și ca loc de înmormântare mănăstirea Putna și pregătind, în biserica ei, necropola atât pentru familia sa, cât și pentru sine și pentru urmașii săi. Toate acestea izvorau dintr-o convingere creștină pe care o împărtășea poporul dreptcredincios, din care era alcătuită oastea sa de viteji ce îl făcea biruitor în numeroasele sale lupte. De aceea, după cuvîntul profetic al marelui părinte al istoriei Nicolae Iorga (1871-1940), îl sărbătorim și astăzi, cu vrerea lui Dumnezeu și cu contribuția credincioșilor, în special a tineretului, care de atunci întrețin permanent flacăra credinței aprinse la mănăstirea Putna, ctitoria și locul învierii sale. Așadar, chipul întru totul specific în care acest Sfânt Voievod Ștefan a luat asupra sa cerințele condiției de creștin dreptmăritor, ca și pe cele de ocârmuitor al unui popor binecredincios, dovedește că el și-a înțeles - de la bun început - misiunea sa, nu ca pe o îndatorire lumească, ci ca pe "lupta cea bună a credinței" (I Tim. 6, 12), decisivă în plan spiritual.

Mănăstirea Putna și celelalte sfinte locașuri zidite de el atrag sute de mii de pelerini în fiecare an, fiind adevărate școli de educație, de noblețe, de credință, de realism și de cultură, în special pentru numeroșii tineri care le cercetează cu atenție și le trec pragul cu evlavie, dornici de a cunoaște mai temeinic istoria neamului nostru. Pe Sfântul Voievod Ștefan și pe ceilalți eroi ai neamului nostru, pilde de apărători ai credinței și ai ființei neamului, iată, îi avem acum și în calendarul bisericesc, cinstindu-i prin slujbe și cântări religioase aprobate de Sfântul Sinod. Prin credința și faptele sfinților din neamul nostru se confirmă vrednicia credinței fiilor poporului român care a depășit numeroase praguri de greutate în istoria sa cu ajutorul lui Dumnezeu.

Faptul că o jumătate de mileniu numele și mormântul unui asemenea domnitor au fost înconjurate, străjuite și împodobite cu o adâncă evlavie și cu entuziasm, crescând din generație în generație, arată uriașa sa personalitate plină de bunătate și înrăurire duhovnicească. Lumina candeliei de la locul ales de el însuși nu s-a stins niciodată, iar credincioșii, atingându-se de mormântul său și contemplând icoana sa, au mărturisit și adevărit sfințenia sa. Iată, deci, cum slujitorii altarului, credincioșii și monahii l-au cinstit, poezii l-au cântat an de an, istoricii și cercetătorii l-au prezentat în mod excepțional și, drept încoronare, Sfântul Sinod l-a înscris în calendarul nostru bisericesc.

Serbându-l ca pe un ales și prieten al lui Dumnezeu, îl avem acum ca pe un părinte și frate mai mare aureolat cu darul sfințeniei ce ne va ajuta mereu

întru apărarea unității neamului. Numele și mormântul său de la Mănăstirea Putna au păstrat în perioade grele ale istoriei neamului nostru hotarul de Nord al țării, motiv în plus pentru a-l cinsti cu inimă curată și smerită pe Sfântul Voievod Ștefan cel Mare. Avem datoria sfântă de a-i urma pilda sa de credință, conștiința iubirii de țară și respectul față de vitejii săi, ai căror urmași, timp de cinci sute de ani, au rămas neclintiți în speranța și credința slujirii valorilor care radiază de la mormântul său.

Onorată asistență, creștinătatea românească privește în aceste zile spre mormântul Sfântului Voievod de la mănăstirea Putna. Din toate provinciile românești, dar și din comunitățile noastre de peste hotarele țării vor veni credincioși și ne vom întâlni acolo, la 2 iulie, când, în chip dumnezeiesc, vom comemora 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare.

Depinde numai de noi să cinstim prin faptele, prin gândurile și prin activitățile noastre memoria acestui Sfânt Voievod al neamului nostru.

Vă mulțumesc.

Au mai prezentat comunicări academicienii: Dan Berindei, "*Ștefan cel Mare în conștiința românilor*", Ștefan Ștefănescu, "*O epocă de afirmare a conștiinței europene a poporului român*", Răzvan Theodorescu, "*Arta ștefaniană între sumă și sinteză*", Gheorghe Mihăilă, "*Letopisețul lui Ștefan cel Mare*", și Alexandru Zub, "*Repere simbolice în posteritatea lui Ștefan cel Mare*", scoțând în evidență faptele lui Ștefan cel Mare, care a impus poporul român în marea familie europeană, făcându-l contemporan, și a le cunoaște este o condiție a demnității noastre naționale.

În final a fost lansat volumul "*Artă și civilizație în timpul lui Ștefan cel Mare*", tipărit sub egida Ministerului Culturii și Cultelor, de Compania Națională a Imprimeriilor Coresi, în prezența membrilor Academiei, ai Corpului diplomatic și a unor personalități ale vieții noastre cultural-științifice și politice.

Gh. Vasilescu

TÂRNOSIREA BISERICII SCHITULUI DELTA NEAJLOVULUI

Duminică, 2 mai 2004, o zi însorită de primăvară, obștea de monahi a nou înființatului schit Delta Neajlovului, din Protoieria Giurgiu-Sud, și un mare număr de credincioși din partea locului l-au întâmpinat cu mare bucurie duhovnicească și călduroasă dragoste pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist care a poposit în mijlocul lor cu prilejul târnosirii bisericii de lemn a acestui schit, cu hramul Înălțarea Domnului. Slujba de târnosire a fost săvârșită, din încredințarea Prea Fericirii Sale, de Prea Sfințitul Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. Târnosirea este prima sfințire care se face unei biserici după construirea acesteia și înzestrarea ei cu toate cele necesare cultului divin, pentru a se putea oficia într-însa Sfânta Liturghie și celelalte slujbe religioase.

La slujba de sfințire, alături de monahii și frații din obștea schitului și de un grup de călugări de la mănăstirea Comana, aflată în apropiere, au participat preoți din Protoieria Giurgiu-Sud, în frunte cu părintele protoiereu Constantin Buga, precum și o mulțime de credincioși de prin satele de pe valea Neajlovului, din orașul Giurgiu și chiar din București. Au fost prezenți și reprezentanți ai autorităților locale, în frunte cu prefectul județului Giurgiu și primarul comunei Comana.

Noul așezământ monahal se află chiar în delta râului Neajlov, care, pe cursul său inferior, înainte de a se vărsa în Argeș, își lărgeste lunca pe 1-2 km lățime, formând lacul Comana. Pe cursul inferior al Neajlovului, la Călugăreni, a avut loc, la 13 august 1595, o mare bătălie, în care oastea condusă de Mihai Viteazul, inferioară din punct de vedere numeric, a obținut o remarcabilă victorie asupra armatei otomane invadatoare, comandată de marele vizir Sinan Pașa.

Înălțarea schitului Delta Neajlovului pe această veche vatră de istorie a început în luna august 2000, prin strădania P. Cuv. Arhimandrit Irineu

Iurașcu, pe atunci stareț al mănăstirii Comana și în prezent egumen al acestui schit, și s-a împlinit în luna aprilie 2004, cu jertfa mai multor credincioși știuți și neștiuți. Deocamdată, aici sunt cinci călugări și frați, dar când se vor construi și restul de chilii vor putea fi primiți și alți tineri care doresc să îmbrățișeze viața monahală.

Potrivit rânduielii tipiconale, slujba târnosirii a început cu sfințirea apei, ocolirea sfântului locaș, cu trei opriri pentru citirea rugăciunilor stabilite, și stropirea cu aghiasmă și ungerea cu Sfântul și Marele Mir a bisericii în exterior, după care, în sunetul clopotelor, soborul de slujitori a intrat în biserică, cu ritualul convenit, și de aici în Sfântul Altar.

În timpul pregătirii Sfântului Prestol pentru sfințire, s-a dat citire documentului de sfințire, cu următorul conținut:

Document

"Cu vrerea Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, sfințitu-s-a această sfântă mănăstire, cu hramul Înălțarea Domnului, din Protoieria Giurgiu-Sud, Arhiepiscopia Bucureștilor, astăzi 2 mai, anul mântuirii 2004 și 7512 de la facerea lumii, în cea de-a patra Duminică după Sfintele Paști, de către Prea Fericitul Părinte Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în cel de-al XVIII-lea an de arhipăstorire, și de Prea Sfințitul Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Ziditu-s-a această biserică de Prea Cuviosul Arhimandrit Irineu Iurașcu, starețul mănăstirii Comana, între anii 2000-2004, cu strădania proprie și cu jertfa bine credincioșilor creștini de pe aceste meleaguri.

Astăzi, când biserica schitului Delta Nejloului primește harul sfințirii, Prea Cuviosul Arhimandrit Irineu Iurașcu, cel dintâi egumen al acestui schit, mulțumește Bunului Dumnezeu pentru binefacerea harului divin revărsat cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a Prea Sfințitului Părinte Episcop Varsanufie Prahoveanul, precum și tuturor slujitorilor și închinătorilor acestui sfânt locaș.

Binecuvintează, Doamne, și sfințește pe cei ce iubesc podoaba casei Tale!"

Acest document, scris pe pergament, în două exemplare, spre a rămâne mărturie peste timp despre întemeierea schitului, a fost semnat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și de Prea Sfințitul Episcop Varsanufie, precum și de Prea Cuviosul Arhimandrit Irineu Iurașcu, egumenul schitului și de preoții slujitori. Un exemplar a fost depus spre păstrare în arhiva schitului, iar celălalt a fost așezat în piciorul Sfintei Mese, împreună cu Sfintele

Moaște, pecetluindu-se cu tîmoseală. După fixarea în piciorul Sfintei Mese a lespedei de piatră, s-a procedat la spălarea, ștergerea și ungerea ei cu Sfântul și Marele Mir. După ungerea cu Sfântul Mir s-au lipit în cele patru colțuri ale Sfintei Mese icoanele celor patru Evangheliști și s-a îmbrăcat cu cele două acoperăminte, așezându-se deasupra Antimisul, Sfânta Evanghelie și chivotul, precum și celelalte odoare sfinte care trebuie să stea pe Sfânta Masă. Apoi, s-au însemnat cruciș cu Sfântul Mir cei patru pereți dinăuntrul bisericii și catapeteasma.

După sfințire, credincioșii prezenți la slujbă, bărbați și femei, au trecut pe rând prin Sfântul Altar pentru a săruta cu evalvie Sfântul Prestol și Sfânta Evanghelie, moment de mare binecuvântare pentru fiecare dintre ei, mai ales pentru femei, cărora nu le este îngăduit să intre în Sfântul Altar decât cu acest prilej. În acest timp, afară, pe un podium, soborul slujitorilor a oficiat Sfânta Liturghie, biserica fiind neîncăpătoare pentru mulțimea celor prezenți la slujbă. Răspusurile liturgice au fost date de un grup de elevi de la Seminarul teologic din Giurgiu.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, părintele protoiereu **Constantin Buga**, a rostit un cuvânt de întâmpinare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în județul Giurgiu și l-a asigurat pe Prea Fericirea Sa *"de toată cinstirea, ascultarea și respectul preoților și credincioșilor din Protoieria Giurgiu-Sud"*. Salutând și participarea Prea Sfințitului Episcop Varsanufie la slujba de sfințire a bisericii schitului nou înființat Delta Neajlovului, al doilea așezământ monahal, după mănăstirea Comana, în Protoieria Giurgiu-Sud și în județul Giurgiu, părintele protoiereu a prezentat o scurtă dare de seamă asupra eforturilor care se depun în această protoierie pentru zidirea de noi biserici și pentru întreținerea și înfrumusețarea celor existente, și a subliniat *"bucuria pe care o trăiesc în această frumoasă zi preoții, monahii și credincioșii acestor meleaguri văzânduși încununată munca, râvna și dragoastea lor pentru sfânta Biserică"*.

Cuvinte de caldă mulțumire a adresat Prea Fericirii Sale și P.Cuv. Arhimandrit **Irineu Iurașcu**, egumenul schitului, pentru înalta binecuvântare și sprijinul prețios acordat de Prea Fericirea Sa la înființarea și înălțarea acestui nou așezământ monahal în delta Neajlovului. Referindu-se la împrejurările care au condus la înființarea acestui schit, la amploarea lucrărilor realizate și la greutățile prin care a trecut până le-a văzut încheiate, părintele arhimandrit Irineu a spus că *"după reînființarea mănăstirii Comana, în 1998, când a fost târnosită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, la aproape 140 de ani de la desființarea ei, Primăria comunei Comana a dat mănăstirii 10 ha de pământ în delta Neajlovului pentru a-și face gospodărie, și au fost*

aduși acolo lucrători. Ne-am gândit ca pentru acești lucrători, a mai spus părintele egumen, să facem și o bisericuță. Auzind acest gând, un creștin din partea locului ne-a oferit un hectar de teren pe acest deal ca să se facă un schit. În luna august 2000 am sfințit locul și în câțiva ani am ridicat biserica și am construit clădirile care se văd". După ce a subliniat că a dat bisericii hramul Înălțarea Domnului în amintirea metaniei sale de la mănăstirea Neamț din Moldova, care are acest hram, părintele egumen Irineu a mulțumit tuturor donatorilor și ostenitorilor care au ajutat la construirea bisericii și a chiliilor, și a arătat că pentru viitor și-a propus să facă și o biserică de zid, cu incintă de cetate împrejur, cum este la Comana, iar bisericuța de lemn să rămână ca paraclis pentru călugări.

Și Prea Sfințitul Episcop Varsanufie a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, în numele obștei monahilor și al credincioșilor prezenți la slujbă, pentru osteneala de a veni la târnosirea acestei bisericuțe de lemn, *"care s-a construit bârnă cu bârnă cu binecuvântarea Prea Fericii Sale și strădaniile P. Cuv. Arhimandrit Irineu Iurașcu, pe atunci starețul mănăstirii Comana și egumenul de acum al acestui schit, care poartă numele Delta Neajlovului"*. Prea Sfinția Sa a apreciat râvna egumenului pentru această lucrare atât de frumoasă și de folositoare, dar mai ales dragostea și spiritul de jertfelnicie al donatorilor și sprijinitorilor acestui schit, cărora le-a mulțumit în chip deosebit. În încheiere, adresându-se Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfințitul Episcop Varsanufie a spus: *"Dumnezeu să vă dăruiască zile îndelungate, Prea Fericearea Voastră, să fiți mereu în mijlocul credincioșilor care vă iubesc, vă prețuiesc și vă cunosc activitatea și știu cât de mult vă osteniți pentru binele Bisericii, al țării noastre și pentru unitatea nemului românesc"*.

Mulțumind pentru frumoasele cuvinte care i-au fost adresate, **Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist** și-a exprimat bucuria pe care o trăiește ori de câte ori se găsește în mijlocul clerului și credincioșilor care dovedesc prin fapte că sunt fii devotați ai Bisericii, purtând de grijă sfintelor locașuri, biserici și mănăstiri, unde se propovăduiește credința, fapta bună, pacea și dragostea între oameni. Prea Fericitul Sa a rostit următorul cuvânt de învățătură și zidire sufletească:

Înainte de toate vă vestesc tuturor Învierea Domnului și Mântuitorului Iisus Hristos și tradiționalul nostru cuvânt de pace: Hristos a înviat! Răspunzând Adevărat a înviat! acestei vestiri, cum auzim că ați rostit cu toții, trebuie să știți, iubiți frați, că această mărturisire implică și responsabilitatea noastră, ca și prin fapte să dovedim că a înviat Domnul Hristos. Prin

fapte de credință, prin fapte de iubire creștină, prin bunătate și prin comportamentul, gândirea și întreaga noastră viață trebuie să arătăm că Hristos a înviat din morți, pentru că "dacă Hristos n-a înviat, cum spune Sfântul Apostol Pavel corintenilor, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, adică a apostolilor, zadarnică și credința voastră" (I Cor. 15, 14). Dar, cum vedem, de două mii de ani de când creștinătatea mărturisește că a înviat Hristos, cu adevărat Hristos în fiecare an înviază în sufletele noastre. El ia chipul fiecărui nou-născut și-L ajută prin minunata Sa lucrare dumnezeiască să devină Fiul lui Dumnezeu, să fie sănătos, sufletește și trupește, așa cum L-a însănoșit pe slăbănogul din Evanghelia de astăzi (Ioan 5, 1-15).

Și în viața țării și a poporului nostru, după o perioadă grea, au răsărit atâtea mănăstiri, și aceasta a fost posibilă pentru că în inima credincioșilor n-a încetat să dăinuieze sâmburele adevărului Învierii Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Cei care au murit pentru credință în închisori, în lagăre, ostașii noștri, care și acum sunt supuși primejdiilor în locurile îndepărtate ale lumii, pe unde se află, poartă în sufletul lor mărturisirea Învierii Mântuitorului Hristos. Ei Îl mărturisesc acolo neîncetat pe Domnul Hristos și El le menține sufletul sănătos, credința puternică, curajul de a trăi, de a fi viu, așa cum îi pomenim noi la fiecare Sfântă Liturghie.

Am venit astăzi în acest loc, nu numai ca să cinstesc munca părintelui arhim. Irineu Iurașcu, până acum starețul mănăstirii Comana, o ctitorie străveche, dar și pentru că aici se deschid noi pagini de istorie, noi mărturii ale adevărului sfânt și dumnezeiesc al Învierii Mântuitorului Iisus Hristos. Ne arătăm prețuirea noastră, și cu acest prilej, pentru sprijinul pe care l-au acordat autoritățile locale, credincioșii parohiei Comana și preoții de aici ca să se poată temelui acest nou așezământ monahal. Ne-am bucurat de acest sprijin și înainte de 1990, atunci când am restaurat biserica mănăstirii Comana și am consolidat în parte cetatea și zidul de incintă, pentru ca așezământul acesta să-și poată relua cursul existenței sale. Și nu numai că viața monahală a reintrat aici pe fâgașul ei, dar prin strădania părintelui arhim. Irineu a și rodit o frică duhovnicească în schitul acesta.

Așa rodește mărturisirea Învierii Domnului nostru Iisus Hristos în viața Bisericii și a țării, ca și în viața fiecărui dintre noi, când suntem stăpâniți de învățătura credinței celei adevărate. Aceste puține cuvinte: Hristos a înviat! și Adevărat a înviat! au o adâncă și largă cuprindere, nepătrunsă de mintea omenească ci de acele scrieri care tâlmăcesc adevărul Învierii Domnului. Dar această cuprindere, din punct de vedere material, se arată în mulțimea bisericilor, a mănăstirilor, nu numai de acum, ci și de la părănții și strămoșii noștri, care ne călăuzesc gândurile și pașii noștri. Cine ar fi crezut vreodată

că aici, unde, la 1595 s-a arătat vitejia și roadele credinței în Învierea Domnului a lui Mihai Viteazul, să fie acum un sfânt altar, cu pomenirea eroilor din veac și până-n veac. Nimeni nu s-ar fi gândit. Dar Mihai Viteazul, ca și înaintașul său pe tronul Moldovei, Sfântul Voievod Ștefan cel Mare, iar mai târziu domnitorul Țării Românești Constantin Brâncoveanu, au fost ctitori de biserici și de mănăstiri. Acești domnitori, și alții ca ei, și-au lăsat în istoria noastră roadele credinței lor, au ctitorit biserici și mănăstiri, cum este și mănăstirea Comana de aici.

Strămoșii noștri ne arată, așadar, într-un fel nevăzut și necuprins cu mintea, care este calea de urmat în ceața vremurilor, în norii amenințători care și astăzi amenință lumea cu vărsări de sânge, cu războaie, cu conflicte dintre cele mai dureroase. Toate acestea trebuie întâmpinate cu credința în Mântuitorul Iisus Hristos, frați și surori în Domnul, pentru că El, prin jertfa Sa și Învierea Sa, a putut să rostească: "Îndrăzniți, Eu am biruit lumea" (Ioan 16, 33). Această cutezanță, acest curaj îl au martirii, eroii, ostașii, l-au avut înaintașii noștri, fiii și fiucele neamului românesc. În decursul celor două mii de ani de creștinătate, poporul nostru a lăsat să se vadă mărturia credinței lui, a vredniciei lui, în scrieri de mare profunzime, în sfintele biserici și mănăstiri pe care le-a ctitorit, în valorile de artă pe care le-a creat, prețuite în întreaga lume, în cultura noastră națională și în însăși istoria noastră plămădită din eroismul, și vitejia românilor, care și-au apărat cu îndârjire credința și nevoile și neamul, cum spunea marele nostru poet Mihai Eminescu încât, strămoșii noștri ne călăuzesc pașii, cum spuneam, fără ca noi să știm întotdeauna, fără să ne dăm seama de multe ori. Iată, un slujitor plin de frământări, ca părintele Irineu, pe care l-am cunoscut acum aproape două decenii, la mănăstirea Neamț și la mănăstirea Putna, căutând ceva. *I-am spus atunci că este vrednic a-și urma gândul său lăuntric. Și știe dânsul câte a pățimit în aceste căutări atunci când a uitat de iubirea lui Hristos, care este Calea, Adevărul și Viața noastră (Ioan, 14, 6). Din Moldova, dânsul a poposit aici, mai întâi, la mănăstirea Comana, cum am spus la început, iar acum, prin această biserică frumoasă, ridicată în locul acesta binecuvântat, readuce din istorie chipul și vredniciile lui Mihai Viteazul.*

Vă amintiți că un fapt important din viața acestui domnitor a fost lupta de la Călugăreni, din 1595, unde, cu mica lui oaste, a biruit o puternică armată a Imperiului otoman, care tindea atunci să cucerească Europa, aruncându-l în mlaștinile Neajlovului pe Sinan Pașa, iscusit strateg militar al vremii, înscriindu-și numele în rândul apărătorilor creștinătății, alături de cel al lui Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare. Suntem, deci, pe urme sfinte, binecuvântate de Dumnezeu, și ele trebuie cin-

stite și prețuite, în primul rând, prin strădania noastră, a Bisericii și a slujitorilor ei, dar și a tuturor fiilor și fiicelor neamului nostru românesc. Avem aici o pildă de readucere în actualitate a unei pagini de istorie care arată credința strămoșilor noștri, pentru că Mihai Viteazul, ca și alți voievozi români, este ctitor de mănăstiri și de biserici, iar mama lui, monahia Teofana, s-a călugărit la mănăstirea Cozia, unde-și are și locul de veșnică odihnă. Domnia lui Mihai Viteazul a rămas înscrisă pe vecie în istoria noastră, ca o piatră scumpă și tare de granit, prin înfăptuirea unității poporului român, a unității lui în credință și a unității politice a celor trei provincii românești, pe care el a împlinit-o la 1600, pentru scurt timp, dar cu ecouri adânci în sufletul românilor, fiind urmată peste secole de Unirea Principatelor, la 1859, și de Unirea cea Mare, de la Alba Iulia, din 1918. Cu cât ne adâncim în istorie, cu atât ne apar mai luminoase și mai înălțătoare faptele înaintașilor noștri, chiar mai frumoase decât le apăreau lor, căci nu le puteau întrezări toate urmările binefăcătoare.

Deși perioada celor cinci decenii de dictatură a însemnat și o presiune ateistă și culturală, ea n-a putut nimici sămânța Evangheliei Mântuitorului Hristos din sufletul neamului nostru, care și-a apărat cu curaj credința și în vremurile acelea grele, iar acum ne bucurăm de roadele ei. În acest climat benefic de după 1990, m-am gândit și la temeluirea unei catedrale a Patriarhiei, pe care și-a dorit-o, cu ani înainte, și primul nostru patriarh Miron Cristea. Noi suntem Patriarhia Ortodoxă Română, cum știți, Mama tuturor bisericilor și mănăstirilor românești de acasă și de peste hotare. Dar Patriarhia noastră nu are până acum o biserică a ei, așa cum și-a făcut părintele Irineu în acest schit, și cum au în parohiile lor fiecare dintre preoții care au slujit astăzi aici. Fiecare parohie de la sat și de la oraș, fiecare schit și fiecare mănăstire trebuie să aibă o biserică. De o sută de ani și mai bine, înaintașii noștri, mari ierarhi și mari bărbați de stat, s-au gândit la o catedrală în București. Acum, în libertate, noi ne străduim să ne restaurăm viața, cum se exprima aici părintele Buga, protopopol de Giurgiu, și cerem să ni se restituie patrimoniul nostru bisericesc, confiscat de dictatura comunistă, ca să ne putem construi noi biserici și așezăminte. În rândul acestora este înscrisă și Catedrala Patriarhiei, pentru care de 14 ani ne ostenim, și este prilejul să ne înălțăm cu gândul la Dumnezeu, pentru că un edificiu așa de important ca o catedrală, cum au toate Bisericile din lume, nu se construiește cu ușurință. Sunt greuți de tot felul și pentru a le birui avem nevoie de rugăciunea noastră către Mântuitorul Iisus Hristos. Noi suntem slăbăniși, fiecare dintre noi, dar Iisus este Cel care ne dă viață, ne dă putere, și

trebuie să ne rugăm ca să ne ajute să o vedem înălțată acolo, în locul cel mai sfânt din București, pe platoul din Parcul Carol.

Anul acesta, cum știți, este închinat comemorării lui Ștefan cel Mare, la 500 de ani de la trecerea sa la cele veșnice, pe care Biserica noastră l-a trecut în rândul sfinților în 1992. Atât Ștefan cel Mare, cât și Constantin Brâncoveanu au fost propuși să fie canonizați încă din 1950-1954, când noi am făcut primele canonizări de sfinți români, dar nu s-a putut atunci. Acum suntem Biserică cu sfinții noștri, cu sfinți autohtoni, încât am ieșit din acea stare prelungită de reținere și de modestie, când ceilalți frați din Bisericile ortodoxe se mirau că Biserica noastră, cu o existență de două mii de ani, nu are nici un sfânt român în calendar. Și patriarhul Justinian de vie și fericită memorie a avut cutezanța de care vorbește Mântuitorul Hristos și în plină perioadă comunistă, între 1950-1954, a canonizat prima serie de sfinți români, iar în 1992, în condiții de libertate, Biserica noastră a canonizat a doua serie de sfinți români.

Acum îl sărbătorim pe Ștefan cel Mare, cum spuneam, nu numai ca erou al creștinătății, ci și ca erou al neamului nostru și al Bisericii strămoșești, pentru că a ctitorit numeroase mănăstiri și toate gândurile lui erau îndreptate către Dumnezeu. Îi mulțumea lui Dumnezeu și când era biruit în război, ca la Valea Albă-Războieni, unde a fost învins de turci. În bătălia de la Vaslui el i-a biruit, cum i-a învins Mihai Viteazul aici, pe Neajlov, în lupta de la Călugăreni. Și în amintirea și spre pomenirea ostașilor lui care au murit la Războieni, Ștefan cel Mare a înălțat acolo o biserică, și a pus să se scrie în pisanie: "...Și cu voia lui Dumnezeu au fost biruiți creștinii de păgâni". În amintirea și pomenirea eroilor a fost ridicată și biserica acestui schit, cu hramul Înălțarea Domnului. Hramul acesta îl va avea și Catedrala Patriarhiei pe care o gândim și o avem la inimă. La insistența Sfântului Sinod, Înălțarea Domnului a fost înscrisă în calendar ca sărbătoarea națională a pomenirii eroilor. Al doilea hram al catedralei va fi Sfântul Apostol Andrei, care a predicat Învierea Domnului în laturile noastre, în ținuturile dintre Dunăre și Marea Neagră.

Sunt valori ale credinței, frații mei. Avem un nebănuit tezaur de frumuseți în sufletele noastre. Să-l descoperim, căci el există. Avem bunătate, credință, iubire, avem cinste și omenie, și avem atâtea alte virtuți pe care ni le-au pilduit părinții și strămoșii noștri, sfinții noștri români. Să știm să le adevărim prin faptele noastre, când spunem: Hristos a înviat! și Adevărat a înviat!

Este un prilej mare și sfânt că ne-am întâlnit astăzi. Totdeauna, când mă întâlnesc cu credincioșii, cu preoții, cu copiii, cu tinerii, este un moment de

mare bucurie pentru mine, de încredințare a evlaviei lor, a credinței lor, a iubirii lor de Biserică. Dar mă îndurereză când aud de unii care pleacă de lângă noi în lumea largă și acolo ajung pradă păcatelor de tot felul, păcate urâte, de care neamul nostru nici n-a auzit, că "rușine este a le și grăi" (Efes., 5, 12), spune Sf. Apostol Pavel, și mai ales în locul acesta nici nu se cade să le numim, încât trebuie să îndrumăm tineretul nostru, copilașii din școală, să crească în frica de Dumnezeu și în iubirea semenilor, în cinstirea celor vârstnici, în respectul față de familie, al bisericii de acasă, cum numea familia Sf. Ioan Gură de Aur. Familia trebuie să fie o biserică în mic, cum Biserica este marea familie creștină.

Așa să ne rugăm Bunului Dumnezeu și să-i mulțumim pentru întâlnirea de astăzi, bucurându-ne că aici rămâne un altar, cum va fi și în Parcul Carol, unde dorim să se înalțe Catedrala Patriarhiei, alături de Mormântul Eroului Necunoscut, care este simbolul eroismului, al credinței și sfințeniei noastre românești. Acolo, trebuie să fie catedrala, pentru ca, rugăciunile slujitorilor ei, sunetul clopotelor, să cheme poporul la credință și să nu uite de eroii care ne-au precedat și ne-au făurit o istorie așa de frumoasă.

Îl felicit pe părintele Irineu și sunt sigur că de acum înainte nu-l va mai abate gândul în altă parte, pentru că de acolo unde sădești un pom, unde faci un cămin, unde sapi izvor, nu-ți mai vine să pleci. Părinții noștri spuneau și ne învățau că cine n-a sădit un pom, cine n-are copii, cine nu și-a ridicat o casă, acela nu este om împlinit. Și aici cuvioșia sa a dat pildă de mult curaj și de multă putere sufletească. Să-ți ajute Dumnezeu, părinte Irineu, să consolidezi acest schit cu frați tineri, statornici și ascultători, care să învețe și la seminar, mai ales că este aproape de aici, la Giurgiu.

Acum, după aprobarea Sfântului Sinod, faceți parte din Episcopia Giurgiului, pe care n-am organizat-o încă, fiindcă n-am definitivat, d-le prefect, formele pentru reședința episcopului. Avem nevoie de înțelegere din partea primăriei orașului Giurgiu și din partea prefecturii județului, a dumneavoastră personal, încât vă cerem din nou sprijinul, cum solicităm de la autoritățile statului sprijin pentru amplasarea Catedralei Patriarhiei pe platoul din Parcul Carol din București. Desigur, se vor împlini toate cu înțelepciune, cu dragoste și cu bunăvoință, căci asemenea lucrări fără rugăciune și rară credință nu se pot înfăptui. Veți avea episcopul dumneavoastră și episcopie la Giurgiu, pentru că este un important centru bisericesc. Mă leagă multe de Giurgiu în activitatea mea. Între altele, în vremurile acelea grele am intervenit să nu se lărgească șoseaua în defavoarea bisericii eroilor din acest oraș, care era amenințată cu demolarea. Am arătat că acolo sunt osemintele eroilor noștri care au luptat la Plevna și în alte locuri de dinco-

lo de Dunăre pentru independența țării. Cum vedem, eroii ne-au ajutat și ne ajută și astăzi, aici și pretutindeni. Vom împlini și cerința înălțării Catedralei Patriarhiei, cum vă spuneam, cu bunăvoința și cu sprijinul autorităților statului, prin repunerea Bisericii în drepturile ei din trecut, dar și prin cinstirea care i se cuvine astăzi în fața națiunii și a Europei. Suntem așteptați în Europa cu învățătura noastră, cu munca, cultura și cu tradiția și cu credința noastră cea roditoare de suflet și de Biserică.

Așa să ne ajute Bunul Dumnezeu și vă binecuvintez pe toți. Vă rog să transmiteți celor dragi de acasă prețuirea și dragostea mea, cuvânt de fericire și de sănătate, și Hristos a înviat!

Îi oferim părintelui arhimandrit Irineu un veșmânt preoțesc confecționat de maicile noastre în atelierul mănăstirii Țigănești, și o sfântă cruce de binecuvântare, care ne apără și ne sfințește, și trebuie să fie în mijlocul nostru al tuturor. Îi mai dăruim un Liturghier, tipărit în Editura Institutului Biblic, pe care îl folosesc preoții la slujba Sfintei Liturghii, și care se cere la o casă nouă a lui Dumnezeu, precum și volumul al XIII-lea din lucrarea noastră "Pe treptele slujirii creștine", ca să ne pomenească în rugăciuni. Cu sănătate și cu binecuvântări. Amin!

Cuvântul Prea Fericirii Sale, plin de învățăminte atât de folositoare pentru viața creștină, a fost ascultat cu atenție și viu interes de toți cei de față, revărsându-se ca un balsam duhovnicesc în sufletele tuturor. Cu aleasă bucurie au întâmpinat credincioșii momentul când părintele arhimandrit Irineu, egumenul schitului, a primit darurile simbolice oferite de Prea Fericitul Părinte Patriarh, și anume: un veșmânt preoțesc, o sfântă cruce de binecuvântare, un *Liturghier* pentru slujba Sfintei Liturghii, precum și volumul al XIII-lea din monumentală lucrare a Prea Fericirii Sale intitulată "*Pe treptele slujirii creștine*".

În timp ce credincioșilor prezenți la slujbă li s-au împărțit ofrande, iar slujitorii din sobor au participat la o agapă frățească, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de părintele egumen Irineu Iurașcu, a vizitat chiliile, anexele gospodărești și incinta schitului, după care s-a îndreptat spre București.

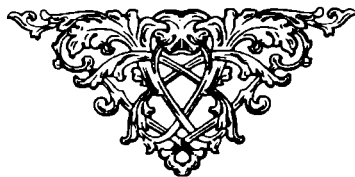
În drum spre Capitală, Prea Fericirea Sa a făcut o scurtă vizită canonică la mănăstirea Comana, din comuna cu același nume, județul Giurgiu, ctitoria lui Vlad Țepeș de la jumătatea secolului al XV-lea, reclădită de Radu Șerban (1588-1609), refăcută de paharnicul Șerban Cantacuzino, între 1699-1702, și reconstruită în 1854. A fost desființată ca mănăstirea după secu-

larizarea din 1864 și transformată în biserică parohială. Întreg ansamblul monahal a fost restaurat în anii 1970-1977, iar biserica pictată în 1968-1970, în frescă. Reînființată ca mănăstire în anul 1992 de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și reparată și resfințită de Prea Fericirea Sa în 1998, mănăstirea servește și pentru împlinirea nevoilor religioase ale credincioșilor din comuna Comana, care nu au biserică parohială. Aici se află mormintele lui Radu Șerban Voievod, Nicolae Pătrașcu, fiul lui Mihai Viteazul, și ale unor membri ai familiei Cantacuzino.

Prea Fericitul Părinte Patriarh a cercetat biserica, trapeza și chiliile, a luat cunoștință la fața locului de ultimele realizări de ordin administrativ-gospodăresc și s-a întâlnit cu obștea monahilor, formată în prezent din 14 călugări și frați, sub îndrumarea părintelui stareț Ghelasie Iorga, cărora le-a transmis îndemul la *"răbdare și statornicie, cele două cerințe importante pe care le au călugării de îndeplinit în viața monahală, altfel, din nerespectarea lor, se strică și viața personală și cea a mănăstirii, cum se mai întâmplă din nefericire prin unele locuri"*, a spus Prea Fericirea Sa.

Slujba tâmosirii bisericii schitului Delta Neajlovului, urmată de vizita canonică a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la mănăstirea Comana au lăsat în inimile monahilor și ale credincioșilor de pe aceste meleaguri pecetea unei amintiri de neșters, cu ecouri adânci în viața lor, însuflețindu-i pe toți la dragoste și devotament față de Biserică, țară și neam.

Participant

SFINȚIREA BISERICII PAROHIEI POPA SOARE DIN BUCUREȘTI

În ziua de Duminică, 15 august 2004, praznicul Adormirii Maicii Domnului, Prea Sfințitul Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a sfințit biserica Parohiei Popa Soare din Protoieria II Capitală, după lucrările de reparații interioare și exterioare și de restaurarea a picturii împlinite în ultimii ani prin strădania tânărului preot paroh Nicolae Vladu, consilier patriarhal, cu contribuția materială și susținerea morală a enoriașilor.

Mărturie a evlaviei înaintașilor, biserica Popa Soare, cu hramul Adormirea Maicii Domnului și Sfântul Nicolae, așezată într-o zonă centrală a Capitalei, așa cum arată astăzi, degajată de clădirile învecinate, înălțându-se zveltă, curată și îngrijită în mijlocul unui parc frumos, împrejmuit și amenajat de parohie cu pomi ornamentali și peluze de iarbă și flori, îndeosebi trandafiri, care înfloresc până în a doua jumătate a lunii noiembrie, oferind cartierului un farmec deosebit, atrage de departe privirile și revarsă în suflete liniște și mângâiere.

Biserica aceasta, zidită în formă de cruce, are o istorie apreciabilă, fiind ridicată din temelie, potrivit pisaniei care se păstrează, "la 15 septembrie 7253 (1745), de jupan Iane Cupețul (neguțătorul) de la Buzău", pe locul unei *mai vechi biserici de lemn. Primul sau între cci dintâi slujitori ai vechii biserici de lemn trebuie să fi fost un popa Soare, care s-a remarcat prin ceva deosebit în partea locului de vreme ce a dat numele său mahalalei (cartierului), adeseori pomenită în documentele și în cronicile vremii cu acest nume. După numele cartierului, și actualei biserici i s-a zis Popa Soare, denumire improprie, desigur, pentru că cel dintâi ctitor al ei este Iane Cupețul cum arată pisania.*

Uzura vremii și calamitățile naturii și-au pus amprenta și asupra acestui sfânt locaș, șubrezindu-l și degradându-l. De-a lungul anilor i s-au făcut restaurări și îmbunătățiri. În 1791, de pildă, pe lângă unele reparații exterioare, s-a pardosit interiorul, de către jupâneasa Călina și fiii ei, care au donat și icoanele împărătești. După cutremurul din 1838, crăpăturile apărute în zidărie și stricăciunile de la acoperiș au fost remediate de enoriași. În 1902 i s-a adăugat porticul de la intrare, iar în 1924, cele trei turlle de lemn au fost

înlocuite cu o turlă de cărămidă, așezată pe pronaos. Importante lucrări de consolidare s-au făcut și în urma cutremurului din 1940.

Și pictura interioară, realizată în 1880 de pictorul Anton Serafim, din școala lui Gh. Tattărăscu, a fost restaurată în 1914, 1940 și 1967. Mai bine s-au păstrat vitraliile, de o certă valoare artistică, aduse de la Viena în perioada interbelică, și mobilierul de stejar sculptat de maestrul Grigore Dumitrescu.

Între anii 1998-2003, cu osteneala harnicului slujitor Nicolae Vladu, hirotonit preot și instalat paroh la această biserică în 2 februarie 1998, s-au făcut noi lucrări de reparații și consolidare, atât la exterior, cât și interior, iar pictura care se degradase a fost restaurată și completată pe alocuri de pictorița Elena Vasilescu, încât sfântul locaș este acum frumos și îmbietor. Dintre lucrările realizate în această perioadă, pe lângă restaurarea picturii, mai importante sunt: consolidarea zidăriei exterioare, înnoirea învelitorii acoperișului, a jgheburilor și burlanelor, instalarea unui nou sistem de încălzire interioară cu calorifer, înlocuirea instalației electrice, restaurarea mobilierului și a icoanelor praznicale. La acestea s-au adăugat lucrările de zidărie și tencuieli și înlocuirea acoperișului la casa parohială, precum și amenajarea parcului din jurul bisericii cu alei și plantații de iarbă și flori. Ar mai fi de menționat, ca rod al colaborării între Comitetul parohial și Primăria Sectorului 2, așezarea în parcul din curtea bisericii, pe un soclu de piatră, a bustului în bronz al scriitorului filosof Petre Țuțea (1902-1991).

Când toate aceste lucrări s-au încheiat, potrivit rânduielii, biserica a fost sfințită, cum s-a arătat, în ziua de 15 august, praznicul Adormirii Maicii Domnului, care este și hramului bisericii, de către Prea Sfințitul Episcop Varsanufie Prahoveanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi de la Catedrala patriarhală și de la Mănăstirea Radu Vodă, între care și părintele Mihai Aurel, directorul Seminarului Teologic din București.

După sfințirea apei și ocolirea tradițională a bisericii cu stropirea cu aghiazmă și ungerea cu Sfântul și Marele Mir, slujba a continuat în biserică cu săvârșirea Sfintei Liturghii, în prezența enoriașilor parohiei și a altor credincioși. Răspunsurile liturgice au fost date de corul bisericii. După Polihroniu s-a săvârșit un parastas în amintirea ctitorilor și binefăcătorilor sfântului locaș trecuți la cele veșnice.

La sfârșitul slujbei, PC Preot Nicolae Vladu, parohul bisericii, a prezentat pe scurt viața parohiei pe care o păstorește de șase ani și lucrările realizate în acești ani, și a mulțumit episcopilor și membrilor Consiliului parohial, precum și tuturor donatorilor și credincioșilor care au sprijinit realizarea acestor lucrări. Totodată preotul paroh a mulțumit Prea Sfințitului Episcop Varsanufie pentru osteneala de a veni să sfințească aceste lucrări, spre bucuria credincioșilor, și a rugat pe Prea Sfinția Sa să transmită Prea Fericitului Pă-

rinite Patriarh Teoctist smerite mulțumiri și urări de sănătate și viață îndelungată atât din partea sa, cât și din partea bunilor creștini ai acestei parohii.

Răspunzând cuvintelor de mulțumire adresate de preotul paroh în numele enoriașilor, Prea Sfințitul Episcop Varsanufie Prahoveanul, s-a referit, mai întâi, la praznicul zilei, Adormirea Maicii Domnului, și a subliniat că "sărbătoarea aceasta împărețească cuprinde, pe de o parte, moartea și îngroparea Maicii Domnului, iar pe de altă parte, învierea și mutarea ei cu trupul la cer". Punând în evidență "slujirea Maicii Domnului la planul mântuirii", Prea Sfinția Sa a arătat că "la plinirea vremii, Maica Domnului a fost chemată să dea trup omenesc Fiului lui Dumnezeu, ca Acesta din marea Lui dragoste să moară și să învieze pentru izbăvirea noastră. De aceea, Maicii Domnului i se acordă o cinstire mai aleasă decât oricăruia dintre sfinți, ca unaia care L-a născut pe Iisus Hristos Domnul nostru". O cinstim și o iubim pe Maica Domnului, a mai spus Prea Sfinția Sa, pentru că "ea este cel mai frumos exemplu de credință, de dragoste față de aproapele, de smerenie, de curăție sufletească și trupească. Ea este mama duhovnicească a noastră, a tuturor, căreia îi cerem sprijin și povață în fiecare clipă a vieții noastre".

În continuare, Prea Sfinția Sa și-a exprimat bucuria de a se afla în mijlocul enoriașilor acestei parohii pentru a sfinți lucrările de înnoire a bisericii lor chiar în ziua hramului ei, aducând și binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist asupra acestor lucrări, și l-a felicitat pe preotul paroh pentru frumoasele sale împliniri. În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Varsanufie l-a hirotesit pe tânărul și destoinicul preot paroh Nicolae Vladu în iconom stavrofor, cea mai înaltă distincție bisericească pentru un preot de mir pe care i-a acordat-o Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Chiriarhul locului, pentru râvna și dragostea arătate în activitatea pastoral-misionară și administrativ-gospodărească, și i-a înmănat în fața credincioșilor semnele distinctive ale acestui rang bisericesc onorific.

Potrivit datinei, ceremonia sfințirii a fost urmată de o agapă frățească la care au participat, pe lângă soborul slujitorilor, episcopii bisericii, membri ai organelor parohiale, alți enoriași și invitați, toți plecând la casele lor mulțumiți că li s-a încununat munca și dorința de a-și vedea biserica renovată și înfrumusețată, așa cum se cuvine să fie un locaș al lui Dumnezeu.

Sfințirea lucrărilor de înnoire a bisericii Popa Soare în ziua hramului, Adormirea Maicii Domnului, s-a înscris ca o filă luminoasă în cronică a acestei parohii, mărturie peste timp a credinței jertfelnice a slujitorilor și enoriașilor ei, și a însemnat pentru credincioșii care au participat la această frumoasă sărbătoare duhovnicească un moment de bucurie și trăire duhovnicească de neuitat.

Participant

AGENDA DE LUCRU A PREA SFINȚITULUI DAMASCHIN EPISCOPUL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR (ianuarie-iunie 2004)

Joi, 1 ianuarie – a oficiat Sfânta Liturghie arhierescă la Catedrala Episcopală *Sfinții Voievozi* din Slobozia, după care a săvârșit slujba Te-Deum-ului de Anul Nou, rostind și cuvânt de învățătură.

Vineri, 2 ianuarie – a primit pe P.C. Consilieri eparhiali, P.C. Protopopi și reprezentanții preoților din eparhie, în cadrul recepției de Anul Nou, pe care a oferit-o la reședința episcopală;

Luni, 5 ianuarie – a primit pe domnul Gabi Ionașcu, primarul municipiului Slobozia; a prezidat Permanența Consiliului Eparhial;

Marti, 6 ianuarie – a oficiat Sfânta Liturghie la biserica Parohiei Mircea Vodă, Protoieria Călărași, după care a săvârșit împreună cu un sobor de preoți, slujba de sfințire a Aghiasmei Mari pe malul brațului Borcea al Dunării, în prezența a peste 20.000 de credincioși și a numeroase oficialități locale.

Miercuri, 7 ianuarie – a oficiat Sfânta Liturghie la Catedrala Episcopală din Slobozia și a hirotonit în ierodiacon pe monahul Ciolovic Lucian.

Joi, 8 ianuarie – a avut program administrativ, audiențe;

Luni, 12 ianuarie – a participat în Comisia de concurs pentru ocuparea unui post de asistent la Facultatea de Teologie din Craiova.

Marti, 13 ianuarie – audiențe, program administrativ;

Miercuri, 14 ianuarie – a primit pe domnul profesor Bogdan Mociulschi;

Joi, 15 ianuarie – a prezidat ședința Consiliului Eparhial și ședința Adunării Eparhiale, care au analizat și aprobat activitatea Episcopiei Sloboziei și Călărașilor pe anul 2003;

Duminică, 18 ianuarie – s-a deplasat la Craiova;

Luni, 19 ianuarie – miercuri, 21 ianuarie – a examinat studenții de la Facultatea de Teologie din Craiova în cadrul sesiunii de iarnă;

Joi, 22 ianuarie – a vizitat Fabrica de Porțelan ARPO din Curtea de Argeș;

Vineri, 23 ianuarie – a vizitat șantierul Catedralei Episcopale din Slobozia; audiențe; program administrativ;

Luni, 26 ianuarie – a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial;

Marti, 27 ianuarie – a primit pe P.C. prof. dr. Iliescu Neagu și pe P.C. protopop Vădana Marian, profesori la

Seminarul Teologic din Slobozia, program administrativ;

Miercuri, 28 ianuarie – s-a deplasat la București;

Joi, 29 ianuarie - a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial, în cadrul căreia s-a făcut notarea administrativă a preoților din eparhie; program administrativ.

Luni, 2 februarie - a slujit Sfânta Liturghie arhierescă la Paraclisul *Sfântul Alexandru Romanul* și a hirotonit pe ierodiaconul Galeș Grichentie întru ieromonah.

Mărti, 3 februarie - audiențe; a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial.

Miercuri, 4 februarie - a prezidat ședința Consiliului profesoral al Seminarului Teologic din Slobozia.

Joi, 5 februarie - s-a întâlnit cu E.S. Philippe Etienne, ambasadorul Franței în România.

Luni, 9 februarie - a participat la lucrările ședinței Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei.

Mărti, 10 februarie - a participat la lucrările ședinței *Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*.

Miercuri, 11 februarie - a participat la lucrările ședinței Adunării Naționale Bisericești și ale Colegiului Electoral Bisericesc ce s-a reunit pentru alegerea episcopului nou înființatei Episcopii de Severin și Strehăia, în persoana P.S.Nicodim Nicolăescu.

Joi, 12 februarie - a participat la lucrările ședinței *Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*.

Vineri, 13 februarie - program administrativ; audiențe.

Duminică, 15 februarie - a săvârșit Sfânta Liturghie arhierescă la Mănăstirea *Sfinții Voievozi* din Slobozia și a hirotonit în treapta de diacon pe tânărul Rusu Emanuel.

Luni, 16 februarie - program de audiențe.

Mărti, 17 februarie - a prezidat Permanența Consiliului Eparhial; program administrativ.

Joi, 19 februarie - a slujit Sfânta Liturghie la Paraclisul *Sfântul Alexandru Romanul* al Catedralei Episcopale din Slobozia și a hirotonit întru preot pe diaconul Rusu Manuel, pe seama Parohiei Gălățui, Protoieria Călărași.

Duminică, 22 februarie - Mărti, 24 februarie - s-a deplasat la Craiova unde a susținut cursuri semestriale la Facultatea de Teologie.

Miercuri, 25 februarie - a participat la examenul de licență organizat de Facultatea de Teologie de la Craiova, în calitate de profesor examinator; a participat la ședința Senatului Universității din Craiova.

Joi, 26 februarie - s-a deplasat la Curtea de Argeș.

Vineri, 27 februarie - a avut program de audiențe.

Duminică, 29 februarie - a slujit Sfânta Liturghie arhierescă la Catedrala Episcopală din Slobozia și a dat citire *Pastoralei Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române către clerul și dreptcredincioșii din Patriarhia Română*, cu prilejul Duminicii Ortodoxiei.

Luni, 1 martie - a avut program de audiențe.

Mărti, 2 martie - a vizitat Catedrala Episcopală din Slobozia.

Miercuri, 3 martie - a prezidat Permanența Consiliului Eparhial.

Joi, 4 martie - s-a deplasat la București.

Vineri, 5 martie - a primit pe P.C. Protopop Dumitru Drăghici.

Sâmbătă, 6 martie - a slujit Sfânta Liturghie la Paraclisul *Sfântul Alexandru Romanul* și a hirotonit în treapta de diacon pe tânărul Ioniță Nicolae-Valentin.

Duminică, 7 martie - a slujit Sfânta Liturghie la Catedrala Episcopală din Slobozia, unde a hirotonit întru preot pe seama Parohiei Horia, Protoieria Lehliu, pe diaconul Ioniță Nicolae-Valentin și a ținut un cuvânt de învățură.

Luni, 8 martie - a avut program de audiențe; a vizitat Catedrala Episcopală din Slobozia.

Marti, 9 martie - a supravegheat lucrările de la Catedrala Episcopală din Slobozia, în vederea sfințirii acesteia; program administrativ.

Miercuri, 10 martie - a vizitat Catedrala Episcopală din Slobozia; audiențe; a primit pe Prea Sfințitul Casian, episcopul Dunării de Jos; a primit pe domnul William Clowney, reprezentantul IOCC pentru România, și pe domnul Cosmin Grigorescu de la Patriarhia Română.

Joi, 11 martie - s-a deplasat la București.

Vineri, 12 martie - a supravegheat lucrările de finisare ale Catedralei Episcopale; a avut o întrunire cu reprezentanții principalelor instituții de ordine publică și din administrația locală, în vederea stabilirii principalelor detalii privind sfințirea Catedralei Episcopale *Înălțarea Domnului* din Slobozia.

Luni, 15 martie - a avut program de audiențe; a supravegheat lucrările de finisare ale Catedralei Episcopale; program administrativ.

Marti, 16 martie - s-a deplasat la București.

Miercuri, 17 martie - s-a întâlnit cu P.C. Protopopi ai Protoieriiilor din Eparhie, pentru a stabili detalii organizatorice cu privire la sfințirea Catedralei Episcopale din Slobozia.

Joi, 18 martie - Vineri, 19 martie - program administrativ; audiențe.

Luni, 22 martie - a vizitat și supravegheat lucrările de finisare ale Catedralei Episcopale, în vederea apropiatei sfințiri a acesteia; a prezidat Permanența Consiliului Eparhial.

Marti, 23 martie - s-a întâlnit la Catedrala Episcopală din Slobozia cu reprezentanții instituțiilor de ordine publică și ai administrației locale, cu care a stabilit ultimele detalii de organizare privind sfințirea Catedralei.

Miercuri, 24 martie - a întâmpinat, înconjurat de preoți, la intrarea în eparhie, în comuna Iazu, pe Prea Sfințitul Casian, episcopul Dunării de Jos, care a sosit în procesiune cu moaștele Sfântului Apostol Andrei cel Întâi Chemat, pentru a fi aduse spre închinare credincioșilor din Episcopia Sloboziei și Călărașilor, cu ocazia sfințirii Catedralei Episcopale *Înălțarea Domnului* din Slobozia; a întâmpinat pe IPS Ilarion, mitropolitul Durostorumului, care a sosit de la Silistra cu moaștele sfântului mucenic Dasie, pentru a fi aduse spre închinare credincioșilor din Episcopia Sloboziei și Călărașilor, cu ocazia sfințirii Catedralei Episcopale *Înălțarea Domnului* din Slobozia; a primit pe Prea Fericitul Părinte Teoctist,

patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care a sosit la Slobozia, însoțit de un sobor de ierarhi, și i-a condus la moaștele sfinților ce au fost aduse spre închinare credincioșilor la Catedrala episcopală, apoi la Centrul Eparhial.

Joi, 25 martie - a slujit la slujba de sfințire a Catedralei Episcopale *Înălțarea Domnului* din Slobozia și la Sfânta Liturghie arhierescă într-un sobor de ierarhi, ce a avut în frunte pe Prea Fericitul Părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și din care au mai făcut parte: IPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, IPS Ilarion, Mitropolitul Durostorumului, IPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, IPS Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei, PS Gherasim, Episcopul Râmnicului, PS Epifanie, Episcopul Buzăului și a toată Vrancea, PS Casian, Episcopul Dunării și Muscelului, PS Visarion Rășinăreanul, Episcop vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, PS Ioachim Băcăoanul, Arhiereu vicar al Episcopiei Romanului, PS Corneliu Bârlădeanul, Arhiereu vicar al Episcopiei Hușilor, ocazie cu care a ținut și un cuvânt în care a mulțumit tuturor celor care au contribuit la construcția Catedralei Episcopale.

Luni, 29 martie - a primit pe P.C. preot Geantă Viorel de la Parohia Munteni-Buzău.

Martți, 30 martie - a primit pe domnul pictor bisericesc Cristea Teodor.

Miercuri, 31 martie - a prezidat permanența Consiliului Eparhial; a primit pe domnul Savu Gheorghe, președintele Consiliului Județean Ialomița.

Joi, 2 aprilie – program administrativ; audiențe.

Duminică, 4 aprilie – a slujit Sfânta Liturghie la Catedrala Episcopală din Slobozia și a ținut un cuvânt de învățătură credincioșilor; a prezidat ședința Consiliului Eparhial al Sloboziei și Călărășilor.

Luni, 5 aprilie – a slujit la Schitul *Izvorul Tămăduirii* - Coslogeni, la punerea pietrei de temelie a viitoarelor chilii mănăstirești.

Martți, 6 aprilie – program administrativ; a vizitat ferma Episcopiei de la Amara.

Miercuri, 7 aprilie – a primit pe domnul Petre-Marian Miluț, membru al Adunării Eparhiale a Episcopiei Sloboziei și Călărășilor.

Joi, 8 aprilie – a primit pe domnul Savu Gheorghe, președintele Consiliului Județean Ialomița; seara a săvârșit slujba *Deniei celor douăsprezece Evanghelii* la Catedrala Episcopală din Slobozia.

Vineri, 9 aprilie – audiențe; seara a săvârșit slujba *Deniei Prohodului Domnului*, la Catedrala Episcopală din Slobozia.

Duminică, 11 aprilie – a săvârșit slujba Învierii și Sfânta Liturghie la Catedrala Episcopală *Înălțarea Domnului* din Slobozia și a dat citire pastorei chiriarhale; a săvârșit slujba celei de a doua Învieri la Catedrala Episcopală din Slobozia.

Luni, 12 aprilie – s-a întâlnit, cu ocazia recepției de Paști pe care a oferit-o la reședința episcopală, cu P.C. consilieri eparhiali, P.C. protopopi și reprezentanții preoților din eparhie.

Miercuri, 14 aprilie – audiențe; a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial.

Joi 15 aprilie – program administrativ; audiențe.

Duminică, 18 aprilie – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă la Parohia Budești, Protoieria Oltenița, și a hirotonit întru preot pe diaconul Drăguț Marian, pe seama Parohiei Fântâna Doamnei, Protoieria Lehliu; a vizitat Mănăstirea Plătărești.

Luni, 19 aprilie – program administrativ; audiențe.

Martți, 20 aprilie – a primit pe domnul Mihai Vișoiu, de la ziarul *Adevărul*.

Miercuri, 21 aprilie – **Joi, 22 aprilie** – audiențe; program administrativ.

Vineri, 23 aprilie – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă la Parohia Dichiseni, Protoieria Călărași; a vizitat Schitul Coslogeni.

Sâmbătă, 24 aprilie – s-a deplasat la Turnu-Severin, pentru a participa la ceremonia de instalare a Prea Sfințitului Nicodim Nicolaescu în scaunul de episcop al Severinului și Strehaiei.

Duminică, 25 aprilie – a conslujit la Sfânta Liturghie arhierescă într-un sobor de ierarhi din țară și străinătate și a participat la ceremonia de instalare a Prea Sfințitului Nicodim Nicolaescu, în scaunul de episcop al nou înființatei Episcopii a Severinului și Strehaiei.

Luni, 26 aprilie – program administrativ; audiențe.

Martți, 27 aprilie – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă la biserica cu hramul *Sfântul Nicolae* din municipiul Oltenița, la sfârșitul căreia a hirotesit protopop pe P.C. preot Necula Marian și a înmănat distincția *Crucea patriarhală* fostului protopop, P.C. preot Irod Corneliu; a prezidat conferința pastorală și de îndrumare misionară semestrială de

la Protoieria Oltenița, care anul acesta a tratat, potrivit hotărârii Sfântului Sinod, tema *Ștefan cel Mare și Sfânt în conștiința Bisericii și a neamului nostru*.

Miercuri, 28 aprilie – a prezidat conferința pastorală și de îndrumare misionară semestrială de la Protoieria Fetești, care a avut loc la biserica parohială din localitatea Ștefan cel Mare.

Joi, 29 aprilie – a prezidat conferința pastorală și de îndrumare misionară semestrială de la Protoieria Lehliu; s-a deplasat la București.

Vineri, 30 aprilie – audiențe; a prezidat Permanența Consiliului Eparhial.

Martți, 4 mai – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă la biserica *Adormirea Maicii Domnului* din municipiului Urziceni și a hirotonit pe monahul Casian Țăran în treapta de ierodiacon pe seama Mănăstirii Balaciu; a prezidat conferința pastorală și de îndrumare misionară semestrială de la Protoieria Urziceni.

Miercuri, 5 mai – a prezidat conferința pastorală și de îndrumare misionară semestrială de la Protoieria Călărași; s-a întâlnit cu domnul Mihai Arbagic, președintele Consiliului Județean Călărași.

Joi, 6 mai – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă la Mănăstirea *Sfinții Voievozi* din Slobozia și a hirotonit pe monahul Botezatu Nicolae în treapta de ierodiacon pe seama Mănăstirii Hagieni; a prezidat conferința pastorală și de îndrumare misionară semestrială de la Protoieria Slobozia.

Vineri, 7 mai – audiențe; program administrativ.

Luni, 10 mai – audiențe; a primit pe domnul deputat Dorel Bahrin; a vizitat ferma Episcopiei de la Amara.

Martți, 11 mai – a vizitat Mănăstirea Plătărești.

Miercuri 12 mai – a primit în audiență preoți și credincioși din cadrul eparhiei; program administrativ; a vizitat ferma de la Amara.

Joi, 13 mai – a prezidat ședința anuală a Casei de Ajutor Reciproc a Episcopiei Sloboziei și Călărașilor; program administrativ.

Vineri, 14 mai – a prezidat Permanența Consiliului Eparhial; audiențe.

Luni, 17 mai - Miercuri, 19 mai – program administrativ; audiențe.

Joi, 20 mai – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă, cu ocazia hramului, la Catedrala Episcopală din Slobozia și a săvârșit slujba de pomenire a eroilor căzuți pe câmpurile de luptă; a participat la festivitățile organizate cu ocazia Zilei Eroilor și la depunerea de coroane, ce au avut loc la monumentul *Colonel Popescu Ion*.

Vineri, 21 mai – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă, cu ocazia hramului, la biserica parohiei Dragoș Vodă, Protoieria Lehliu, și a pus piatra de temelie a unei noi biserici la Parohia Dâlga Gară, Protoieria Lehliu.

Luni, 24 mai - Martți, 25 mai – program administrativ; audiențe.

Miercuri, 26 mai – s-a deplasat la București, unde a avut o întrevvedere la Comisia de Retrocedare a Imobilelor și Bunurilor Bisericești.

Vineri, 28 mai – a vizitat Mănăstirile Dridu, Sfânta Vineri-Chiroiu și Crăsani.

Sâmbătă, 29 mai – s-a deplasat la București, unde s-a întâlnit cu doamna Elena Dumitru, ministrul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei; a vizitat Mănăstirea Plătărești.

Duminică, 30 mai – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă și slujba Vecerniei la Catedrala Episcopală din Slobozia.

Luni, 31 mai – a săvârșit slujba de sfințire a bisericii din Parohia Ileana, satul Răzoarele, Protoieria Lehliu, și a hirotesit în sachelar pe P.C. preot Bârbieru Gheorghe.

Martți, 1 iunie – audiențe; a vizitat Schitul *Sfântul Gheorghe* de la Amara.

Miercuri, 2 iunie – audiențe ; program administrativ.

Joi, 3 iunie – a ținut un cuvânt de deschidere la Seminarul de comunicare organizat de Asociația *Matei Basarab* cu preoții și asistenții sociali din câteva localități din județul Ialomița

Vineri, 4 iunie – a conslujit Sfânta Liturghie la Niculițel, cu ocazia prăznirii Sfinților Mucenici de la Niculițel: Zotic, Atal, Camasie și Filip, alături de alți ierarhi, la invitația IPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului; s-a întâlnit cu domnul Ion Iliescu, președintele României și a participat la lansarea cărții acestuia *Marele șoc din finalul unui secol scurt*, eveniment care a avut loc la Centrul Cultural UNESCO *Ionel Perlea* din Slobozia.

Duminică, 6 iunie – s-a deplasat la Craiova.

Luni, 7 iunie - Miercuri, 9 iunie – a examinat studenții de la Facultatea de Teologie din Craiova, în cadrul sesiunii de vară.

Joi, 10 iunie – program administrativ; audiențe.

Vineri, 11 iunie – a prezidat Permanența Consiliului Eparhial.

Martți, 15 iunie – a participat la ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care a avut loc la Palatul Patriarhal de la București.

Miercuri, 16 iunie – a participat la ședința festivă comună a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și Adunării Naționale Bisericești, prilejuită de comemorarea a cinci sute de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. La acest eveniment a participat și domnul Ion Iliescu, președintele României.

Joi, 17 iunie – a participat la examenul de licență de la Facultatea de Teologie; în cursul serii s-a deplasat la Slobozia.

Duminică, 20 iunie – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă la Catedrala Episcopală *Înălțarea Domnului* din Slobozia și a hirotonit în treapta de ierodiacon pe monahul Popescu Rafail-Raul.

Luni, 21 iunie – audiențe; program administrativ; a prezidat Permanența Consiliului Eparhial.

Marti, 22 iunie-Miercuri, 23 iunie – audiențe; program administrativ.

Joi, 24 iunie – a săvârșit slujba de sfințire a paraclisului Schitul *Sfântul Gheorghe* din Amara, urmată de Sfânta Liturghie arhierescă, în cadrul căreia a hirotonit în treapta de diacon pe tânărul Simion V. Mitruș Titi; a săvârșit slujba punerii pietrei de temelie a bisericii cu

hramul *Sfântul Dumitru* din municipiul Slobozia.

Sâmbătă, 26 iunie – a săvârșit, în prezența oficialităților locale, slujba de sfințire a drapelului național.

Duminică, 27 iunie – a slujit Sfânta Liturghie arhierescă la Catedrala Episcopală *Înălțarea Domnului* din Slobozia și a hirotonit în treapta de preot, pe seama parohiei Maltezi, pe diaconul Simion V. Mitruș Titi.

Luni, 28 iunie – Marti, 29 iunie – s-a deplasat spre Silistra unde a participat la comemorarea a 1700 de ani de la martirizarea sfântului Dasie și reînființarea Mitropoliei Durostorului; a slujit Sfânta Liturghie arhierescă alături înalții ierarhi din Bulgaria.

Miercuri, 30 iunie – a primit pe domnul Gabi Ionașcu, primarul municipiului Slobozia; a prezidat Permanența Consiliului Eparhial; s-a deplasat în Moldova pentru a participa la manifestările prilejuite de comemorarea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare; în cursul serii a participat la inaugurarea postului de radio Trinitas, al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, din Onești.

Valentin Ilie

ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT, APĂRĂTOR AL CREȘTINĂȚĂII

Sesiunea Jubiliară a Comisiei de Istorie Ecclesiastică Comparată

În zilele de 18-19 iunie 200 a avut loc, la Focșani, prin inițiativa Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național, din cadrul Consiliului Județean Vrancea, cu binecuvântarea P. S. Epifanie Norocel, Episcopul Eparhiei Buzăului și Vrancei, și prin grija organizatorică a Pr. conf. dr. Ene Ionel, protoiereu de Focșani și Prof. Gh. Vlăjje, director D.J.C.C.P.C.N. Vrancea, sesiunea anuală de comunicări științifice a *Comisiei Naționale de Istorie Bisericească Comparată*, cu tema: *Ștefan cel Mare și Sfânt apărător al Creștinătății*, "manifestare înscrisă în programul național ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT. COMEMORARE A 500 DE ANI.

Simpozionul a avut invitați de marcă precum: P. S. Epifanie Norocel - Episcopul Buzăului și Vrancei, P. S. Calinic Argatu - Episcopul Argeșului și Muscelului, P. S. Casian Crăciun - Episcopul Dunării de Jos, Prof. dr. Fmilian Popescu - Președintele Comisiei, Acad. prof. dr. Ștefan Ștefănescu - Academia Română, Pr. prof. dr. Anton Despinescu Facultatea de Teologie Catolică Iași, Prof. dr. Tudor Teoteoi - Facultatea de Istorie București, Dr. Victor Bobi - Consilier D.J.C.C.P.C.N. Vrancea, Pr. prof. dr. Nicolae Chitâr - Facultatea de Teologie Ortodoxă Sibiu, Pr. conf. dr. Ioan Chirilă - Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj Napoca, Diac. conf. dr. Ioan Caraza, Pr. conf. dr. Adrian Gabor, Pr. lect. Mihai Spătărelu, Pr. lect. dr. Daniel Benga - Facultatea de Teologie Ortodoxă "Justinian Patriarhul" din București, Pr. lect. dr. Ion Rizea - Facultatea de Teologie Ortodoxă Craiova, Arhid. lect. dr. Mihai Săsăujan - Facultatea de Teologie Ortodoxă Alba Iulia, Pr. cons. Eugen Drăgoi - Episcopia Dunării de Jos, Adrian Nicolae Petcu, C.N.S.A.S., Asist. drd. Bogdan Neculau - Facultatea de Teologie Ortodoxă Iași, Asist. drd. Ștefan Ionescu-Berechet - Facultatea de Teologie Ortodoxă București,

Diac. drd. Marcel Andreica, Drd. Marian Andreica, Drd. Hales Nelu, Drd. Emilian Nica, Drd. Gabriel Roman, Drd. Mihai Cojocaru, etc.

Programul a început cu oficierea unui TE-DEUM, în Catedrala *Sfântul Ioan Botezătorul*, la care au participat toți cei prezenți la sesiunea de comunicări științifice, precum și preoți și credincioși din localitatea vrânceană.

După slujba de început, membrii Comisiei au mers în sala de ședințe a Consiliului Județean, unde s-au susținut comunicările.

În deschiderea lucrărilor, a luat cuvântul Dl. Gheorghe Vlăjje, director al Direcției de Cultură și Patrimoniu Cultural Național Vrancea, care a dat citire mesajului transmis de către Acad. dr. Răzvan Teodorescu, Ministrul Culturii și Cultelor. Pe această cale domnia sa a salutat adunarea întrunită în orașul Unirii și a felicitat participanții la sesiunea de comunicări științifice pentru că au ales Țara Vrancei ca loc de comemorare a "*marelui voievod și puternicei personalități a principelui Moldovei*", exprimându-și satisfacția că și această manifestare face parte din programul național de comemorare: ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT. COMEMORARE A 500 DE ANI.

În continuare a luat cuvântul Dl. George Băieșu, prefectul județului Vrancea, care a ținut să remarce că sesiunea solemnă cu tema: *Ștefan cel Mare și Sfânt, apărător al Creștinătății*, marchează începutul sărbătorilor ce se vor desfășura pe meleagurile vrâncene, unde "*memoria afectivă a marelui voievod este încă vie și foarte puternică, mai ales în satele de munte de unde Vrâncioaia și fiii săi au strâns oștenii care au salvat tronul domnitorului lor*".

După această alocuțiune, Dl. Prof. dr. Emilian Popescu, președintele Comisiei, a ținut să mulțumească autorităților locale, în numele invitaților și participanților, atât pentru inițiativa de a organiza simpozionul științific de comemorare a "*celui mai mare român din toate timpurile*", cât și pentru că, în Focșani, au păstrat vie și puternică preocuparea pentru înalta cultură.

Prea Sfințitul Epifanie, Episcopul Episcopiei Buzăului și Vrancei, a amintit că sărbătorirea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt a avut loc, într-un cadru solemn la Patriarhia Română, unde au participat membrii Sfântului Sinod și ai Adunării Naționale Bisericești, alături de personalități ale vieții politice și ai societății civile. De asemenea, Prea Sfinția Sa a ținut să sublinieze faptul că în cele trei școli teologice, care își desfășoară activitatea sub oblăduirea spirituală și cu binecuvântarea Episcopiei Buzăului și a Vrancei, au avut loc manifestări de cinstire a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. În continuare, P. S. Epifanie a creionat portretul domnitorului din perspectiva uneia dintre cele mai mari virtuți ale sale: *smerenia*. Citându-l pe poetul Ioan Alexandru care a

spus: "Ștefan este mare pentru că este smerit", P.S. Sa a spus că "Ștefan cel Mare este un model de smerenie creștină, iar în toți anii domniei sale a lucrat conștient la întărirea legăturii cu Dumnezeu, pecetluind aceste fapte prin întemeierea și ctitorirea de biserici". Că a fost smerit reiese din faptele sale: în vreme ce înfrângerile le punea numai pe seama păcatelor proprii, biruințele erau atribuite în exclusivitate lui Dumnezeu Creatorul. Daniile făcute către ctitoriile sale, pomelnicele date la mănăstirile din țară și de la Athos, viața particulară din care postul și rugăciunea nu lipseau, reprezintă tot atâtea mărturii despre smerenia sa. În concluzie, "Ștefan cel Mare s-a smerit și s-a înălțat, primind cununa sfințeniei, s-a bucurat de canonizare populară încă de la moartea sa, încât canonizarea oficială de către Biserica Ortodoxă Română, care a avut loc în 1992, nu a făcut altceva decât să certifice ceea ce poporul român hotărâse de secole".

Sesiunea de comunicări științifice propriu-zise a început odată cu prezentarea mesajului transmis din partea Academiei Române către participanți, de către Acad. Prof. Dr. Ștefan Ștefănescu. După acest moment, domnia sa a susținut prelegerea intitulată: *Epoca ștefaniană - o epocă de afirmare a identității europene a poporului român*. Încă de la început autorul a ținut să sublinieze că *"forța unui popor vine din conștiința oamenilor aleși care s-au ridicat din el, iar cunoașterea valorilor istoriei naționale de către români este o condiție a demnității"*. În acest sens *"Domnul Moldovei Ștefan cel Mare se înscrie în rândul personalităților viguroase, fiind nu numai continuator, dar și creator de tradiție politică"*. Analizând eforturile de politică internă și externă întreprinse de curtea domnească de la Suceava, pentru întărirea autorității domnești în fața boierimii, care prezenta tendințe anarhice, sau cale de integrare activă a Moldovei în viața politică și economică sud-est europeană și nord pontică, domnia sa a arătat că *baza stabilă a acestora, pe care Ștefan cel Mare s-a sprijinit foarte mult au constituit-o vitejii, acei ostași ridicați din rândurile țăranilor, deoarece, în contextul în care obiceiul tocmirii de armate mercenare se răspândea, el considera că "cei mai buni oșteni sunt aceia care luptă pentru altare și cămine"*. În acest sens, știind că nici o frontieră a țării sale nu este sigură, a acționat cu abilitate atât pentru a integra Moldova într-un sistem de alianțe stabil, care să-i asigure autonomia, cât și în vederea refacerii frontului antiotoman, grav afectat de evenimentele din 1444 și 1453. Din acest motiv, scrisorile adresate conducătorilor europeni și Romei nu reprezintă niște *"simple exerciții de retorică, ci conștiința politică a poziției în creștinătate față de amenințarea islamică otomană"*. În finalul alocuțiunii sale, Domnul academician s-a referit la mesajul pe care Spiru Haret l-a transmis la Putna, în anul 1904, când a afirmat că *"Ștefan cel Mare*

a fost unul dintre cele mai puternice genii ale românilor, care îndeamnă peste timp și călăuzește", după care Ștefan Ștefănescu a conchis: "*Ștefan cel Mare a fost un geniu care a atins gradul sfințeniei*".

O prelegere interesantă a prezentat P. S. Calinic Argatu intitulată: "*Școala tânărului Ștefan cel Mare*". Autorul a analizat unele evenimente în care domnitorul a fost implicat personal încă din copilărie și l-au influențat profund ca viitor om politic. Asociat la tron de Bogdan al II-lea, căutat și prigonit de Petru Aron, refugiat la curtea lui Iancu de Hunedoara, iată câteva momente care au reprezentat etape importante din devenirea marelui voievod și domn al Moldovei. Din această perspectivă, asocierea la domnie alături de tatăl său i-a facilitat primele contacte cu problemele guvernării unei țări aflate într-o regiune de interese politice și economice majore din punct de vedere internațional, iar fuga de Petru Aron l-a maturizat de timpuriu, iar în perioada de refugiu, petrecută lângă Iancu de Hunedoara, a cunoscut problemele militare dar și frământările Europei privind necesitatea formării unei rezistențe comune împotriva pericolului otoman.

O altă prelegere urmărită cu viu interes a fost aceea susținută de către P.S. Casian Crăciun, intitulată "*Peceți ștefaniene la Dunărea de Jos*". Prea Sfinția sa a abordat problema din perspectiva absenței, binecunoscute a ctitoriilor ștefaniene în Țara de Jos a Moldovei, mai ales în regiunea Galați-Vrancea, care se datorează faptului că zona era expusă atacurilor turcești. Cu toate acestea, au fost prezentate și comentate izvoare literare, sigilografice și de patrimoniu pe baza cărora se poate afirma că această regiune nu a scăpat atenției domnitorului. Totodată, autorul a propus localizarea vestitei cetăți Crăciuna în zona Independența - Piscu, jud. Galați. În concluzie, s-a subliniat faptul că este necesară o reevaluare a mărturiilor istorice din acest areal, cu privire la modul în care Ștefan cel Mare s-a implicat în dinamica politică, militară și economică moldavă, în vederea emiterii unei concluzii mult mai apropiate de realitate.

În continuare, Dl. Prof. dr. Emilian Popescu a prezentat o comunicare amănunțită privind "*Chipul de creștin ortodox al lui Ștefan cel Mare*". Autorul a arătat că în istoriografia românească contemporană se simțea nevoia unui studiu pe această temă, deoarece evlavia reală a domnitorului nu este bine cunoscută, mai ales în condițiile deciziei de canonizare luată de Biserica Ortodoxă Română în 1992. Cu acest prilej s-a arătat că rezerva își are izvorul în neștiință ori în formarea unilaterală despre domnitor, atât în perioada anterioară celui de al II-lea război mondial, cât și în cea de după aceea. Izvoarele pe care autorul le-a analizat au fost împărțite în două grupe: **indirecte și directe**. În prima categorie intră cronicile, iar în cea de a doua ctitoriile sale

bisericești, cu pisaniile și cărțile lor, daniile în domenii, bani și alte bunuri, precum și documentele diplomatice transmise principilor străini și papei Sixt al IV-lea, prin solii domnitorului. În ceea ce privește cronicile, concluziile au fost că în acestea *"predomină evidențierea virtuților cavaleresti, iscusința și șiretenia în războaie, în special în luptele împotriva turcilor, iar" referiri la credința sa apar în momentul invocărilor ajutorului divin înainte de bătălii. "Prin tradiția bizantină sfințenia se dobândește prin lupta împotriva păgânilor și este o datorie creștină".* Din aceste motive *"cronicile sunt neîndestulătoare în ce privește informațiile despre credința domnitorului, iar pentru a întregi chipul religios al lui Ștefan cel Mare trebuie să apelăm la izvoarele directe: ctitorii, danii la biserici și mănăstiri, inscripții ctitoricești, manuscrise și epistole".* După ce s-au trecut în revistă și aceste izvoare, Dl Prof. Emilian Popescu a evidențiat multe alte calități și virtuți creștine la Ștefan cel Mare, cum ar fi: râvna neobosită în a ctitori biserici în Moldova, Transilvania și la Athos, conștiința creștină, de tradiție bizantină, a domniei (din mila lui Dumnezeu mare Voievod și Domn), mare cinstitor de sfinți, mai ales militari, apropiat de realitățile monastice și bun cunoscător al vieții monahale, al timpurilor liturgice și al serviciilor divine publice, ardent practicant al rugăciunii particulare și, nu în ultimul rând, dovedește o puternică credință creștină militantă. Toate acestea arată o *"mare jertfelnicie ortodoxă, iar măsura de proclamare oficială a canonizării sale a fost perfect justificată"*. După această primă parte de comunicări științifice, participanții s-au retras, urmând ca ele să continue după prânz.

În cea de a doua parte a lucrărilor, Prof. dr. Tudor Teoteoi a prezentat comunicarea cu titlul: *"Tradiție bizantină și hagiografie în vremea lui Ștefan cel Mare"*. În împrejurări externe vitrege, Moldova trebuia să devină un stat puternic și stabil, pentru a nu dispărea ca entitate politică. Astfel s-a ajuns la o întrepătrundere între interesele politice răsăritene și cele apusene. Dacă la Direptate putem observa influența occidentală exprimată prin acel principiu de *consensus omnium*, autorul a reliefat că cea mai puternică tradiție care s-a exercitat asupra Moldovei, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, a fost cea bizantină, la nivel cultural, religios și instituțional, deși Constantinopolul dispăruse ca organism politic. În acest sens au fost discutate câteva căi de transmitere a acestei influențe și s-au arătat analogiile cu lumea bizantină, fie când este vorba de memoria populară colectivă, fie de relatările cronicarilor sau ierarhilor cărturari, cum este cazul lui Iacob Putneanul, fie când se vorbește despre ampla răspândire a cultului Sfinților Militari.

În continuare, Prof. dr. Nicolae Chifăr a creionat *"Contextul politico-religios sud-est european la începutul domniei lui Ștefan cel Mare"*. Din materialul prezentat, a reieșit că situația internă și internațională a Moldovei, în momentul urcării pe tron a lui Ștefan, nu era una foarte ușoară. Anii de criză și instabilitate ce au urmat lui Alexandru cel Bun, au avut grave consecințe asupra țării, datorită faptului că succesorii săi nu au continuat politica tatălui lor. Întrucât Serbia nu mai putea constitui un sprijin în lupta comună împotriva expansiunii turcești, întregul efort a fost preluat de Iancu de Hunedoara, care a înregistrat câteva succese notabile, urmând Vlad Țepeș, doar pentru o scurtă perioadă de timp. Pe plan religios european, Sinodul Unionist de la Ferrara - Florența și expansiunea husiților în centrul Europei, au influențat într-o oarecare măsură dezvoltarea legăturilor diplomatice și militare dintre Moldova și țările învecinate.

Ecoul marilor victorii împotriva turcilor, respectul și prețuirea de care s-a bucurat Ștefan cel Mare la Roma, au făcut obiectul cercetării Pr. Prof. Dr. Anton Despinescu, intitulată *"Papa Sixt al IV-lea și raporturile cu Ștefan cel Mare"*. Aceste aspecte au reieșit din analiza a cinci scrisori mai puțin cunoscute în România (20; 29 mart. 3; 9 apr. 1476, 13 ian 1477) și din faptul că în alegerea lui Petru pentru Episcopia Catolică de Siret nu s-a mai respectat întru totul tradiția numirii de către Scaunul Roman, ci doar s-a ratificat propunerea voievodului moldovean.

"Moldova și spațiul nord pontic la sfârșitul secolului al XV-lea", din perspectiva relațiilor comerciale și politice a reprezentat titlul comunicării Pr. lect. dr. Mihai Spătăreanu. Cetățile maritime Chilia și Cetatea Albă au devenit în timpul lui Ștefan cel Mare adevărați plămâni economici ai Moldovei, prin care se realizau legăturile comerciale dintre Ungaria și Polonia cu Marea Neagră și Levantul, și invers. Acest lucru a avut drept consecință întărirea poziției Moldovei, ca regiune de tranzit și dezvoltarea păturii negustorești autohtone, care este prezentă acum în toate celelalte centre comerciale pontice. Pe aceste baze Ștefan cel Mare inițiază și un sistem de alianțe cu Mangopul, Caffa, Trapezuntul, Veneția și Genova, menit să întărească influența economică a statelor creștine în Marea Neagră, și să o reducă pe cea otomană. Planul a eșuat pentru că republicile italiene au încheiat tratate separate cu turcii, dar curând ele vor cădea sub dominația lor ca și cetățile pontice.

O comunicare foarte interesantă a prezentat Pr. lect. dr. Mihai Săsăujan, intitulată: *"Întâlniri eclesiale ale tradițiilor creștine apusene și răsăritene în Moldova secolelor XV - XVI"*. Încă de la început, autorul a atras atenția că *"studierea cadrului confesional și a influențelor răsăritene și apusene prezente între Carpați și Nistru este un demers foarte complex"*. În arte și

mai ales în arhitectură, curentul bizantin și goticul apusean au dat naștere, *stilului moldovenesc*, fapt ce reliefează o clară tendință "de a face sinteză între marile curente culturale europene, iar relațiile cu țările europene au servit la intensificarea tranzitului de idei". Al doilea aspect surprins de analiza critică a Pr. Săsăujan, a fost acela al atitudinii lui Ștefan cel Mare față de celelalte confesiuni creștine, în special catolicii și husiții. În acest sens, s-a arătat că, pe de o parte, din Sfatul Domnesc al Moldovei, făceau parte și doi catolici și domnitorul a sprijinit alegerea lui Petru pentru scaunul de Siret, pe de altă parte, același domnitor are o atitudine intransigentă față de misiunile catolice care îi rebotezau pe ortodocșii pe care îi converteau, cum a fost cazul membrilor ordinului franciscan, în 1462. Al treilea aspect urmărit a fost modul în care aceste influențe au continuat să se întâlnească în secolul al XVI-lea, mai ales în condițiile confruntărilor dintre catolici și reformați. De aceea, înainte de a formula concluziile, autorul ridică o întrebare: "poți fi un foarte bun ortodox dar, în același timp, să sprijini catolicismul?", pentru ca în final să adauge "a existat în Moldova o anumită coabitare a acestor influențe pe care astăzi nu o putem înțelege", "Moldova a fost un model de coabitare profesională care ulterior a dispărut".

O altă comunicare, la fel de interesantă, a fost susținută de Pr. lect. dr. Daniel Benga, cu titlul: "Două portrete de domnitori ai Moldovei din secolele XV și XVI; Ștefan cel Mare și Despot Vodă". Abordarea celor două medalioane s-a făcut din perspectiva felului în care memoria colectivă populară i-a păstrat și i-a cinstit pe ambii domnitori. Cu acest prilej, s-a constatat că față de Ștefan, voievodul ortodox, poporul a păstrat o memorie activă, vie, plină de pietate, care se face puternic simțită și astăzi în conștiința moldovenilor. Despot Vodă (1561 - 1563) singurul caz de domnitor protestant de pe tronul Moldovei, se află, evident, în partea diametral opusă.

În continuare Pr. conf. dr. Ene Ionel a ținut un discurs cu tema "Religiozitatea lui Ștefan cel Mare în documentele vremii", pornind de la un aspect insuficient cercetat de istoriografia românească și anume blestemul domnesc ce însoțește fiecare danie sau uric emis de cancelaria domnească. În acest sens, autorul a căutat să urmărească modul în care domnitorul, adoptând modelul bizantin al conducerii statului (*din mila lui Dumnezeu, mare Voievod și Domn*), înțelegea să își impună voința asupra generațiilor viitoare, ca acestea să respecte și să nu schimbe cu nimic ceea ce el hotărâse, sancționând orice abatere prin proclamarea blestemului domnesc.

A doua parte a lucrărilor s-a încheiat, nu înainte de a se purta câteva discuții în legătură cu comunicările prezentate. În acest cadru Acad. prof. dr. Ștefan Ștefănescu a remarcat faptul că, la această întâlnire, Ștefan cel Mare "a fost evocat nu ca războinic ci ca om al religiei și al culturii, iar strădani-

ile sale expuse cu acest prilej, ne îndreptățesc să afirmăm că s-a implicat pe toate planurile să facă din Suceava cea de a Treia Romă. Din păcate condițiile vitrege interne, dar mai ales cele internaționale, au făcut ca acest plan măreț al său să nu poată fi realizat".

Sesiunea anuală de comunicări științifice a Comisiei Naționale de Istorie Bisericească Comparată a continuat în ziua de 19 iunie cu alte câteva comunicări. Acum au fost arătate *"Legăturile Domnitorului Ștefan cel Mare cu Muntele Athos"* de către Pr. dr. Ioan Rizea. Grijă pentru Sfântul Munte a îmbrăcat foarte multe aspecte: reparații de locașuri și incinte, refacerea de biserici, dării în bani, donații de obiecte de cult, cărți, icoane, prapuri, broderii, ripide, etc. Datorită sprijinului acordat unele dintre mănăstiri erau considerate adevărate ctitorii personale, exemplul cel mai elocvent fiind *"Sfânta noastră mănăstire Zografu"*, dar sprijin au mai primit, printre altele și Vatoped, Kostamonitu, Protaton, Hilandar, etc. În concluzie, *"Ștefan cel Mare rămâne în conștiința întregii ortodoxii ca unul dintre cei mai mari sprijinitori ai Muntelui Athos"*.

O scurtă intervenție a avut Dr. Victor Bobi, care a vorbit despre *"Localizarea cetății medievale Crăciuna"*, dorind să înlăture confuziile de interpretare a izvoarelor și de localizare care au fost emise până în prezent. Susținând că s-a produs o confuzie între Milcov și Milcovel, autorul propune localizarea cetății Crăciuna lângă Focșani, în partea de vest, în interfluviul descris de cele două ape curgătoare amintite.

În continuare, Pr. conf. dr. Adrian Gabor a prezentat lucrarea: *"Date privind primele biserici din epoca ștefaniană din actualul județ Vrancea"*. Analiza a pornit de la faptul că Ștefan cel Mare a rămas în conștiința poporului ca fiind ctitor, prin excelență. Cu toate acestea, în actualul județ Vrancea nu este atestată documentar sau arheologic nici o ctitorie a sa. Există, în schimb, câteva biserici, cum sunt cele de la Movilița, Odobasca, Streoane, care au fost ridicate de către apropiați ai Domnitorului. Această situație nu trebuie să ne surprindă, întrucât, prin poziția sa geografică, Țara Vrancei era foarte expusă atacurilor turcești, acesta fiind și motivul pentru care ctitorii le ștefanieni lipsesc. În final, autorul și-a exprimat regretul că *"vocația ctitoricească a lui Ștefan cel Mare este astăzi umbrită în România, din cauza piedicilor pe care Biserica le întâmpină în dorința de a clădi Catedrala Neamului"*.

Deși a ieșit din programul tematic al sesiunii, ultima comunicare din program s-a bucurat de o atenție sporită din partea participanților. Este vorba de *"Un Patriarh Ecumenic la Galați în secolul al XVII-lea; Sfântul Athanasie Patelarie - 350 de ani de la mutarea sa la Domnul"*, susținută de Pr. cons. Eugen Drăgoi. Este vorba de o mare personalitate a secolului al XVII-lea, fost Patriarh Ecumenic pentru scurtă durată, care a fost canonizat de Biserica Ortodoxă Rusă pentru viața sa ascetică remarcabilă și lupta continuă de

apărare a ortodoxiei în Răsărit și în Apus; el și-a trăit ultimii 12 ani de viață în exil, în Mănăstirea *Sfântul Nicolae* din Galați. Cu acest prilej P .C. sa a atras atenția că ar trebui începute demersurile ca acest sfânt să fie trecut și în calendarul Bisericii Ortodoxe Române.

După acestea, a luat cuvântul domnul Gheorghe Vlăjje care și-a exprimat satisfacția de a fi fost organizatorul unei manifestări științifice atât de importante pentru meleagurile vrâncene. Totodată, el a exprimat disponibilitatea autorităților locale ca și pe viitor să sprijine astfel de întâlniri, care au ca obiectiv punerea în valoare a marilor personalități ale istoriei noastre naționale, mai ales în contextul în care *"în procesul actual de învățământ istoria tinde să fie exclusă, iar prezentarea oamenilor importanți și a faptelor lor tinde să frizeze ridicolul"*. De aceea, domnia sa a propus ca, în numele participanților la această sesiune să se transmită un mesaj către Ministerul Educației și Tineretului ca, în școli și în programa de învățământ, studiul Istoriei să fie abordat cu mult mai multă atenție decât se face în prezent.

În încheiere, Dl. prof. dr. Emilian Popescu a mulțumit organizatorilor pentru eforturile depuse în vederea desfășurării în bune condiții a Sesiunii anuale de comunicări științifice a *Comisiei Naționale de Istorie Bisericească Comparată* din anul 2004, și a declarat lucrările închise.

După închiderea lucrărilor, programul a continuat printr-un pelerinaj la Mănăstirea Brazi, acolo unde se află moaștele Sfântului Ierarh Teodosie al II-lea, Mitropolitul Moldovei, unde P.S. Epifanie a făcut cunoscute membrilor delegației strădaniile depuse de Maica Iustina Angheluță (fosta stareță a mănăstirii, trecută la Domnul) și Maica Pavelina de a reface mănăstirea închisă și distrusă de comuniști. Tot cu acest prilej, participanții au putut afla că Mănăstirea Brazi este o veche vatră monahală vrânceană, începuturile ei pierzându-se în negura timpului. După ce întreaga delegație s-a închinat la sfintele moaște, au mai fost vizitate noua catedrală care se construiește în orașul Panciu precum și hrubele pentru depozitarea vinului construite de Ștefan cel Mare, în aceeași localitate în 1494.

Diac. drd. Mihai Cățoi

PROLOG PASCAL (2004) LA PAROHIA "DOAMNA OLTEA" DIN CAPITALĂ

De la reînființarea parohiei "Doamna Oltea" din Capitală (1 decembrie 1999), s-a îndătinat obiceiul ca la Praznicele Împărătești "Nașterea și Învierea Domnului" să se organizeze momente cultural-sociale, după programul liturgic al bisericii noastre.

Pe acest fâgaș de pregătire însuflețită și de trăire duhovnicească, în viața spirituală a credincioșilor acestei parohii se acționează, de comun acord - slujitori și credincioși, din primele zile ale începutului postului celor două mari Praznice.

Astfel, în prima săptămână a Postului Paștelui din anul 2004 a început acțiunea jertfelnică de colectare a unor ajutoare, fie în bani, fie în alimente și obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte, în vederea sprijinirii enoriașilor aflați în mare lipsă materială. Ca atare, cele adunate de la bunii credincioși, până în Săptămâna Patimilor, au fost împărțite la cca 30 - 40 familii nevoiașe din parohie, aflați în evidența noastră, iar o parte au fost date la un cămin de copii.

Aceasta s-a întâmplat în dimineața zilei de ajun a Sfințelor Paști (10 aprilie 2004). În aceeași dimineață, s-a pregătit pâinea sfințită ce s-a împărțit credincioșilor în noaptea de Înviere. Au contribuit cu mult elan, și bucurie pascală un grup de credincioși, tineri și copii de vârstă școlară, sub îndrumarea și călăuzirea sfințiților slujitori ai bisericii.

De remarcat este și faptul de milostenie realizat cu osârdie și în alimentație de către credincioși cu posibilități mai bune și îndeosebi al ctitorului principal Dumitru Creștin, ca și contribuția jertfelnică de pregătire a peste 300 farfurii de unică folosință cu mâncare rece, însoțite cu pahare de aceeași utilitate, cu palincă ardelenească. Momentul ales pentru oferirea acestora săvârșindu-se la finele Sfintei Liturghii din a doua zi de Sfintele Paști.

Și pe tărâm cultural-artistic am acționat în Săptămâna Patimilor, chiar la prima Denie din Duminica Floriilor. După oficierea slujbei Deniei (17,30 -

19,00) în biserica mică (capelă) am continuat cu un program artistic, începând cu ora 19,00, în biserica mare.

Un colectiv de copii de vârstă preșcolară, parte din parohie și parte din afara parohiei, înfrățiți prin cunoaștere și cooptați de biserica noastră la programele noastre liturgice, au prezentat sceneta intitulată "Patimile Domnului", pe un spațiu improvizat în biserică, începând cu momentul biblic al intrării triumfale în Ierusalim.

Compozitorul și regizorul acestei scenete este cântărețul bisericii "Doamna Oltea", pe nume Preda Daniel, încurajat și îndrumat îndeaproape de P.C. Pr. Paroh Alexandru Armand Munteanu, Vicarul Administrativ al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

S-a avut în vedere și cu mare grijă s-a procedat la întocmirea textului scenetei, în păstrarea fidelă a datelor biblice și în ce privește rolul persoanei Domnului nostru Iisus Hristos în contextul păstrării doctrinei creștine ortodoxe despre dumnezeirea Sa, prin evitarea personificării Domnului, folosindu-se metoda vorbirii despre El la "persoana a treia" .

Succesul jucării scenetei "Patimile Domnului" și-a atins scopul scontat, prin aprecierea artistică a interpretării și a stării impresionante și emoționale lăsată în sufletele celor participanți. S-a televizat această manifestare de TVR 1, seara în acea zi pe la ora 21,00 și dimineața în ziua următoare, la ora 11,00. Ca o atenție simbolică și de admirație pentru micuții amatori artiști, pe de o parte, și față de copiii prezenți în biserică, pe de altă parte, am oferit acestora pachetele cu dulciuri, pecetluind o dată în plus frumusețea amintirii zilei de neuitat.

Vrednic de subliniat la această manifestare este și faptul mărturisirii părinților micilor artiști, că sunt fericiți pentru ei și pentru evoluția educației religioase - prin participare - care i-a schimbat mult în bine, de nerecunoscut, în comportamentul lor, acasă și la școală.

Motiv de bucurie și satisfacție și pentru noi, preoții și enoriașii parohiei "Doamna Oltea", mulțumind lui Dumnezeu pentru inspirație și dăruire, în lucrarea noastră misionar- pastoral-liturgică.

Pr. Alexandru Armand Munteanu

X. IN MEMORIAM

PARASTAS DE ȘAPTE ANI PENTRU PR. DR. SABIN VERZAN, CONSILIER PATRIARHAL

În ziua de sâmbătă, 29 mai 2004, pomenirea morților, în biserica parohiei Sfântul Ioan Botezătorul - Ferentari din Capitală, s-a oficiat slujba parastasului de șapte ani pentru odihna sufletului celui care a fost preotul dr. Sabin Verzan, consilier patriarhal timp de 33 de ani, răspunzând de activitatea Tipografiei Institutului Biblic, și preot al acestei parohii din toamna anului 1955. S-a stins din această viață, după o scurtă suferință, în ziua de vineri, 30 mai 1997, în etate de 70 de ani, și a fost înmormântat în curtea bisericii Ferentari, la altarul căreia a slujit fără întrerupere vreme de 42 de ani.

Preotul Sabin Verzan s-a născut la 1 mai 1928, în comuna Negoești, județul Gorj, în familia preotului Gheorghe și Stafia Verzan. După absolvirea claselor primare în comuna natală, a urmat timp de opt ani, între 1939-1947, Seminarul teologic Sfântul Nicolae din Râmnicu Vâlcea, apoi cursurile Institutului Teologic din București, luându-și licența în teologie în iunie 1951. Începând din 1952 a urmat cursurile de doctorat la același institut teologic, secția Biblică, specialitatea Studiul Noului Testament, având ca îndrumător pe profesorul Iustin Moiescu, viitor patriarh între 1977-1986, pe care le-a absolvit, cu susținerea examenului aprofundat de admisibilitate, în toamna anului 1955, remarcându-se ca un element de mare nădejde pentru teologia ortodoxă românească.

După ce s-a căsătorit cu profesoara de fizică Florina Rădulescu, la 1 noiembrie 1955 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Sfântul Ioan Botezătorul - Ferentari din București, din 1979 fiind și paroh, unde a slujit până la moartea sa, petrecută la 30 mai 1997. A făcut reparații capitale bisericii după avariile suferite la cutremurul din 1977, realizând și o nouă pic-

tură, apreciată de specialiști, și a construit anexele care se văd: clopotnița, cancelaria, magazia, etc. Dumnezeu l-a binecuvântat cu doi băieți: Nicolae și Constantin, astăzi amândoi medici apreciați în tămăduirea suferințelor trupești ale semenilor.

Între iulie 1961- septembrie 1964 a funcționat ca protoiereu al Protoieriei II Capitală, iar de la 1 septembrie 1964 până la deces a fost consilier patriarhal, răspunzând de Tipografia Institutului Biblic. În această calitate, între altele, a dotat tipografia cu tehnică modernă, având sprijinul firmei "Bruders Henn" din Viena, al Institutului ecumenic din Regensburg și al Societăților Biblice Unite, încât s-au putut tipări cărți de cult și lucrări de teologie în condiții grafice remarcabile. A coordonat activitatea de tipărire a Bibliei în sute de mii de exemplare, iar în 1988 ediția jubiliară a Bibliei lui Șerban de la 1688, lucrare de mare dificultate tehnică, realizată cu mult profesionalism, precum și tipărirea lucrărilor consacrate Bibliei în periodicele bisericești.

În aprilie 1988 a obținut titlul de doctor în teologie cu lucrarea: *"Epistola întâi către Timotei a Sfântului Apostol Pavel. Introducere, traducere și comentariu teologic"*, tipărită în 1990, în Editura Institutului Biblic, însumând 612 pagini, cu un rezumat de 15 pagini în limba engleză.

Stăpân pe o cultură teologică și filosofică întinsă, agonisită cu trudă, s-a remarcat și ca un valoros teolog, desfășurând o bogată activitate publicistică, mai ales după 1990, în paginile revistelor bisericești. Ar fi de semnalat, mai întâi, pe lângă lucrarea sa de doctorat, încă trei cărți voluminoase de teologie biblică, tipărite în Editura Institutului Biblic: *Preoția ierarhică sacramentală în epoca apostolică*, 1992; *Epistola către Tit a Sfântului Apostol Pavel*, 1994, și *Sfântul Apostol Pavel. Viața și activitatea Apostolului Neamuritor*, 1996. Între studiile și articolele tipărite în periodicele bisericești, se numără: *Familia în lumina învățaturii Noului Testament*, "Mitropolia Olteniei", Nr. 9-10/1954; *Cârmuirea Bisericii în epoca apostolică*, "Studii Teologice", nr.5-6/1955; *Predica de pe Munte, izvor de învățătură pentru viața creștină*, "Glasul Bisericii", nr. 1-2/1967; *Cronologia manuscriselor de la Marea Moartă*, "Studii Teologice", nr. 1-2/1960; *Sfinții Apostoli, martori de încredere ai Învierii lui Hristos*, "Glasul Bisericii", nr. 6/1967; *Biblia în cultura teologică românească*, "Biserica Ortodoxă Română", nr. 3-4/1986; *Faptele Apostolilor* (cap.1 și 2). *Note exegetice*, "Ortodoxia", nr. 1/1994.

Slujba parastasului, la care a fost prezent Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a fost oficiată, din încredințarea Prea Fericirii Sale, de Prea Sfințitul Vinčențiu Ploieșteanu, Episcop Vicar Patriarhal, coordonatorul Sectorului de Editură și Tipografie al Institutului Biblic, înconjurat de preoții bisericii

Ferentari, la care s-au alăturat și alți preoți din București, foști colegi și colaboratori ai celui dispărut. Pe lângă membrii familiei, au mai participat redactori și colaboratori de la Editură și Tipografie, angajați de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, enoriași ai parohiei, cunoștințe de familie și prieteni ai celui dispărut acum șapte ani, între care Monșiorul dr. Albert Rauch de la Institutul ecumenic catolic din Regensburg-Germania. Au mai fost de față un grup de studenți teologi și elevi seminariști, și un mănunchi de maici de la mănăstirea Văratec din Moldova, cu care, la vremea cuvenită, regretatul părinte Sabin Verzan a colaborat la realizarea de tipărituri și colportaj bisericesc.

După slujba parastasului, cel dintâi a luat cuvântul Prea Sfințitul Episcop Vincențiu Ploieșteanu care a omagiat personalitatea celui dispărut în urmă cu șapte ani, spunând: "Apreciindu-i-se pregătirea, activitatea și meritele, preotul Sabin Verzan a fost numit consilier patriarhal, repartizându-i-se Sectorul Tipografie. În toate posturile și locurile pe unde a trecut, a desfășurat o activitate conștiincioasă și a dovedit pricepere, corectitudine, purtare de grijă, devotament, zel și putere de muncă. În calitate de consilier patriarhal aducea în munca sa alese calități sufletești și preoțești: bunătatea, modestia, prețuirea muncii, bunăvoință, simțul răspunderii. Pildă de viață personală și familiară, preotul Sabin Verzan a lăsat în urma sa un gol și o amintire care îl fac de neuitat și dincolo de hotarul vieții sale pământești".

S-au împlinit șapte ani, a mai spus Prea Sfinția Sa, de când "cel care a fost parohul acestei biserici, doctor în teologie și consilier patriarhal a trecut pragul vieții acesteia în viața cea veșnică. Mă bucur că prezența fraților voastre la acest moment de trecere arată faptul că îl prețuiți, că v-ați rugat pentru sufletul său și pomenirea lui se va face an de an, în veci. Nădejdea noastră că Dumnezeu a așezat sufletul lui cu dreptii este întemeiată pe faptele sale".

În numele foștilor săi colegi de facultate, Pr. prof. Dumitru Radu, de la biserica Parcul Călărași (Vergu), cu accente emoționante în glas, a spus: "Începând cu școala primară, continuând cu seminarul teologic și făcând studii universitate de teologie, a adunat știință, înțelepciune, râvnă și aspirații nobile, care l-au pregătit temeinic pentru slujirea căreia s-a devotat și pentru cinstea și numele bun ce a dobândit.

A cunoscut și a trăit viața din latura bucuriilor și a grijilor ei, a ostenețelor, a sarcinilor și răspunderilor. Și-a întemeiat un cămin cald, cu o bună și devotată soție, cămin dăruit cu doi copii, pe care i-a crescut și pregătit pentru viață, prin învățatură și educație. Iubindu-și familia, a iubit deopotrivă pe toți oamenii și n-a precupețit nimic pentru a sădi, prin cuvânt și faptă, mai

multă dragoste, mai multă înțelegere între semeni. A iubit Biserica și a iubit țara, pe care le-a slujit cu credincioșie, cu devotament și cu toată căldura sufletului său. Viața lui, scurtată de un sfârșit neașteptat și dureros, a fost plină de vrednicie, de osteneți, de încrederea ce i s-a arătat, de respectul ce i s-a purtat, de înalta prețuire a vrednicului de pomenire Patriarhul Justinian și a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, de dragostea noastră a tuturor.

Neîmplinită ca durată, viața sa crește prin conținutul ei, prin activitatea ei, prin frumusețea și roadele ei, peste numărul anilor trăiți. Ca și cum ar fi presimțit plecarea prematură dintre noi, a trăit muncind, slujind și folosind familiei, Bisericii și credincioșilor, adunând din timp roade nepieritoare pentru comoara cea de sus".

Din partea colaboratorilor de la Editura și Tipografia Institutului Biblic, Pr. prof. Constantin Drăgușin, împreună coliturghisitor cu regretatul părinte Sabin Verzan la altarul bisericii Ferentari, în prezent preot la biserica Po-deanu, a scos în evidență echilibrul intelectual, moral și religios al acestui preot, care n-a părăsit nici o clipă legătura cu cartea teologică și scrisul bisericesc, spunând: " Personal l-am cunoscut de pe băncile seminarului, deși eram cu vreo trei ani mai mic decât dânsul, și l-am revăzut la Facultatea de teologie și la cursurile de doctorat. Apoi m-a primit dânsul aici, la biserica aceasta, și am slujit împreună șapte ani, încât sunt legat sufletește de părintele Verzan, cu atât mai mult cu cât personalitatea sa a acoperit o perioadă întinsă în Biserica noastră, rămânând în urma sa o seamă de înfăptuiri pe care le vedem toți.

Ca rod al osteneților sale culturale, a publicat cărți, studii și articole, precum și predici valoroase la duminicile și sărbătorile de peste an, în care îmbina înălțimea cugetării, măiestria argumentării, frumusețea expunerii, *iscușința actualizării, căldura simțirii. În studiile sale, bogăția informației alternează cu profunzimea cugetării teologice, iar temeinicia convingerilor exprimă trăirea personală a înaltelor principii religioase și norme morale descoperite de Domnul Hristos în Evanghelia sa și pe care ne străduim să le transformăm în reguli de conduită pentru credincioși*".

Referindu-se la progresele însemnate pe care le-a înregistrat Tipografia datorită acestui "cap luminat", care a știut să-și facă legături în Austria, în Germania, vorbitorul a dat exemplul "*Bibliei lui Șerban Cantacuzino*, ediția jubiliară 1988, care s-a putut tipări pe hârtie specială adusă de peste hotare datorită relațiilor pe care le avea acolo părintele Sabin Verzan. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist este aici astăzi tocmai pentru a arăta cinstirea pe care i-o arată Biserica acestui vrednic preot. Plecarea dintre noi acum șapte ani, a părintelui Verzan a lăsat un gol în familia sa, în parohia Sfântul Ioan

Botezătorul-Ferentari, în Tipografia Institutului Biblic și în teologia biblică românească. El va fi mereu în sufletele noastre și avem nădejdea că s-a dus la Domnul, unde credem că a fost așezat în rândul celor drepecți, așa cum merită pentru faptele sale cele bune, care au fost multe, și Dumnezeu le știe".

Un frumos și profund cuvânt de omagiere a rostit, în continuare, Monseniorul Albert Rauch, de la Institutul ecumenic catolic din Regensburg-Germania, care a spus: "Primind invitația să particip la slujba parastasului, am venit aici cu bucurie pentru că timp de 30 de ani au colaborat cu părintele Verzan, perioadă în care dânsul a venit de multe ori la noi în Germania, și întotdeauna când noi veneam la București el era cel care ne primea și se îngrijea de tot ce aveam nevoie. A fost ca un tată pentru noi. El venea la noi nu pentru sine, ci pentru utilaj și hârtie tipografică necesare tipografiei pe care o conducea. După anul 1990, a venit în două rânduri și cu lucrători ai tipografiei ca să vadă și ei Germania și să participe la legăturile dintre noi. Părintele Verzan a avut și în timpurile grele legături cu Apusul, dar nu pentru sine. El a trăit toată viața într-o casă simplă, modestă, în mijlocul săracilor, nu s-a îmbogățit cu nimic, deși ar fi putut, dar a lucrat numai pentru Patriarhie, pentru Tipografie și pentru lucrătorii ei. A fost ca un tată bun și din cauza aceasta noi ținem la păstrarea memoriei lui și la strângerea legăturilor pe care el le-a stabilit cu noi".

A mai vorbit Pr. Mihai Ionescu, actualul paroh al bisericii Ferentari, care a arătat calitățile sufletești ale regretatului părinte Sabin Verzan, spunând: "L-am cunoscut din 1982, când am venit la această parohie adus de dânsul, și am învățat de la dânsul ce am bun acuma. Am căutat să duc mai departe bunul mers al acestei biserici și parohii, așa cum a fost rânduit de părintele Verzan, și cred că am reușit. Ceea ce merită a fi subliniat, cu îndreptățită laudă, în viața părintelui Sabin Verzan, este faptul că preocupările sale intelectuale nu l-au sustras nici o clipă de la îndatoririle pastorale, misionare și gospodărești din parohie, ci s-au împletit cu ele în modul cel mai armonios. Locașul bisericii a fost îngrijit cu aceeași atenție și chibzuință cu care își întocmea studiile teologice și își susținea și ocrotea familia".

Din partea preoților Capitalei, Pr. Ștefan Stanciu, de la parohia Ghencea I, care a lucrat pe vremuri la Tipografie cu părintele Verzan, a scos în evidență "caracterul drept și firea sa deosebită, știind să-și apropie colaboratorii să-i învețe lucruri bune, să fie cinstiți și devotați Bisericii. Cunoscut de mulți ca o figură binevoitoare, blajină și săritor la nevoie, a lăsat în urmă regrete mărturisite. De aceea, el merită toată dragostea și respectul nostru, păstrându-i vie amintirea".

A mai vorbit Pr. prof. Ioan Caraza, ucenic al părintelui Sabin Verzan, care a mărturisit că l-a cunoscut mai bine pe părintele Verzan, mai ales, în perioada colaborării la Societățile Biblice Unite din România, "dovedindu-se un om drept, cinstit și sârguitor pentru binele Tipografiei Institutului Biblic". Vorbitorul a mai spus că "încetarea sa din viață a produs o profundă durere familiei, rudelor, prietenilor și cunoșcuților, și a lăsat un mare gol în Administrația Patriarhală, unde a activat în calitate de consilier patriarhal până la sfârșitul vieții sale. A fost ca un adevărat părinte pentru mulți. Punea tot sufletul în lucrarea sa și nu făcea deosebire între cei mari și cei mici. De la el plecai întărit, cu curaj, și era pentru toți un model de slujire preotească, încât cu trecerea timpului amintirea lui sporește în sufletele noastre, nu scade. De aceea, am venit cu toții, de aproape și de departe, să murmurăm o ectenie către Dumnezeu milostivirilor pentru iertarea păcatelor lui, să-i punem o floare pe mormânt, să aprindem o lumânare și să cinstim cu o lacrimă caldă amintirea celui plecat dintre noi acum șapte ani".

Seria cuvântărilor a fost încheiată de **Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist**, care a subliniat profunda întristare a tuturor celor care l-au cunoscut și apreciat pe părintele Sabin Verzan și pierderea pe care a suferit-o Biserica prin plecarea lui dintre noi acum șapte ani, spunând cele ce urmează:

***Prea Sfințite Părinte Episcop Vincentiu,
Îndurerată familie,
Prea Cucernice Părinte Paroh,
Prea Cucernici Părinți,
Cuvioaselor maici,
Iubite Părinte Albert Rauch,
cel care ați avut atâtea legături rodnice cu
Biserica noastră,***

S-au împlinit șapte ani de când Dumnezeu l-a chemat la sine pe părintele Sabin Verzan, unul dintre slujitorii străluciți ai Bisericii noastre, atât de la înălțimea funcției de consilier patriarhal, cât și prin vrednicia lui în cinstita treaptă a preoției.

L-am cunoscut de tânăr, venind ca student la București din părțile Valahiei Mici, cum i se spunea odinioară Olteniei, și apoi ca protopop în Capitală, cu activitate deosebit de rodnică, selecționat în această slujire de patriarhul nostru de vie memorie Justinian Marina. Acest mare patriarh al nostru a avut darul de a ști să-și aleagă colaboratori dintre cei mai vrednici preoți, care să îndeplinească funcțiile importante ale Bisericii, potrivit condițiilor și cerințelor vremii de atunci. Noi am cunoscut cu toții asprimea

celor cinci decenii de dictatură. Dacă în acei ani activitatea bisericească a fost îngădită și cu multe riscuri, aducând în pomelnicul nesfârșit al victimelor comunismului foarte mulți preoți, călugări, credincioși, intelectuali, jertfele acestea au rodit în Biserică, cum știți, sub păstoria vie și dinamică a Prea Fericitului Patriarh Justinian, care l-a ales consilier patriarhal pe părintele Sabin Verzan.

Deși ridicat la treapta de sus a ierarhiei administrative bisericești n-a râvnit o biserică mare și frumoasă, o parohie fruntașă din București. Dimpotrivă, aici, în Ferentari, unde a venit prima dată, găsind și liniștea familiei sale pilduitoare, și pe cea a familiei duhovnicești, aici a rămas tot restul vieții, și tot aici a trecut la cele veșnice.

S-au spus de către colegii săi preoți, cum ați auzit, lucruri foarte frumoase despre părintele Sabin Verzan, la care s-au adăugat mărturiile părintelui Albert Rauch, de la Institutul ecumenic romano-catolic din Regensburg, Germania, despre aptitudinile lui de strălucit organizator și conducător al Tipografiei Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, una dintre unitățile cele mai importante pe care le are Patriarhia și astăzi. Aceasta era apăsată și împovărată, dar atât de bine a organizat-o părintele Verzan, cu darul său, după planul Patriarhului Justinian, încât a ajuns, cum spunea părintele Rauch și ceilalți vorbitori, în fruntea imprimeriilor din țară. Nu avea nici o tipografie din țară utilajele tipografice necesare pentru tipărirea Bibliei, a cărților liturgice, a calendarelor de perete atât de îndrăgite de credincioși, a altor tipăriri bisericești, cum avea Tipografia Institutului Biblic, cerință deosebit de importantă pentru Biserica noastră în deceniile acelea de îngădire, pe care părintele Sabin a împlinit-o cu prisosință.

Nu este ușor de evocat personalitatea acestui preot, mai ales după șapte ani de la plecarea lui dintre noi. Ne-a lipsit acum șapte ani de pe bolta strălucirilor noastre ortodoxe un adevărat luceafăr al muncii, al cinstei, al hărniciei, un teolog talentat și un om de știință, un specialist în exegeza biblică, ceea ce face să fim acum atâtea prezenți aici. Și dacă n-ar fi fost astăzi Sâmbăta morților sau Moșii de vară, când în toate bisericile se face pomenirea de obște a celor răposați din neamul nostru, ci ar fi fost o zi obișnuită, cu siguranță că veneau și mai mulți slujitori, mai mulți colegi, prieteni și ucenici de-ai săi.

Noi vedem în această pomenire o aducere aminte și un exemplu de urmat pentru toți, nu numai pentru preoți și pentru cei care au fost atât de apropiați de el. Nu l-au uitat nici mănăstirile. Se află aici și câteva maici de la Mănăstirea Agapia, ca să mărturisească grija lui și legătura lui cu toate unitățile Bisericii noastre strămoșești. A promovat și ecumenismul, dialogul,

oferind pentru aceasta și cărți, ca Noul Testament bilingv, în limbile română și maghiară, pentru familiile mixte din Transilvania. A imprimat în tipografia noastră și cărți pentru alte instituții, în condiții grafice remarcabile, mărturisind astfel deschiderea sa spre cultură, spre lume, spre cunoaștere.

Părintele Sabin a colaborat cu trei patriarhi, inclusiv cu mine. L-am cunoscut, așa cum spuneam, în 1950, când era student la teologie și coleg cu părintele prof. Dumitru Radu și cu alți preoți care sunt acum aici, și am văzut de atunci creșterea lor ca niște coloane de lumină pentru Biserica noastră.

Dumnezeu, prin Duhul Sfânt, călăuzește viața lumii, viața noastră, și mai presus de toate viața Bisericii noastre, și în tainele Lui îl ia dintre noi pe cine voiește și când voiește. Așa ne încurajează credința noastră, că cei care sunt iubiți de noi, de societate, sunt iubiți și de Dumnezeu și îi ia la Sine.

A fost un exemplu demn de urmat, părintele Sabin, pentru preoțimea noastră, îndeosebi pentru preoțimea Capitalei, și pentru colaboratorii de la Patriarhie de pe toate treptele de responsabilitate. Dacă ar fi știut prietenii săi din Viena, frații Bruders, credincioși catolici, care ne-au ajutat la dotarea tipografiei cu utilaj modern, ar fi venit și ei astăzi aici. Prin cinstirea memoriei părintele Sabin Verzan și lumea catolică din Germania arată deschidere față de noi, cum dă mărturie prezența monseniorului Rauch la această pomenire. Datorită legăturilor sale ecumenice, lucrătorii tipografiei au avut bucuria de a putea cunoaște lumea, vizitând Germania în mai multe rânduri. Dar nu numai lor, ci și unor ierarhi de-ai noștri părintele Sabin Verzan le-a mijlocit vizite în Occident.

Acum, noi avem în Germania o mitropolie, cu reședința la Nürnberg, și altă mitropolie în Franța, cu sediul la Paris. Am găsit în Biserica Romano-Catolică și în Biserica Luterană din aceste țări un sprijin generos pentru comunitățile noastre ortodoxe românești. Am dobândit o biserică și pentru românii din Constantinopol. Duminica trecută, împreună cu Sanctitatea Sa Bartolomeu, Patriarhul Ecumenic, am slujit și le-am dat în primire credincioșilor noștri biserica Sfânta Paraschiva din Istanbul, care a fost reparată și consolidată la vremea ei de domnitorul Constantin Brâncoveanu, cum mărturisește inscripția care s-a descoperit cu prilejul recentelor lucrări de restaurare. Această biserică se află în apropierea Bosforului, unde a fost martirizat domnitorul Constantin Brâncoveanu.

Slujitori jertfitori de talia părintelui Sabin Verzan, Biserica noastră a avut întotdeauna. El și-a dăruit sănătatea și timpul cuvenit familiei sale, ca să slujească Biserica. Înzestrat cu mari posibilități intelectuale, a urmat și doctoratul în Teologie, pe care l-a promovat atât de frumos. Patriarhia a

păgubit foarte mult prin decesul părintelui Verzan. Am regretat că tocmai în timpul meu a plecat la Domnul. Chiar atunci când aveam mai mare nevoie de prezența lui în tipografie, când noi trebuia să fim mult mai activi în răspândirea cuvântului Evangheliei prin mijlocirea tiparului, Dumnezeu l-a chemat la Sine. Am reușit, însă, încetul cu încetul, păstrând și dezvoltând legăturile pe care el le avea în Occident, să continuăm activitatea tipografiei noastre. Acum, la conducerea tipografiei se află ucenicul său, părintele Valeriu Ulican, de la biserica Sfântul Elefterie, prezent aici, care lucrează foarte frumos sub îndrumarea ageră și permanentă a Prea Sfințitului Părinte Episcop Vincențiu Ploieșteanu.

Cele spuse de noi aici, iubiți frați și surori în Domnul, exemplul vieții și lucrării părintelui Sabin Verzan, trebuie să ne încurajeze. Trecutul nostru istoric, jertfa părinților și strămoșilor noștri de-a lungul secolelor și din cei 50 de ani de comunism, ne întărește și ne cere să lucrăm mai mult și mai bine în sfânta libertate pe care o avem acum. Dacă tipografia noastră și Institutul Biblic le-a consolidat Patriarhul Justinian cu astfel de colaboratori, și dacă Teologia noastră, de asemenea, a prosperat și s-a făcut cunoscută în toată lumea creștină prin operele părinților noștri profesori, cu atât mai mult se cuvine ca și noi să depunem stăruință acum și să nădăjduim la mai binele Bisericii și al țării noastre.

Părintele Sabin veghează de acolo, din ceata dreptilor lui Dumnezeu, unde se află, pentru că l-a slujit pe Dumnezeu și Biserica Sa, și se bucură de întâlnirea noastră de astăzi. Așa ne învață Sfinții Părinți, că atunci când noi ne întâlnim în rugăciune cu diferite prilejuri, ne întâlnim și cu Dumnezeu și cu sfinții Lui. Și astfel rugăciunea noastră și întâlnirea noastră, prin împărtășirea cu dumnezeieștile Daruri, mai ales, ne ajută să învingem greutățile, fie din societate, fie din familie, ne întărește să biruim și păcatul.

Avem nevoie ca aceste valori, promovate de părintele Verzan și de colegii săi de generație, între care părintele profesor Dumitru Radu, teolog cunoscut, în aceeași măsură, în literatura noastră de specialitate, să fie însușite de tinerii noștri teologi, care trebuie să înțeleagă că numai prin muncă, prin dăruirea deplină a gândului, vieții și lucrării noastre în Hristos, ne îndeplinim fiecare datoria, spre slava lui Dumnezeu și spre bucuria credincioșilor Bisericii noastre.

Ne-am adunat astăzi, cum spuneam, să ne rugăm lui Dumnezeu să-i facă parte părintelui Sabin de acele curți sfinte, de acea Împărăție veșnică unde nu este nici durere, nici intristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit.

Veșnica lui pomenire!

Cu agapa frățească de pomenire oferită de parohie în cancelaria bisericii Ferentari, la care au participat, alături de membri familiei sale, preoții slujitori, foști colegi și prieteni, episcopii și unii enoriași, s-a încheiat slujba parastasului de șapte ani pentru odihna sufletului preotului Sabin Verzan.

Viața preotului Sabin Verzan a purtat pecetea discreției și a modestiei. Ducea cu sine o demnitate impunătoare. A fost un om de caracter, egal cu sine însuși în toate împrejurările, înțelept, competent, bun, drept, cinstit, cuviincios, de o finețe naturală, plin de tact, corect în toată ținuta și actele sale. Avea în el un simț al măsurii și un stil de viață pe care mulți l-au admirat și l-au luat ca model. Calitățile și prestigiul lui l-au impus și l-au promovat în toate slujbele unde a fost chemat, pe care le-a onorat cu priceperea, cu tactul, cu competența și spiritul său de dreptate și adevăr. Făptura lui radia lumină. A meritat cu prisosință dragostea, respectul și stima păstoriților săi și a colegilor preoți.

Chipul său blând, marea sa bunătate, înțelepciunea sănătoasă a vieții trăite și activitatea sa atât de prestigioasă, adânc săpate în sufletul celor care l-au cunoscut și apreciat, vor rămâne ca o făclie luminoasă și ca o pildă vie de dăruire față de Biserica Ortodoxă Română al cărui fiu vrednic s-a numărat.

Veșnică să-i fie pomenirea! Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Gheorghe Vasilescu

PREOTUL PAROHIEI LILIEȘTI, PRAHOVA CONSTANTIN I. PAPUC A TRECUT LA CELE VEȘNICE

În ziua de miercuri 12 mai 2004 la ora 11.50, a trecut la cele veșnice, după o scurtă suferință cel ce a fost păstor de suflete la Parohia Sfânta Treime din Liliești, județul Prahova, vrednicul de pomenire preot iconom stavrofor Constantin I. Papuc.

S-a născut la 28 ianuarie 1919 în localitatea Urlați, Prahova din părinți buni creștini ai Bisericii Ortodoxe. A urmat școala generală în comuna natală după care s-a înscris la Seminarul Central din București, pe care l-a absolvit în 1937. Apoi, și-a continuat studiile la Facultatea de Teologie din București în perioada 1937-1941.

După absolvirea Facultății, și-a satisfăcut stagiul militar la Școala Militară de Ofițeri de Cavalerie din Sibiu. A participat pe front în timpul celui de-al doilea război mondial, având gradul de sublocotenent, fiind chiar rănit în luptele din zona Ploieștiului.

Imediat după război, mai precis în februarie 1945, s-a căsătorit cu tânăra fiică a preotului Martin, Magdalena Georgescu din Albești Muru, Prahova. În aprilie același an, a fost numit preot paroh la Parohia Valea Urloi, satul natal, de lângă Urlați.

În anul 1951 a fost transferat la cerere, la Parohia Sfinții Voievozi din Urlați, fiind în același timp și secretar al Protoieriei Urlați.

Când era în plin elan al activității parohiale și al vieții de familie, se abate asupra sa acel val de necaz și tristețe, care a cuprins în acea vreme pe mulți preoți ai Bisericii Ortodoxe Române. La 15 martie 1958, a fost ridicat de securitate din casa parohială, judecat de Tribunalul Militar al regimentului II București, sub acuzația de "crimă și uneltire împotriva ordinii sociale" și condamnat la 15 ani închisoare. A trecut prin închisorile de la Ploiești, Jilava și Aiud, dar și prin lagărele de exterminare din Balta Brăilei. A fost eliberat în august, 1964. În timpul închisorii, familia părintelui, a suferit foarte mult, mai ales cei doi copii, care erau la școală. Parohia de la Urlați a

fost ocupată, și în anul 1965, a fost numit preot II la Parohia Țintea, unde a păstorit până în anul 1974. În acest an a fost transferat la cerere ca Preot paroh la Parohia Liliești, unde a funcționat până în 1990, când din cauza unui preinfarct, a trebuit să se pensioneze.

Ca pensionar era nelipsit de la biserică, în Duminici și Sărbători slujind Sfânta Liturghie alături de actualul Preot paroh.

În ultima perioadă, fiind foarte slăbit, nu a mai luat parte la Sfintele slujbe. Intervențiile medicilor, medicamentele, nu l-au mai ajutat și după câteva zile, și-a dat obștescul sfârșit.

În fiecare seară a fost vegheat și preoții, au citit din Sfintele Evanghelii rostind ectenii de pomenire.

În ziua de sâmbătă, 15 mai 2004 s-a săvârșit Sfânta Liturghie apoi în jurul orelor 13, un sobor de 18 preoți, având în frunte pe P.C. Protoiereu Costică Dumitru de la Protoieria Câmpina, au început slujba de prohodire.

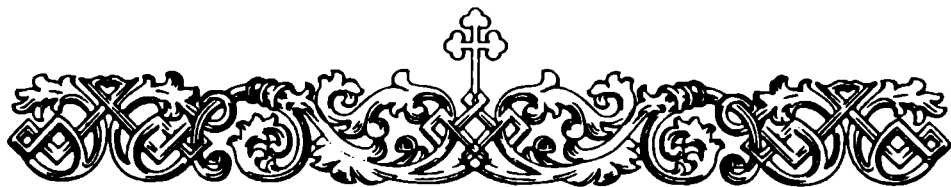
La sfârșit, a vorbit P.C. Preot Protoiereu, care a evidențiat activitatea părintelui, atât la parohia Țintea, cât și la Liliești. În continuare, a vorbit P.C. Preot Stoicescu Atanasie, de la Parohia Sfântul Vasile Ploiești, care în perioada cât a fost protoiereu de Câmpina, l-a cunoscut îndeaproape, fiind un preot model. P.C. Preot Ioan Gheorghe de la aceeași parohie din Ploiești, a vorbit în calitate de coleg al Părintelui, amintind de anii de seminar și de studenție.

După slujba înmormântării în dangățul clopotului, s-a înconjurat biserica, preoții purtând sicriul cu trupul neînsuflăit al părintelui, rostindu-se ectenii de pomenire. Apoi, sicriul a fost coborât în mormântul săpat lângă sfânta Biserică.

Bunul Dumnezeu să așeze și sufletul Părintelui Constantin Papuc în *ccata dreptilor, unde toți sfinții se odihnesc*. Amin.

Dumnezeu să-l ierte!

Pr. Valeriu Manea

XI. "CARTE FRUMOASĂ, CINSTE CUI TE-A SCRIS..."

LANSAREA CĂRȚII "SECOLUL MARTIRIULUI. CREȘTINII ÎN VEACUL XX"

În după amiaza zilei de 11 mai, anul acesta, în Aula Palatului Patriarhiei a fost lansată cartea *Secolul Martiriului*, cu subtitlul *Creștinii în veacul XX*, a reputatului istoric italian, profesor universitar, dr. Andrea Riccardi, tradusă în limba română de dr. Veronica Turcuș, care semnează și notele, publicată în Editura *Enciclopedică* și tipărită la Monitorul Oficial, prin grija Comunității Sant'Egidio, care înfățișează istoria zguduitoare a creștinilor din secolul trecut, atât de plină de suferințe și martiraj.

Activitatea editorială și de cercetare de până acum a profesorului Andrea Riccardi, este centrată pe problematica religioasă, abordată pe mai multe planuri, de la istoria instituțiilor religioase până la funcționarea pontificatului roman, de la împletirea vieții Bisericii cu evenimentele politice, până la evoluția societății italiene în perioada postbelică, și de la raporturile între creștini și necreștini, până la tema contactului între diverse culturi, și s-a concretizat în numeroase cărți publicate în Italia și străinătate.

Numele istoricului italian este cunoscut publicului din România și îndeosebi celui bucureștean, prin lucrarea "*Mediterrana. Creștinism și Islam între coabitare și conflict*", apărută la Milano, în 1997, care a fost tradusă în limba română sub titlul *Mediterrana* și publicată în 1999, la Editura Universală.

Pe lângă bogata activitate profesională și publicistică, prof. dr. Andrea Riccardi este și fondatorul Comunității Sant'Egidio, în 1968, recunoscută de Vatican ca Asociație publică internațională de laici, care contribuie la dialog,

reconciliere și pace în lume. Această asociație numără în prezent aproape 50.000 de membri și este prezentă în peste 60 de țări de pe cele patru continente. Ea s-a făcut cunoscută la noi în țară prin organizarea în colaborare cu Președinția României și cu Patriarhia Română a întâlnirii interreligioase mondiale intitulată "*Pacea este numele lui Dumnezeu. Dumnezeu, Omul, Popoarele*", care a avut loc la București, în perioada 30 august-1 septembrie, 1998. Această întâlnire, după cum se știe, a pregătit vizita Sanctității Sale, Papa Ioan Paul al II-lea la București, în 3-5 mai 1999, care a fost urmată de vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la Roma, între 7-14 octombrie 2002.

Specializat în problematica istoriei religioase, autorul prezintă în cele aproape 600 de pagini ale cărții "*Secolul Martiriului*", fresca tulburătoare a unui veac însângerat, al XX-lea, din perspectiva martirajului creștinilor. Expunerea se plasează la granița dintre istorie și memorialistică și se bazează cu precădere pe surse catolice de informație (scrisori, amintiri, relatări și rapoarte de factură diversă, redactate în diferite limbi și provenite din diferite părți ale lumii, care, desigur, urmează să fie verificate și completate de cercetări ulterioare), și ajunge la concluzia că la sfârșitul celui de-al doilea mileniu, Biserica creștină a redevenit o Biserică a martirilor. Fiind o realitate contemporană a creștinismului, memoria "*noilor martiri*", a acelor bărbați și femei catolici, ortodocși și protestanți care au dovedit o forță profundă de natură spirituală și morală pentru a-și mărturisi credința, se cere recuperată, spre a nu fi dată uitării. Desigur, nu este vorba de un efort canonic care să conducă la cinstirea lor ca sfinți, ci de recunoașterea faptului că sunt martiri tocmai pentru că au fost creștini și de immortalizarea amintirii lor în conștiința Bisericii. În felul acesta, conceptul de martiriu se extinde, sau este reinterpretat, de la cel clasic de martiraj, cauzat de ura față de credință, la cel cauzat pentru vina de a fi creștin. Motivațiile sunt dintre cele mai diverse și variază de la o țară la alta sau în funcție de condițiile istorice. Una dintre cauze este persecuția operată de Stat, așa cum a avut loc în fostele țări comuniste și în cele naziste, sau în Asia și America Latină, unde politici și strategii anticlericale și antireligioase s-au unit în manifestări de violență și suprimarea de vieți. În timpul recentului război din fosta Iugoslavie s-au înregistrat și cazuri de creștini uciși de alți creștini. Dezbaterea asupra acestei probleme rămâne deschisă. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în lagărele de exterminare și în locurile de suferință comună, creștinii au pătimit împreună, dezvoltând o solidaritate ecumenică. Înainte chiar de a începe să se vorbească despre ecumenism a existat ecumenismul martirilor, care îi unește

astăzi pe creștini. Câteodată, creștinii au suportat persecuția chiar alături de credincioșii altor religii, într-un raport inedit față de secolele precedente.

Cartea cuprinde nouă mari capitole: "Secolul sovietic (cu accent pe statul ateu și politica de persecuție religioasă); Noua ordine și creștinii: Europa lui Hitler (ce s-a vrut o lume rară; un creștinism care a generat martiriul și rezistența morală față de idolatria nazistă); Europa de Est (unde s-a operat "naționalizarea" Bisericilor, prin izolare și reprimore); Martiriul și Misiune (episcopi, preoți și laici, catolici, protestanți și ortodocși, misionari în secolul XX, în Asia și Oceania, în Africa și America Latină); Comunismul asiatic (un lung drum al durerii în China, Coreea și Indochina); Suferințele unei minorități religioase (martirii creștini din Imperiul otoman, din unele țări asiatice, ca Thailanda, India, Indonezia, precum și din lumea arabo-islamică și din Algeria); Statul împotriva Bisericii: Mexicul și Spania (revolte și persecuții religioase); În conflictele Africii independente (revolta anticolonială și nesiguranța independenței); Multimea de martiri (martirii carității, ai dreptății, ai terorismului și ai violenței fizice).

Bine documentată, cartea înfățișează cu claritate și acrivie științifică crunta realitate a martiriului în secolul trecut, de la persecuțiile comuniste (de tip stalinist, maoist, ș.a.) din fosta URSS, Europa de Est, China, Coreea și Indochina, unde represiunea a îmbrăcat haina justiției, calomniei și falsificărilor, până la suprimarea vieții în țările Americii Latine și în Africa, de la sângerosul anticreștinism hitlerist până la masacrele și luptele interetnice din Rwanda, Burundi și Congo, din Etiopia, Zair, și Uganda, din Guineea și Madagascar. Nu este vorba de destinul câtorva creștini curajoși, ci de istoria unui martiriu în masă. Creștinii uciși în secolul XX sunt cu sutele de mii.

Nu ne propunem aici un comentariu exhaustiv al cărții, care merită, de altfel, o dezbatere amplă, cu atât mai mult cu cât autorul redeschide suficiente "dosare" încă neclasate și atinge răni care încă nu s-au închis. Amintim doar câteva: tragedia populației armenе și siriace din Anatolia în perioada primului război mondial, anticlericalismul spaniol din anii războiului civil, cazul iugoslav între naționalism și comunism, anticolonialismul african, problema existenței unui "holocaust" creștin în Uniunea Sovietică a anilor '30, infernul comunist din Albania (primul stat declarat ateu din lume). În toate cazurile, istoricul exeget este dublat de un fin diplomat care știe foarte bine că a dezbatе relațiile complicate dintre religie și politică în probleme extrem de grave și de sensibile ale istoriei recente implică riscuri importante. Remarcabilă este și probitatea științifică cu care profesorul Riccardi abordează problema martiriului creștin din perspectiva drepturilor omului. Întemeiat pe mărturii și date reale, rezultat al unei cercetări istorice

minuțioase și originale, tabloul masacrelor la care au fost supuși creștinii din toată lumea în secolul de curând încheiat îndreptățește întru totul titlul cărții. Pornind de la o perspectivă globală asupra creștinismului veacului trecut, nimeni nu poate nega că acesta n-a fost secolul martiriului pentru creștini.

Lectura cărții înfioră, realmente, pe cititor, tocmai datorită obiectivității și patosului reținut al narațiunii, am putea spune. O mențiune specială merită paginile despre martirajul preoților români din perioada comunistă, chiar dacă centrul de greutate al cărții se regăsește în alte capitole. De fapt, cum mărturisește autorul, majoritatea relatărilor luate în considerație privesc victimele catolice, întrucât și sursele de informare sunt aproape exclusiv catolice.

Ar mai fi de remarcat că ediția în limba română a cărții reproduce pe prima copertă icoana "*Martirilor și mărturisitorilor credinței din secolul XX*", realizată de Renara Sciachi de la Comunitatea Sant'Egidio, păstrată în altarul bisericii Sfântul Bartolomeu de pe insula Tiberina din Roma, și care a fost binecuvântată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, la 13 octombrie 2002, cu prilejul vizitei în Italia și la Vatican.

Prezentarea cărții **Secolul Martiriului** publicului bucureștean s-a bucurat de participarea unor înalți ierarhi ai Bisericilor ortodoxă, greco-catolică și romano-catolică din România și a unor personalități proeminente ale culturii românești. Au onorat cu prezența acest eveniment editorial Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, IPS Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, IPS Arhiepiscop Ioan Robu, Mitropolit romano-catolic de București, PS Al. Mesian, episcop greco-catolic de Lugoj, precum și acad. Răzvan Theodorescu, Ministrul Culturii și Cultelor și prof. univ. dr. Florin Constantiniu, membru corespondent al Academiei Române. A fost de față prof. univ. dr. *Andrea Riccardi*, autorul cărții, însoțit de *Excelența Sa Episcop Vicențiu Palia* de la Vatican și de *Excelența Sa Jean Claude Perisset*, Nunțitul Apostolic la București. Au mai participat la lansare profesori și studenți teologi, preoți ortodocși, greco-catolici și romano-catolici, istorici, editori, ziariști, reprezentanți ai Corpului diplomatic.

Deschiderea întâlnirii prilejuită de lansarea cărții a revenit **Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist**, care a adresând tuturor participanților un cuvânt de salut și de binecuvântare. Referindu-se la importanța deosebită, culturală și ecumenică, a cărții profesorului *Andrea Riccardi*, ce oferă imaginea zguduitoare a martiriului creștin în secolul XX, care a reprezentat o lungă perioadă de suferințe, persecuții și prigoane pentru creștini, Prea Fericirea Sa a spus următoarele:

Onorată asistență,

Avem astăzi bucuria să poposim în această sală atât de generoasă într-o împrejurare de importanță deosebită pe plan cultural, dar și pe plan bisericesc și ecumenic, și anume, lansarea cărții "Secolul Martirilor. Creștinii în veacul XX", a d-lui prof. univ. Andrea Riccardi. Adevărat memorial al vredniciilor, răbdării și suferințelor celor care au murit pentru Hristos în secolul XX, cartea ne prezintă, pe baza unor informații diverse ca formă și proveniență, culese din toată lumea, imaginea tulburătoare a unei realități atroce, din perspectiva martirajului creștinilor. E foarte necesar pentru viața bisericească, religioasă, teologică chiar, să ne aducem aminte de înaintașii noștri care au pățimit și au murit pentru credință, de cei care au mărturisit cu jertfa vieții lor Învierea Mântuitorului Iisus Hristos.

Bisericile noastre, ortodoxă și romano-catolică, sărbătorind împreună anul acesta Paștele la aceeași dată, se află acum în perioada celor 40 de zile de până la Înălțarea la cer a Mântuitorului Hristos, când Iisus S-a întâlnit cu femeile mironosițe, care au avut bucuria să-L vadă pe Domnul Hristos chiar în dimineața Învierii și să audă cuvântul Lui de pace și de bucurie, ca și Apostolii, de altfel, în aceeași Duminică, și apoi cu Toma, în Duminica următoare, și cu un șir lung de martori ai Învierii Sale. Această icoană a petrecerii împreună în chip minunat a Mântuitorul Hristos cu atâția martori ai Învierii Sale, întâlnirea Lui cu Luca și Cleopa pe drumul Emausului, făcându-i să înțeleagă că El, Iisus, este călătorul străin care a venit între oameni. Neîncetat ne întâlnim cu Mântuitorul Iisus Hristos și cu mărturisitorii Învierii Sale în număr nesfârșit.

Domnul prof. univ. Andrea Riccardi, specializat în problematica istoriei religioase, și-a asumat această muncă uriașă, dar lăudabilă și necesară, în același timp, de a cerceta și aduna din biblioteci, arhive, muzee și alte locuri, mărturii despre martirii creștini din toată lumea, care în secolul XX, asemenea primului martir creștin, tânărul arhidiacon Ștefan, și-au dat tributul vieții lor mărturisind adevărul Învierii Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Apărută prin grija Comunității Sant'Egidio, cartea care se lansează astăzi în traducere românească la Editura Enciclopedică, este și o pildă de modul cum trebuie privită jertfa martirilor credinței, care ne inspiră un apel la vindecare și la comuniune sfântă bazată pe iubirea lui Hristos.

Domnia sa, pe lângă bogata activitate profesională, desfășurată pe mai multe planuri, este și fondatorul acestei comunități cu numele Sfântului Egidio, un sfânt ca mulți alții din calendarul cinstirilor noastre, iubitor de copii, de bolnavi, de săraci, de cei rătăciți de la credință, care, prin misiunii săi laici, este prezentă astăzi în multe țări din lume. Domnul prof. univ.

Riccardi, împreună cu Excelența Sa Episcopul Vicențiu Palia, prezent aici, ne-au întâmpinat în octombrie, anul trecut, când am vizitat Roma, ne-a primit la Vatican cu o neuitată dragoste Sanctitatea Sa, Papa Ioan Paul al II-lea.

Această carte, închinată celor care, în condiții grele, L-au mărturisit pe Hristos în secolul XX, dă valoare credinței în literatura universală, și ne dă și nouă curaj pentru a mărturisi cu mai multă încredere că Hristos a înviat cu adevărat, că predica Sfinților Apostoli n-a fost zadarnică, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel, și nici credința noastră, a celor care, de două mii de ani, culegem roadele Învierii Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Cu adevărat a înviat Domnul Hristos!

Astăzi este o întâlnire, cum spuneam la început, cu Domnul Hristos, cu cei care l-au iubit, au crezut și L-au urmat până la jertfa vieții lor. Domnul Andrea Riccardi, un cercetător experimentat, este stăpânit și de o credință puternică, căci o carte ca aceasta, închinată memoriei celor care au murit pentru Hristos și Biserica Sa se scrie cu mult suflet, cu multă devoțiune, cu dăruire totală de sine.

Vă mulțumim, domnule profesor, pentru această împrejurare, binecuvântăm pe Dumnezeu pentru cartea pe care ați scris-o despre acești martiri ai lui Hristos în secolul XX, pe care o avem acum și în limba română, și vă dorim să dăruieți mai departe din flacăra iubirii dumneavoastră, lumină și tărie pentru ca întreaga creștinătate nu numai să adeverească Învierea Domnului Hristos, dar să îplinească și voia Lui cea sfântă pe care a mărturisit-o înainte de patimile Sale, rugându-Se Tatălui ceresc pentru unitatea ucenicilor și pentru unitatea tuturor celor care cred în El.

Noi, slujitorii Domnului Hristos de la Răsărit și de la Apus, de la miazănoapte și de la miazăzi, suntem acei mărturisitori care dorim să vedem Biserica Mântuitorului nostru Iisus Hristos și pe noi înșine în unitatea Sfinților Apostoli, așa cum au trăit-o ei.

Așa să ne ajute Dumnezeu. Vă salutăm și vă îmbrățișăm cu toată dragostea, domnule profesor.

Asumându-și rolul de moderator, **DI. Acad. Răzvan Theodorescu**, Ministrul Culturii și Cultelor, a arătat că volumul care se prezintă publicului "nu este o carte a eroilor, ci o carte a numeroase existențe creștine în care descoperim o lume care este a noastră, a părinților noștri, cel puțin în a doua jumătate a acestui secol. Este o lume teribilă în care stâlpii societăților creștine au fost marii anonimi, și în numele valorilor creștine ei au înfruntat ceea ce era dictatură și totalitarism". Andrea Riccardi, autorul cărții, "este un analist de primă mână, a afirmat moderatorul, deși provine dintr-o familie

catolică obișnuită, dar în căutările sale s-a apropiat de lumea celor mici, de cei sărmani și marginalizați, care au făcut istoria. Lumea acestor martiri este o lume a iubirii, o lume a rezistenței în numele lui Hristos". Sunt lucruri teribile pe care noi românii nu le știm, a mai spus vorbitorul, "datorită unor mari ierarhi ai Bisericii, și amintesc aici de Patriarhul Justinian, care au fost salvatori ai Ortodoxiei românești. Nu s-a petrecut în spațiul nostru ceea ce s-a întâmplat în Rusia după moartea patriarhului Tihon, sau în Albania după 1967, sau în Germania nazistă atașată valorilor neopăgânismului". Desigur, nici ortodoxia românească n-a fost ocolită, a încheiat vorbitorul, "mulți preoți fiind arestați și întemnițați, prigoniți și hăituiți, dar ea s-a salvat. Și la noi această lume a creștinătății, indiferent de confesiune, a dat tributul său de suferință, Bisericile au rezistat în catacombe, în subterane, cu necesare compromisuri, dar nu din cele care să atingă ființa Bisericii".

Reluându-și misiunea de moderator, Dl. Acad. Răzvan Theodorescu a invitat să ia cuvântul pe **IPS Mitropolit Daniel**, care, referindu-se la semnificațiile multiple și majore ale cărții atât pentru istoria creștinismului secolului al XX-lea, cât și pentru înțelegerea credinței și spiritualității creștine, a spus, între altele: "Este fascinant să constați că pasiunea autorului pentru adevărul istoric și datoria morală de a nu uita sau minimaliza jertfa martirilor credinței nu ne inspiră o atitudine de răzbunare sau de condamnare, ci o reflecție profundă asupra credinței și asupra istoriei secolului XX. Cu alte cuvinte, acest amplu memorial al jertfelor devine un apel la vindecare și la comuniune sfântă bazată nu pe forța umană violentă, ci pe tăria iubirii lui Hristos, prezentă ca răbdare și fidelitate în martiri". Arătând că dl. prof. Riccardi este preocupat în această carte în primul rând de martirii creștini catolici, iar cât privește perioada comunismului din România sunt cu prioritate prezentați episcopii greco-catolici, IPS Sa a subliniat că autorul "menționează că și Biserica ortodoxă a cunoscut multe suferințe și a dat la rândul-i mulți martiri", și a adăugat: "Este necesar ca și noi, ortodocșii, să urmăm exemplul domnului Riccardi în a cunoaște cât mai bine numele și mărturia creștinilor ortodocși români și a celor din lumea întreagă care au pățit și au murit pentru credință în veacul XX". Felicitându-l pe autor pentru cartea realizată, IPS Mitropolit Daniel a încheiat: "Acest memorial al jertfelor pentru credința în Hristos va contribui la înnoirea credinței și a spiritualității creștine, precum și la o înțelegere mai profundă a tainei unității Bisericii în comuniunea sfinților și a mărturisitorilor ei".

A luat, apoi, cuvântul **Dl. Prof. univ. Florin Constantiniu**, care a mărturisit că atunci când citea, tânăr fiind, despre martirii de la începutul Bisericii, se bucura că perioada aceasta s-a încheiat, gândindu-se că "pus în

fața unor astfel de încercări, n-aș fi găsit în mine resursele și puterea de a-l mărturisi pe Hristos. Și cu bucurie ziceam, de acum nu vom mai fi puși nicio dată în situația de a trece prin astfel de încercări. Dar, iată, o dată cu instaurarea regimului comunist în România a venit din nou vremea aceasta a marilor încercări și prof. Andrea Riccardi ne-a arătat în cartea sa că secolul acesta care s-a încheiat, al XX-lea, a fost un secol al martiriului, un secol în care Biserica creștină a fost chemată, ca și în primele veacuri ale creștinătății, să mărturisească din nou marile adevăruri ale credinței". După ce a evidențiat faptul că autorul și-a scris cartea cu profesionalismul istoricului de meserie, cum rezultă din notele de la subsolul paginilor și din documentația de arhivă pe care a cercetat-o, care presupune o detașare obiectivă, o desprindere de orice pasiune, vorbitorul a sesizat fervoarea care respiră din subtextul cărții, spunând: "Se simte din lecturarea paginilor cărții o tărie a credinței, o căldură a credință, cum este de așteptat de la un fiu al Bisericii catolice. Această îngemănare între istoricul de meserie și omul credincios a dat în cartea pe care o prezentăm imaginea puternică a acelor martiri creștini care l-au mărturisit pe Hristos în secolul XX". Întrebându-se de ce secolul XX a fost un secol al martiriului creștin, vorbitorul a răspuns: "Secolul acesta a fost secolul totalitarismelor, al totalitarismului de extremă dreaptă, fascismul în Italia și nazismul în Germania, și al totalitarismului de extremă stângă, comunismul în Uniunea Sovietică și în țările care au urmat modelul sovietic. Aceste regimuri totalitare au venit cu acel concept al omului nou, pe care-l opuneau Bisericii, pe care-l opuneau credinței în Hristos. De aceea, în aceste regimuri totalitare, creștinii au pățimit ca și primii martiri ai Bisericii lui Hristos. Noi nu ne putem imagina forța extraordinară care i-a însuflețit pe acești creștini, supuși unor presiuni satanice în închisorile comuniste, în acel univers concentraționar, în acele celule ale morții, de au acceptat martiriul, care este întâlnirea cu Dumnezeu". Cartea profesorului Riccardi, a încheiat vorbitorul, "este pentru noi cei de astăzi o carte de învățătură, de edificare sufletească, care ne ajută să înțelegem că trebuie să fim vrednici să culegem roadele martirului acestor înaintași ai noștri, de cele mai multe ori rămași anonimi".

În continuare, PS Al. Mesian, episcop greco-catolic de Lugoj, a prezentat mesajul **IPS Arhiepiscop George Guțiu**, care n-a putut participa la această întâlnire, în care se spune: "Îl felicit pe profesorul Riccardi pentru această carte și totodată urez o activitate fructuoasă și binecuvântată de Dumnezeu, Comunității Sant'Egidio, al cărei fondator este. Lucrarea de față este realizată de un profund cunoscător al istoriei religioase contemporane, cu o documentare inedită, fiind, de altfel, primul bilanț la nivel mondial care

se pune în serviciul multitudinii de creștini care au avut de suferit în secolul XX. Nu este numai istoria izolată a unor creștini curajoși, ci a unui martiriu de masă. Asupra acestui lucru, noi toți cei care ne găsim la începutul mileniului XXI suntem invitați să reflectăm pentru a înțelege mai bine istoria secolului care abia a trecut și care trebuie să fie atitudinea și forța creștinilor din zilele noastre. Întrebarea care-mi vine în minte, este cum trebuie să fie creștinii zilelor noastre? Este o întrebare pe care și-o pune și autorul, pe ea fiind axate toate capitolele cărții. Este vorba de ereditatea noilor martiri ai secolului XX, așa de puțin percepută de creștinii timpului nostru. Este o ereditate revelatoare a forței Evangheliei, cheie de boltă pentru a înțelege mai bine istoria credinței care ajunge până la noi și responsabilitatea unui noi început. Imaginea martiriului din această perioadă este cea a persoanelor care au repudiat violența, dar au rămas în mod constant legate de credința lor și de comportamentul lor uman inspirat de Evanghelie, o umanitate blândă, neviolentă, dar demnă. Încă un lucru esențial pe care cartea profesorului Riccardi îl demonstrează este că procesul de recuperare și de conservare a memoriei martirilor secolului XX s-a pus deja în mișcare".

Ultimul vorbitor a fost autorul volumului, **domnul profesor Andrea Riccardi**, care a rostit în limba franceză o interesantă și documentată expunere privind martiriul creștin în secolul XX.

În încheiere, Dl. Acad. Răzvan Theodorescu a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru că a oferit prilejul ca această întâlnire să se desfășoare sub înalta sa autoritate patriarhală, și profesorului Andrea Riccardi pentru cele consemnate în cartea sa cu privire la martiriul Bisericilor românești în cea de-a doua jumătate a secolului trecut, care au dat și ele martiri indiferent de natura lor confesională, precum și tuturor vorbitorilor și participanților la acest important eveniment editorial.

Lansarea cărții **Secolul Martiriului** a fost, așadar, un fericit prilej de întâlnire între creștinii din România și un îndemn la continuarea dialogului de înțelegere și conlucrare, înscriindu-se și ca o nouă etapă în efortul ecumenic de unitate, la care aspiră creștinii de pretutindeni în această vreme de confruntare și război în diferite părți ale lumii. Cartea dezvoltă ideea coeziunii acestei lumi pe baza suferinței ecumenice și cheamă pe creștini la unitate, ceea ce ne face să spunem că lansarea ei la București a constituit un eveniment cultural de primă importanță.

Gheorghe Vasilescu

C. S. LEWIS, **Creștinism, pur și simplu**, Traducere din engleză de Dan Rădulescu, Humanitas, București, 2004

În traducerea domnului doctor Dan Rădulescu (cărui îi mulțumim pentru amabilitatea de a ne oferi acest dar) a apărut cartea **Creștinism, pur și simplu**, reprezentând o serie de conferințe radiofonice susținute între anii 1942-1945 de Clive Staples Lewis (1898-1963). Autorul a fost profesor de literatură engleză medievală și renescentistă la universitățile Oxford și Cambridge, dar în prefața cărții se prezintă drept "un laic foarte de rând al Bisericii Angliei, situat nici prea "sus", nici prea "jos" și nici "deosebit în alt mod".

În această calitate, adresându-se unui public variat și larg, precum cel al ascultătorilor de radio din vremea sa, C. S. Lewis încearcă să prezinte ceea ce reprezintă calea de mijloc, miezul nealterat, necontestat și neconfiscat de dispute interconfesionale ale creștinismului. Căutând această solidă cale de mijloc, autorul exclude de la început orice discuție despre subiecte de controversă între creștini, fie ele de natură dogmatică sau morală. Justificarea sa ține de strategia abordării unui public precum cel al conferințelor radiofonice: un public pe care nu-l vezi, ale cărui reacții nu le poți evalua imediat, dar care trebuie captat și menținut în atenție prin claritatea mesajului, calitatea frazei și inflexiunile vocii.

Autorul invocă o chemare lăuntrică de a le vorbi despre credința sa și celor care nu cred: "Chiar de când am devenit creștin m-am gândit că lucrul cel mai bun, poate chiar singurul serviciu pe care aș putea să-l fac semenilor mei necredincioși ar fi să explic și să apăr credința care a fost comună aproape tuturor creștinilor din toate timpurile." El rezervă discutarea controverselor confesionale doar unui spațiu care aparține strict creștinilor, fără spectatori străini de credința în Dumnezeu și în unicul Său Fiu. Maniera aleasă de C.S. Lewis se pune, așadar, în slujba unei misiuni creștine calme și realiste, care evită tonul inflammat apologetic, discursul festivistic, autosufi-

cient, triumfalismul și complicațiile inutile. Am putea spune că el alege virtutea bunului simț al credinței, pe care se bazează și atunci când își formulează argumentele și când lansează provocări publicului său.

C.S. Lewis pornește de la lucrurile simple, pe care le consideră de bază în creștinism: legea morală, controlată de noțiunile de bine și de rău și trimițând inevitabil la Dumnezeu, virtuțile, cu un popas mai atent asupra virtuților teologice (dragostea, nădejdea și credința, primele două numite, prin opțiunea traducătorului, caritatea, respectiv speranța), pentru ca în partea a treia să se apropie de dogma creștină despre Sfânta Treime. Autorul vorbește despre existența din veci a Tatălui, nașterea din veci a Fiului din Tatăl, atotștiința lui Dumnezeu, întruparea Fiului lui Dumnezeu și consecințele ei ontologice, ilustrând învățătura Bisericii prin diferite elemente culturale comune omului modern, în maniera în care apologeții creștini ai primelor veacuri exprimau credința creștină pentru păgâni și catehumeni. Rezultatul este folosirea unui discurs nou, aparent subiectiv și nonconformist, însă fără a fi strident.

În toate abordările pe care le propune, Lewis menține un ton moral, fără a deveni moralist. Nu ignoră faptul că este un laic față de alți laici, nu uită niciodată să se comporte ca într-o discuție, deși este singura voce care se aude, și nu își permite să acapareze nici un subiect cu pretenția de autoritate. În demonstrațiile sale recurge adesea la imaginarea unor banale situații de viață, dar concluziile sunt percutante, laconice și neezitante.

Să reținem câteva fraze, care ar putea oferi fiecărui cititor adevărate moto-uri pentru propriile sale opțiuni morale: "Oamenii buni știu și ce e binele și ce e răul; oamenii răi nu cunosc nici unul, nici altul"; "Dacă milosteniile noastre nu ne incomodează deloc, așa spune că ară dat prea puțin"; "Pentru mulți dintre noi marea piedică în calea binefacerii nu este stilul luxos de viață sau dorința de bani mai mulți, ci frica noastră - frica de nesiguranță"; "Dumnezeu nu-l iubește pe chiulangiul intelectual mai mult decât pe alți chiulangii"; "Un om care contestă autoritatea în alte domenii, așa cum unii o contestă în religie, ar rămâne toată viața într-o ignoranță crasă"; "Creștinii au devenit ineficienți în lumea asta de când au încetat să se gândească masiv la lumea cealaltă. Țintește cerul și vei primi în dar și pământul; țintește spre pământ și nu vei primi nici pământul, nici cerurile" etc.

Încercând să deducem trăsăturile publicului lui Lewis, din descrierea pe care el însuși i-o face, indirect, vom constata că este un public familiarizat, prin contacte sociale, cu creștinismul, poate chiar se numește creștin sau manifestă o oarecare apreciere pentru creștinism; deține anumite noțiuni

despre credință, dar nu corect pe cele esențiale; are acces la o anumită cultură generală și prețuiește, generic, cunoașterea, dar refuză cu obstinație "teologia" ca pe ceva complicat; deține informații provenite din religie, dar sunt dobândite în mod haotic, cel mai adesea întâmplător și din surse neclare; se consideră progresist, opus prin concepțiile de viață "conservatorismului Bisericii", mai ales asupra moralei sexuale; așteaptă de la creștinii practicanți "perfectiunea", în timp ce pentru ei înșiși ar prefera îngăduința absolută.

Dacă am intuit corect acest portret-robot, confruntându-l cu publicul mai ales urban, de vârstă tânără și medie - din România, care manifestă încredere și apreciere pentru Biserică, dar este alergic la învățătura acesteia despre concubinaj, adulter și avort, de exemplu, care își exprimă fără ocolișuri credința într-o putere divină/supraomenească și admirația pentru bunătatea lui Iisus Hristos, fără a trece mai departe de acest strat superficial, constatăm că asemănarea este foarte mare. Recomandăm, de aceea, cartea lui C.S. Lewis atât credincioșilor practicanți, a căror preocupare cotidiană pentru credință va cunoaște o benefică reînnoire, cât și tuturor celor care nu se mulțumesc cu starea lor de conștiință și cunoștință, ci sunt dispuși să pătrundă, nu ca prozeliți ai vreunei confesiuni, ci în calitate de credincioși de bun simț, încă un pas, în creștinism. Pur și simplu.

† Ambrozie Sinaitul
Episcop Vicar Patriarhal

Gheorghios D. Metallinos, *Parohia – Hristos în mijlocul nostru*, trad. Pr. Prof. Dr. Ioan I. Ică, Editura *Deisis*, Sibiu, 2004, 203 p.

Cartea Părintelui Prof. Dr. Gheorghios D. Metallinos, profesor de istoria și viața spirituală a Greciei în epoca postbizantină la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Atena și preot la biserica universitară Sfântul Antipa a Facultății de Stomatologie, cunoscut predicator în Grecia și în afara granițelor ei, ne înfățișează un consistent studiu al nenumăratelor probleme din cadrul parohiei atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, oferind astfel un bogat material informativ în ogorul pastorației.

Așa cum afirmă însuși autorul „*pledoaria pentru parohie se dovedește extrem de necesară în epoca noastră fiindcă atinge însăși ființa vieții creștine. Viața Trupului lui Hristos se articulează și se realizează în limitele parohiei. Înflorirea și veștejirea pe latură umană a Bisericii e nemijlocit legată de starea parohiei în calitatea ei de cea mai mică unitate bisericească, de relația turmei cu centrul parohial, cu Sfântul Altar și cu întreaga viață a Bisericii locale*”.

Pornind de la aceste idei călăuzitoare care trebuie să conștientizeze pe fiecare slujitor al Bisericii și de la adevărul că parohia reprezintă în mic ceea ce este Biserica în mare, părintele profesor Gheorghios D. Metallinos a căutat să reliefeze în mod magistral sensul noțiunii de *parohie*, precum și scopul și importanța parohiei în structura Bisericii și în viața credincioșilor.

În ceea ce privește geneza parohiei, autorul susține că în primele veacuri creștine, Biserica dintr-un loc (Biserica “*dintr-o casă*”) se identifica cu parohia. La dumnezeiasca Euharistie participa întregul cler local: episcop, preoți și diaconi. Începând cu secolul al II-lea, din motive mai mult practice, la periferia episcopiei vor apărea parohiile, ele fiind într-o legătură indisolubilă cu episcopul.

Prima referință istorică a termenului de enorie (parohie) provine dintr-o scrisoare a Sfântului Grigorie al Nyssei către Flavian, în secolul al IV-lea. Cu

sensul de mică zonă unde locuiesc creștini, termenul se întâlnește în aceeași epocă și la Sfântul Epifanie al Salaminei Ciprului.

Referitor la componența (structura) parohiei, autorul apelează la Sfântul Ioan Gură de Aur care împarte membrii Bisericii în *oi și păstori*: *“Oii și păstori sunt o împărțire omenească înaintea lui Hristos, însă toți sunt oi; căci și cei care păstoresc și cei păstoriți sunt păstoriți de Unul și Același Păstor, de Păstorul cel de Sus. Toți clericii și laicii suntem oi ale singurului Păstor adevărat: Hristos”*.

Constituirea parohiei și a întregii vieți bisericești se face cu un singur scop unic și invariabil, îndumnezeirea (*theosis*) membrilor ei.

Păstorul (părintele duhovnicesc) are un rol predominant în conducerea turmei pe calea mântuirii. În jurul lui, mărturisește autorul *„se adună fiii lui duhovnicesți, el fiind persoana care deține metodele luptei duhovnicesți și cunoașterea lui Dumnezeu. Înainte de a fi fost instalat, a trăit pentru sine însuși, dar odată instalat ca păstor al turmei, trăiește pentru cei pentru care a fost instalat.”*

O problemă deosebit de actuală tratată de autor este: *Parohia astăzi, omul și societatea zilelor noastre*. Caracteristica de bază a societății actuale, afirmă autorul, este descoperirea puterii omului strâns legată și de demonizare, adică de absolutizarea lui.

Astfel se adoptă teoria lui Nietzsche, filozoful și profetul puterii de sine a omului ce susține moartea lui Dumnezeu. Firește, Dumnezeu nu moare. Moartea lui Dumnezeu se realizează în noi și este moartea credinței în Dumnezeu. De asemenea, tehnica actuală amenință să devină forța mântuitoarea a lumii. Se creează astfel iluzia că prin tehnică omul va putea soluționa toate problemele vieții lui și va putea deveni stăpânul lumii și al vieții fără Dumnezeu. Astfel, societatea a început deja să se schimbe într-o masă *„mecanizată și mecanizatoare”* prin aservirea omului mașinii impersonale și fără suflet. Ținta actuală nu este alta decât prosperitatea și bunăstarea materială a omului supraevaluându-se astfel viața și desfătarea.

În această societate, părintele duhovnicesc trebuie să fie pregătit cu un arsenal științific și duhovnicesc corespunzător epocii lui pentru a putea face față teoriilor ivite. El trebuie să fie în măsură să poată surprinde fluctuațiile vieții economice și sociale, problemele de familie și orientările politice, etc. ca să-l poată îndruma corect pe fiul său duhovnicesc. Alături de aceasta, cartea abordează o multitudine de probleme cu care se confruntă parohia astăzi: Păstorul și problematica slujirii lui, organizarea vieții parohiale, necesitatea catehizării, grija pentru suferinzi, parohia și tinerii, problematica imi-

grării, dovadă a preocupării asidue a autorului față de cunoașterea parohiei și a problemelor ei în contextul actual.

În noua unitate spirituală europeană, care se degajă la orizont, parohia ortodoxă trebuie să-și păstreze autenticitatea, bazată pe învățătura Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții. Fără ortodoxia Sfinților Părinți nu se poate edifica o unitate spirituală în Pan-Europa proiectată, pentru că numai Sfinții Părinți sunt purtători și martori autentici ai Ortodoxiei.

Datorită noilor orientări pe care le propune autorul în pastorația parohială ortodoxă, cartea Părintelui Profesor Gheorghios D. Metallinos este o lucrare de marcă și o recomandăm călduros celor ce caută soluții în rezolvarea multitudinilor probleme parohiale, având în vedere faptul că modelul antropologic al Ortodoxiei nu este *omul frumos și bun, ci Dumnezeu-Om, Iisus Hristos*, cel care ne dă forța spre progresul științific, dar și spre curățirea de patimi, luminarea prin harul sfințitor și mântuitor al Duhului Sfânt și unirea cu Dumnezeu în Lumina necreată a Împărăției Sale.

Pr. prof. Dorin Zarioiu

Aurel Pentelescu, Gavriil Preda, *Mitropolitul Pimen Georgescu. Viața și înfăptuirile sale (1853-1934)*, Editura Point, Ploiești, 2004

Volumul *Mitropolitul Pimen Georgescu. Viața și înfăptuirile sale (1853-1934)* este consacrat unuia dintre importanții ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române din prima jumătate a secolului al XX-lea, fost Episcop al Dunării de Jos în anii 1902-1909, cu reședința la Galați, și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, în anii 1909-1934, cu reședința la Iași. A fost senator de drept în Senatul României, în anii 1902-1934 și membru de onoare al Academiei Române, din anul 1919.

Volumul a apărut cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea Mitropolitului Pimen Georgescu și cuprinde o *Schiță monografică* cu nouă capitole, acoperind cronologic, cei 81 de ani de viață ai Mitropolitului, sub titlul generic *Un mare ierarh - Mitropolitul Pimen Georgescu (1853-1934)*, urmată de o amplă culegere de documente (137 doc.: pastorale, cuvântări, etc.), selectate din scrierile Mitropolitului Pimen Georgescu, tipărite în diverse publicații eclesiastice, inclusiv în revista ctitorită de el la Iași, în 1925, "Mitropolia Moldovei", care apare și astăzi, sau în volumele aflate în fondul de carte al Bibliotecii Române: *Jurământul Ostășesc* (1912); *Jurământul și Cuvinte Ostășești* (1914); *Din vremea Marelui Război* (1919); *Amintiri din Marele Război* (1923); *Mărășești - locul biruinței cu Biserica Neamului* (1924). În partea a treia - și ultima - a volumului sunt incluse texte ale diferiților autori despre Mitropolitul Pimen Georgescu, după moartea sa. Se remarcă consistentul studiu, tipărit în 1983, de Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în vremea aceea fiind Arhiepiscop de Iași și Mitropolit al Moldovei, referitor la activitatea Mitropolitului Pimen Georgescu pentru întregirea Neamului Românesc, îndeosebi între anii 1915-1919.

Totodată, volumul mai include un număr necesar de anexe (zece), bibliografia aferentă, precum și, în limita spațiului tipografic la dispoziție, un set de *Mărturii iconografice*, ordonate cronologic, și încercând să ilustreze

momentele cele mai semnificative din viața și activitatea Mitropolitului Pimen Georgescu.

Precizăm că acest volum cu caracter omagial este primul în istoriografie consacrat vieții și activității marelui ierarh - Mitropolitul Pimen Georgescu, la 150 de la nașterea sa și la 85 ani de la Marea Unire din anul 1918, căreia Mitropolitul Pimen Georgescu i-a consacrat toată energia și priceperea, bine-meritând supranumele de "Mitropolit al Războiului și al Întregirii Neamului Românesc", dăltuit și pe crucea din marmură de la mormântul său, aflat în satul natal Provița de Sus, jud. Prahova.

Drept urmare, volumul *Mitropolitul Pimen Georgescu. Viața și înfăptuirile sale (1853-1934)* beneficiază de un vibrant Cuvânt către cititor, semnat de Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, precum și de un *Argument (Un fiu al meleagurilor prahovene)*, semnat de Ing. Mircea Cosma, președintele Consiliului Județean Prahova. Distinsul istoric bisericesc preot prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, membru al Academiei Române, a redactat cu acribia-i specifică o consistentă *Postfață*-elogiu adus Mitropolitului Pimen Georgescu la 150 de ani de la naștere și o bună apreciere la adresa celor doi autori care au realizat volumul.

Autorii volumului *Mitropolitul Pimen Georgescu. Viața și înfăptuirile sale (1853-1934)* sunt Aurel Pentelescu și Gavriil Preda, doctori în istorie, cu preocupări în domeniu, îndeosebi în ceea ce privește asistența religioasă în Armata Română în secolul al XX-lea, fiind de profesie istorici militari, membrii ai Comisiei Române de Istorie Militară.

Mitropolitul Pimen Georgescu (cu numele de botez Petre) s-a născut la 22 octombrie 1853, jud. Prahova. Tatăl său, Ghiță Baicu era țăran gospodar, iar mama sa, Maria Olteanu, era fiica preotului ortodox din sat. Copilul Petre a învățat primele clase primare la școala din satul natal, apoi la Câmpina și la Ploiești. La vârsta de 15 ani neîmpliniți reușește la examenul de admitere cu bursă la Seminarul Central din București - instituție de învățământ teologic pentru pregătirea clerului de mir, cu două nivele de pregătire (cinci clase - cursul inferior; trei clase - cursul superior). În anul 1874, la 21 de ani, seminaristul Petre Georgescu a absolvit cursul inferior, s-a căsătorit și a fost hirotonit *diacon* pe seama bisericii Sfântul Vasile din Ploiești. În decembrie 1875 se naște unicul fiu, Ion, iar soția sa Parascheva, născută Popescu, a decedat în urma nașterii. Văduv la 22 de ani, cu sprijinul Mitropolitului Primat Calinic Miclescu a urmat cursul superior al Seminarului Central din București, apoi în anii 1880-1885 urmează, ca bursier al statului, Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a obținut și doctoratul în teologie. Reîntors în țară, este numit predicator la Catedrala Mitropolitană din București, dis-

tingându-se prin cultura sa teologică și elocvență în rostirea predicilor, inclusiv cele în fața regelui Carol I al României. În anul 1886, în vârstă de 11 ani îi moare fiul Ion, răpus de boală. Tânărul Petre Georgescu avea 33 de ani și, în aceste condiții, decide și cere să fie primit în cinul monahal, fiind tuns cu numele Pimen în biserica Mănăstirii Căldărușani de lângă București. Ulterior a fost hirotonit *preot* (ieromonah) și înălțat la rangul de *arhimandrit*. Timp de 14 ani, în perioada 1886-1902 a fost profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, predând primele cursuri universitare de *Teologie Dogmatică specială, Simbolică și Apologetică*. În aceeași perioadă a mai îndeplinit funcțiile de director al Seminarului Central din București (1894-1898), apoi director al Internatului Teologic (1898-1902). La 25 ianuarie 1895, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ales pe Arhimandritul Pimen Georgescu, în vârstă de 42 de ani, arhieru vicar al Eparhiei Argeșului, cu titlul de Piteșteanu, fiind hirotonit *arhieru* la 2 februarie 1895 în Catedrala Mitropolitană din București.

Între anii 1902-1909 a funcționat ca Episcop al Dunării de Jos, ales de Marele Colegiu Electoral Bisericesc la 11 februarie 1902, fiind investit de Regele Carol I. A fost instalat la Galați, duminică, 3 martie 1902 (Duminica Ortodoxiei). Cei șapte ani de păstorire la Dunărea de Jos au fost deosebiți de rodnici, accentul punându-l pe ridicarea nivelului de instruire a preoților, ca aceștia să fie deopotrivă păstori sufletești ai enoriașilor, dar și învățători ai acestora în treburile gospodărești, unde exemplul personal al preotului trebuia în toate de urmat. Pentru acest scop, Episcopul Pimen Georgescu, a instituit conferințele anuale preoțești, a înființat Societatea "Solidaritatea" de întrajutorare a preoților și s-a preocupat, prin vizite pastorale, de bunul mers al tuturor bisericilor. Episcopul Pimen Georgescu a înființat la Galați Seminarul Sfântul Andrei, Școala de Cântăreți Bisericești și a pus piatra de temelie la Catedrala Episcopală, care este și astăzi o mândrie a orașului port la Dunăre.

La 5 februarie 1909, Marele Colegiu Electoral Bisericesc l-a ales pe Episcopul Dunării de Jos Pimen Georgescu, ca Mitropolit al Moldovei, răspundere bisericească în care a funcționat peste 25 de ani, cu rezultate remarcabile, până la trecerea sa la cele veșnice, în anul 1934. Ca și la Dunărea de Jos, s-a preocupat permanent de activitatea celor 560 de preoți din subordinea sa, a efectuat vizite pastorale pe tot cuprinsul Eparhiei, a înființat societatea preoților "Ocrotirea" și a introdus conferințele pastorale anuale, deosebit de benefice pentru sporirea pregătirii preoților din Arhiepiscopia Iașilor. A reorganizat, pe durata celor două decenii, viața monahală, transformând mănăstirile în centre productive (albinărit, ateliere de țesături și covoare, etc.), precum și, în caz de război, în locuri unde să funcționeze spitale pentru bolnavi și răniți, cu călugări și călugărițe instruite special ca infir-

mieri. Acest ultim aspect s-a dovedit deosebit de benefic în campaniile militare din anii 1913 și 1916-1918, fiind continuat și ulterior.

Mitropolitul Pimen Georgescu, la Iași, în anii războiului pentru întregirea și unitatea Neamului Românesc (1916-1918) a făcut dovada unor alese calități sufletești și patriotice, punând palatul mitropolitan la dispoziția Guvernului și a Corpurilor legiuitoare, fiind totodată un sfătuitor de nădejde al Regelui Ferdinand I și al Reginei Maria. A îngrijit de răniții aduși de pe front, vizitând adesea spitalele; a făcut rugăciuni în Catedrala Mitropolitană pentru pomenirea celor morți în război și pentru biruința Armatei Române contra dușmanilor; a însoțit până la gara Iași toate regimentele care plecau pe front, ținându-le cuvântări entuziaste și îmbărbătându-le la luptă. A fost martor, alături de Regele Ferdinand, Regina Maria, Guvernul Țării și Corpurile legiuitoare (Senat, Adunarea Deputaților), când solii Basarabiei și Bucovinei au adus Moțiunile prin care populația din aceste provincii românești a hotărât - Basarabia, la 27 martie/9 aprilie 1918; Bucovina, la 15/28 noiembrie 1918 - unirea lor necondiționată cu Patria mamă. La 1 Decembrie, 1918, în Catedrala Mitropolitană din București, Mitropolitul Pimen Georgescu a întâmpinat, oficiind un Te-Deum, pe Regele Ferdinand I, Regina Maria, generalul H. Berthelot și reprezentanții Armatei Române și ai Armatei aliate. În aceeași zi istorică, la Alba-Iulia, Adunarea Națională din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș hotărâ unirea necondiționată a acestor provincii românești cu Patria mamă. În octombrie 1922, la Alba Iulia, în Catedrala construită în acest scop, Mitropolitul Pimen a oficiat alături de Mitropolitul Primat Miron Cristea și alți ierarhi slujba încoronării Regelui Ferdinand I ca Rege al tuturor românilor și a Reginei Maria.

După făurirea Marii Uniri din anul 1918, Mitropolitul Pimen Georgescu a inițiat construirea Mausoleului de la Mărășești, închinat eroilor Neamului din anii 1916-1918 (finalizat abia în septembrie 1938), precum și importante acțiuni pentru unitatea bisericească de pe cuprinsul României întregite, numită în epocă România Mare, între care și ridicarea la rangul de Patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române, patriarh ales fiind Miron Cristea. De asemenea, ca senator de drept, încă din 1902, și președinte al Sfântului Sinod în anii Regenței (1927-1930) a desfășurat o vie activitate pentru combaterea acțiunilor sectante religioase, dar și a celor sociale, bolșevizante, precum și contra alcoolismului, pledând pentru o bună administrație, îndeosebi la sate, și ridicarea nivelului general de cultură a sătenilor, care formau majoritatea populației României.

Mitropolitul Pimen Georgescu a trecut la cele veșnice la 12 noiembrie 1934, în vârstă de 81 de ani, răpus de boală (uremie). Amintirea lui rămâne a unui vrednic ierarh, devotat trup și suflet Bisericii Ortodoxe Române, Neamului Românesc și României întregite.

Redacția

Rev. prof. dr. Nicolae Dură, *Lé régime de la synodalité selon la législation canonique, conciliaire, oecumenique, du I-er millénaire*, Bucarest, 2004, 1023 pagini, ediția a II-a

Părintele profesor universitar dr. Dură Nicolae, unul dintre teologii și canoniștii de marcă ai lumii universitare din Europa zilelor noastre, ne-a pus la dispoziție o lucrare monumentală despre una dintre instituțiile europene, de bază, care a contribuit la afirmarea și menținerea unității în diversitate a Bisericilor locale din primul mileniu. Este vorba despre instituția sinodalității, pe care teologul, canonistul și istoricul universitar, Pr. prof. Nicolae Dură, ne-o prezintă în lumina legislației canonice, ecumenice, din primul mileniu, coroborată cu mărturiile furnizate de istoriografia și de tradiția canonică din Răsărit și Apus.

În cele peste o mie de pagini, autorul ne familiarizează cu tradiția și practica canonică a primului mileniu creștin, în care regimul sinodal a fost unicul sistem de guvernare al Bisericii Universale, deși, încă din secolele IV-V, acest regim a fost exprimat prin două concepții ecleziologice diferite în Occident și în Orient (p. 66-67). Într-adevăr, dacă în Răsărit această concepție ecleziologică s-a exprimat prin afirmarea principiului canonic al sinodalității - așa cum a fost el enunțat de Mântuitorul Hristos și pus în aplicare de Sfinții Săi Apostoli - în schimb, în Apus, aceasta a fost tradusă în viață prin afirmarea tot mai accentuată a revendicării unei primății papale detașată de colegiul episcopal-sinodal (285-286), care avea de altfel să fie "causa dirimens" a unității creștine în anul 1054, când s-a produs "Marea Schismă" între cele două Scaune patriarhale, Roma și Constantinopol.

Monumentala lucrare are cinci părți, al cărui conținut este judicios structurat și expus în capitole și subcapitole.

În partea I, autorul analizează și expune regimul sinodalității în contextul său ecleziologico-canonic. Încă de la bun început, profesorul a ținut să

precizeze că "sinaxa" euharistică este arhetipul "sinaxei sinodale", și ipso facto al sinodalității (p. 89-106), și că instituția sinodală își are "originile sale în guvernarea de tip sinodal voită și instituită de Mântuitorul Iisus Hristos și pusă în practică de Apostolii Săi" (p. 133). De asemenea, despre Sinodul apostolic (cf. Fapte 15), autorul reține că acesta rămâne "prototipul tuturor sinoadelor", și paradigmă de aplicare a principiului sinodal (p. 137).

În partea a II-a, profesorul ne prezintă atât procesul istoric al editării legislației canonice, ecumenice, din primul mileniu, cât și etapele colecționării și codificării acestei legislații, care a fost și a rămas un patrimoniu canonic comun Orientului și Occidentului din primul mileniu (p. 377).

Printre altele, aflăm că această legislație canonică, colecționată într-o "Syntagmă", sau într-un "Corpus Iuris Canonici", a valorificat și afirmat regimul sinodalității pe care Biserica ecumenică din primul mileniu și l-a adoptat și în forma ei de organizare și conducere.

Referitor la textul acestei legislații canonice, ecumenice, din primul mileniu, autorul precizează că, până în prezent, nu există o ediție critică a colecțiilor textelor sinodale. Despre ediția lui J.D.Mansi, de exemplu, profesorul spune că ea a fost din nefericire compilată "fără nici un sens critic". De asemenea, despre "Colecția Actelor sinoadelor ecumenice" - datorată lui Ed. Schwartz, J. Straub și R. Riedinger, aflăm că aceasta "face dovada unei rigori științifice, dar este lipsită de onestitate științifică" (p. 357). În fine, aflăm că, până în prezent, nu există un text comun al canoanelor sinodale, redactat de canoniști ortodocși și catolici în lumina tradiției manuscriselor din Orient și Occident (p. 357).

În partea a III-a a lucrării, printre altele, profesorul ține să precizeze că Sinoadele rămân înainte de toate "expresii ale tradiției" (p. 490), care urcă până la epoca apostolică (p. 383-391), și că autoritatea unui Sinod Ecumenic rezidă doar "în autoritatea însăși a Bisericii", nu a vreunui patriarh, fie el intitulat patriarh ecumenic sau papă. De altfel, Prea Cucernicia sa menționa că, în primul mileniu, "nici un papă sau patriarh nu a fost considerat deasupra Sinodului Ecumenic, ci, dimpotrivă, el trebuia să se explice înaintea Sinodului, așa cum a fost cazul la Sinodul VI Ecumenic, unde au fost condamnați și anatematizați, ca ereziarhi monoteliți, atât papa Honorius, cât și patru patriarhi de Constantinopol..." (p. 510).

În partea a IV-a, autorul înfățișează colegialitatea episcopal-sinodală în lumina doctrinei canonice ortodoxe și ne prezintă formele ei de manifestare așa cum rezultă din textul Legislației canonice, ecumenice, din primul mileniu.

Printre altele, aflăm că, în primul mileniu, colegialitatea episcopal sinodală "s-a exprimat întotdeauna cu prilejul sinoadelor și nu în afara acestora, și nici detașând vreodată *primus inter pares* (primul între egali) din corpul colegiului episcopilor" (p. 344). De aceea, în primul mileniu, guvernarea Bisericii ecumenice a fost "apanajul sinodului episcopilor, și nu al primaților..." (p. 552).

Analizând textele unor canoane (3-5 Sardica; 9, 17 și 28 IV ec.) invocate de catolici și de constantinopolitani pentru a justifica pretențiile hegemonice ale primaților lor - autorul dovedește în chip peremptoriu că așa zisa doctrină ecleziologică - canonică privind îndreptățirea episcopilor depuși din treaptă, de propriul lor sinod, de a apela la judecata episcopului Romei sau a patriarhului de Constantinopol, apare nu numai străină de realitatea ecleziologică a primului mileniu, ci cu totul eronată. În fine, profesorul ne spune că unica garanție a justetei deciziei luată de tribunalul episcopal sinodal a constituit-o doar apelul la legislația canonică ecumenică (p. 571-601).

În partea a V-a a lucrării - intitulată sugestiv "Sinodalitate și primație după legislația canonică sinodală ecumenică din primul mileniu" - autorul ne prezintă și raportul între sinodalitate și primație așa cum a fost el exprimat la diferitele niveluri de organizare bisericească (eparhie, mitropolie, exarhat, patriarhat (p. 807-891). De aceea, partea ulterioară a lucrării părintelui profesor se încheie cu prezentarea unui caz concret și paradigmatic de aplicare a regimului sinodal într-o Biserică locală, autocefală, în secolele III-V. Este vorba de Biserica din Africa romană care, la epoca respectivă, s-a bucurat de statutul deplin al autocefaliei, pe care l-a afirmat și apărat cu dârzenie împotriva tuturor încercărilor de tot felul întreprinse de biserica Romei, prin episcopii ei, de a o trece sub obediența sa jurisdicțional-canonică (p. 916-982).

În Concluzia monumentalei sale lucrări (p. 983-1023), profesorul a însoțit ideile sale directorii cu alte prețioase precizări și corective, pe care le-a raportat întotdeauna la spiritul tradiției canonice, al doctrinei ecleziologice și canonice, ortodoxe, ecumenice, și al legislației canonice din primul mileniu, care pentru dialogurile teologice "rămâne - scrie autorul - un adevărat canon sau regulă de urmat spre unitate" (p. 1023).

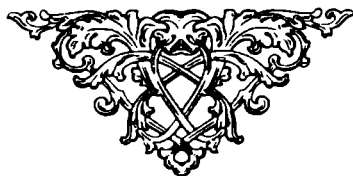
Încheiem această succintă prezentare a cărții părintelui profesor dr. Nicolae V. Dură - unul dintre teologii și canoniștii reprezentativi ai Europei zilelor noastre - cu convingerea că cititorul află în paginile ei nu numai o documentație și o sursă bibliografică de primă mână, cu trimiteri până și la legislația Bisericilor Vechi Orientale (necalcedoniene), ci și un material istoric, ecleziologic și canonic, unic în felul său, care poate servi pentru toți

cei implicați atât în studiul și cercetarea vechilor izvoare canonice, cât și în dialogurile teologice.

Cititorul avizat poate de asemenea constata că, în pofida unei evaluări critice a deviațiilor și anomaliilor survenite de-a lungul secolelor în privința aplicării regimului sinodalității, autorul cărții este profund animat de dorința sinceră a refacerii unității creștine, de unde și caracterul ei umanist-ecumenist.

În fine, menționăm că această carte de excepție, în literatura de specialitate, - pentru care autorul ei a primit premiul Academiei Române, A.D.Xenopol, titlul "The Man of the year 2001", din partea Institutului Biografic American (New York), "Ordinul Meritul Național", din partea Președintelui Franței, "Ordinul Sfântul Vladimir" din partea Patriarhiei Moscovei etc - rămâne o lucrare de referință pentru toți cei care doresc să cunoască modul de organizare și funcționare al uneia dintre cele mai vechi instituții europene, adică Biserica lui Hristos.

Drd. Veaceslav Goreanu

Pr. Dr. Marin Velea, *Studii de muzicologie laică și religioasă*, Editura Daim, București, 2003

Apărute recent la Editura DAIM (București 2003), cele două volume de Studii de muzicologie laică și religioasă ale Pr. dr. Marin Velea reprezintă, așa cum afirmă autorul însuși în Prefață, rodul unei munci perseverente și constante desfășurate în domeniul muzicologic pe parcursul a celor "aproape 40 de ani de activitate (1965-2003) și reflectă viața muzicală laică și religioasă". Absolvent a două facultăți, cea de Teologie și Conservatorul de Muzică din București, Pr. dr. Marin Velea a fost permanent implicat pe mai multe planuri de educație și cultură, în calitatea sa de preot, de profesor, de dirijor și compozitor de muzică corală (laică, dar mai ales religioasă). Dorința sa de cunoaștere și auto-perfecționare l-a dus la studiul continuu și aprofundat al fenomenului muzical românesc, iar capacitatea sa de analiză și sinteză teoretică s-a concretizat în numeroasele studii scrise și publicate în revistele de specialitate, fie laice, fie religioase.

Astăzi avem în față, adunat în două volume (și autorul promite că demersul editării va continua), rodul acestor preocupări, care se referea cu o încărcătură aparte de cunoaștere, constituindu-se într-un adevărat periplu de istorie a muzicii românești. Formația sa religioasă, de bază, duce studiile sale mereu pe tărâmul sfânt al muzicii reprezentative pentru credința noastră creștin ortodoxă, dezvăluind mirifica sa bogăție melodică, spirituală, făcându-ne cunoscute, și nouă, mirenilor, personalitățile care au studiat-o, au păstrat-o și au creat-o tot mai frumoasă de-a lungul veacurilor.

Primul studiu inserat în volumele de față se referă la *Originea și evoluția semiografiei cântării bisericești*, știut fiind faptul că subiectul este de o mare complexitate, născând și astăzi controverse și o mare dificultate în descifrarea notațiilor atât de diferite, succedate în timp, marii bizantinologi ai lumii și ai spațiului românesc preocupându-se de acest domeniu, mereu actual și mereu misterios. Studiul Pr. conf. dr. Marin Velea are meritul de a prezenta

într-o sinteză clară această diversitate a sistemelor semiologice, ale notației cântării bisericești, atât în perioadele bizantine și post-bizantine (de la primele veacuri ale creștinismului, Ioan Damaschinul ș.a. până la Ioan Kukuzel, reforma muzicală a celor trei: Grigore Levitul, Hurmuziu Hartofilax și Hrisant Mitropolitul), completate cu date referitoare la bizantinologia românească (a se vedea cap.5, *Cântarea și semiografia bisericească în Biserica Ortodoxă Română*).

Studiul său pledează pentru demonstrarea vechimii și autenticității melosului religios românesc, cu filiație directă în melodica bizantină, pentru cunoașterea și aprofundarea caracterelor și stilului de cântare bisericească, pentru cunoașterea marilor personalități muzicale românești care au pus bazele și au dezvoltat arta aceasta neprețuită în cadrul Bisericii noastre Ortodoxe.

De altfel, toate studiile sale sunt consecutive acestui demers, fiecare punând în lumină personalitatea unui mare muzician și contribuția sa la dezvoltarea muzicii bizantine (a cântării bisericești) pe teritoriul românesc.

Studiile *Macarie Ieromonahul - 150 de ani de la moartea sa și Urmărilor în timp ale activității muzical-patriotice a Ieromonahului Macarie* subliniază valoarea inestimabilă a operei acestuia și importanța în acțiunea de "românire" a cântării de strană (în sec. al XIX-lea), "lucrările de muzică bisericească psaltică ale lui Macarie fiind nelipsite până azi din strănile Bisericii noastre Ortodoxe, iar unele din ele fiind transcrise în notație lineară pe portativ", după cum concluzionează autorul, Pr. Dr. Marin Velea.

Un alt portret sugestiv pe care Pr. dr. Marin Velea îl realizează este cel al renumitului Anton Pann, cu aceeași mare importanță în "românirea cântărilor" de strană, dar și în crearea și tipărirea multora din lucrările de bază ale repertoriului liturgic românesc, iar autorul acestor volume de studii reproduce o listă completă a acestora (*Sfânta Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare, Penticostar, Noul Doxastar, Irmologhiu și Catavasier, Heruvico-Chinonicar, Paresimier, Epitaful sau slujba înmormântării Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Noul Anastasimatar etc.*).

Șirul portretelor marilor personalități ale culturii muzicale psaltice se continuă cu *Ion Popescu-Pasărea și uniformizarea cântării psaltice; Nicolae Severeanu - profesor, dirijor, compozitor, folclorist și muzicolog; In memoriam - 50 de ani de la moartea preotului, profesorului, dirijorului și compozitorului Timotei Popovici; Teodor Theodorescu - compozitor, profesor și dirijor; La o sută doisprezece ani de la nașterea profesorului, folcloristului, istoriografului și criticului muzical George Breazul; Ciprian Porumbescu - dirijor și compozitor de muzică corală patriotică și religioasă etc.*

De un deosebit și inedit interes ni se pare și evocarea *Preocupărilor muzicale și religioase ale lui Mihai Eminescu*, relevându-se o latură mai puțin cunoscută și cercetată a personalității marelui nostru poet. De asemenea, studiul pune în evidență și o seamă de compozitori care au fost inspirați de creația poetică a acestuia, compunând lieduri și lucrări corale foarte cunoscute și îndrăgite de publicul larg.

Preocupările muzicologice ale Pr. dr. Marin Velea s-au canalizat și pe evidențierea contribuției unor importanți preoți folcloriști la dezvoltarea culturii românești și la educarea în spirit patriotic pe care aceștia au realizat-o la sate și orașe: *60 de ani de la trecerea la cele veșnice a preotului folclorist Teodor Bălășel; In memoriam - 110 ani de la nașterea preotului folclorist Dumitru Furtună; Preotul profesor Gheorghe Mihalcea, culegător de folclor literar și muzical; Preoți folcloriști și contribuția lor la dezvoltarea folcloristicii românești* etc. Cu aceste studii, Pr. dr. Marin Velea atrage atenția asupra îngemănării permanente în cultura muzicală românească a melosului folcloric și a cântării de strană, a educației laice cu cea religioasă, pentru care preoții noștri, din cele mai izolate sate până în marile orașe, au militat și militează, fundamentând moralitatea creștină în sufletul copilului și al omului simplu, formând etica poporului român creștin ortodox.

Adăugând demersurilor sale muzicologice, studii de sinteză precum: *Mărturii documentare cu privire la preocupările muzicale ale getodacilor; Școala muzicală de la Putna în context general românesc și balcanic; Liturghii și concerte corale în repertoriul liturgic al Bisericii Ortodoxe Române (secolul al XIX-lea - Muntenia și Moldova); Cântecele bisericesc psaltic în preocupările compozitorilor români din Secolele XIX și XX* și multe altele, Pr. conf. univ. dr. Marin Velea realizează un tablou complex al vieții muzicale românești, laice și religioase, privit mai ales din punctul de vedere al omului religios, al profesorului implicat în educația muzicală și etică, al compozitorului și dirijorului de cor implicat direct în fenomenul muzical românesc, al preotului care aduce credința în sufletele enoriașilor și prin intermediul muzicii de strană.

Cunoașterea din interior a fenomenului se reflectă cu pregnanță în studiile sale, care ne cuceresc prin claritatea expunerii, prin adresarea directă, prin bogăția informației, prin prelucrarea științifică a materialelor, prin concluziile pertinente și elucidările justificate prin recurs științific ale unora din dilemele istorice și de notație ale muzicii bizantine.

Considerăm binevenită această reeditare a studiilor muzicologice publicate de Pr. dr. Marin Velea de-a lungul a aproape 40 de ani de activitate, și așteptăm cu interes următoarele volume promise.

Dr. Mihaela Marinescu

Francisc Laszlo, ***Bela Bartok și muzica populară a românilor din Banat și Transilvania***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003, 247 pag.

După o îndelungată activitate muzicologică și didactică desfășurată cu sorți străluciți de izbândă în publicistica românească și maghiară, domnul Francisc Laszlo - ale cărui preocupări folcloristice sunt binecunoscute - ne prezintă teza sa de doctorat menționată mai sus ca fiind "o succintă sinteză a cercetărilor de peste trei decenii dintr-un domeniu predilect al autorului: reflectarea muzicii populare românești din Banat și Transilvania în creația științifică și artistică a lui Bela Bartok".

Structurată în cinci capitole bine conturate și însoțită de o bogată bibliografie în limbile română și maghiară, cartea este de necontestat: o frumoasă și perenă contribuție pe care autorul o aduce muzicologiei românești și maghiare deopotrivă, prin prezentarea personalității genialului compozitor și deschizător de drumuri în folcloristica muzicală mondială, Bela Bartok.

În capitolul intitulat "Premisele", autorul prezintă în două subcapitole, situația muzicii populare din Banat și Transilvania, precum și integrarea acestora în muzica cultă, înainte de apariția lui Bela Bartok, ca asiduu cercetător și valorificator al muzicii populare din aceste două mari provincii românești cu vechi tradiții muzicale autohtone.

În al doilea capitol, ne sunt prezentate sporadicele contacte ale lui Bartok cu românii și creațiile sale puternic ancorate în melosul popular maghiar și slovac, a căror prelucrare pianistică reprezintă "o muzică didactică de cea mai bună calitate artistică" (Preliminarii).

În capitolul intitulat "Culegerile", autorul lucrării ne prezintă pe larg primul contact al lui Bartok cu muzica populară românească, precum și extenuanta muncă de culegător de folclor muzical din Bihor și Câmpie; (1909) în Sănnicolaul Mare, Zona Călățele, Gherla și Împrejurimile, (1910). Apoi Țara Moților (1911), Banat și Voiniceni (1912), Maramureș (1913), Hunedoara și Zona Mureșului (1914), Zona Aradului și Dumbrăvița de

Codru în (1914) precum și culegeri de la soldații din cazărmile Banska Bystrica și Târgu Mureș în (1916).

În capitolul "Creația științifică", autorul analizează în detaliu metoda de lucru a folcloristului Bartok, ca și operele acestuia, care au făcut puntea de legătură între Budapesta și București în situația politică a celor două state, greu deteriorată în perioada de ferventă activitate științifică a lui Bartok. Sunt prezentate în acest capitol și unele păreri contradictorii ale muzicologilor și folcloriștilor cu privire la existența "dialectelor muzicale" după părerea unora, și a "graiurilor muzicale" după părerea altora. O atenție deosebită o acordă autorul, preocupării compozitorului Bartok asupra metodei de armonizare a colindelor în general și a muzicii populare laice în special, unde legile armoniei clasice sunt mai puțin concludente, asemenea armonizării cântecului bisericesc psaltic (n.n.), de asemeni, sunt analizate în detaliu de către autor, lucrările în care compozitorul Bartok a prelucrat melodii populare românești, acestea fiind: "Rapsodiile întâi și a doua pentru vioară și pian" cât și "44 de Duo-uri pentru două viori".

În duo-ul nr. 29, autorul identifică prelucrarea unui colind hunedorean, iar în Duo-ul nr. 31, descoperă existența unui colind octosilabic cu două refrene, ambele pentasilabice ("Hai - da, ler, boieri!") (p. 149). "Luând la rând cântecele - scrie autorul - primul din numărul celor 44 de duouri, este un cântec valah, intercalat în caietul I, între unul maghiar și unul slovac" (p. 150).

Concluzionând asupra acestui capitol, putem afirma că lucrările menționate mai sus, sunt străbătute de melosul popular românesc, maghiar și slovac, lucrări a căror perenitate rezidă în timp, fiind mereu programate în concerte publice de muzicienii care iubesc și prețuiesc la justa valoare melosul popular românesc, maghiar și slovac, pe care folcloristul și compozitorul Bartok l-a studiat cu ochiul creatorului și omului de știință. Tot în acest capitol, autorul prezintă în detaliu lucrările lui Bartok create exclusiv în stil popular românesc. Între acestea, menționează "Valahă pentru pian" și "Două dansuri românești pentru pian". Familiarizându-se cu melosul popular al popoarelor vecine, mai mult cu cel românesc, Bartok a dat aceste capodopere, ce rămân "capete de afiș" în îngreaga creație bartokiană.

Cât privește lucrările cu teme proprii, unele în stil românesc altele în stil maghiar sau slovac, ele au un subțiat melos popular, dar rămân creații de primă anvergură ale lui Bartok. Autorul le menționează și le analizează cu maximă scrupulozitate. Acestea sunt: "Suita de dansuri pentru orchestră", "Dansul satului pentru orchestră" și "Cimpoiul", lucrări în care schimbarea de măsuri, inspirați folclorică mascată, precum și posibilitatea de integrare a folclorului celor două etnii - maghiară și română - în canavaua artistică mon-

dială eliberată de pretențiile naționaliste agresive. Tot în aceste subcapitole sunt prezentate cauzele subțierii filonului popular al creației bartokiene, care nu a fost altceva decât asimilarea totală a elementelor populare comune arealului maghiar, român, rutean, bulgar, slav dar și arab care sub acest aspect "Bartok", a fost o apariție singulară în istoria muzicii universale din secolul XX, cel puțin în categoria de mărime din care el făcea parte (p. 175). Este prezentată în continuare existența "modului acustic" în creația lui Bartok apărut sub influența muzicii populare românești din Bihor, precum și lansarea termenului de către Ileana Szenic și folosirea lui de către folcloriști: Emilia Comișel, Gh. Oprea, Gh. Firica, etc.

Sunt analizate apoi în detaliu lucrările lui Bartok în care funcția simbolică a modului acustic este fără echivoc. Aceste lucrări dramatice sunt: "*Prințul cioplit din lemn*", în care modul acustic domină atât începutul cât și sfârșitul partiturii, "*Castelul principelui Barbă Albastră*", lucrare în care acusticul apare de mai multe ori, insular, caracterizând replici ale dialogului Principe-Judit (p. 181).

Aportul hotărâtor al acusticului însă este semnalat în lucrarea dramatică a autorului, "*Cantata profană*", în care "cei doi poli ai dramaturgiei sunt acusticul 3 și acusticul 1 pe re, două heptatonii cu numai trei trepte comune, do, re, mi" (p. 182).

Dar "exemplul cel mai strălucitor de mânăuire a acusticului - scrie autorul - este prezent în lucrarea "*Muzică pentru instrumente de coarde, percuție și celestă*" (p. 184). În continuare sunt analizate sistemele metro-ritmice, ca "ritmul de colind", prezent în "*Sonatele nr. 1 și 2 pentru vioară și pian*" și "*Concertul pentru pian nr. 1*", lucrări în care pulsația ritmică, schimbarea măsurilor, schimbarea numărătorului și a numitorului, care creează dirijorilor mari dificultăți interpretative în executarea acestora, dau totuși lucrărilor bartokiene instrumentale menționate - un colorit armonic și ritmic întrutotul deosebit. Se menționează deasemeni, "ritmul bulgăresc" a cărui paternitate o recunoaște și Constantin Brăiloiu precum și toposul "*Horă Lungă*" a cărui influență în creația lui Bartok o găsim în "*Cvartetul nr. 4*". Sunt menționați de către autor, folcloriștii Downey, Yves Lenoir, Vikarius Gyorgy Ligeti, care consideră că majoritatea temelor bartokiene sunt "direct înrudite cu hora lungă maramureșană" (p. 204).

În ultimul subcapitol, autorul, analizează geneza lucrării unicat în limba română "*Cantata profană*" pe un colind descoperit de Bartok în 1914, sub forma a doua variante originare din Idicel și Urisiu de Sus, ambele situate în zona Mureșului.

În capitolul ultim al lucrării, intitulat "*Ultima Verba*", autorul menționează inițiativa Societății Compozitorilor Români, de a cinste pe Bartok printr-un concert organizat la 20 octombrie 1924 al cărui program a cuprins printre altele și una din creațiile sale cele mai recente și cele mai radicale, "Sonata a doua pentru vioară și pian". Concertul a fost un eveniment de mare răsunet internațional, întrucât autorul lucrării era la pian, iar George Enescu la vioară. "Evenimentul muzical consumat - scrie autorul lucrării - a fost nu numai ca un summit artistic cu totul excepțional, ci și ca premieră a unei lucrări muzicale de avangardă în Bucureștii interbelici" (p. 213). În continuare și prin comparație cu Stravinsky, Korsakov, De Falla și Janacek considerați ca eminenți exponenți ai curentului folcloric din muzica secolului XX, autorul scrie că, Bartok a fost singurul compozitor dintre cei amintiți care a studiat muzica populară cu pertinența și perseverența unui savant de carieră (p. 214).

Asimilând idiomurile folclorice în limbajul său muzical și receptând în întreaga moștenire clasică și romantică a muzicii europene, Bartok se prezintă ca un compozitor universal în toate accepțiunile acestui atribut. În continuare autorul arată că în pofida unor critici dure la adresa creației sale, "străină de aspirațiile poporului muncitor, savantul Bartok s-a aplecat cu același interes și fervoare asupra muzicii țărănești maghiare, românești, slovace, rutene, sud-slave, bulgărești, turcești, arabe, iar aceste idiomuri au fertilizat toate, și creativitatea compozitorului" (p. 216). În strădania sa, autorul lucrării a prezentat cu maxim de eficiență omniprezența filonului popular românesc în creația bartokiană, fapt ce a determinat pe unii analiști ai creației sale să-l numească a fi un compozitor român (Octavian Beu, *Bela Bartok și muzica românească*, București, 1930). Pe de altă parte, Lucian Blaga crede că Bartok n-a putut să evadeze din cercul închis al personalității proprii, iar caracterul ultim al bucăților sale este maghiar. Ambele afirmații sunt riscante, întrucât potrivit analizei pertinente a creației bartokiene întreprinsă de autorul lucrării, savantul Bartok a fost, este și va rămâne un compozitor universal cu respectul și prețuirea deosebită pentru melosul popular românesc.

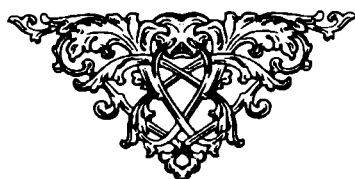
Pr. conf. dr. Marin Velea

APARIȚII EDITORIALE 2004

1. Pr. John Chryssavgis, *În inima Pustiei*, trad. Constantin Făgețan, Editura Biserica Ortodoxă, București, 2004, 235 p.
2. Sfântul Grigore de Tours, *Viața Părinților*, trad. Petrișor Ilina, Editura Sophia, București, 2004, 366 p.
3. Maica Arsenia, *Calea spre vindecarea inimii*, trad. Lucia Ciornea, Editura Sophia, București, 2004, 254 p.
4. Sfântul Luca, Arhiepiscopul Crimeei, *Am iubit pătimirea*, trad. Adrian și Xenia Tănăsescu – Vlas, Editura Sophia, București, 2003, 206 p.
5. Michel Querot, *Sfidările Icoanei, o altă viziune asupra lumii*, trad. Dora Mezdrea, Editura Sophia, 2004, 143 p.
6. Prof. Dr. Gheorghios D. Metallinos, *Parohia - Hristos în mijlocul nostru*, trad. Pr. Prof. Ioan I. Ică , Editura Deisis, Sibiu, 2004, 203 p.
7. *Isihasm și viața monahală la Schitul Mare*, prezentare și trad. diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2004, 235 p.
8. *Sfântul isihast și văzător cu Duhul Maxim, Arzătorul de colibe din Sfântul Munte*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2004, 173 p.
9. *Iubesc, deci exist, ieromonah Nicholas Saharov*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2004, 333 p.
10. Evdokimov Paul, *Femeia și mântuirea lumii*, Editura Christiana, 2004, 334 p.
11. Zosim Oancea, *Închisorile unui preot ortodox*, Ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Răzvan Codrescu, Editura Christiana, București, 2004, 244 p.
12. Răzvan Codrescu, *Cartea îndreptărilor. O perspectivă creștină asupra politicului*, Editura Christiana, București, 2004, 190 p.
13. Pr. Ioan Lusca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți, V, Deuteronomul*, Editura Christiana, București, 2004, 190 p.
14. Idem, VI, *Iosua*, Editura Christiana, București, 2004, 190 p.

15. *Imn Acatist la Rugul Aprins al Născatoarei de Dumnezeu ieroschimona*hul Daniil de la Rarău, Editura Christiana, 2004, 153 p.
16. Preot Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Teologia sexualității, Heterosexualitatea și Homosexualitatea din perspectiva creștină* trad. Gabriela Moldoveanu, Editura Christiana, 2004, 116 p.
17. Vasile Dumitrache–Florești, *Mitropolia Munteniei și Dobrogei: Eparhii mănăstiri și schituri*, Editura Vestala, București, 2004, 352 p.
18. L. Opreșan, *Troițe românești, o tipologie, album și studiu introductiv*, Editura Vestala, București, 2004, 240 p.
19. Anca Manolache, *Pași spre mântuire*, Editura Vestala, București, 2004, 128 p.
20. Pr. Stelian Sârbu, *Vădeni (pe Prut), străveche vatră de cultură cu o monografie afectiv - complementara. Punți spre trecut*, L. Opreșan, Editura Vestala, București, 2004, 128 p.
21. Prof. Dr. Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, 900 p.
22. Costion Nicolescu, *Sufletul între Rai și Iad. O viziune tradițional românească asupra judecării particulare*, Editura Vreme, București, 2003, 127 p.
23. Dania Vasilescu, *Cuvinte despre Cuvânt (poezii)*, cuvânt înainte de Pr. Sever Negrescu, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2004, 111 p.

Ionuț Codreanu

ISSN 1013-6789

Arhiepiscopia Bucureștilor
Str. Intrarea Patriarhiei, nr. 21, sector 4, București
Telefon: 021-3372102

